సారస్వత
నవనీతము

దేవులపల్లి రామానుజరావు

మూల్యము రూ. 5-0-0.

ప్రాప్తిస్థానము
గ్రంథకర్త
c/o ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు
బొగ్గులకుంట, హైద్రాబాదు.

మూడవ కూర్పు
ప్రతులు 1500

ముద్రణ :
శివాజి ప్రెస్,
సికింద్రాబాదు.

పీఠిక

(మొదటి కూర్పు)

శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు తెనుగు పాఠక లోకమున కందించుచున్న మరొక వ్యాస సంపుటియైన "సారస్వత నవనీతము"ను గురించి పరిచయము చేయుటకు పూర్వము వారిని గురించి ఒకటిరెండు మాటలు చెప్పుట అవసరము. హైదరాబాదు స్టేటులో తెనుగు కవులకు సంస్కృతాంధ్ర పండితులకు కొదువలేదు. చక్కని కవిత్వము చెప్పగలవారు పలువురున్నారు. కాని యేదేని విషయముపై సరళ వచనములో వ్యాసములు వ్రాసి తాము చెప్ప నుద్దేశించిన విషయము చదువరులకు సులభ గ్రాహ్యము చేయగల వారి సంఖ్య చాల తక్కువయని చెప్పక తప్పదు. ఈ లోటును పూర్తిచేయగల కొద్దిమంది సమర్థులలో శ్రీరామానుజరావుగారు చేరి యున్నారు. విద్యార్థిగా నున్నప్పుడును అటుతరువాతను వారు పద్యరచన గావించినను ప్రస్తుత మావ్యవసాయము నితరులకు వదలివేసి వ్యాసరచనయందు ప్రత్యేక కృషిసలిపి సఫలులైనారు. తెలంగాణమందలి విమర్శకులలో వీరికి ప్రత్యేక గౌరవస్థానమున్నది. వీరివ్యాసములను ప్రచురింపని తెనుగు పత్రికలసంఖ్య అతిస్వల్పము.

"సారస్వత నవనీతము" లో శ్రీరామానుజరావుగారు తామప్పుడప్పుడు యావదాంధ్రమందలి వివిధ పత్రికలలో ప్రచురించిన కొన్ని వ్యాసములను, సమీక్షలను, వ్యక్తి చిత్రణములను, కొన్ని సమావేశములలో చదివిన ఉపన్యాసములను చేర్చినారు.

"సారస్వత నవనీతము" శ్రీరామానుజరావుగారి ప్రథమ ప్రయత్నముకాదు. ఇదివరకు వెలువడినవారి ప్రచురణలవలెనే "సారస్వత నవనీతము" కూడ ప్రజాదరణను బడయ గలదనుట నిస్సందేహము.

5-3-55 నూకల నరోత్తమరెడ్డి.

తొ లి ప లు కు

(మొదటి కూర్పు)

అప్పుడప్పుడు పత్రికలలో (1942 మరియు 1954 సంవత్సరములమధ్య) వ్రాసిన వ్యాసాల సంపుటీకరణ మీ పుస్తకము.

వ్యాసాలను యేరికూర్చి పుస్తక రూపమున ప్రకటించ వలెనని అభిప్రాయ పడిన మిత్రులు శ్రీ పులిజాల హనుమంత రావు, శ్రీ గడియారము రామకృష్ణశర్మగారలు. ఈ వ్యాసాలను సేకరించి వీనికి ఈ పుస్తకరూపమిచ్చిన శ్రమను పూర్తిగా శ్రీ గడియారము రామకృష్ణ శర్మగారు వహించిరి. ఈ పుస్తక ప్రకటనమును హర్షించి ఆదరముతో పీఠికవ్రాసిన ఆప్తులు గోలకొండ పత్రిక సంపాదకులు, ప్రస్తుతము ఆంధ్రసారస్వత పరిషదధ్యక్షులునగు శ్రీ నూకల నరోత్తమరెడ్డిగారు.

ఈ మిత్ర త్రయమునకు నాయందుగల ప్రేమకు అక్షరమైన మధుర చిహ్నము యీ గ్రంథము.

హైద్రాబాదు
మన్మథ వసంతము

దేవులపల్లి రామానుజరావు

వి ష య సూ చి క

జానపద గేయములు

వ్రాతపూతలెరుంగని సామాన్య జనులు రసోద్రిక్తులై ఆలపించు మధుర భావగేయములు జానపద గీతములు. ఈ గేయములు సాధారణముగా ఖండకావ్యములవలె పరిమిత పరిమాణముకలవి. ఇందలి భాష వ్యాకరణ బద్ధమైనది కాదు. కృత్రిమరహితములై మిక్కిలి సహజములగు నీ గేయములందు వేదాంత వాసనగాని, తాత్వికవిభూతిగాని, అంతగా కాన రాదు. వివాహవేళలు, వరికోతల సమయాలు, వెన్నెల రాత్రులు, పర్వదినోత్సవములీ జానపద గేయములకు జనన కాలములని చెప్పవచ్చును. పల్లెపట్టులలో, అనాగరక గృహము లందలి కృత్రిమరహిత, నిష్కల్మష, వాతావరణమునకు ప్రతి బింబములీ గేయములు. వీనియందు ఒక అనిర్వచనీయమగు ఆనందము, రామణీయకత, గోచరించును. పదములలో సహజ మగు ఉద్రేకము, ఆనందదాయకమగు సరళత, ఉట్టిపడు చుండును.

సంస్కృతి, నాగరికత, అభివృద్ధినంది పల్లెలు పట్టణము లుగా మారినవి. ఈ మార్పువలన జానపద గేయములందును కొంత మార్పు కలిగినది. వాని భాష ఎక్కువ సలక్షణమై, వ్యాకరణ బద్ధమై యొప్పినది; అందలి యితివృత్తముగూడ ఉన్నత కుటుంబములకు, ధనిక వర్గములకు సంబంధించినవై

యొప్పినవి. మనము అనుదినము మాట్లాడుకొను భాషలో వ్యక్తీకరింపబడిన యీ చిన్న గేయములందు అవ్యక్తమగు నొక రామణీయత గలదు. కొన్ని కొంత అసభ్యముగ నుండి, అసహ్యము కలిగించినప్పటికిని, విముఖులను మాత్రము చేయవు. ఇందుకు కారణమేమి ? సాహిత్యశిల్పమా ? కాదు. ఉదాత్తమగు ఇతివృత్తమా ? కాదు. సాధారణముగా ఇవి మిక్కిలి చిన్నవై అకస్మాత్తుగా ముగియుచు, కొంతజాగ్రత్తగా పరిశీలించినచో, మనమెంత విద్యావంతుల మైనను, మనమెంత విజ్ఞానము నార్జించినను, తప్పక ఆకర్షించుచుండును. మానవ స్వభావమునందలి సహజ, సరళ, సుందర, భావములు వీనియందు మనోహరముగా కూర్చబడి యుండుటయే ఇందుకు కారణమని తెలియుచున్నది.

ప్రకృతిమాత స్తన్యపానమున, మైమరచి యాలపించిన భావ గేయములీపాటలు. ఇదిగూడ వాని కమ్మందమున కొక కారణమని చెప్పవచ్చును. ఈ విశాల విశ్వమునందు ఏ యజ్ఞాత ప్రదేశముననో, ఎట్టి దోహదక్రియలు లేక, పెరిగి, పుష్పించి, ఫలించు, పచ్చని యడవి తోటలే ఈ గేయములని చెప్పవచ్చును. ఈ గేయములు మన పూర్వలాక్షణికులెవ్వరిని ఆకర్షించలేదు. జానపదుల హృదయగత భావములు లోపల అణగియుండ నేరక ఉబికివచ్చి కవితా స్వరూపమును దాల్చిన యీ గేయములు నిస్సంశయముగా సాహిత్యఖండములు.

ఇంటిలో స్త్రీలు వేడుకగా పాడుకొను పాటలు, సంతోష సమయములందు అందరును కలిసి ఆలపించుటకో; లేక పరిశ్రమ

జేయునప్పుడు అలసట దీర్చుకొనుటకో, ఉపకరించు చున్నవి. ఈ నాటి నాగరిక సంఘమునుండి యీ పాటలు క్రమక్రమముగా నిష్క్రమించు చున్నవి. ఆధునిక యుగమున ఆంధ్ర భాష పునర్వికాసారంభమున పునరుద్ధరించ వలసిన యీ పాటలు ఎన్నియో తెగలుగా నున్నవి.

ఇందులో మొదటి వర్గము గృహములో శిశూదయము కలిగినప్పుడు పట్టరాని ఆనందముచే ప్రబోధితములు. ఈ విధము లగు పాటలలో నిండుచూలాలి ప్రసవవేదన, ఆ సందర్భమున కుటుంబమున రక్తసంబంధము కలవారి హృదయములందలి ఉద్వేగము, మంత్రసాని కౌశల్యము, శిశూదయము తరువాత జరుగు ముద్దు ముచ్చటలు, వినువారిని ముగ్ధులను జేయుచున్నవి.

కడుపారగన్న చిన్నారిశిశువును ఊయెలలో నుంచి యూచునపుడు మాతృహృదయము నందుగలుగు మధురభావములను వ్యక్తీకరించు పాటలు మరికొన్ని. అవి చక్కగా పాడినచో ఎట్టివారైనను నిద్దురచే తూగకమానరు. వానినే మనవారు లాలిపాటలందురు.

తన హృదయములో దాగియున్న భావములను బయలు పెట్టజాలక అమ్మయమ్మాయని యేడ్చుచు నినాదాలు చేయు శిశువును తల్లి యెంత ఊరడించదలచినను అంత ఎక్కువగా యేడ్చునప్పుడు, తొట్టిలోనుంచి శిశువును దీసి, యెత్తుకొని, చందమామను జూపించి, ఆ సుందరమూర్తిని, "చందమామ రావె, జాబిల్లి రావె, వచ్చి బాబుకు ముద్దిచ్చిపోవె" అని యుప

లాలించు తరుణమెంత మధురమైనది! బాల్యక్రీడా విశేషములను వర్ణించుపాటలు మరికొన్ని గలవు. ఈ పాటలు శైశవదశ యందలి ఆనందమును అనుసంధించుచుండును. చూడుడు!

కాళ్లాగజ్జ, కంకణమ్మ
కమ్మనితోట, నిమ్మలబావి
పచ్చనిఅడుగు, కుచ్చులపాదలు
తెల్లనిపూలూ, తియ్యనిపాలూ.

అని బాలికలు పాడుచున్నప్పటి దృశ్యమెంత మనోహర మైనది. ఈ పాటలలోకొన్ని పండుగనాటి వేడుకలకు సంబంధించినవి. ఈ పండుగలలో ప్రముఖమైనది సంక్రాంతి. సంక్రాంతి ముగ్గులు దీర్చుట మున్నగు క్రీడా విశేషములు ఆంధ్రబాలికలకు అత్యంత ప్రేమ పాత్రములు. చక్కగా అలంకరించుకొని వస్త్రాభరణ విభూషితలై బాలికలు మంగళగౌరిని పూజించుచు పాడు పాటలు మనకు బాగుగా పరిచితములైనవి. శ్రావణ మంగళ వారము పాటలు గూడ యిట్టివేయని చెప్పవచ్చును.

వివాహాది శుభ సందర్భములు వేదోక్త విధానములకే గాక ఆట పాటలకును ఆటపట్టులు. వధువు మంగళస్నాన మాచరించు నప్పుడు, తిలకమును నొసటిపైన బుగ్గలమీద దిద్దు నప్పుడు అగ్నిహోత్రము ముందుతీసుకొని వచ్చునప్పుడు రమణీ మణులు పాటలుపాడు ఆచారము కలదు. వివాహ సందర్భమున వధూవరులకు మధ్యనున్న పరదా తొలగింపగా ప్రప్రథమమున వధూవరులొండొరులను జూచుకొను నప్పుడు పాడుపాటలు

మధురభావోపేతములు. శోభనపుగదిలోనికి వధూవరుల పంపు నపుడు సుందరాంగులు మందహాసముతో పాడుపాటలు రసో న్మత్తత కలిగించునవిగా నుండి ఆ పడుచు స్త్రీల మధ్య నొంట రిగా నున్న ఆ వరుని పరిస్థితిని వ్యక్తీకరించుచున్నవి.

"ఓనల్లనికాకి! ఈ మంచి ముత్యమును నీవెట్లు సాధించి తివి?" అని అన్యాపదేశముగా వరుని పరిహసించి నవ్వించు నీ పాటలకు, తలుపు దగ్గరి పాటలకును దగ్గరి చుట్టరికము కలదు. శోభనము రెండవనాడో, మూడవనాడో వధువు గదిలో ప్రవేశించి తలుపు దగ్గరవైచు కొనగా వరుడువచ్చు నన్ని వేళము యీ పాటలకు మూలాధారము.

తలుపుతీయవె భామా – నే ద్వారక థాముడనే భామా
జాజిపువ్వుల సరములుతెచ్చితి–గొజ్జగిపువ్వుల గుత్తులు దెచ్చితి
జాజిపువ్వులవి సత్యకు కావలె–గొజ్జగి పూలవి కోరును రుక్మిణి
ద్వారక కీడెడ దారులు లేవోయీ.

అనునది ఒక మచ్చు తునక.

"నిలువజాలని జాళిని తూలుచు, కలికిరో నిను కలియ వచ్చితిని, పలుకులను పన్నీరుచుక్కలు చిలుక పలుకగదవే, పచ్చితేనెలు పొంగి, వరదలుపారు నీ చిగురాకువాతెఱ, వెచ్చ వెచ్చగ ద్రాగనిది నావిరహ దాహము తీరు టెటులో?" అనునది మరొక యుదాహరణము. ఇందులో కొన్ని ప్రకృతి పురుషుల లీలావిలాస పరముగా వేదాంత తత్వమును వివరించు నవి. కాని వీనిలో యెక్కువ ప్రణయ సాగరమునా నీదుపడుచు జంటల శృంగార విలాసమునకు సంబంధించినవే. ఈ శృంగార

సంబంధములగు పాటలు వివిధములుగా నున్నవి. "ఓరోరి బండి వాడ, ఒంటెద్దు బండివాడ," నిలుపు నీబండి, ఆపు నీబండి."

"చిన్ని గన్నేరు పువ్వు చీరగట్టినదాన, చిలుక రెక్కల రైక బిగియ దొడిగినదాన, కుదురుపాపటతీసి కురులు దువ్విన దాన, నుదుట కస్తురి కాయ చిదురుపెట్టినదాన" అను పాటలు శృంగారోద్రేకమును ప్రకటించుచుండును. సాయంకాలమున పశువులమందను తోలుకొని వచ్చు బాలకుడో లేక ఎద్దులబండిని తోలుకొని పోవు యువకుడో వీనిని మైమరచి పాడుచుండుట మనము బహుపర్యాయములు చూచియే యున్నాము. జాన పదులను మైమరిపించు నీపాటలు విద్యాధికులను గూడ సుందర భావోపేతములై ఆకర్షించుచున్నవి. ఈ పాటలు సహృదయు లను భావడోలికలందు ఊయెలలూగించుచుండును. ప్రొద్దు పొడవకముందు, పాడు మరికొన్ని, పాటలును కలవు. ఇవి రాత్రి చాలాసేపు విలాసములందు నిమగ్నులై నిద్రించి యున్నవారిని లేపుట కుద్దేశింపబడినవి. కొన్ని నిదర్శనాలను పరిశీలించుడు.

"మేలుకొనరా ధూర్తకృష్ణుడ, మేలుకొనరా ధీర చోరుడ, మేలు మేలెపుడొచ్చి నాపడికిల్లు సొచ్చితి, రాతిరీ, తూర్పు రేఖలు తెల్లవారెన్, త్రోవలను వినబడె సందడి, అత్త మామలు మెసలుచున్నా రల్లరుల పాల్సేయకుమునను, మంద కేగిన నామగడు వచ్చే వేళ ఆయెను, మంది లేచిన పరువు నిలువదు, మసలకుర, ఈ దొంగనిద్రను, తమ్మెఉమిసితి నిచ్చ

టిచ్చట, తగనిబిడ్డల తోడికోడలు; సొమ్మసిల్లినయట్లు కదలవు;
చోరుడా ఇక మేలుకో; మరియొక్క మారురా."

"తెల్లవారెనమ్మ చెల్లెనేనేమందు, నల్లని నాస్వామి లేరా
మరల రెప్పలుమూసి మసలుచున్నావు, మర్యాద నిలదింక పోరా

తెల తెలవారెను దిశలెల్లచూడరా, తిరిగిరావచ్చును పోరా
"తరుణులెల్లరు లేచి, పెరుగు చిల్కుచున్నారు తడయరాదిక మీదపోరా;
అరకన్ను లరవాల్చి అటునిటు చూచేవు, కరుణించి, నను వీడి, పోరా;"
"గుసగుసమాటాడా కూడదంటేనీవు గుటుకొట్టు చున్నావు లేరా,
చిన్నదానట్లు నాసిగ్గెల్ల చెరిపితి శీఘ్రమే యిక లేచిపోరా;
పొమ్మంటినంచునీ బుద్ధిలోనుంచాకు ప్రొద్దులేదని యంటి పోరా;"

ఈ ప్రొద్దుపొడుపు పాటలలో పైన వివరించిన శృంగార క్రీడలకు సంబంధించినవే కాక వేదాంతార్థ ప్రతిపాదకము లగునవి కూడ కలవు.

పొలములలో కాయకష్టము జేయువారు పాడుపాటలు కొన్ని కలవు. ఈ పాటలకు ఇతివృత్తము వ్యవసాయ సంబంధ కార్యకలాపాలో లేక తమ కుటుంబ విషయాలో అయి యున్నవి. విత్తనములు నాటునప్పుడు, వరులు కోయునప్పుడు ఈ పాటలను కలిసి పాడుట ఆచారము.

"తొలకర్లు తొంగిచూచె సిరిసిరిమువ్వా, మొలకలు మొగమెత్తె సిరిసిరి, చాళ్ళ సాగినప్పైరు సరిపొట్టలీనాలె, పండినా పంటలు పాతళ్ళు నిండాలె, మిడతపోటడకుండ మేడాలు నడపాలె, సామమేసినకోడె సేవళంగొస్తాది. ఆ కోడె తొక్కితే అరచిపండును భూమి."

ఒక పెద్ద బరువును మోయునప్పుడు ఒక కష్టమును చేయునప్పుడు గాని పాడు పాటలు మరికొన్ని కలవు.

"సముద్రమే ఈదాడు చలిలేక సిరిస్వామి,
విసమునే మింగాడు వెరవకా విస్సన్న,
వరదనే ఆ పాడు కరములా రావణుడు.
కొట్టరా ఆ చెట్టు నెట్టరా ఆ గుండు.'

పిండి విసరునప్పుడు పాడు తీయని పాట నొకమారు తిలకింపుడు.

"తిరగావే మాయింట తిరగలీ ఈ ప్రొద్దు, తియ్యనీ కుడుములు నెయ్యితో వుడుకంగ, కుండలో కవ్వము కులికి తిరిగినయట్లు, బొమ్మతోడాసారె దిమ్మ తిరిగినయట్లు, గుండాన జాపండు కుడిచే తిరిగినయట్లు."

"సువ్విసువ్వి రామచంద్ర, సువ్విసువ్వి రామచంద్ర
సువ్విసీతమ్మ మాకు శుభములిమ్మా
పసిడి రోకళ్లు పట్టిభామలపుడు సువ్విదంప
కనుల పండువాయె కౌసల్య కపుడు."

ఈ పాటలలో పెద్దవి కూడ కలవు. ఇవి యెక్కువగా పురాణకథలకు సంబంధించినవి. చక్కని, జాతీయములతో మిక్కిలి శ్రావ్యములై యొప్పుచున్న వీ పాటలు. ఇవి ముఖ్యముగా స్త్రీలు తీరిక సమయములందు పాడుకొనునవి. ఈ పాటలు పాడుట స్త్రీలకొక క్రీడా విశేషము; అభిమానాస్పదమగు కళ. ఈ పాటలలోని చక్కని భాష, జాతీయోక్తులు, సాంసారిక సౌందర్యము ప్రకటించుచు రమణీయముగా నుండును- చూడుడు !

"కస్తూరి రంగరంగా, నాయన్న. కావేటి రంగరంగా
దేవకి గర్భమందు కృష్ణావతారుడై జన్మించెనూ,
నేలపై బడ్డయపుడె, ఆచిన్న బాల, కావుకావనుచు
ప్రోలెల్ల మేలుకొనగా, కిలకిలా కేరింతలాడసాగె,
రేపల్లె చంద్రుడమ్మా, ఈ బిడ్డ మాపిన్ని మదనుడమ్మా
నవనీత చోరుడమ్మా, ఈ బిడ్డ నందగోపాలుడమ్మా."

"రామలాలీ, మేఘ శ్యామలాలీ,
తామరసనయనా, దశరథాతనయలాలీ,
చిన్నముద్దుల నాన్నా, సిరులముద్దులనాన్నా,
వెచ్చ వెచ్చని పాలు, ఇచ్చమీరగ త్రాగి
కుచ్చుల్ల పొత్తికల, ముచ్చటగ పవళించి."

ఈ పాటయందలి చక్కని తెనుగు నుడికారమునకు మెరుగులు దిద్దవలసిన బాధ్యత ఆధునిక సారస్వతోపాసకుల మీద కలదు. సీతసమర్త, చిలుక రాయబారము, కుశలవకథ,

బొబ్బిలికథ, బాలనాగమ్మ కథ, లక్ష్మమ్మ కథ, దేసింగురాజు కథ, మున్నగునవి యీ పెద్ద పాటలలో పేర్కొనదగినవి.

సీతమ్మ సమర్త, నోరూరపాడని, పల్లెపడుచులు మిక్కిలి యరుదని చెప్పవచ్చును. ఈ పాటలయందు కల్పనా చమత్కారమునకన్న భాషా సౌందర్యము భావ సౌకుమార్యము, నుడికారమునందలి శ్రావ్యత మిక్కిలి మెచ్చదగి యున్నవి.

శ్రీరాముల పట్టపుదేవి, సీత సమర్తాడింది
వేగజూచి చెప్పుడీ. ఇక వేడుకచేయవలె రామచంద్రా
అప్పుడు పంచాంగంబులు విప్పిచూచి మునులెల్లా
మంచిది హస్తానక్షత్రము పంచమి సోమవారమ్ము
మించగలేదిపు డభిజితు, మంచి ముహూర్తమె రామచంద్రా
పరమ పతివ్రతయై యుండును, పలువురు పుత్రుల గనునూ
పట్టమహిషియై, అఖండరాజ్యము పాలించును, రామచంద్రా
కడువేడుకతో కౌసల్యాసతి, వడివడిచెలులను పిలిచీ.
పేరంటాండ్రను పిలిపించె, కడువేడుక, చేయవలె రామచంద్రా
పచ్చిపసుపూ నలిచి, సీతకు పట్టుచీర కట్టించిరి
జిలుగువన్నెల తళుకుల రవికా, తొడిగించిరి రామచంద్రా
నలుదిక్కులనూ, రతనాల సెమ్మెలలో
వలపునూనెలతో, పెట్టిరి, దీపమ్ములూ రామచంద్రా
మూడవదినము తొలిసమర్తకూ వేడ్కలన్నీ చేసి
చేడెను నాల్గవనాడు, జలకములాడించిరి రామచంద్రా

ఈ విధముగా సుమారు రెండువందల పంక్తులలో యీ పాట వ్యాపించి యున్నది. సీతాదేవి శోభనపు ముచ్చట యెంత ముద్దుగా వర్ణింపబడినదో తిలకింపుడు.

"ఉల్లాసముతో గృహమున రఘువల్లభునీ యుంచి
చల్లచల్లగా జారిరి, సీతా సఖులెల్లరు, రామచంద్రా
నెలతయుండుమా, నీవనిచెప్పుచు, తలుపు తటాలున జేర్చి
పలపల నడివగొ, జానకి వణకసాగెను, రామచంద్రా
తలుపు దగ్గర, సీతగుండెలు, తటతట సుడిదిరుగా
సిగ్గు చెండాడగా, స్రుగ్గిమగ్గిసలయి- భయపడె, రామచంద్రా
అంగుళిగల, రత్నపుటుంగరమటు, దొరలించి
అంగనవో, నాయుంగరమదే, అందింతువెయనె రామచంద్రా."

సరళములు, సభ్యములు, స్వభావ సుందరములు నగు నీపంక్తులు వినువారిని పులకాంకిత గాత్రులను గావించి మరల నొక్కమారు శోభనపు పెండ్లికొడుకులనుగా జేసితీరును. కళా సౌందర్యము ప్రతిఫలించు నీ ఘట్టమును ప్రబంధకవుల శోభన వర్ణనతో పోల్చినప్పుడు లాక్షణికుల యాజ్ఞా ప్రకారము చిత్రించిన ఆ పటముకన్న యీ చిత్రము యెంత మనోజ్ఞతరము సభ్యతరమై యున్నదో గోచరించితీరును. ప్రబంధముల యందలి వర్ణనలు కృత్రిమములై, పాడినదే పాటగా, కొంత వరకు అసభ్యములుగా, కూడ నుండును. కాని యీ పాటల యందలి నాజూకు వర్ణనలు మనల నానందడోలికల యందు ఉయ్యాల లూగించుచున్నవి.

ధర్మరాజు జూదము, ఈ పెద్దపాటలలో పేర్కొనదగి నది. జూదమునొక కళగా మన పూర్వులు భావించిరి. ఈ ధర్మరాజు జూదమునందు జ్యేష్టాదేవికిని, లక్ష్మీదేవికిని మధ్య జరిగిన సంభాషణ కొంత వింతగాను అస్వాభావికము గాను

కానుపించుచున్నది. కొన్ని పనులు జేయుట వలన ప్రజలను లక్ష్మీదేవి వదలిపెట్టి తన అక్కగారి యేలుబడి కప్పగించవలెనని జ్యేష్టాదేవి తన చెల్లెలిని అర్థించి సమ్మతింప జేయుట కొంత వింతగానే యున్నది.

ఈ పనులు జేయుటవలననే, ధర్మరాజు కూడ ఓడిపోయి నట్లు తెలియుచున్నది.

"చేటలోపల పండ్లు చెరిపిన్ననాడు, మంచంబు ఓరగాపెట్టినా, నాడు,
అరికాలునిండుగా తడువనీనాడు, నాడు నిను కొలువనని పలికితీ నేను"
"అలికివిడిచిన గడప దాటడేరాజు, దివ్వెలేని గృహాన తిరుగడే అతడు
నీరాడలేనింట నిలువడే తల్లి, ఆడి మిగిలిన జలము లాడడేరాజు
కట్టివిడిచినగుడ్డ కట్టడేరాజు, జంటగా పెండ్లిండ్లుశాయడేరాజు
ఒడిలోన పువ్వులు కోయడే అతడు."

అని దారిద్ర్యకారణములు వివరింప బడినవి.

స్త్రీల పాటలలోని కవిత్వము

"ఏడువకు యేడువకు వెఱ్ఱినాగన్న, ఏడిస్తె నీకండ్లు నీలాలుగారు
నీలాలుగారితే నే జూడలేను, పాలైనగారవే బంగారుకండ్లు"

అని యే చల్లనితల్లి, తీయని యెలుగున, యెప్పుడు, తొలిసారిగా యుయ్యేల నూచినదో కాని, ఆ రమణీయ గేయము వినినప్పుడెల్ల యేదో యొక యనిర్వచనీయమైన రసానుభూతి కలిగి ముగ్ధులమై మరియొక్కమారా గేయమును విన నువ్విళ్ళూరుచుందుము.

సంగీత సాహిత్యములు

సంగీత సాహిత్యములు శారదాదేవికి స్తనద్వయమని వర్ణించుట మన సాహితీ సంప్రదాయము. శారద సమస్త విద్యాప్రదాయినియే కాదు; సకల కళాస్వరూపిణికూడ. సూరనార్యుడు సరస్వతీ చతుర్ముఖుల విలాస వర్ణనావసరమున, భారతీదేవి, గళస్వనమున నపురూపమగు మాధుర్యము నొలికించినాడు.

మున్నెన్నడు కనివిని యెఱుంగని యా కోమల గళస్వనము నాలకించి "మరియొక్కమారు", మరియొక్కమారని చతురాస్యుడు కొసరి, కొసరి యామెను ప్రార్థించినాడు.

కమల సంభవుడు ఆ గళస్వనమాధుర్యమునకు మైమరచియే కాబోలు, చక్కెరబోడుల కంఠములందు కమ్మదనము

చిలుకరించినాడు. కావుననే సంగీత మేలనాగల స్వత్వమై యొప్పుచున్నది.

సంగీతమే యననేల ? జాతీయములతో నొప్పు చక్కని సంభాషణా చాతుర్యము స్త్రీలకు వెన్నతోడ బెట్టినవిద్య. ఈ రెండు గుణములు వారి వేడుక పాటలయందు ప్రతిబింబించు చున్నవి. జాను తెనుగు నిక్కంపు సొగసు మనచెలియల పలుకుల యందే నెలకొని యున్నది. భామామణులు భావాల బరిణెలు; వారి హృదయములు రసార్ద్రములు. ఈ రసార్ద్రితవారి వేడుక పాటలయందు ప్రతిబింబించుచున్నది.

వివిధసాంఘిక సమస్యల కాలవాలములగు స్త్రీలపాటలు మన సంసారిక సౌందర్యమునకు ప్రతిబింబములు. కళాస్వరూప ములగు కనుగందుల నిదురపుచ్చుటకై యుయ్యేల నూచు నప్పుడు, తోడి నెచ్చెలులతోడ పూదోటయందు మెలగునప్పుడు వివాహాది శుభకార్యములందు వరుసగల వనితలతో లేబకి యాచకములనాడు నవసరమున, మంగళగౌరి, శ్రావణ శుక్ర వారము మున్నగు నోములు నోచునప్పుడును, మగువల మన సులు భావార్ద్రములగుట సహజము. తత్ఫలితమే వారి గేయ సముదాయము.

జోలపాటలు : లాలిపాటలు

జోలపాటలు, లాలిపాటలు ముఖ్యముగా శబ్దచిత్ర ప్రధానములు. లలిత సంస్కృత పద బహుళములు. చూడుడు:-

"జో రవికుల శుభాంగ, జో సన్నుతాంగ"

"లాలి బంగరు బొమ్మ లాలి మా యమ్మ
లాలి ముద్దులగుమ్మ లాలి సీతమ్మ"

"పగడంపు రతనాల పసితొట్టెగట్టి,
సొగసైన పైడి గొల్సులు చేతబట్టి
మగువ లూచెదెరు సంభ్రమము తెగదొట్టి
మొగలి రేకులు కొప్పులనిండ జుట్టి,
మొలక నవ్వులు వెన్నెలలు వెదజల్ల
తళుకుచూపులు దిక్కులు పిక్కటిల్ల" గా

"గాజు లొరయగను, కంకణములు జార;
జాజికొప్పులనుండి జలజలరాల,
తేజ మలరగ నందియలు రవళిల్ల
రాజముఖు లూచెదరు..."

అను సుందర వాతావరణమెంత యాహ్లాదకరము ?

ఆ భ ర ణ ప్రీ తి

స్త్రీలకు భూషణాలంకారములందుండు సహజప్రీతి కిది నిదర్శనము. పచ్చకర్పూరము, అత్తరువు, పన్నీరు, మొల్లలు తెల్లచేమంతులు మున్నగు భోగ్యవస్తువులు, వారి పాటలయందు కొల్లలు. రమణులకు ప్రియతమమ్ములగు నీవస్తువులు రసికుల కానంద ప్రదములుగదా !

వరుసపాటలలో పెండ్లికొడుకుతో మరదండ్రు హాస్య మాడుట, వదినె మరదండ్ర యన్యోన్య పరిహాస ప్రసంగము, వియ్యపురాండ్ర నెయ్యపుతీయము ముఖ్యములు.

వింతవింత రంగులచీరెలు, వాని కనుగుణములైన రవికెలు, మానవతీమణులు మక్కువతో నపేక్షించువస్తువులు. ఈ వస్తు ప్రేమ వారి పాటలయందు సమయోచితముగా, సవిశేషముగా వ్యక్తమగు చున్నది.

"సంపెంగ పువుచీరె, కెంపునీలపు రవికె
ముడితెల్లనిచీరె, నిండు మొగ్గలుగల రవికె,
నిమ్మకాయ వన్నెచీరె, నీలివన్నె రవికె."

అను, జతలు వీరిపాటలలో మనకు కనులపండు వొనరించును. ఇది జదువునపుడు మన నవ్య కవికుమారుల సెనగపూరైక దొడిగిన చిన్నది మనవైపు తొంగిచూచు చున్నది.

తలుపు దగ్గర పాట

తలుపు దగ్గరి పాటలు కొన్ని మిక్కిలి రమ్యములు. వీనిలో నాయికా నాయికల సంభాషణాచాతుర్యము స్తవనీయము. నాయిక ప్రణయ కోపము వహించియుండ నాయకుడామెను ప్రసన్న నొనర్చుటకొరకు స్వీయవర్తనము సమర్థించుకొను యత్నమాపాటలకు ప్రాణాధారము. జిలుగు బంగరు చీరలు, రత్నములు దాపిన రవికెలు, దవనము, మరువము మున్నగు విలాసవస్తువులు లంచమునిచ్చి, ఆమె యనుగ్రహము నపేక్షించును. కాని యామెమాత్రమిది వేళగాదని కచ్చితముగా పలుకుచున్నది, చూడుడు:-

"జిలుగు బంగరుచీరెలు దెస్తిని సమ్మతిపడవే భామా"
"జిలుగు బంగరుచీరెలు దెచ్చితె వేళగాదు పోవోయి."

"సత్యభామ, నీచక్కని జడలకు జాజులైన ముడిచేనే,
విరజాజులైన ముడిచేనే"

"జాజులుముడిచే సకియలుమాకు చాలగలరుపోవోయి"

'వనితరో వినవె సత్యభామ నీపాదములకు మ్రొక్కెనె''

"అవతలి వీధిన రుక్మిణియున్నది ఆయుష్మంతుడవోయి,
దీర్ఘాయుష్మంతుడవోయి."

తుదకు ఎట్లో తలుపుతెరచి లోనికి రానిచ్చినది. సఖుని సందర్శనమైనంతనే సకియకు సందేహములెక్కువైనవి. ప్రత్యక్షముగా గన్పట్టు రతిచిహ్నములను గాంచి యూరకుండలేక పోయినది. అప్పుడు వారి సంభాషణ:-

"గోవిందుడ నీచక్కని గోటికొనలు కందెనేమోయి"

"గోవర్ధనగిరి పర్వతమెత్తితె గోళ్ళుకందెనె భామా"

"సరసిజాక్ష నీ అధరము నొక్కిన సారసాక్షి ఎవరోయి ?
ఆ సారసాక్షి ఎవరోయి ?"

"తరుణిరో అదియొక ఫలమని
చిలుకలు తగిలిపొడిచెనె భామా"

"వరదుడ నీ చెక్కుల నెలవంకలున్న వేమోయి ?"
నెలవంకలున్న వేమోయి ?"

'గోరువంకలు పట్టుకరాగా,
గోరికెనె యవి ముద్దులగుమ్మా'

"సారసాక్ష నీ మేన తెల్లని చందనమెక్కడిదోయీ ?"

"పూలతోటలో విహరింపగ పుప్పొడిరాలెనె తరుణీ,
ఆ పుప్పొడిరాలెనె తరుణీ"

"పూలతోటలో విహరించుటకు
పోయిన కారణమేమోయి ?"
ఆ పోయినకారణమేమోయి ?"
పావురము దప్పించుకపోగా పట్టబోతినే చెలియా,
పట్టబోతినే చెలియా !"
"దేవదేవ నీ బుగ్గను, కాటుక దిద్దిన సఖి. ఎవతోయీ !
ఆ దిద్దిన సఖి యెవతోయీ ?"
"గ్రక్కున చెమటకు గారిన కస్తురి చుక్కబొట్టు,
వో మగువా !
అది చుక్కబొట్టు వో మగువా !

ఈ సుకుమార శృంగార చిత్రము ముందు ప్రబంధాదుల యందలి వర్ణనలు నిస్తేజములుగదా ! గోరువంకలు పట్టుట, పావురములతో నాడుట, చిలకల పలుకులు వినుట, రసికుల కాహ్లాదకరములగు క్రీడలు గాబోలు ! అన్యదేశీయ దాస్యముచే చైతన్యముడిగిన మనకు కుక్కలను బెంచుట, వాసనాహీనము లగు కాగితపు పూలను, ముడిచి కొనుటయే నాగరికతా లక్షణమగుట ఎట్టి విపరీతము, దౌర్భాగ్యము !

కుమార్తెపై గారాబము

చిన్ననాట నుండియు మిగుల గారాబముతో బెంచిన ప్రియకుమారిక నత్తవారింటికంపు సందర్భమున కన్నీళ్ళతో:-

"ఎన్నడు నినువిడిచి యెడబాయనైతి,
కన్నతల్లిరో నేను గడతేరు టెట్లు ?

బొమ్మరిండ్లనుగట్టి పొలతులా బిలిచి
అమ్మరో యెవరింక ఆటలాడుదురు ?
వేర్వేరు బొమ్మల పెండ్లిండ్లు జేసి
చిట్టిబొట్టు నోములా చేడెలగూడి
ఎవ్వార లికను మా యింట నోచెదరు ?
నెయ్యంగ త్తెలగూడి నిండు వేడుకను
ఉయ్యాల లెవ్వార లూగుదురింక"

అని మాతృప్రేమ ముట్టిపడునట్లు వచియించు సన్ని వేశ మెంత రసస్ఫోరకము ?

చెలికత్తెల పరిహాస వాక్యములు

వీరి పాటలలో మంగళహారతులకు మేలుకొలుపులకు ముఖ్య స్థానము కలదు. పురాణగాథలు—అందుముఖ్యముగా రామాయణ కథను మన స్త్రీలెన్నియో విధముల తనవిదీర పాడుకొందురు. సీతమ్మ వారికి ఇలవేలుపు. ఆమె కల్యాణ సందర్భమున పేరంటాండ్రు తమలో తామాడుకొను పలుకుల నొకమా రాలకింపుడు:-

"పడతి నీకందమే పట్టంచుచీరె,
మణిపతక మొక్కటి మగువ మాకియవె
ఎక్కడిదె యీచీర, యింతిరో నీకు
మ్రొక్కగా, నావిభుడు మొన్న దెప్పించె.
ఎలనాగ యెక్కడిదె, యీ బన్నసరము
వెలబెట్టి చేయించె, వెలది నా విభుడు

ఓ సెమ్మ, నీకింత యొయ్యార మటనె
చూచిన సెవరైన, సొరిది నవ్వెదరు
పయ్యెద జారెను, పద్మాయతాక్షి
చయ్యన పతివచ్చె సవరించుకొనవె.''

అను సహజాఘాతరమణీయోక్తులు శ్రోత్రరసాయనములు కదా !

కల్యాణసందర్భమున సీతమ్మకు జేసిన యలంకారము కనులగట్టునట్లు వర్ణింపబడిన దీ పాటలయందు.

రూపవర్ణనా చాతుర్యము

ఈ పాటలలో రూపవర్ణనాచాతుర్యము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము.

''చేమంతి రేకులే చెలియచెక్కిళ్ళు
దానిమ్మగింజలే తరుణీ పల్వరుస''

అనునదొక చిన్నియుదాహరణము. తన చెల్లెండ్రతో శాంతా సమేతయైన సీతమ్మను రామచంద్రుడు కొంత దూరమునుండి చూచి శత్రుఘ్నునితో:

''చుక్కలలో బాలచంద్రుడున్నట్లు,
కొలువయి కూర్చున్న మన యక్క జూడు
అందరి లోపల సుందరి ననుచు
అష్టవంకర్లతో మీ వదినె జూడు''

అని పల్క, నా యనుజన్ముడు.

"ఆదిలక్ష్మి సీత ఆ లోకమాత" అని వదినగారిని ప్రశం సించును. సీతమ్మ యాంధ్ర సుందరుల పాలిటి యమృతావ తారము. కాననే యెన్నడో పాపరాజు:-

"జననీ! నీవు మహాపతివ్రతవు. నీ సౌశీల్య మిల్లాంధ్ర కెల్లను మేల్బంతి" యని ముక్తకంఠముతో కీర్తించినాడు.

ఆ లక్ష్మణుడన్నగారితో వనవాస మొనరించిన పదునాలు గేండ్లును, పాపము సాధ్వీమణి ఊర్మిళాదేవి అన్నపానములు వర్జించి సుషుప్త్యవస్థలో నుండెనట. తిరిగి సౌమిత్రి అయోధ్యా నగరమునకు వచ్చినది కూడ ఆమెకు స్మృతియే లేదు. ఆ యవ స్థలో లక్ష్మణుడు భార్యకడకేగి ప్రక్కనకూర్చుండగా, నామె:-

"అయ్య మీ రెవరయ్యా మీరింత
యాగడంబుల కొస్తిరే,
సందుగొందులు వెదుకుచూ మీ రింత
జంకులేకిట కొస్తిరే,
ఎవ్వరును లేనివేళ మీర్పు జేకాంతముల కొస్తిరా?
మా తండ్రి జనకరాజు వింటె
మిము నిప్పుడాజ్ఞ సేయగ మానరూ
మాయక్క బావవిన్నా, మీకిపుడు ప్రాణాలకే హానివచ్చు
మాయక్క మరిది వింటె, మిమ్మికుడు బ్రతుకనివ్వరు జగతిలో
హెచ్చయిన వంశానికి, అపకీర్తి వచ్చె నేనేమి సేతూ"

అని దుఃఖ పౌరుషములతో, క్షత్రియాంగన కావున, రోష కషాయి తాక్షియై వచించెనట.

శాంతమ్మ యచ్చముగా నాంధ్రులయింటి ఆడుబిడ్డ. ఆమెకు మరదంద్రతో పరిహాసమాడుటయన్న మిక్కిలి ముచ్చట కావున, యూర్మిళను గూర్చి యామెయక్క చెల్లెండ్లతో—

శాంతమ్మ :

"పసిడిపానుపును సొలసియుండే
ఉండె నొక పదునాగేండ్లు పడతి,
కుందనపు ప్రతిమ కళలు
ఈ కళలు యెందుండి దాగున్నవో,
దృష్టి తగులకుండా నీలాల
నివ్వాళు లివ్వరమ్మా"

అని మందహాస మొనరించినది. అపుడు సీతమ్మ చెల్లెలి పక్షమున శాంతకు :

"ఇంద్రాది చంద్రులను వలపించేటి
చంద్రులూ మీతమ్ములూ
దృష్టితగులకుండా, నీలాల
నివ్వాళు లివ్వరమ్మా"

అని వదినెగారు గావున, వినయ సహితమగు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినది. అయితే శాంతమ్మ యంతతో మిన్నకొనలేదు.

"అక్క చెల్లెండ్రు మీరూ
మిక్కిలీ సౌందర్య శాలులమ్మా
మా తమ్ములను వలపించేటి
జాణలకు దృష్టితగులూ"—

అని మాటకు మాట వచించినది.

సీతా కల్యాణ సందర్భమున వడ్డించిన భక్ష్యవిశేషములు శాకపాకములు • నోరూరజేయును. పట్టాభిషేక కాలమున శాంతమ్మ ముద్దుల మరదలగు నూర్మిళతో పరిహాసమాడకుండ నుండలేక పోయినది.

"నిద్రబోయిన పదునాలుగేండ్ల మధ్యలో
భుజియింపకున్నట్టి భూమీశుదేవి
చాలనే పాయసము, మేలయిన పిండివంటలు
సంతుష్టిగా గుడిచి, సరయూనదీ నీళ్ళ
వాంఛతో తాగవే, వచ్చె లక్ష్మణుడు
నిర్విచారము, లేదు నిద్ర, యీ రాత్రి
సరసమాడావలెను సౌమిత్రితోడ"

అని చిరునవ్వును చిలుకరించినది.

ఈనాడు పాటలకు ప్రచారము తగ్గినది. ప్రాతపాటలపై రోతహెచ్చినది. ఇక నీపాటల నాదరించువారెవ్వరు ? ఎవరో కొందరు పల్లెటూరుపడుచులు దప్ప. పరిస్థితులీవిధముగనేయున్న ఆ కొందరుగూడ వీనిని విస్మరింతురేమో ?

శృంగార కవి పోతన

శ్రీనాథ పోతనలు బావ మరదులనియు, సమకాలికు లనియు ప్రతీతి. ఆ వరుసతో మనకేమ్మి; అందలి సత్యము చారి త్రకు లెరుంగుదురు; ఈ ఉభయులలో శ్రీనాథుని కవిత్వము శృంగార రసపూర్ణమైన దనియు, బమ్మెర పోతన కవిత్వము భక్తిరస పూరితమైనదనియు సాధారణముగా లోకులవాడుక. కాని నిజమారసినచో యీ వాడుక మాత్రము సంపూర్ణమైన సత్యము కాదని స్పష్టమగు చున్నది. శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణము, కాశీఖండము భక్తి సంపన్నములు. పోతనామా త్యుని భాగవతములో భక్తితోపాటు శృంగారరసము వెల్లి విరియు చున్నది. అక్కచెల్లెండ్ల వంటి యీ రెండు రసములను సమానముగా ఆదరించి పోషించిన ఆంధ్ర కవులలో బమ్మెర పోతన ప్రముఖుడని భాగవతము నందలి ప్రతిస్కంధము ఋజువు చేయుచున్నది. వాస్తవము విచారించినచో సుకుమారమైన శృంగార చిత్రణము నందు పోతనతో సమానుడైన తెలుగు కవి మరొక్కరులేరని తోచుచున్నది.

ఏ కొంచెము అవకాశము కలిగినప్పటికిని, శృంగార రస పోషణమునకు పోతన కలము ముందుకు దుముకు చుండును. గాఢమైన భక్తిచే ఆవేశము పొందిన సందర్భాలలో కూడ పోతన హృదయము శృంగార భావములతో ఉప్పొంగిపోయిన

ఉదాహరణల నెన్నియైన చూపించ వచ్చును. ఒక్క మాటలో చెప్పవలె నన్నచో పోతన శృంగార మాధుర్యము, వైవిధ్యము ఆంధ్ర భాషలోని మరొక గ్రంథమునందు కనుపించదు. శ్రీనాథుడు మహాకవియే; తెలుగు దేశమును, తెలుగు నదులను, తెలుగు ఆచారములను కవితా దర్పణమున మనోహరముగా ప్రతిబింబింపజేసిన కవిసార్వభౌముడే. ఆయన ఆంధ్రుల యింటి షడ్రసోపేత భోజనమును నోరూర, నోరార వర్ణించిన కవులలో అగ్రగణ్యుడు. కాని శృంగార రసచిత్రణము నందు మాత్రము పోతనతో శ్రీనాథుడు సమానుడు కాడని నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. అంత మాత్రాన శ్రీనాథ కవీంద్రుని వాసి తగ్గవలసిన ఆవశ్యకత ఆవంతయు లేదు. శ్రీనాథుని శృంగార రచనలను పరిశీలించిన అది సమకాలిక సుందరీమణుల రూపు రేఖలను, కప్పు కొప్పులను, చక చకలను, తళ తళలను, పై మెరుగులను వర్ణించుట వరకే పరిమితమైనట్లు కనుపించు చున్నది. రూప వర్ణనతోడనే శ్రీనాథునిలో భావచ్యుతి జరుగు చుండును. విలాస విభ్రమాలను, శృంగార క్రీడా విశేషాలను, అపూర్వ మధుర సన్నివేశాలను, హృదయము నుండి ఉత్కటముగా దూసికొని వచ్చు ప్రేమ భావాలను చిత్రించుటలో పోతన్నతో శ్రీనాథునకు పోలికయే లేదు. శ్రీనాథుని నైపుణ్యమంతయు ఆకార వర్ణనతోనే ఆగిపోవు చుండును. ఇందుకు యీ ఉభయుల రచనల నుండి యెన్నియైన నిదర్శనాలను ఏరి చూపించ వచ్చును.

పోతన చిత్రించిన శృంగారము విలక్షణమైనది; మధుర భావోపేతమైనది. అపూర్వమైన శృంగార ఘట్టములను, విలాస భావాలను ప్రదర్శించుట యందు పోతన కలమునకు గల నేర్పు అద్వితీయమైనది. శృంగార చిత్రణమునకు పోతన కలిగించుకొను అవకాశములు కూడ ఇతర కవీశ్వరులకు తెలియని పరమ రహస్యములు. ఈ దృష్టితో భాగవతములోని ఇష్టదేవతాది ప్రార్థనమునే పరిశీలించి నప్పుడు మొట్ట మొదటి పద్యములే మనము చూపించగల చక్కని మచ్చుతునకలు. పోతనామాత్యుని సరస్వతీదేవి చంచరీకచయసుందరవేణి; సైకతశ్రోణి; తోయజాత భవచిత్త వశీకరణైక వాణి; వామన మూర్తికి మూడడుగుల నేల ధారపోయునప్పుడు; ఆ దానమును గ్రహించు భగవంతుని హస్తమును "ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపై తనువుపై అంసోత్తరీయంబుపై, పాదాబ్జంబులపై కపోల తటిపై, పాలిండ్లపై నూత్నమర్యాదం జెంది వెలుంగు" కరమని బలిచక్రవర్తి భావించుటలో బమ్మెర పోతన శృంగార హృదయము తొంగి చూచుచున్నది. లావొక్కింతయు లేక, ధైర్యము విలోలమైన గజేంద్రుని రక్షణకు పరుగులెత్తుచున్న పరమేశ్వరుడు వైకుంఠపురము నందలి సౌధములోని రమా వినోదియట; వివాద ప్రోద్ధత శ్రీకుచోపరిచేలాంచలముతోనే ఆయన వెంట వెళ్లు శ్రీదేవి సౌందర్యమును గమనించుడు! ఆమె తాటంకములు చలించుచున్నవట; ధమ్మిల్లబంధము భుజము మీద నటించుచున్నదట. అదృఢముగా నున్న చంచత్కాంచితో శాటీముక్త

కుచముతో ఆ తరుణమున ఆయమ్మ కోటీందు ప్రభతో వెలిగివ దట. ఇటువంటి మనోహర దృశ్యములను చిత్రించినవారు ఆంధ్ర కవుల్లలో, యెంతమంది కలరు ? శ్రీనాథ రచనలలో ఇటువంటి సన్నివేశము లెక్కడ ?

ఆంధ్రుల అభిమాని నాయికయైన సత్యభామను సహజ పాండిత్యుడు చిత్రించిన నేర్పు అద్వితీయమైనది. తెలుగు సారస్వతములో ఇంతచక్కని చిత్తరువు ఇంకొకటి కనుపించదు. సత్యభామ బహు సుకుమారి; బొమ్మ పెండ్లిండ్లకు పోనొల్లనను బాల; మగవారి గనిన మరుగు జేరెడు ఇంతి, పసిడి యుయ్యెల లెక్క భయమందు భీరువు; సఖుల కోలాహలస్వనము లోర్వని కన్య, వీణ చక్కగబట్టు వెరవెరుంగని కొమ్మ; మ్రాకున తీగె గూర్పగనేరని లేమ; సరవి ముత్యము గ్రువ్వజాలని అబల; చిలుకకు పద్యము చెప్పనేరని తన్వి. అయినప్పటికిని హృద యేశ్వరుని సమక్షమున వీరనారీమణియై, రాక్షసేశ్వరుని మీద విజృంభించినది. అప్పటి ఆమె సొగసును పోతనయే వర్ణించ వలెను. మరొక కవీశ్వరునకది శక్తికి మించినపని; ఆమె సౌవర్ణ కంకణ ఝుణఝుణ నినదములు శింజినీరవముతో చెలిమి సేయు చున్నవి. తాటంకమణిగణ ధగధగ దీప్తులు గండ మండల రుచిని కప్పివేసినవి. ధవళతరాపాంగ ధళధళ రోచులు బాణజాల ప్రభాపటలి నడపు చున్నవి. శరపాత ఘుమఘుమ శబ్దము పరిపంధి సైనిక కలకల స్వనము నడుపుచున్నది. వీరము, శృంగారము, భయము, రౌద్రము, విస్మయము కలిసి ఆకారము దాల్చిన

భామినివలె ఆమె మనకు ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. ఒకవైపున వీరము, ఇంకొకవైపున శృంగారము ఆమెయందు మూర్తీభవించినవి. ఆమె పరుని జూచినప్పుడు ఒక పద్ధతి; వరుని జూచినప్పుడు మరొక పద్ధతి; ఏకకాలమున "నొంప మరియు నలరింప" ఆమె సమర్థురాలు. ప్రాణేశ్వరుని జూచినప్పుడు సొంపు, నరకాసురుని జూచినప్పుడు కెంపు, ఏకక్షణమున ఆమె కన్నులలో కనుపించుచున్నవి. ఆమెమోము హరికి రాకేందు బింబము; అరికి రవిబింబము, ఆమె చేలాంచలము హరికి కందర్ప కేతువు అరికి ఘనధూమ కేతువు, ఆమె సందర్శనము హరికి అమృత ప్రవాహము; అరికి అనల సందోహము.

కేవల రూపకల్పన యందేకాదు; భావచిత్రణమందును పోతన అద్వితీయుడు; ఆయన చిత్రించినన్ని శృంగార భంగిమలు, క్రీడలు, విలాసభావములు ఇంకొకరు చిత్రించలేదని చెప్పినచో సత్యమునకు తలవంపులు కలుగజాలవు. కుబ్జాకృష్ణుల క్రీడా విశేషము, ఉషానిరుద్ధుల పరిణయము, రుక్మిణీ. కృష్ణుల కేళీవిలాసము మొదలైన ఘట్టములు పోతన్న చిత్రించిన శృంగార వైవిధ్యమునకు చక్కని తార్కాణములు. రుక్మిణీదేవితో శ్రీకృష్ణుని విరసోక్తులు, ఆ విరసోక్తులతో నొప్పిజెందిన ఆమె హృదయము, ఆ హృదయములోని భావాలు ప్రత్యక్షమగుచున్న ఆకారము, పోతన చిత్రించిన అపురూప శృంగార ఘట్టములలో నొకటి. ఇటువంటిసన్నివేశములు ఇంత రమణీయముగా చిత్రించిన తెలుగు కవీశ్వరుడు

ఇంకొకరు కనుపించరు. సూరనే అయిదు తీరులు శృంగార రసమును చిత్రించినాడట. కాని పోతన అరువది రీతుల శృంగార మును చిత్రించినాడు.

శ్రీకృష్ణుని గోకుల విహారము, గోపికా వస్త్రాపహర ణము, రాసక్రీడలు, ఆ సందర్భాలలో మధురమూర్తులైన ఆ గోపికల చిత్తవృత్తులు, సరస సల్లాపములు, అలకలు అన్యాప దేశములు, అనునయములు, ప్రణయకోపములు ఆంధ్ర శృంగార వాఙ్మయమున అద్వితీయ ఘట్టములు. ఈ భాగములోని ఒక్కొక్క పద్యము ఒక్కొక్క రత్నము. ఇవి సామాన్య మైన రత్నములు కావు. అన్నియును జాతి రత్నములు; సానలదీరిన రత్నములు. నల్లనివాడు, పద్మ నయనంబులవాడు కృపారసంబుపై జల్లెడువాడు, మౌళిపరిసర్పిత పింఛమువాడైన శ్రీకృష్ణుని గోపికలు ఒకానొక శరద్రాత్రినిచేయు అన్వేషణ, ఆ సందర్భమున విరహతప్తలైన గోపికల హృదయాలనుండి ఉబికి కొనివచ్చిన ప్రేమభావాలు బహురమ్యముగా చిత్రించి నాడు బమ్మెర పోతన. గోపీ కృష్ణుల క్రీడా విశేషాలను కనులకు గట్టినట్లు అతిసుకుమారముగా మనయెదుట ఆయన ప్రదర్శించినాడు. గోపాలకృష్ణుని జాడలు తెలుసుకొనుటలో గోపికలు చూపించు గుర్తులు ఎంత మనోహరమైనవి ! ఒక చోట ఆయన మోపిన పాదాగ్రము కనపడుచున్నది. అందు వలన అక్కడ కొమ్మకు పువ్వులు గోసినట్లు భావించు చున్నారు. వెంటనే అడుగులజాడ మాయమైనది. బహుశా

సతినెత్తికొని వెళ్ళిన చిహ్నమేమో అది; ఇంకొక చోట కూర్చున్నగుర్తులు కనబడుచున్నవి. ప్రేయసికి ధమ్మిల్లము పెట్టినాడేమో అక్కడ; మరొకచోట యెవరో యొక వెలది నిక్కిన చొప్పు గోచరించుచున్నది. ఆ ధూర్త గోపాలుడు ఆమెకు కెమ్మోవిని యిచ్చిన చోటిదే యని స్పష్టముగా అనుమానము కలుగుచున్నది. కొంతదూరము వెళ్ళిన తరువాత వేరొకచోట నాలుగు చరణాలు ప్రక్క ప్రక్కన కనుపించినవి. అందుచేత అది గోపాలకృష్ణుడు యెవరో యొక యెలనాగ చేయూదిన స్థలమని స్ఫురించుచున్నది. మరొకచోట మగజాడ లోపల మగువజాడ కనుపించినది. తప్పక యీచోట ఆ శృంగార పురుషుడు యెవరో యొక నీలవేణిచే యొదిగి యుండ వచ్చును. ఇంకొకచోట రమణి మ్రొక్కిన చొప్పు కనపడినది. వేరొకచోట అన్యోన్య ముఖములైన అంఘ్రులు ప్రణయ కలాపమును ప్రదర్శించినవి. ఈ విధముగా యీ ఘట్టము అత్యంత రమణీయముగా, బహు సుకుమారముగా అతి మనోహరముగా వర్ణితమైనది. శ్రీనాథాదుల రచనలో ఇటువంటి సొగసులు కానరావు. అట్లని చెప్పుటకు దారుకావన విహారాదులు నిదర్శనములు.

తెలుగు భాషలోని శృంగార గ్రంథములను అవలోకించి నప్పుడు, శృంగార కవుల రచనలను పరిశీలించి నప్పుడు పోతన చిత్రించిన శృంగారము ముందు నిలువ దగిన రచనలు యెన్ని గలవు ? అను ప్రశ్న సహజముగా కలుగు చున్నది. శృంగార

కవిత్వమునకు ప్రసిద్ధిగాంచిన వారి రచనలు భాగవత శృంగారము ముందు, దివాకరుని యెదుట నున్న దివిటీవలె గోచరించును, వాస్తవముగా తెలుగు కవులలో శృంగార రస చిత్రణము నందు పోతన సర్వవిధాల అగ్రగణ్యుడు. పోతనను శృంగార కవి యనుటలో తప్పేమి కలదు? శృంగార మనినచో మడిగట్టు కొనవలసిన అవసర మేమి? భక్తిరసమును యెంత బాగుగా పోషించినాడో, శృంగార రసమును అంత సమర్థతతోనే, పోతన చిత్రించినాడని చెప్పుటకు నిదర్శనాలు భాగవతమున ఎన్నియైనను చూపించ వచ్చును. ఆంధ్ర శృంగార కవులలో పోతనది అగ్రతాంబూలము; తెలుగు భక్తి కవులలో పోతన మున్నెన్న దగినవాడు.

పోతనను కవిత్వము వలచి వరించినది. దానితోపాటు పాండిత్యము గూడ ఆయనకు సహజముగా ఆలవడినది. ఆంధ్ర కవులలో సహజ పాండిత్యుడను ప్రత్యేకత పోతన కొక్కనికే కలిదు. భాష ఆయన చేతిలోని క్రీడాకందుకము.

క్షేత్రయ్య శృంగారము

తెలుగు కవులలో శృంగార రసపోషణమున క్షేత్రయ్యకు ప్రత్యేకత, విశిష్టత కలవు. ఆయన రచించిన పదాలన్నియును శృంగార రస ప్రధానములే. శృంగారముతప్ప ఇంకొక రసము వంక క్షేత్రయ్య దృష్టి ప్రసరించినటుల కనబడదు. ఈ పదాలకు నాయకుడు దక్షిణ నాయకుడైన శ్రీకృష్ణుడు; నాయిక చాల మట్టుకు స్వీయగా యీ పదాలలో కన్పడు చున్నది. పరకీయ సామాన్య నాయికలుకూడ కొందరు వీరిలో కనిపించు చున్నారు. ఈ నాయికల హృదయస్పందనాలను, నాయకుని హృదయస్పందనాలను క్షేత్రయ్య తన పదాలలో వర్ణించి యున్నాడు.

ఈ పదాలలో విశేషముగా విప్రలంభ శృంగారమే ప్రకటిత మగుచున్నది. ప్రాణేశ్వరుడు తన దగ్గర లేనందున, తన దగ్గరకు రానందున, నాయికల హృదయాలలో కలుగు భావాలు యీ పదాలలో అక్షరరూపము పొందియున్నవి. ప్రియవియోగముచే సరితప్తమైన హృదయపు ఉద్వేగము, ఆవేదన యీ పదాలకు ఇతివృత్తము. వీనిలో యెక్కువగా నాయికా విరహము అనగా స్త్రీ విరహమే ప్రకటితమగు చున్నను, కొన్నింటిలో నాయకుని విరహము అనగా పురుష విరహము కూడ ప్రదర్శితమగుచున్నది. మన ఆలంకారికులు

తమ లక్షణ గ్రంథాలలో నిర్దేశించిన నాయికలందరును యీ పదాలలో గోచరించు చున్నారు. వీరిలో ముగ్ధలు, మధ్యలు, ధీరలు, అధీరలు, ధీరాధీరలు, జ్యేష్ఠలు, కనిష్ఠలు, స్వాధీన పతికలు మొదలైన అన్ని తరగతుల నాయికలు కలరు. తుదకు బాలెంతరాలైన నాయిక శృంగారమును కూడ చిత్రించక క్షేత్రయ్య వదలి పెట్టలేదు. ఈ పదాలను యేమాత్రము స్థూలముగా పరిశీలించినప్పటికిని వివిధశృంగార నాయికల చిత్తవృత్తులను ప్రదర్శించుటలో క్షేత్రయ్య అద్వితీయమైన నేర్పు చూపించినట్లు స్పష్టము కాగలదు.

క్షేత్రయ్య పదాలలో ప్రతిపంక్తియందును, ప్రతిపదము నందును శృంగారమే ప్రత్యక్షమగుచున్నది. శృంగార రసమును ఇన్నితీరుల, ఇంత వైవిధ్యముగా శృంగార నాయికలను ఇన్ని రకాలుగా, ఇంత నిపుణముగా, చిత్రించిన ఆంధ్ర కవీశ్వరుడు మరొక్కడు లేడని చెప్పిన అతిశయోక్తి కాజాలదు.

ఈ పదాలలో నాయకుడైన మువ్వగోపాలుడు మిక్కిలి అందగాడు. అన్నింటియందును నెరజాణ. కొక్కోక శాస్త్రము నందు పారంగతుడైన పండితుడు. ఈడులేని రతులనేలి ప్రియురాలిని మేను మరపించగల రసిక చక్రవర్తి. ఇటువంటి శృంగార నాయకునితో సహవాస భాగ్యమబ్బిన విలాసినులు మాత్రము సామాన్యలా ! వారందరును అందాల రాణులు; చౌశీతి బంధములలో ప్రవీణలైన నెఱజాణలు. ఆనాడు నవవిల్తు శాస్త్రంబు మినుకులావర్తించుపని వెన్నతోడ బెట్టినది మాకు

అని గర్వముగా చెప్పుకొన్న వరూధినికి యీ నాయికలందరును దగ్గరి చుట్టాలని చెప్పవచ్చును. తన యురముననే తప్ప శయ్య మీద పవ్వళింపదనియు, తనతో తప్ప ప్రాణపదమైన చెలితో గూడ ముచ్చటలాడదనియు, ఆరూఢరతికేళిలో తానే కాని నన్నలయనీయ దనియు, నేను అలిగితే తానేవచ్చి వేడుకొనును గాని తన సఖీమణులను రాయబారము పంపదనియు, ఒక సన్నివేశములో ఒక నాయికనుగూర్చి నాయకుడు ఒక పదములో తలపోసి తమ పరస్పర అనుబంధమును, అనురాగమును, నాయిక నేర్పును విశదీకరించి యున్నాడు. ఇంకొక చోట ఒక నాయిక ప్రియుడు తన దగ్గరకువచ్చి, చెంతనిలిచి, కొప్పులో పూవులు సవరించినది మాత్రమే తనకు జ్ఞప్తి యున్నది. కాని చురుకు కెంపు మోవిపై నుంచుట తెలియనైతినని తన పారవశ్య విభ్రమమును ప్రకటించుకొన్నది. ఇవి మచ్చుతునకలు మాత్రమే. ఈ విధముగా యీ గేయాలలో ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క విధమైన శృంగార చిత్తవృత్తిని వ్యక్తీకరించుచున్నవి.

క్షేత్రయ్య తన పదాలలో చిత్రించిన నాయికలకు ప్రాణేశ్వరుని చిత్తవృత్తిని గ్రహించుటలో ప్రత్యేక ప్రావీణ్యము కలదు. ఒక నాయిక తన ప్రాణేశ్వరుని ఒకమారు బ్రతిమిలాడి పాదాక్రాంత యగును. ఇంకొకమారు కన్నీటి కాలువలో ఆయనను ముంచి తేల్చును. మరొక్కసారి ఘనమైన జడ ప్రేటుతో ఆయనను శిక్షించును. అనగా సామదానభేద దండో

పాయములను ఉపయోగించి ప్రియుని, తమకు స్వాధీనునిగా జేసి కొనుటలో ఆరితేరిన వారుగా ఈ నాయికలు కన్పట్టుచున్నారు. ఈ నాయికలు *పరిపాలించు శృంగార రాజ్యమునకు సర్వవిధ ములైౖ సాచివ్యము నెరపగల సమర్థులైన సఖీమణులు ఈ పదా లలో మనకు కన్పడుచున్నారు. చూడుడు; ఒక నాయికకు తన ప్రియుడు అగపడగానే ఆయన శరీరముమీది రతి చిహ్నముల వంక ఆమెదృష్టి ప్రసరించును. కాని ఆమె ఆగ్రహించక సమ యానుకూలముగా వ్యవహరించి ఘాటుగా మాట్లాడక అసూ యను మాత్రమే ప్రకటించును. ఎత్తిపొడుపు మాటలతో ఆయ నను కొంత వేధించునుగాని ఇంటినుండి వెడలిపొమ్మని చెప్పదు. ఇంకొక నాయిక ఇదే సన్నివేశములో ఈ మాత్రము అసూయను కూడ ప్రకటించక గంభీరముగా యేమియు తెలియనట్లు వ్యవహ రించును. ఇక సామాన్య నాయికల శృంగార వృత్తాంతము; క్షేత్రయ్య నాయికలలో పరకీయలు సామాన్యలుకూడ నున్నారుకదా! ఈ పరకీయనాయికలలో ఒకతె "నా మగడు కత్తికోతకాడు. నాకు నీవు ఆజ్ఞయీయక తప్పదు. నేను అత్త వారింటికి పోకతప్పదు. అయితే అక్కడ మాత్రము నేను ఎల్లప్పుడు ఉండగలనా, అక్కడ నా మగని బంధువులతో జగడ మాడి తిరిగి రాగలను. లేక నీవైన, ఒకసారి యేతిరునాళ్ళ నెపముతోనే మా ఊరికి రారాదా!" అని సెలవుతీసికొని వెళ్ళును. సామాన్య నాయికలు ధనాసక్తితో డబ్బు యిమ్మని అడుగుట యీ పదాలలో కనపడును. "అయిదు వరహాలు యీయగలిగితెనే రా!" అని ఖండితముగా చెప్పినప్పుడు.

కొక్కోకమెల్ల జదివిన
చక్కనివాడైన రాజ చంద్రుండైనన్
రొక్కముసీయక యెప్పుడు
చిక్కదురా వారకాంత, సిద్ధము సుమతీ.

అన్న సుమతి శతకములోని పద్యము వెంటనే జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఈ నాయికలు వారి చెలికత్తెలు సరస సంభాషణము లందు, చమత్కార ప్రసంగములందు ఆరితేరిన ప్రోఢలు.

క్షేత్రయ్య నాయికలు ఆపాదమస్తకము శృంగార మూర్తులు. వారి గృహాలు శృంగార నిలయములు. అందులో వారి పడకటింట్లు అందాల సీమలు. ఇండ్లను, పడకటిండ్లను అలంకరించుటలో విలాసవతులైన క్షేత్రయ్య నాయికలకు అస మానమైన చతురత్వము కలదు. సహజముగా సుందరాంగులైన యీ నాయికలు కట్టుబొట్టు తీరులందు ప్రదర్శించు శోభ మిక్కిలి రమణీయము. వస్త్రధారణమందు అలంకారములందు ఈ నాయికలు ప్రత్యేక శ్రద్ధను ప్రదర్శించి మోహన మూర్తులుగా మనకు సాక్షాత్కరించుచున్నారు. వారి వేషాలంకరణములను జూచినచో ప్రియుని ఆకర్షించు విద్యను ఒక ప్రత్యేక కళగా అభ్యసించిన సుందరాంగులు వీరని స్పష్టము కాగలదు. ఆనాడు తంజావూరులోని విలాసవతుల శృంగారమును ఈనాడు కవితా రూపమున క్షేత్రయ్య మనకు చూపించుచున్నాడు. రకరకా లైన చీరలతో అందుకు తగిన రవికలతో ఈ పదాలలోని నాయికలు మనయెదుట ప్రత్యక్షమగు చున్నారు.

వస్త్రాలంకరణము నందేకాక శిరోజములను దిద్ది తీర్చు కొనుటలో ఈ నాయికలకుగల ప్రావీణ్యము మిక్కిలి గొప్పది. గుత్తపు వన్నెల జీబ్జడ ఈ నాయికలకు అత్యంత ప్రేమాస్పద మైనదని ఈ పదాలవలన మనకు తెలియుచున్నది. ఆ రోజులలో పూవులులేని జడలు లేనే లేవు. జాజులు, విరజాజులు, మల్లెలు, మొల్లలు మొదలైనవి ఈ నాయికల కొప్పులలో నుండి సువా సనలను విరజిమ్ముచున్నవి. ఇందుకుతోడు ఘనసారము, కస్తూ రితో మిశితమైన తాంబూలము ఎల్లప్పుడును ఆ నాయికల పుక్కిళ్లలో పరిమళించుచుండుట మనకు అడుగడుగున కనుపించు చున్నది. ఈ నాయికల జడలలో వదులైనవి మిక్కిలి తక్కువ. ఎందుకనగా కోపము వచ్చినప్పుడు నాయకునిమీద జడ ప్రేటులను వేయననువుగా నల్లుకొనుచుండుట ఆనాటి వాడుక; క్షేత్రయ్య నివసించిన తంజాపుర రాజుల కాలమున ఒకచోట పద్యములో నాయిక తన సఖితో.

"సరసురాలవు జబ్బుగ నల్లినావదేమే జడ" అని ప్రశ్నించి నప్పుడు, ఆ విజయరాఘవుని మేను, చిగురాకు వంటిదని, చెలికత్తె వెంటనే సమాధానము చెప్పిన సంగతి సుప్రసిద్ధమైనది. ఉంగరాలు, గాజులు, కమ్మలు, మొలనూలు, ముక్కర, నాగ సరాలు, చెంపసరాలు, చిన్నసరాలు మొదలైన ఆభరణాలమీద ఈ కాంతలకు అమితమైన ప్రేమ కాళ్లకు లత్తుక, కన్నులకు కాటుక ఈ కాంతల అలంకారాలలో అనివార్యమైనవి.

ఈ నాయికల పడక గదులు మిక్కిలి ఆకర్షణీయము లైనవి. పట్టెమంచము, దానిపైన పరుపు, పరుపుమీద తెల్లని

దుప్పటి, దుప్పటిమీద కమ్మతావులు విరజిమ్ము పూవులు, కొంత దూరములో నిలువుటద్దము, గదిముందు, ముద్దుపలుకులు పలుకు చిలుకలతో గోరువంకలు, ఒకచోట తూగుటూయెలగల.ఆ సన్నివేశము ఎంత శృంగారమైనదో ఆలోచింపుడు. పన్నీరుగంధము, బుక్కా మొదలైన సుగంధ ద్రవ్యములు ఈ నాయికలు సదా అనుభవించు విలాస సామగ్రి. ఉయ్యాల లూగుట చదరంగ మాడుట మొదలైన విలాస క్రీడలలో ఈ నాయికలు అత్యంత ప్రౌఢలు.

ఈ విధముగా క్షేత్రయ్య తన ప్రతి పదము నందును శృంగారమును గుప్పించినాడు. సంగీతము, సాహిత్యము, అభినయము ముప్పిరిగొనియున్న క్షేత్రయ్య పదాలలో, తంజాపుర రాజుల శృంగార జీవితము ప్రతిబింబితమగు చున్నదని చెప్పవచ్చును. ఆ కాలమునాటి విలాస జీవనమును క్షేత్రయ్య చాల చక్కగా చిత్రించినాడు.

ఈ పదాలకు నాయకుడైన గోపాలుడు మదనుమోహనుడైన రసజ్ఞమూర్తి. నాయికలు బంగారపు బొమ్మలైన శృంగార మూర్తులు. వారు నివసించు మందిరములు సౌందర్య దేవతకు నిలయములు. రసికులకు అనుభవయోగ్యమైన విలాస సామగ్రి యంతయు ఆ సుందరాంగుల మందిరములందు సమృద్ధము. వేషభాషలయందు, అలంకారము లందేకాక రుచులు, అభిరుచులందు కూడ ఈ నాయికల శృంగార ప్రీతి ప్రకటితమగు చున్నది.

క్షేత్రయ్య నాయికలు

క్షేత్రయ్య తంజావూరు రాజుల కాలమున నివసించిన వాగ్గేయకారుడు. అనగా సుమారు మూడునూర్ల సంవత్సరాల క్రింద ఈయన రచనలు జరిగినవన్నమాట. అప్పటివరకు మన దేశములో ఇంగ్లీషు రాజ్యవిస్తరణ పూర్తియై పాశ్చాత్యనాగరికత అడుగుపెట్టలేదు. మనవేషభాషలు, అలంకారాలు, ఆచారాలు ఆధునిక నాగరికతా ప్రభావమునకు లోనై, విజాతీయములు కాలేదు. మన జాతిలో సాహసము, శౌర్యము, పరాక్రమము లోపించుట అప్పటికే మొదలై నప్పటికిని శృంగార రక్తి పూర్తిగా సన్నగిల్లని కాలమది. అట్టికాలమునగల శృంగారనాయికలను క్షేత్రయ్య తన కవితలో చిత్రించినాడు.

క్షేత్రయ్య నాయికలు నెఱజాణలు, ప్రియుని చిత్త మెరిగిన సారసంగ్రాహిణులు, సరసజ్ఞురాండ్రు. వారు ఆట పాటలయందే కాక మరియన్నిట నెఱజాణులు. వారికి సన్న వలువలు ఇష్టము. ఈ నాయికలలో కొందరు "పట్టుపటాని పూలపావడ" "సరిగల బుట్టాల రవశల్లా"తో మనకు సాక్షాత్కరించెదరు. మరికొందరు మేనిచందురు కావిపావడా మీద పట్టు చేలము గట్టుకొని ఎడవాలు పైటవేసికొనెదరు. ఇంక కొందరు మేలిపతాణికొంగు జారగదీసి జాళువారె కను తొడుగుకొనిన

సొగసులాడులు. ఈ నాయికలలో కొందరు పసుపు దుప్పటి వల్లెవాటు వేసికొనగా మరికొందరు చలువ దుప్పటిముసుగు వేసికొనెదరు. ఒక నాయిక నొసలిపై మిసమిసలాడు తిలకము, మరొక ముద్దులాడి నుదుటిపై చక్కని సన్నని కస్తూరి తిలకము. కామకళాప్రవీణలైన ఈ నాయికలు, ప్రణయకోపము వచ్చి నప్పుడు ఘనమైన జడవేటు వేయుటలో ఆరితేరినవారు. ఒకా నొక నాయిక ఘనమైన జడవేటువలన ప్రియుని శరీరము కంది పోయినప్పుడు అదికనపడకుండుటకై అలదుకొనిన గందమును, గందముచాటున కందియున్న సొగసును, పరిశీలించిన చిత్ర మొకటి మనకు ఈ పదాలలో కనబడుచున్నది. అందుచేత నీనాయికలు గుత్తపువన్నెల కీల్జడను కోరికోరి వేయించు కొనెదరు. పూవులు లేని కొప్పులుగాని జడలుగాని మనకు కాన రావు. అవి ఈ కాలమున లేనేలేవేమో: పూవులన్నియును పరిమళ భరితములై యుండుట అవసరము. మల్లెలు, మొల్లెలు, సన్నజాజులు విరజాజులు ఈ నాయికల కబరీభరము లందును, కీలుజడలందును శోభిల్లుచుండును. కలువపూవులతో ఈ కాంతలు మన్మథపూజ గావించెడివారు. చెక్కిళ్లమీద కస్తూరికామకరి కలు దిద్దుకొనుట గళముమీద గందము అలదుకొనుట ఈ నాయి కలు అనుదినము చేసికొను అలంకార విశేషములు. ఇందుకు తోడు ఎల్లప్పుడు పుక్కిటిలో కప్పురపు తావులతో నొప్పు విడెము-ఘనసారము, జవ్వాదికస్తూరి, ఈ నాయికలకు అత్యావ సరమైన విలాస సామగ్రి. వానిని బహువిధములుగా వారు

ఉపయోగించుకొనెదరు. కస్తూరిపైన తెలుగు వారికి గల ప్రేమను ఆచంద్రతారార్కము గావించిన శ్రీనాధుడు, ఈ సందర్భములో జ్ఞప్తికివచ్చును. కన్నులకాటుక, కాళ్లలత్తుక మరికొన్ని ముఖ్యమైన అలంకారములు. ఈ అలంకారాలతో పాటు తగుసొమ్ములు ధరించి ఈ నాయికలు పూచిన తంగేళ్ల వలె భూషణ భూషితలై యున్నారు. ఇరుచెవులకు తాటంకములు వజ్రాల కమ్మలు రెండుచేతులకు గాజులు, వ్రేలికి ముద్దుటుంగరము, నడుముకు మొలనూలు (కొందరికి ప్రియుడు పంపిన గంటభారి మొలనూలు) ముత్తెముతో శోభిల్లు ముక్కర నాగసరాలు, చెయిసరాలు, బన్నసరాలు మొదలైన ఆభరణాలతో నీ నాయికలు క్షేత్రయ్య సకాలికుడైన చేమకూర వెంకన్న చిత్రించిన "అతివినోదముగాగ రతుల దేలించు నేర్పు" గలిగినట్టి ముత్యాల కమ్మలముద్దులాడులు; నీలంపు ముంగరనీల వేణులు; కెంపులబొగడల కీరవాణులు; పచ్చల కడియాల పద్మగంధులు. గంధము, జగ్గుగుల్కుబుక్కానలపు పొలపు జూపులతో నొప్పు యీావన్నెలాడులను సదా యెడబాయక యుండు పరిమళ ద్రవ్యములు.

ఈ నాయికలు నివసించు గృహములు, మేడలు, శృంగారసీమలు, అందాల పుట్టలు, తూగుటూయెలలు, చలువచప్పరములు, శృంగారవనములు వీరిగృహాంగణాలలో కనుపించుచున్నవి. కొంచెము లోపలికివెళ్లి, సావధానముగా పరిశీలించినచో ఒక చోట పంజరము, అందులో సుద్దులు తెలుపు చిలుక

మనకు కనుపించును. కొన్ని యిండ్లలో చిలుకలతో పాటు గోరువంకలుకూడ. ఒక గదిలో గిలకల పట్టెమంచము. దాని పైనపానుపు, పాన్పుపై తెల్లని దుప్పటి, దుప్పటిపై మల్లెలు, మొల్లలు; ఒకచోట నిలువుటద్దము; నూరిన గంధ కస్తూరి, పచ్చికస్తూరి, జవ్వాది, కర్పూరము, మంచిగంధము, పన్నీరు, మంచునీరు, మొదలైన శృంగారసామగ్రి అక్కరకొద్ది మక్కువతో సేకరించుకోబడియున్న సన్నివేశములో సంచరించు నాయిక మదనశాస్త్రములో మంచి ప్రవీణురాలు. శృంగార వనములో చెలువునితోకూడి చదరంగమాడుట యీనాయకలు అభిమానించు ఆటలలో ముఖ్యమైనది. సంగీతమును గూర్చి వేరుగా చెప్పవలసిన పనియేలేదు-తంబుర మీటుటలో వీణ వాయించుటలో, సంచుపాటపాడుటలో వీరికిగల ప్రావీణ్యము అసామాన్యము. జంత్రగాత్రముల రాల్గరగించు విమల గాంధర్వము మరియు ననవిల్తు శాస్త్రంపు మినుకులావర్తించుపని వెన్నతోడబెట్టిన విద్యలైనట్టి వరూధిని వీరికి దగ్గరచుట్టము. పద్యరచనా ప్రవీణుడైన నాయకునకు పద్యములోనే సమాధానము ఇచ్చుటలోను, ప్రియుని ముద్దు కవితను చదివి ఆతనిని ఆకర్షించుటలోను వీరు మంచినేర్పరులు. ఈ నాయికల శ్రేణికి చెందిన ఒకానొక ప్రౌఢ యీ కాలముననే.

"ఏ వనితల్ మముందలప నేమి పనో, తమ రాదువారుగారో, వలపించు నేర్పెరుగరో, తమ కౌగిట లోననుండగారా, విధియేమిరా, విజయరాఘవ యంచిలుదూరి బల్మిమై దీవర కత్తెనై ఇటకు తీసుకవచ్చితినా తలోదరి"...అని

రాజపత్నికి వ్రాసి పంపినపద్య సమాధానము తెలుగు వాఙ్మయ ములో ప్రసిద్ధమైనది. క్షేత్రయ్య నాయికలను అలంకార శాస్త్ర దృక్పథముతో పరిశీలించినచో వీరిలో అన్నిరకాల నాయికలు కనప్టుచున్నారు. ఒక్కొక్కపదములో ఒక్కొక్క రకమైన నాయిక కలదు. స్వీయ, పరకీయ సామాన్యనాయిక లిందులో కలరు. వీరిలో గూడ కన్యలు, ముగ్ధలు, మధ్యలు, ప్రౌఢలు, కలహోత్కంఠితలు, ఖండితలు, కలహాంతరితలు, స్వాధీనపతికలు ధీరలు, అధీరలు, ధీరాధీరలు, జ్యేష్ఠలు, కనిష్ఠలు కలరు. ఈ నాయికల చెలికత్తెలైన సఖులుకూడ క్షేత్రయ్య చిత్రించిన స్త్రీలలో కలరు; చూడుడు; ఒకామె స్వీయ (ఖండిత); ప్రియుని శరీరమున రతిచిహ్నములు చూచును. కాని ఘాటుగా మాట్లాడదు; అసూయను మాత్రము ప్రదర్శించును. స్పష్టముగా ఇంటినుండి వెళ్లిపొమ్మని చెప్పదు. మరొకతె ఎత్తిపొడుపు మాటలతో ప్రియుని యెదుర్కొనును. ఇందులో ప్రౌఢయైన యొకతె హృదయములోని అసూయను అణచుకొని, పైకి గాంభీర్యము వహించి మాట్లాడును. సాధారణముగా స్వీయ లందరు ప్రియుడు రానందుకు విరహముతో అంగలార్చుట ఈ పదాలలో కనబడును. పరకీయలలో విరహోత్కంఠితలు, కలహాంతరితలు అతృప్తలు, తృప్తాతృప్తలు కలరు. స్వీయ (కులస్త్రీ) తెల్లవారకముందె లెమ్మని ప్రియునికోరును. పరకీయ తెల్లవారునేమో, ఇతరులు చూచిన ప్రమాదమ్ము, ఇక నీవు వెళ్ళుమని తొందరచేయును. సామాన్యనాయిక "అయ్యో

అప్పుడే తెల్లవారినదే" "ఇంకను ప్రొద్దుండక పోయెనే." యని అతృప్తి వెల్లడించును. సామాన్యనాయికలు సాధించుట, ధనాసక్తితో డబ్బుయిమ్మని జగడమాడుట ఈ పదాలలో కనబడును. అయిదు వరహాలు యీయగలిగితే రా, చలువచీరెలు, చెంగలువలు యీయగలిగితేనే రా, అని ఈ నాయికలు సాధించుదురు. స్వాధీనపతికయైన స్వీయతన సఖితో భర్త గుణగణమును వర్ణించును. ఈ నాయికలకు చెలికత్తెలైన సఖులు నాయికకు హితవు చెప్పెదరు. ఓపికపట్టుమని కోరెదరు. చమత్కారముగా మాట్లాడుదురు. "చక్కెరబొమ్మా మీ యిద్దరి మనసు చల్లనాయెనా ? యని సరసముగా ప్రశ్నింతురు. క్షేత్రయ్య ఒక్కొక్కపదము" ఒక్కొకవిధమైన నాయిక భావ ప్రకటనమే.

తెలుగు దేశములోని ఆనాటి రసిక జీవనము క్షేత్రయ్య రచనలలో చక్కగా ప్రతిఫలించుచున్నది. తెనుగుపలుకుబళ్ళలోని చక్కదనమును, తీపిని ఇంతముద్దుగా మనకందజేసిన కవులు మిక్కిలి తక్కువ. "కన్నీరు కావేరి కాలువ, పొందవద్దని గట్టిగ వక్కలాకులిచ్చెను, చెలియపెట్టినమందు తలకెక్కెనో, నా సొగసెప్పుడు జూచెదరే, మీరేమైన ఆర్చెదరో, దృష్టిదాకించిరో నొసటి వ్రాత తప్పదాయె, ఈనిన పులివంటి కోపము లక్కవంటి, మనసురాయె, దాదు ఫిర్యాదేది ధరణిలో లేదాయె, కలిబోసిన ఉట్టి వంకజూచినట్లు, ఆడపుట్టువు పుట్టలేదా ఒట్టుపెట్టి చెప్పెదను, ఉట్టిపడట్లువచ్చె," మొదలైన చక్కని చక్కని తెనుగు నానుడులు, లోకోక్తులు ఈగేయాలలో

కొల్లలు. అవియన్నియు ఆంధ్ర సుందరులు అనుదినము తమ సంభాషణలో ఉపయోగించునవి- "మొప్పెవగలు, అసురసు రన్నది. సోలిముచ్చు గయ్యాళి, దబ్బున, అదుకొనుట వాలా యము, సరిప్రొద్దు, తియ్యబెల్లిమాటలు, చలపాదికోపము ఆగ డము మీసముదువ్వుట, 'ఆముకొన్న ప్రేమ, మోముచిన్న జేసుకొనుట," మొదలైన మాటలు యీ పదాలు నూటికి నూరుపాళ్లు తెలుగుదనము కలిగియున్నవని తెలుపుచున్నవి. క్షేత్రయ్య పదములలోని సన్నివేశములు, నాయికల వర్ణన, శైలీభాషలు తంజాపురాంధ్రరాజు కాలమున నివసించి రచనలు గావించిన చేమకూర వెంకన్న, ముద్దుపళని కావ్యాలలోని సన్నివేశముల వర్ణనలనుశైలీ, భాషలనుపోలియున్నవి.

"ఈ రేయి ననుగూడితే ఇనూ్నరు ఘట్లు" ఇచ్చెద నన్నాడు, ఒకచోట క్షేత్రయ్య-ఘట్లు ఒక విధమైన నాణెము లేమో ! సావకాశముగా పరిశీలించినచో ఈ పదాలలో ఇట్టి విశేషాలు ఇంకను పెక్కులు కనుపించ వచ్చును.

సూరన కళాపూర్ణోదయము

"విరిసిన యొక్కయొప్పు, అరవీడిన వేరొకయొప్పు, జిక్కువా టొరసిన నొక్కయొప్పు, నదియూడ్చిన వేరొక యొప్పు, వేణిభావ రచన నొక్కయొప్పు, ముడివైచిన వేరొక యొప్పు, కొప్పుగా బరగిన నొక్కయొప్పు, కనుపట్టకమానదు నీ కచంబులన్."

అని యొకానొక నీలవేణి కుటిల కుంతల శోభను పింగళి సూరన ప్రశంసించినాడు. ఆ సొగసులాడిని మనము చూడలేదు- కాని, ఆ శోభయే మో, సూరన శృంగారమునందు, ప్రస్ఫుట ముగా గోచరించుచున్నది. జగదేక సుందరియైన చిగురుబోడి శిరోజ సౌభాగ్యమువలెనే సూరన కవిత్వము శోభిల్లుచున్నది. అది యేరీతిగ అల్లినప్పటికిని, అందులో యేదో యొక ప్రత్యేక మైన రామణీయకత గోచరించు చుండును.

ఆంధ్ర శృంగార కవులలో సూరనది అద్వితీయస్థానము. తెలుగు భాషలో శృంగార కవులని ప్రత్యేకముగా ప్రఖ్యాతి గాంచినవారు కలరు. ఆద్యంతము శృంగార మొలుకునట్లుగా రచన గావించవలెనను అభినివేశముతో కలముల నాడించిన కవీశ్వరులు కలరు. వీరందరిమధ్య, చుక్కలలో సూర్యునివలె, సూరనార్యుడు శోభిల్లుచున్నాడు. కళాపూర్ణోదయమను గ్రంథ నామకరణమే, ఆయన ప్రతిభను అభిరుచి ప్రాశస్త్యమును వెల్లడి చేయుచున్నది.

స్వర్గమర్త్యలోకములను ఒకక్కముడితో బిగించినాడని కాళిదాస కవీంద్రునిగూర్చి ఒక సుప్రసిద్ధ విమర్శకుడు చెప్పిన మాటలను కళాపూర్ణోదయము జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నది. సూరన్న కూడ శృంగార బంధములో మర్త్యలోక స్వర్గలోక సత్యలోకములను ఒకచోట ముడివేసినాడు. కళాపూర్ణోదయములోని కథకు యీ మూడులోకాలు ముఖ్య రంగస్థలాలు. వీనితో వైకుంఠమునకు గూడ సూరనార్యుడు బాంధవ్యము కలిపినాడు.

సుకుమార శృంగార చిత్రమునందు సూరనకు కాళిదాసుతో చాల దగ్గరి చుట్టరికము కలదు. కొన్ని విషయాలలో షేక్స్పియర్ కు కూడ యీాయన సమీప బంధువు. శృంగార రసపోషణమున నిగ్రహమును సభ్యతలను పాటించిన కవులలో సూరన కాళిదాసు తరగతికి చెందినవాడు. తన కథలోని నాయికా నాయకులను నిర్ణయించు కొనుటలోనే ఆయన ప్రత్యేక ప్రతిభ ప్రదర్శితమగు చున్నది. తాను చిత్రించ దలచిన శృంగార వైవిధ్యమునకు అనుగుణముగా ఆయన తన పాత్రలను యెన్నుకొనినాడు. కొంచెము పరిశీలించినచో అందలి సత్యము స్పష్టము కాగలదు.

శల్యాసురుడు, రాక్షసులకోవకు చెందినవాడు. చూపుతోడనే వానికి వలపు కలిగినది; ఆ వలపు తత్క్షణమే అనుభవమునకు ప్రేరేపించినది. అట్లు తాను కాంక్షించిన కాంతామణిని, అనుభవించు ప్రయత్నమున, తన శక్తులను జంతుజాలము మీద వ్యర్థము గావించినాడు. కాని ఇష్ట పడనందున ఆమెను

బలాత్కరించలేదు; ఆమెకు అపాయము చేయుటకు యత్నించ లేదు; తుట్టతుదకు తానే మోసపోయి, హతుడైనాడు. శల్యా సురుడు మానవత్వమున కన్న క్రిందిదశలో నివసించు ప్రాణి. తరువాత మన దృష్టి మానవలోకము మీద ప్రసరించుచున్నది. ఈ రంగమున మనకు కనుపించు జంటలు మూడు, సుగాత్రీ శాలీనులు, కలభాషిణి మణికంధరులు, మధురలాలసా కళా పూర్ణులు.

శాలీనుడు మర్త్యలోకము నందలి సామాన్య సంసారి. ఆయన రుచులుకూడ సహజమైనవి. సహజమైన సొంపులేగాని కృత్రిమమైన భూషణాలు ఇంపుగాక పోవుట శాలీనుని విశిష్టత. పడకటింటిలో ఆభరణ భూషితాంగి యైన భార్యామణి కన్న, తోటలో తనతోపాటు కష్టపడి పనిజేయు అర్ధాంగియే ఆయనకు ప్రేమాస్పదురాలు. శాలీనుని దొక విధమైన జానపద చిత్త వృత్తి. శాలీనునికి తగినట్టిది సుగాత్రి; పాపము; పతిని ప్రాణ ముగా భావించుకొను సాధ్వి, స్నేహితురాండ్రు మరియు తల్లి ఎంత నూరిపోసి నప్పటికిని, మౌగ్ధ్యమును వదలజాలని ముద్ద రాలు. భర్తతనను ఒల్ల నందుకు ఆమె ఆగ్రహించలేదు; మౌన ముగా ఆయన సేవలో నిమగ్నయైనది; తన మీద మనసు లగ్నమైన తరుణమున స్వాధీనురాలైనది. భర్త చిత్తవృత్తిని అనుసరించి మెలగు స్వభావము ఆమెది. పరస్పర సంబంధాలలో ఈ దంపతులకు ఎరువు తెచ్చుకొనిన కృత్రిమత్వము యేమి యును లేదు. చల్లగా, శాంతముగా అన్యోన్యముగా సాగిపోవు సంసారము వారిది.

కలభాషిణీ మణికంధరులు, సామాన్య సంసారులవంటి వారు కారు. మణికంధరుడు కవీశ్వరుడు. గాన కళోపాసకుడు, అంధాతనికి నారదునితో సమానమైన ప్రావీణ్యము. ఆ కలహా భోజనుని సేవలో నున్నప్పుడే ఆయన చిత్తము కలభాషిణి మీదికి పోయినది. కాని వారి దాంపత్యము పొసగలేదు; సంసారి యగుటకు బదులుగా ఆయన సన్యాసి యైనాడు. తీర్థయాత్రలు, తపస్సు, రంభాసమాగము, మాయానలకూబర వేషము క్రమ క్రమముగా ఆయనకు తటస్థించినవి. కలభాషిణి స్వైరవిహార ధీరయైన వేశ్యాంగన. కూకటి వేణితో కురులు గూడక మున్న ఆమె కోసము ద్వారకా నగర విటావళి ఉవ్విళ్లూరినది. చక్క దనము, వన్నెలాడితనము, కలికితనము ఆమెయందు ముప్పిరి గొన్నవి. ఎల్లప్రాయముననే ఆ కోమలాంగి చిత్తము సంగీత సాహిత్యాల కారణాన మణికంధరుని మీదను, ఇతర కారణాల నలకూబరుని మీదను లగ్నమైనది; దానితోపాటు నాకమృగీ నేత్రలమీద కయ్యమునకు కాలుచాచు అసూయ కూడ అంకురించినది. నలకూబరుని స్వాధీనుని గావించుకొను ఉద్దేశమును మనసులో నుంచుకొని, మరొక నెపముమీద, తనకు యిష్టము వచ్చిన స్త్రీరూపము ధరించు వరము సురమౌనికడ సంపాదించినదామెలినాగ. తరుణము దొరికినంతనే వేషము మార్చి మాయారంభయైనది. ఆ వేషములో ఆమె జూపిన చాతుర్యము, మాటకుమాట బదులుచెప్పు నేర్పు, ప్రతిభావంత మైనది. రంభవంటి ప్రౌఢ నారీమణిని తన వచోవిలాసముచేత,

నటనా కౌశల్యముచేత సత్తమతము గావించిన జగజంత కల భామినీ; సవతి వేషము బహుచక్కగావేసి, రంభకన్న యేడా కులు యెక్కువగా జదివిన నెరజాణగా తనను నిరూపించుకొని సదా యెమ్మెలాడి. మధురలాలసా కళాపూర్ణులు రాజవంశీ కులు; ఆ సాంప్రదాయాలు, ఆ లాంఛనాలు వారియందు పరి పూర్ణముగా ప్రతిబింబిత మగుచున్నవి. నిగ్రహములేక, యోగా భ్యాసము చేసి భ్రష్టుడైనవాని శృంగారము సిద్ధునిది.

స్వర్గమునందలి శృంగార మిథునము రంభా నలకూబరులు; వారు నిరంతర రతిక్రీడాపరాయణులు. రంభ సర్వకాల సర్వావ స్థలయందు తన సొత్తుగా నుండుటకు వీలులేదని తెలిసికూడ ఆమెను వలచి, వరించి, విధేయుడైనాడు నలకూబరుడు. స్వర్గములోరంభ కొరకు వచ్చువార నేకులు; యుద్ధములో మర ణించిన వీరులు; యజ్ఞ యాగాదులు గావించిన సోమయాజులు; వీరందరిని రంజింప జేయ వలసినది రంభ. ఇందుకు తోడు దేవేంద్రుడు మరియు దేవతలు. దేవతలకొరకు, దేవేంద్రుని పనుపున జేయ వలసిన తపోవిఘ్నాది కార్యక్రమాలు కూడ ఆమెకు మెండు. అయినప్పటికిని అవకాశము దొరికినంత నే కుబేర నందనుని కడ రెక్కలు గట్టుకొని వ్రాలుచుండును. ఈ రంభ జగదేక సుందరి; తనకన్న చక్కనివారు లేరను అభిమానము కలది; నరభామల పొడుముల గూర్చి ఆమెకు యేమంత గొప్ప అభిప్రాయము లేదు. స్వయముగా బహురుచులు తెలిసిన ఆ భామామణి, తన మట్టుకు మాత్రము సవతి యుహ యైనను

సహించలేదు. మొక్కుడు నున్నప్పటికిని ఆమె హృదయము మాత్రము నలకూబరుని యందే లగ్నమై యుండును. నల కూబర సహవాసములోనే ఆమె యందలి శృంగార చేష్టా విశేషాలు, విలాస విభ్రమాలు పలురీతుల ప్రత్యక్షమగు చున్నవి. ఏయెడ యెవ్వరు యెన్నడూ కనని, వినని, యింపులు బహు కోమలముగా తన గళ స్వనాదులందు సాక్షాత్కరింపజేసి, నల కూబరుని స్వాధీనుని గావించుకొన్న దామె. ఇతరుల సాంగత్యము నందుకూడ ఆమె భావించువాడు నలకూబరుడే. ఆమోటు తపసి, కళలంటి చొక్కింప చేసినప్పుడు కూడ "నల కూబర, విడు, విడు, రా" యని,యే ఆమె ఆలపించినది. కామ కళా కౌశలమున ఆరితేరిన ప్రౌఢయామె. కామము వేడి, యౌవనము పొంగు, రంభా నల కూబరుల సహవాసమున స్పష్టముగా కనుపించు చుండును.

సరస్వతీ చతుర్ముఖులు సత్యలోకాధి నాథులు. ఇది మరొక విశిష్టమైన జంట. శారద సంగీత సాహిత్యములను స్తన ద్వయముగా కలిగి, సకల విద్యలకు, కళలకు రాణియైన రమణీ మణి. చతుర్ముఖుడు స్వయముగా సృష్టికర్త. కామము పొంగు, యౌవనము వేడి, శాంతించి నిగ్గులు దీరిన ప్రణయ ప్రకోపము వీరి లీలా విలాసము. ప్రణయ కోపము; అనునయము, శృంగార చేష్టలు, మధుర వాక్య సంపదాభిరామమైన సరస సల్లాపములు వీరి కేళీవిలాసము. ఇందులోని శ్లేషయందు ప్రకృతి సుకుమార ముగా ప్రతిబింబించు చున్నది.

వీరందరికిని శిఖరాయమానముగా విరాజిల్లువాడు వైకుంఠములోని రమావినోది మరియు గాన లోలుడైన శ్రీమహా విష్ణువు. చతుర్ముఖ జనకుడైన ఈయనను వేంకట నాథునిగా, రంగనాయకునిగా, ఇతర దేవతా స్వరూపిగా సూరన పలు మారు కీర్తించి యున్నాడు. ఆ ప్రశంసలన్నింటి యందును ఆకృతిదాల్చిన శృంగారముగా ఆయన కనుపించు చున్నాడు. వైకుంఠలోకమున శ్రీమహాలక్ష్మీసమేతుడై సర్వేశ్వరుడు యేకాంతమున సంగీతము నాలకించుచు ఆనందించు సందర్భమున, రంభనుజూచి అసూయజెందిన కలభాషిణివలె, తుంబురుని జూచి ఈర్ష్యపడినాడు నారదుడు. ఆ ఈర్ష్య పోటీకి కారణమైనది. తుంబురునితో సమానుడు అనుపించు కొనవలెనను హృదయ శల్యమును తీసివేసికొనుటకై, ఆ కలహాభోజనుడు శృంగార మూర్తి, దక్షిణ నాయకుడు, పదారువేల నూటెనిమిదిమంది భార్యలతో పరిపూర్ణ రతోత్సవములందు తేలియాడువాడును అగు శ్రీకృష్ణమూర్తి శిక్షణను ఆశ్రయించినాడు. తన హృదయ శల్యమును తొలగించుకొను కార్యక్రమమున కలభాషిణికిని రంభకును పోటీపెట్టి, వారిద్దరికిని హృదయ శల్యములను సిద్ధము గావించినాడు.

ఈ విధముగా సకలలోకములందలి శృంగార లీలా విలాసములను అతికోమలముగా చిత్రించినదీ కళాపూర్ణోదయము. రసవంతమైన యీ కావ్యము "శ్రీవాణీ గిరిజాశ్చి రాయదధతో, వక్షోముఖాఙ్గేషు యే, లోకానాంస్థితి మావ హస్త్యవిహతాం,

స్త్రీపుంసయోగోద్భవాం" అను నన్నయ స్తోత్రమును జ్ఞప్తికి దెచ్చి, స్త్రీపుంసయోగమును ప్రతిపాదించు చున్నది.

సౌందర్యమును వర్ణించుటలో చాల చక్కనిపోకడలు పోయినాడీకవీశ్వరుడు. నారద మునీంద్రునికి సుస్వాగతము చెప్పుటకొరకు ఉన్నవాడున్నట్లుగా ఎదురుగావచ్చు శ్రీకృష్ణుని సౌందర్యము అతిమనోహరమైనది. సహజసౌందర్యమును, సాలంకృత సౌందర్యమునే కాక చెదరిన సౌందర్యమును కూడ సూరన చాల నాజూకుగా వర్ణించినాడు. ఈ వర్ణనల ప్రతిధ్వనులు అభినవాంధ్ర కవుల రచనలయందు కనుపించుచున్నవి. భయకంపితయైన భామిని సొగసును, రతిక్రీడాలసయైన రమణి చక్కదనమును అద్దములో జూపించినట్లు వర్ణించినాడు సూరన.

ప్రేయసీ ప్రియుల సరస సంభాషణలను, కోమల చిత్తవృత్తులను పోషించుటలో సూరన ప్రత్యేక నైపుణ్యము ప్రదర్శించినాడు. కళాపూర్ణోదయము నందలి ఘట్టములు ఇందుకు ఉదాహరణములు. రక్తికిని, భక్తికిని సమానముగా ఉద్దీపకమైన కళ, సంగీతమను సత్యము యీ గ్రంథమున చక్కగా వ్యక్తీకరణ జరిగినది. కళాపూర్ణోదయ మను నామము సర్వవిధాల యీ గ్రంథమునకు సార్థకమైనది.

ముద్దుపళని - రాధిక

తెనుగు తోటలో పాదులుదీసి తీగెలు బారించిన భామా మణులలో ముద్దుపళని ముఖ్యురాలు. ఆంధ్ర భారతిని మొల్ల, వెంకమ్మ వంటి కవయిత్రులు మేలి సొమ్ముల నలంకరించిరి. కాని వారు త్రొక్కినత్రోవ వేరు; పళని నడిచిన బాట వేరు. ఆంధ్రకవయిత్రులలోనే కాక, పెద్దన, తిమ్మన, సూరనలను ముగ్గురిని విడిచిపెట్టినచో, ఆంధ్ర ప్రబంధకర్త లందరిలోను ముద్దుపళని అద్వితీయ. ప్రౌఢయైన రాధికను, ముగ్ధయైన ఇళను చిత్రించుటలో ఆమె జూపిన నేర్పు అసమానమైనది. తెలుగు భాషలోని శృంగార సాహిత్యమున రాధికా సాంత్వనము విశిష్టస్థానము కలది.

పళని ప్రతాపసింహుని ప్రేమకు పాత్రురాలై సంగీత సాహిత్యములందు ప్రావీణ్యము గడించిన కళావంతురాలు. ప్రేమాభిరామమైన ఆమె హృదయమునుండి వెలువడిన శృంగార ప్రబంధము రాధికా సాంత్వనము. మన్మథమన్మథుడు శృంగార రసమూర్తియైన శ్రీకృష్ణునికి అంకితమగు యీ కావ్యమునకు కథనాయకుడుగూడ శ్రీకృష్ణుడే. ఆ దక్షిణ నాయకుని వలచి వరించిన రాధా యిళలు యీ కావ్యమునకు నాయికలు. రాధ నెఱజాణయైనచో, ఇళ చిఱుజాణ. ఈ జాణ లిరువురి హృదయాలు యీ కావ్యమందు ప్రతిబింబించు

చున్నవి. ఈ నాయికల చిత్రణలో ముద్దుపళని కళా ప్రావీణ్యము, స్త్రీ హృదయము ప్రతిబింబించు చున్నవి. బహుశా, ఇందులో కొద్దియో గొప్పయో స్వానుభవము కూడ కలదేమో !

బాలికయైన ఇళ చిన్నప్పటినుండి రాధ అదుపు ఆజ్ఞలలో పెరిగినది. ఈడురాని లేత వయసునందే ఇళ హృదయమున శృంగార భావాలు మొలకెత్తినవి. రాధ ఆమెను ప్రాణసమానముగా పెంచి పోషించినది. అంతేకాదు, ఆమెను తన సవతియని గూడ మొదలే నిర్ణయించుకొనినది. అయితే సవతియైన తరువాత హృదయములో చెలరేగు ఈర్ష్యాగ్ని మాత్రము ఆమె మొట్టమొదలు ఊహించి యుండ లేదు. రాధా కృష్ణుల శృంగార చేష్టలను అనుదినము అతి శ్రద్ధతో గమనించుచుండిన ఇళ యౌవనము రాకముందే మాధవుని స్వాధీనుని చేసికొనుటలో రాధతో పోటీపడినది. "హాఁనిగని రాధ అలయాట లాడుదాము" అని పడకటింటికి పిలువగా నేనుకూడ వచ్చెదనని ఇళ పిలువని పేరంటముగా ముందజవేయును. అంతేకాదు పనిగట్టుకొని పలుమారు ఆ జగజంత శ్రీకృష్ణునితో సయ్యాటలకు సంసిద్ధమగును. దాగిలి మూతల నెపముతో మదనగోపాలునికి పదేపదే యెదురు వచ్చుట, గుజగుజ రేకులాటలలో కదిసి నిలుచుట, వెన్నెల కుప్పలాటలో కనులు మూయించుకొనుట, గుజ్జెనగూళ్ల ఆటలో చెంగట వసించుట మొదలైనవి వగలాడియైన

ఆ బాలిక శృంగారచేష్టలు. ఈ చేష్టలన్నింటికి రాధ సంపూర్ణ ఆమోదము ప్రోత్సాహము లభించినవి. ఎప్పుడీ యెమ్మెలాడికి ఈడువచ్చునోయని ఆమె అనుక్షణము యెదురు చూచినది. ఇళకు ఒమ్మొగా దిమ్మొలై రొమ్ము రావలెనని రాధ కులదేవతలను కోరి కొలిచినది; ఆమెకు మెఱుగెక్కి నెఱికురులు పెరుగగా దినమొకతైలము తెచ్చి యంటినది; కన్నెరికము తొలగగా చెంచుల వద్దనుండి తీసికొనిన మందులు యిచ్చినది. ఈ విధముగా ఆమెకు ఈడు వచ్చుటకొరకు రాధ ఎన్నియో దోహదక్రియలు గావించినది; ఆ చెలి సొగసుచూచి "నీవు నా సవతి వౌదువుకదే" అని ముద్దాడి శోభనముకొరకు ఉవ్విళు లూరినది.

ఇటువంటి పోషణతో యీ వాతావరణమున పెరిగిన ఇళ యొకనాటి సుముహూర్తమున పుష్పించినది. ఆ శుభమును ముద్దుపళని మోహనాతి మోహనముగా వర్ణించినది. వెంటనే యశోదమ్మకు కబురు గావించినది. పెద్దముత్తైదువైన రోహిణీ దేవిని పిలిచి అవి ఆచిన్నెలో కావో అరసి సత్యము తెలుసుకొన్నది; చుట్టప్రక్కాలకు శుభపత్రికలు వ్రాసినది; దినశుద్ధి లగ్నము నిరూపించినది; అంటుగలిగినవారిని అంటుకో నియమించినది. ఈ వర్ణనలో అడుగడుగున స్త్రీహృదయము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ఈ సందర్భమున ఆమె ప్రయోగించిన పదజాలమంతయును పడతుల పెదవులమీద ప్రతిదినము తాండవించునట్టిదే. మొత్తముమీద ఒకనాటి శుభ

ముహూర్తమున ఆ ఒయ్యారికి రాధ, శోభనము చేయించినది. సంపెంగతైలము అంటి, స్నానము ఆడించి, చెంగావి పావడ కొసలు బిగియించి, కుంకుమ పువ్వంచు కోకగట్టి, రవిక తొడిగించి, సొమ్ము లలంకరించి శోభనమందిరమునకు పంపినది. ఇది రసవంతమైన ఘట్టము. ఈ సందర్భమున అధిక సుకుమారమూర్తి రసిక శిఖావతంసుడైన దక్షిణనాయకుని యీ బాలయెట్లు మెప్పించగలదోయను సందేహము రాధకు కలిగినది; అందుచేత ఆ వ్యవహారమును గూర్చి కావలసిన సలహాలు, సూచనలు సవివరముగా ఇళకు ఆమె యిచ్చినది. అంతేకాదు మాధవునితో "ఈమె వట్టి ముగ్ధ; నావలె నేర్పరికాదు సుమా; అందుచేత యీమెను యెల్లేలెదవో" కదా! యని అప్పగించినది. ఈ శోభన ఘట్టమున ప్రతి పదమునందు శృంగార మొలికించినది ముద్దుపళని. ఇంత చక్కగా, ఇంతవివరముగా ఇంత విలక్షణముగా ఈ ఘట్టమును వర్ణించిన ఆంధ్ర కవులు అరుదు.

ఇళా మాధవులు తలుపులు మూసికొన్నంత వరకే రాధమ్మ సంతోషము. తరువాత ఆవేదన ప్రారంభమైనది. "సొమ్ములియ్యవచ్చు, సొమ్మందమియవచ్చు, ఈయరాని ప్రాణమియ్యవచ్చు, తనదు విభునివేరు తరుణిచేతికినిచ్చి, తాళవశమె యెట్టిదానికైన" అని ఆక్రోశించినది. తాను శ్రీకృష్ణునితో అనుభవించిన సుఖము జ్ఞప్తికిదెచ్చుకొన్నది. హృదయములో ద్వేషాగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది. తన సర్వస్వమును హరించిన ఇళపై కోపము అతిశయించినది. తాళలేక యామె తలుపులుతట్టి,

బలవంతముగా లోనికి ప్రవేశించి, పానుపునాక్రమించి తన వాక్కును స్థాపించుకొని ముగ్ధయైన ఇళకు రాధాదేవి చమత్కృతి యెట్లబ్బునని శ్రీకృష్ణునిచే మెప్పులొందినది. ఇళా మాధవుల క్రీడలు, ఆ మీద రాధా మాధవుల రతి, ముద్దుపళని వర్ణించినరీతిగా మరే ప్రబంధముల్లో మరేకవియును వర్ణించ లేదని చెప్పినచో అతిశయోక్తి కాజాలదు. మనిసికాటులు, చిరుగోటి పోటులు, తొడసాములు, వలపుచెమ్మటలు, యెదురొత్తులు, పారావతధ్వనులు మొదలైనవాని ప్రసక్తి ఈ గ్రంథమున బహుళముగా నున్నది.

ఎంతకాలము ఇళా మాధవులు రాధ ఇంటిలో నుండగలరు? ప్రాణేశ్వరుని కొంగున ముడివేసికొని ఇళ తల్లిగారింటికి పయనమై వెళ్ళినది. రాధకు దుస్సహమైన విరహవేదన సంప్రాప్తించినది. అది స్వయంకృతాపరాధ ఫలితమని భావించినది. ఆ పిమ్మట రాధమ్మ అనుభవించిన ఆవేదన ఇంతింత కాదు. ఆ ఆవేదనను పూసగ్రుచ్చినట్లు వర్ణించుటలో గూడ ముద్దుపళని ప్రత్యేకత చూపినది. అక్కడ ఇళామాధవుల సౌఖ్యానుభవ వృత్తాంతమును తన దూతికచేత సమగ్రముగా తెలిసికొన్న పిదప ఆమె ఆవేదన మరీ అతిశయించినది. అప్పుడామె ఇళను గూర్చి పలికిన పలుకులు, మాధవునితో తాను అనుభవించిన కేళీ విశేషముల వర్ణనలు, నిజముగా ముద్దుపళని హృదయమునుండి దూసికొని వచ్చిన వేమోననిపించును. మరుసాము గమనములకు ఇళాదేవి తనచేత పడిన బెత్తంపు పెట్లను సంస్మరించక విడువలేదు రాధమ్మ.

తిరిగి మాధవుని పొందుటయే రాధ యభీష్టము. తుట్టతుదకు అందులో ఆమె సఫలమై ఆ దక్షిణ నాయకుని మరొకమారు, తనకు స్వాధీనుని గావించుకొనినది. ఈ రాధికాసాంత్వనమును నాలుగాశ్వాసాలలో ముద్దు పళని బహు రమ్యముగా వర్ణించినది. కొన్ని సందర్భాలలో శృంగారము కొంత మేర మీరిన మాట సత్యమే. కాని కావ్యమే శృంగార ప్రధానమైనప్పుడు, యీ విషయమై ఆక్షేపణ గావించుటలో ఔచిత్యము లేదు. ఈ శృంగార చిత్రణము నందు ఆమె జూపిన నేర్పునే మనము గమనించ వలసి యున్నది. రసైకదృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు మన శృంగార సారస్వతమున ముద్దు పళని గ్రంథము అతి మనోహర మైనదని ఒప్పుకొనక తప్పదు.

ముద్దు పళని శైలి బహు లలితమైనది. సుందరమైన శబ్దములను సుకుమారముగా యేరి కూర్చుటలో ఆమె అత్యంత చతురురాలు. తెలుగువారి నాలుకల మీద తాండవమాడు సామెతల నెన్నింటినో ఆమె తన పద్యాలలో మిక్కిలి సరసముగా ఉపయోగించుకొన్నది. "తాను బెంచిన పొట్టేలు తనదు చేన సన్నబడు సామ్యము" "ముక్కు పచ్చలు ఆరక మునుపె" "వేలువాచిన బోలంత విరివియైన, బోలువాచిన నది యెంత బోలుగాదు" "దాని వేలుదీసి దానికన్ పొడిచిన యటుల" "అరకాల బెట్టి నేలరాచకున్న" "అల్పునకు కల్మి వచ్చిన అర్ధరాత్రి గొడుగు తెమ్మన్న కత" "కొన్నంగడి

లోపలనే అన్నన్నా మారు జేర మగునే" "ఈకతోకలోని శ్రీకృష్ణుమాటలు" "తగిలెనా తగులును తప్పెనాతప్పును, నాతివెట్టివానిచేతిరాయి" "గట్టుచేరినంత బుట్టివానికి బోమ్మ గట్టు సొమ్యము" "చల్లకై వచ్చి ముంతదాచంగనేల" "ఎల్ల వారికి శుభములనెల్ల బలికి బల్లి తాబోయి పాలలో బడిన యట్లు" వంటి చక్కని పలుకుబడులు ముద్దు పళని తన కావ్యమున బహు రమ్యముగా ఉపయోగించుకొన్నది. రమణీమణుల సంభాషణలలోని సొగసులు యీ గ్రంథమున, అడుగడుగున ప్రత్యక్షమగు చున్నవి. విదుషీమణి, కళాప్రవీణ, స్వైరవిహారధీరయైన నెఱజాణ సుకుమార రసికహృదయము యీ గ్రంథమునందలి ప్రతి పద్యమునందును ప్రదర్శిత మగు చున్నది. శృంగార ప్రియులైన రసికులకు అత్యంత ఆహ్లాద కరమైన రచన రాధికా సాంత్వనము.

నవ్యసాహిత్యమున వీరకావ్యములు

కవిత్వమనగా జీవిత విమర్శనమని యొక సుప్రసిద్ధ ఆంగ్ల విమర్శక శేఖరుడు వచించినాడు. సాహిత్యము సమకాలిక సంఘ జీవితమునకు ప్రతిబింబమని మరియొక యభిప్రాయము. ఈ రెండు సూక్తులు పరస్పరవిరుద్ధములు గాకుండుటయే కాక యన్యోన్య సహకార మొనరించుకొను చున్నవి. కవికి సమకాలిక మానవజీవిత విమర్శనముకన్న యెక్కువ భావ స్ఫోరకమగు వస్తువు కానరాదు. మానవజీవిత విమర్శనము నందు నిమగ్నుయగు లేఖినికి సమకాలిక సంఘమే యాశ్రయ మగుట మిక్కిలి సహజము. పారలౌకికములును, అనుభవదూర ములునగు విషయములను గురించి భావోదయమై హృదయము రసార్ద్రమగుట అసంభవము కాకపోయినను అసామాన్యము అసాధారణము అని చెప్పవచ్చును. మానవ జీవితమే సాహితీ సర్వస్వమని సిద్ధాంతముచేయు నధికారము కాని అభిలాషకాని నాకులేదు. కాని సాహిత్యమునకు, కవిత్వము నకు అత్యవసరమగు ముఖ్యలక్షణములలో నొక్కటి మానవ జీవిత విమర్శనమను సర్వజనాంగీకారమగు విషయమును మాత్రమిచట మనవిచేయుట నా విద్యుక్తధర్మము. మానవ జీవితమునకు సంబంధించని ప్రకృతి సౌందర్యవర్ణనాదులు కవితా ప్రపంచమున సమున్నతస్థానము నలంకరింపక పోలేదు.

ఋతుసంహారమువంటి కావ్యము లిందుకు నిదర్శనము. ఋతు సంహారమునందును సమకాలిక విలాస జీవన చిత్రణముకలదు. సమకాలిక సంఘజీవితముతో నెట్టి సంబంధమునులేని యితి వృత్తములు కథావస్తువులుగాగల కావ్యములు లేకపోలేదు. సుప్రసిద్ధములగు శాకుంతల, మేఘదూతములే యిందుకు ఉదా హరణములు. కాని సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో కాళిదాస మహాకవీంద్రుని కావ్యములు గూడ మానవ జీవిత విమర్శనము అని విశదము కాకతప్పదు. మరియు నవి సమకాలిక జీవితము నకు చిత్రములనుటకు నిదర్శనములు చూపించవచ్చును. మహర్షి యగు వాల్మీకి కవీంద్రుని కావ్య శిరోరత్నమే, కవిత్వము మానవజీవిత విమర్శనమని వేనోళ్ల చాటుచున్నది. సారస్వతము నందు మనుష్య జీవితమునకు గల ప్రాముఖ్యమును గుర్తెరింగిన ప్రపంచకవులలో సర్వవిధముల ప్రథమగణ్యుడు వాల్మీకి. కవితా చక్రవర్తియగు నాతని యమృతలేఖనియే, దివ్యవాణియే, ఛందో ప్రపంచమునందు ప్రప్రథమమున మానవ జీవితమునకు స్వచ్ఛందవిహారము సమకూర్చినవి.

సాహిత్యము ఒకజాతి నాగరికత ప్రతిబింబించు నద్దము వంటిది. సాహిత్యములేని జ్ఞాతికి సంస్కృతిలేదు; నాగరికతలేదు; విజ్ఞానములేదు; మరేమియులేదు; సర్వమునుశూన్యము. సాహి త్యమునకు ముఖ్యలక్షణము చైతన్యము; జీవకళ. ఒకజాతి నుద్ధరించుటకు కదన రంగమునకన్నను యెక్కుడు ప్రభావము కలది కవితారంగము. కత్తి కసాధ్యములగు కార్యములను

కలము నెరవేర్చినది. ప్రపంచకవి జీవిత చరిత్రనొక మా రవలో కించిత్తి మేని, జీవితసమరమున నారితేరిన జగజ్జెట్టులు సాహిత్యాంగణమ్మునందు •సమ్మతికెక్కిన దృష్టాంతములు గోచరించుచున్నవి. ఆంధ్రులపాలిటి యమృతమూర్తియగు తిక్కనార్యుని జీవితమీ విషయమునే వ్యక్తీకరించుచున్నది. వాడి యలుగుల కన్నను వేడియగు కావ్యమును సృష్టించిన మంత్రిమణి యాతడు. భాగ్యభోగములను గోల్పోయిన రాజన్యునకు స్వాతంత్ర్య ప్రదానముజేసిన కార్యశూరుడాతడు. అవసర సమయములందు ఆయుధములను ధరించి విజృంభించిన వీరాగ్రేసరులు కవులలో గలరు.

కవులు యెన్నుకొనబడిన శాసన కర్తలని యొక రన్నారు. (Poets are the unrecognised legislators of the world), ప్రజాభిప్రాయమును కల్పించుటలో సంఘమును సక్రమపద్ధతిని నడిపించుటలో కవులకు, కావ్యములకు గల శక్తి షామాన్యమైనది. ఆధునికనాటక కర్తలలో నొక్కరు.

"ధరణిఁ వాఙ్మయపీఠమెక్కి బహుధా ధర్మంబు శాసించి తత్సరణిఁ దూషణ భూషణంబులను శిక్షారక్ష లుద్దించుచుఁ సరసామోదమ్ముగాగ మానవ మనస్సామ్రాజ్య మశ్రాంతముఁ పరిపాలించు కవీశువై భవము"మ ప్రస్తుతించినారు.

నవరసమ్ములందు నాయక రత్నములు శృంగార వీరములని మన యాలంకారికుల నిర్వచనము. కావుననే వారు కావ్యమునందు ప్రధానరసముగానుండదగిన ప్రభావము వానికే

కలదని చెప్పిరి. ఇందుకు సంస్కృతమున భవభూతి మహాకవి విరచితమగు నుత్తర రామచరిత్రమొక యపవాదముగా కన్పట్టుచున్నది. అదియును కరణరసముగాక విప్రలంభ శృంగారమే ప్రధానముగా గల కావ్యమని రాయిగ్రుద్ది వచించు పండిత ప్రకాండులు కలరు. ఏదియెట్లున్నను ఒకమాట మాత్రము సత్యము. విశ్వసాహిత్యముననే శృంగార వీరరసములు ఇతర రసములకన్న హెచ్చు ప్రాముఖ్యమునొంది కవుల భావనాశక్తికి ఉద్దీపకములై పాఠకలోకము నాకర్షించినవి. భక్తికరుణములు దప్ప ఈ విషయమున వానితో సమానసరములు లేవని తోచుచున్నది.

వీరమును దానవీరము, ధర్మవీరము అన్ని కొన్ని విధముల విభజించినను మన కావ్యములందు ప్రదర్శింపబడిన వీరము ముఖ్యముగా యుద్ధరంగమునకు సంబంధించినది. ఆధునిక కావ్యములలో శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి ధర్మజ్యోతి యను చిన్నకబ్బమునందు ధర్మవీరము ప్రదర్శింపబడినదను విషయ మిట ప్రత్యేక స్మరణీయము.

మన యాంధ్రసాహిత్యమునకు శిరోభూషణమగుటయే కాక మన వీర కావ్యములలో నగ్రగణ్యమగు గ్రంథము మహాభారతము. తిక్కనార్యునకు యుద్ధరంగమనిన యెడ లుప్పొంగును. భారతమును పఠించునప్పుడు పాఠకుడు తాను స్వయముగా కిరీటియై, గాంగేయుడై వడముడియై, యస్త్ర గురుడై, సూర్యనందనుడై యాహవకేళి యొనరించును. అభి

మన్యునితోపాటు అతడును పద్మవ్యూహమున ప్రవేశించి వీరవిహార మొనరింప నిచ్చగించును. "తినిన గారెలె తినవల యును, వినిన భారతమే వినవలయు" నట.

భారతము తరువాత మనవారికి వీర రసమునెడ కొంత వైముఖ్యము కలిగినది. ఏలయన నాటినుండి నేటివరకును పలనాటి వీర చరిత్ర మొకటి దప్ప మనసారస్వతమున యెన్న దగిన వీరకావ్యము మరి యొక్కటి రచింపబడలేదు. ఇందునకు కారణ మా కాలమునందలి సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులే యని మనచరిత్ర యుద్ఘోషించు చున్నది. తరువాత మన కాశ్రయ మైనది శృంగార రసమొక్కటే. ఈ శృంగార కావ్యములం దటనట వీరరసము గోచరించినను, దాని ప్రాశస్త్యము మిక్కిలి తక్కువ.

భారతీయులు స్వాతంత్ర్యము గోలుపోయి పరదేశపరి పాలనమున కొన్ని శతాబ్దములు గడపినారు. గత శతాబ్దాంతము నుండి మనవారు తమ యథార్థస్థితిని గ్రహించి యాత్మావ లోకన మొనరించికొనినారు. జాతీయవాయువులు మన దేశ మున వీచినవి. స్వాతంత్ర్యకాంతులు చెలరేగినవి; త్యాగమహిమ, సేవామహత్త్వము మనవారు గుర్తించిరి; నిజధర్మమును గ్రహిం చిరి. నాయకులు కొందరు తమ సర్వస్వమును మాతృదేవతకర్పిం చిరి; ప్రజలు వారిచే నుద్బోధితులై కర్తవ్యపరాయణులైనారు. విదేశ వ్యామోహము, వైజ్ఞానిక దాస్యము సడలించు ప్రయత్న ములు ఫలించి, స్వాతంత్ర్య ప్రాప్తి జరిగినది. జాతీయవిద్యకు

ప్రాముఖ్యము లభించినది. మందగించిన మాతృభాషాభి మానము మరల మనవారి హృదయములందు కందళించినది. చరిత్ర పరిశోధనమునందు శ్రద్ధవహించి, గర్వింపదగిన గతము మనకు కలదని తెలిసికొనినాము. ఈ సందర్భమున శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్ర రావుగారి ఆంధ్రులచరిత్రఅపారమగు సేవయొనరించినది. ఇక భాషాసేవకులు మిన్నకుండగలరా? సాహిత్యము మానవ జాతి విమర్శనమైనచో, సమకాలిక సంఘజీవనముతో సంబంధము కలిగియున్నచో కవికుమారులు, సారస్వతోపాసకులు స్వాతం త్ర్యోద్యమమున పాల్గొనకుండ నుండగలరా ? వారి రచనలు స్వాతంత్ర్యోద్యమ ప్రభావమునుండి తప్పించుకొనగలవా ? ఇందుకు నిదర్శనముగా మన సారస్వతోపాసకు లనేకులు జాతీయ సమరమున పాల్గొనినారు; త్యాగమొనరించినారు. సోదర దేశీయులను మేలుకొలిపినారు.

"ఏ ప్రఫుల్ల పుష్పంబుల నీశ్వరునకు
పూజసల్పితినో యేను పూర్వమందు
కలదయేని పునర్జన్మ కలుగుగాక
మధురమధురమైన-తెనుగు మాతృభాష."

అని యుప్పొంగినారు మన కవివరేణ్యులు.

లోకమంతకు కాకవెట్టిన కాకతీసతి కదనపాండితిని దలంచి, సమరమున వెన్నిచ్చి చనుదెంచిన ప్రాణనాథునకు వేడినీళ్ళనుతోడిన వీరవనితలను స్మరించి, క్షాత్రయుగముల శౌర్య చండిమతోపాటు, రెడ్డిరాజుల, కమ్మసేనాపతుల, వెల్మ

వీరుల, వీర విహారములను జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని, జారిన దేశ గౌరవము చక్కన దిద్దవలెనని అభినవాంధ్రకవి శేఖరుడు అర్థించినాడు; వీరగంధము తెచ్చినారము, వీరులెవ్వరో చెప్పుడీ యని మరొక కవీశ్వరుడు ప్రశ్నించినాడు; దువ్వూరికవి కోకిలము రెడ్డికుల ప్రబోధమునందు, నైవేద్యమునందు, స్వాతంత్ర్య రథమునందు శౌర్యసౌరభ్యములను వెదజల్లినాడు. విశ్వనాథ కవి సమ్రాట్టు ఆంధ్రదేశ భూపాలకథలను సంగ్రహించి ఖండ కావ్యహార మొక్కటి కల్పించినాడు; ఎన్నడో యొకనాడు తాను ఆంధ్రవిరోధి కంఠదళన మొనరించిన సైనికుడననియు— యీనాడు :

"తెలుగు నదులెల్ల పొంగెత్తి ప్రళయవారి
కెరలి పడి తెలుగునేల ముగించనిమ్ము
నేటితో నస్వతంత్రతా నియతమైన
యీ బ్రదుకు తెన్గువారు భరించలేరు"—

అనియును చాటినాడు. ఈ కవివర్యులచే ప్రబోధితులై మన నవ్యకవి కుమారులు ఆంధ్రుల యశస్సును కావ్యగాన మొనరించినారు. వేయేల, అనేకులు అవసర సమయము లందు కృష్ణజన్మస్థానముల నలంకరించుటకును వెనుదీయలేదు; స్వాతంత్ర్యదేవత వారికి సాక్షాత్కరించినది. ఈ విధముగా నవ్యసాహిత్యమైన జాతీయ వాఙ్మయము ప్రభవించి, వీరరస ప్రధానములగు ననేక ఖండకావ్యములు తలయెత్తినవి. ప్రత్యేక ముగా చారిత్రకగాథలు కొన్ని, వీర కావ్యరూపములను ధాల్చి

నవి. బోడేపూడి వేంకటరావుగారి-యాంధ్రతేజము; పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులవారి-షాజీ; కొడాలి వెంకట సుబ్బారావు గారి-హంపీక్షేత్రము మున్నగునవి వీనిలో కొన్ని. అముద్రిత మైన జాషువాకవీంద్రుని శివాజి ప్రబంధము మన వీరకావ్యా లలో ప్రత్యేకముగా పేర్కొనదగినది. మొత్తముమీద పై గ్రంథములన్నియును ఖండకావ్యములే యని చెప్పవచ్చును. శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి ఆంధ్రపురా ణము, ఆంధ్రదేశ చరిత్ర ఇతి వృత్తముగా కలిగిన మేలి కావ్యములు.

ఈ పరిస్థితులలో ప్రొద్దుటూరి పురమున వీరరస ప్రధా నములగు రెండు నిండుకావ్యములు జనించి, సారస్వతగగనమున సూర్యచంద్రులట్లు శోభిల్లుచున్నవి. ఇవియే ప్రతాపసింహ శివభారతములు.

ఈ గ్రంథకర్త లిరువురును మిక్కిలి సన్నిహితులగు నంతరంగ మిత్రులు. ఇరువురును అవధానులే. ఇరువురు కవి సింహులే. ఇరువురి కావ్యాదర్శము వీరపూజయే. ఇరువురి శైలియు నంతగా నవ్యతావాసనలేని "ప్రబంధముల పక్వతతో గూడిన పురాణ శయ్య"; సహజమై కృత్రిమాలంకార రహిత మైన భాష. ఈ రెండు గ్రంథములును శ్రీ విశ్వనాథ వారన్నట్లు అస్వతంత్ర జాతికి స్మృతి గ్రంథములు. మన ధర్మమునే గాక మన పరిస్థితులనుగూడ చెప్పునవి; వాఙ్మయమున శాశ్వతముగా నుండదగిన యుత్తమకావ్య రాజములు.

బాహ్యదృష్టికి కవలబిడ్డలట్లు కన్పించు నీ రెండు కావ్యములును సూక్ష్మముగా పరిశీలించిన ప్రత్యేక వైలక్షణ్యముతో భాసిల్లు చున్నవి. సంభాషణలు దీర్చుటతో, ప్రకృతివర్ణనా నైపుణ్యమున, పాత్రల హృదయ ప్రకటనా కౌశలమున శివభారతము మిన్న. రణరంగవర్ణనమందు నిజముగా ప్రతాపుడే కవిగా నవతరించినాడేమోయను భ్రాంతిని కల్పించు రాజశేఖరుని గ్రంథము మేలు. "ఈనిన పులియట్లు లెగిరి పై ప్రాలెడు" సైనికులు, పిడుగులు గుంపులై పడెడు పీకను, నిప్పులు రాలునట్లు పైబడెడు, తుపాకిగుండ్ల జడివానల పెల్లును ప్రదర్శించు యుద్ధచిత్రణమందు రాణాప్రతాప చరిత్ర శివభారతముకన్న పైచేయి.

"తల్లి నే గట్టుకొని స్వాతంత్ర్య భవనరాజంబు కన్నీటి వరద మునిగె" అనియును—

"పిల్లలును మేము బయల జీవింపవలసె
మానవుల కర్హ మగు తిండి మరచిపోయి"—

అను కరుణరస ప్రపూరితములగు ప్రతాపుని వాక్కులు హృదయములను చూర్ణమొనరించుచున్నవి.

ఇట్టి కరుణరస ప్రదర్శనము శివభారతమునందును కానన గును. ఉక్తివైచిత్ర్యమీరెండు కావ్యములందును సమృద్ధము. ఛందోదృష్టితో జూచినప్పుడు, ధారాశుద్ధియందు, యతి ప్రాసములు అప్రయత్నముగా భావము ననుసరించుట యందు

ఈ రెండు గ్రంథములును యెన్నదగినవే. కాని రాణాప్రతాప చరిత్రయందు సీసములకు, గీతములకు ప్రాధాన్య మెక్కువ. శివభారతమున యెక్కువగా వాడినవి వృత్తములు. చక్కని జాతీయోక్తు లీ రెంటియందును కలవు. శివభారతమునకు శాంతరసము స్థాయి. ప్రతాప చరిత్రమున ప్రతి పదమునందున వీరరస ముట్టిపడుచుండును.

ఈ రెండు కావ్యములకుగల వైలక్షణ్యమునకు కారణము తత్కథానాయకుల విశిష్టతయే. ప్రతాపుడు ఆదర్శమునే ప్రధానముగా నెంచుకొని అందుకొరకు సర్వమును త్యాగ మొనరింప సంసిద్ధుడు. పవిత్రమగు నాదర్శమును పవిత్రమగు సాధన సహాయమున పొందగోరువాడు ప్రతాపుడు. వెనుక ముందాలోచించుట యీతని ప్రకృతికి విరుద్ధము. కాని కార్యార్థియై, లక్ష్యసిద్ధికై సాధనశుద్ధి నంతగా సరకు సేయని వాడు శివుడు. ఈ విభేదమే రాజపుత్ర మహారాష్ట్ర ప్రకృతు లందు గల విభేదము.

ఈ రెండు గ్రంథములందలి యితివృత్తములును ఆంధ్ర దేశమునకు సంబంధించనివి. ఆంధ్రచరిత్ర వీరగాథల కాల వాలము. ఆంధ్రులనేక సామ్రాజ్యములనిర్మించిరి. వారి వైభవము ప్లినీవంటి చరిత్రకారునకు కన్నులు గుట్టినది; మార్కోపోలోవంటి యాత్రికుని దిగ్భ్రాంతు నొనరించినది. వారికి ప్రత్యేక సంస్కృతి గలదు; ప్రకాశ వంతమగు సాహిత్యము కలదు; ఉజ్వలమగు చరిత్రగలదు; ఎన్ని రాజ్య

ములు, ఎన్ని సామ్రాజ్యములు, ఎన్ని ఉద్యమాలు ఎన్ని యుద్ధములు, ఎంతరాజనీతి వైశారద్యము, ఆంధ్రచరిత్రమున గోచరించునో. ఒకమారు పుటలను తెరచిచూడుడు; రక్తాంకితములగు నక్షరములను తిలకింపుడు. ఎంతమంది యాంధ్రకవు లీ గాథలను గాన మొనర్చించినారు ? ఎందర భావనాశక్తికి చరిత్ర దోహద మొసంగినది ?

(1944 సంవత్సరము వరంగలులో జరిగిన సారస్వత పరిషత్తు సమావేశములో చదివిన ఉపన్యాసము)

వేయి పడగలు

నవ్యాంధ్ర సారస్వత విశేషము నవల. ఆధునిక సారస్వతమున ముఖ్యశాఖ వచన వాఙ్మయము; తదుపశాఖ నవల. భావకవిత్వము వలె నవలయు కొంతవరకాంగ్ల సాహితీ ప్రభావ చోదితమని చెప్పవచ్చును. కాదంబరీ, కళాపూర్ణోదయాదులందు వలె, కథా చమత్కృతి, సంవిధాన చాతుర్యము, పాత్ర పోషణ, నవలా వాఙ్మయమున ముఖ్యములు. నవలలు సాంఘికములు, చారిత్రకములు, అపరాధపరిశోధకములని ముఖ్యముగా మూడువిధములు.

గద్య వాఙ్మయ ప్రచార బాహుళ్యముతో పాటు నవలా సారస్వతము మన తెనుగున వర్ధిల్లు చున్నది. సారస్వతానుబంధములు, మాస పత్రికలు, గ్రంథమాలలు వీని యభివృద్ధికి తోడుపడినవి. మన విద్యార్థులకీ నవలలు ఉపవాచకము లైనవి. గద్యతిక్కన శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్రము మన భాషలో క్రొత్తయుగమును స్థాపించిన ప్రథమ నవల; మరియు ప్రశస్తమగు నవలలలో నొక్కటి. పంతులవారి సంస్కరణాభిలాష కీ నవల చక్కని అద్దము వంటిది, ఈ మార్గమున శ్రీ విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమండలి వారి కృషి ప్రత్యేక ప్రశంసనీయము. ఉత్తమ నవలలకు బహుమానముల నేర్పరచి, వారు విమలాదేవి, రాయచూరు యుద్ధమువంటి

చక్కని నవలలను ప్రకటించిరి. సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకాగ్ర గణ్యులగు శ్రీ వేంకట లక్ష్మణరావు గారి సంపాదకత్వమున వెలువడినవగుటచే గాబోలు ఈ నవలలు చారిత్రకములు; తమకు గురుప్రాయులగు శ్రీ వీరేశలింగముగారి అనేక ఇతరోద్యమ ములకు తోడ్పడినట్లె, నవలా రచన యందును ముందంజవేసి, ఆంధ్రులకు హేమలత, కర్పూరమంజరి, అహల్యాబాయి, సౌందర్యతిలక, గణపతివంటి యమూల్యములగు నవలల నొసం గిన వారు చిత్రవచనకావ్యరచనానిపుణులు శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు. వీరి సుధాశరచ్చంద్రము రమేశచంద్ర దత్తుని బంగాళీ ఆఖ్యాయికకు మనోహరమగు ననువాదము. చక్కదనమునకు మారుపేరగు వీరిశైలి వీరి నవలల కొక వింత విన్నాణ మొసగుచున్నది. అద్భుత నవలా రచనమున ఆంగ్లమున స్కాటువలె, లక్ష్మీనరసింహముగారు అద్వితీయులు. ఈ సందర్భమున శ్రీ వెంకట పార్వతీశ్వర కవులను పేర్కొన వలసి యుండును. ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథమాల వారు వంగ భాష నుండి (ముఖ్యముగా బంకించంద్రునివి) అనేకములగు నవలల ననువదించి యాంధ్రుల కొసగిరి. శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారి సంపాదకత్వమున నవలా ప్రకటనము కొరకే యుద్భవించి సేవయొనరించినది, సరస్వతీ గ్రంథ మండలి. ఈ గ్రంథ మండలి వారు ప్రకటించిన శ్రీ కేతవరపు వెంకటశాస్త్రిగారి లక్ష్మీ ప్రసాదము; పూర్ణానందము, అగ్రహారము ఆంధ్రులకు సుపరి చితములు; మరియు స్వతంత్రరచనలు. ఇచ్చట పేర్కొనబడిన

రెండు గ్రంథమాలలును అపరాధ పరిశోధక నవలలను విరివిగా ప్రకటించినవి. వీరి నవలలలో స్వకపోల కల్పితములు తక్కువ. వంగ మహారాష్ట్ర భాషల నుండి పరివర్తనము లధికములు. ఆంధ్రులలో నవలా పఠనమునందు అభిరుచి, ఉత్సాహము కల్పించిన వీగ్రంథమాలలు. నవీనుడగు శ్రీ చక్రపాణియు, విద్వద్వర్యులు పూజ్యులు శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారును శరచ్చంద్రుని నవలలనాంధ్రుల కొసంగినారు.

ఇట్లు క్రమపరిణామము నందినది మన నవలా సారస్వతము. అపరాధ పరిశోధక నవలలలో మనము చెప్పదగిన యభివృద్ధి జేయలేదు. చారిత్రక నవలలలో విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథ మండలి వారి ప్రకటనములు, లక్ష్మీనరసింహముగారి గ్రంథములు దప్ప, మనకు గర్వింపదగినవి లేవు. సాంఘిక నవలా రచనా రంగమును మనము కొంత అభివృద్ధి నొనరించితిమి. ప్రశస్తములగు సాంఘిక నవలలు మనకు సంఖ్యలో పరిమితములు; తద్రచయితలును యిద్దరో, ముగ్గురో. ఉత్తమ రచన లెప్పుడును అసంఖ్యాకములు కావుగదా? "గంగి గోవుపాలు గంటెడైననుచాలు కడివెడైననేమి ఖరముపాలు"! ఈ సందర్భమున శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి మాలపల్లె యను మహోత్కృష్టమగు నవలా రాజమును ప్రత్యేకముగా ప్రశంసించవలసి యుండును.

ఖండ కావ్యములతో పాటు భాషారంగమున చిన్న కథయు ప్రాముఖ్యము వహించినది. అనేకులదృష్టి కొంతవరకు

నవల నుండి చిన్నకథ వంక మరలినదని చెప్పవచ్చును. అనుచర కవికులముతో కలసి భావగీతముల నాలపించియు నవలా సారస్వతమున కృషి యొనరించిన వారలు కవిసమ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారారాయణగారు, శ్రీ అడవి బాపిరాజు గారును. నవ్యాంధ్ర కవికుమారులలో వీరిరువురుదప్ప ఉపజ్ఞా సహితములగు నవలలను రచించినవారు లేనే లేరేమో ?

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి నవలలు విలక్షణమగు వ్యక్తిత్వము గలవి. వానిని పరభాషా నవలలతో పోల్చినప్పుడు తల వంచవలసిన యవసరము లేకపోవుటయేగాక గర్వించుటకు న్యాయమగు కారణములుగలవు. "వీరి వేయిపడగలు ధర్మ రక్షణకు కంకణము గట్టుకొనినదన్నారు" ఆచార్య శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్యగారు. సత్యనారాయణగారు కవిసార్వభౌములు, సుకుమారహృదయులు. కావున సంఘమందలి యన్యాయము లును, అక్రమములును వీరి హృదయమునకు సమ్మెటపోటయినవి. చచ్చిపోవుచున్న యొక జాతి చివరి మెరపులను జూచి వీరు తమ హృదయావేదన, భావోద్వేగము స్వీయ నవలల యందు వెల్లడించి సంఘమునకు సక్రమమగు దారి చూపినారు. వేయి పడగలు చెలియలికట్ట యిందుకు నిదర్శనములు.

భరత ఖండమున ఆకాలము సంధియుగము. పాశ్చాత్య వ్యామోహగ్రస్తులలో కొందరప్పుడప్పుడే కనులు విప్పినారు. జాతీయభావములు ప్రబలుచుండెను. నాగరికతయని వ్యామోహపడిన వస్తువు నిజమగు నాగరికతగాక సంఘ

వృక్షమునకు బట్టిన చీడ పురుగని తెలిసికొనుట జరిగినది. స్వీయ సంస్కృతియననేమో తెలిసికొను ప్రయత్నాలు ప్రారంభ మైనవి. కాని ఈ భావపరిణామము మిక్కిలి మెల్లగా జరుగు చుండెను. దోహదము అత్యావసరముగా గన్పట్టినది. రాజకీయ దాస్యము మన ఆర్థిక వైజ్ఞానిక దాస్యములకు మూలకారణ మైనది. ఆరోగ్యమునకు మోమువాచి జీవచ్ఛవములై, మన యువకులు చదివిన, చదువుచున్న చదువుకు ప్రతిఫలము కడుపునిండ కూడైనను దొరుకలేదు. కూలినాలి యొనర్చు పెంపేదల రక్తమును శ్రీమంతులు త్రావుట, సంఘమున కట్టు దిట్టముల నొల్లక జనులు స్వచ్ఛంద ప్రవృత్తులగుట, వైవాహిక సంస్థ మీద విశ్వాసము తగ్గుట, స్వైరవిహారము, కామసం తృప్తియే నిజమగు ప్రేమయని భ్రమించుట దేశములో కన పించిన అవలక్షణాలు. ఈ భావముల ప్రచారమునకు కొంత సాహిత్యముకూడ జనించినది. వీరిలో ముఖ్యుడు గుడిపాటి వెంకటాచలముగారు. ఆయన రచించిన శశిరేఖయను నవలయు, ఇతర గ్రంథములును ఈ సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించినవి. ఈ స్వేచ్ఛ, ఈ భావములు మన యువకుల జీవితములను విషా దాంతములనుగా జేసినవి. భగ్నప్రణయము, భగ్నజీవితములు సామాన్యములైనవి. కావుననే సత్యనారాయణగారు నియ మము నాగరికత, నియమము దాటిపోవుట పశువృత్తియని యెలుగెత్తి చాటినారు. చెలియలికట్టలోని నియమము నిలకడ లేని స్వేచ్ఛాజీవియగు రంగని జీవితమిందుకు నిదర్శనము.

కామమే ప్రధానము, శరీరసౌఖ్యమే పరమావధియని భావించి విధ్యుక్తధర్మ నిర్వహణము విస్మరించుట నాగరిక లక్షణముగాదు.

"సారపు ధర్మము న్విమలసత్యము, పాపముచేత బొంకుచే పారము జెందలేక, చెడబారిదిరైన, యవస్థ, దక్షులెవ్వారలు పేక్షసేతు, రదివారల చేటగుగాక, ధర్మనిస్తారకమయ్యు సత్యఫలదాయకమయ్యును దైవ ముండెడిన్" — అని మహాభారతము చెప్పుచున్నది.

కావుననే సత్యనారాయణగారు పేక్షింపజాలరైరి. ఒక జాతి యౌన్నత్యము, అభివృద్ధి తత్సారస్వతముపై నాధారపడి యుండును. కట్టబట్ట తినగూడును లేక ఎన్నియో కోట్లప్రజలు మలమల మాడుచుండ, భావిదేశ కల్యాణమునకు బాధ్యులగు ప్రజలు ఇట్టిభావములకు దాసులగుట జూచి సత్యనారాయణ గారికి కలిగిన యావేదనకు మేరలేదు. ఈ స్వేచ్ఛాజీవుల యాంగ్ల వాఙ్మయపు పిచ్చిభాషకోసము తెనుగు ప్రబంధములు చదివినను భావములకొరకాంగ్లభాషా గ్రంథములవశ్య పఠనీయములను నంతవరకు ముదిరినది. చెలియలికట్టలో రంగడు, తత్సహచరులు; వేయిపడగలలో చక్రవర్తి, రాధాపత్యాదులు ఈ తెగలోనివారు. స్వజాతి, స్వభాషయను నహంకారదర్శనమందని జాతికి పురోభివృద్ధిలేదని కవివాణి పలుకుచున్నది. మన రుచులు; అభిరుచులు బాహ్యాదాస్యమునకు ప్రతిబింబములు. జీవితము కృత్రిమమగు యంత్రమైనది. పండినచోట ధాన్యలక్ష్మి రైళ్ళమీదబడి మరియెవ్వరికో ఆకలిదీర్చుటకు పరుగెత్తినది.

ధనాశాపిశాచ మెల్లయెడల తాండవించినది. ప్రజలామెనే దైవ మని భ్రమించి యారాధించినారు. సత్వముచచ్చిన దేశీయ ప్రజలు ధనవ్యయమును లెక్క సేయకున్నారు, గాని జరుగు చున్న యాత్మభ్రంశము తెలిసికొనుటలేదు. భోగము దాని కిచ్చినడబ్బు మోటారు కొన్న దానికన్న చెడిపోయినదా? అదియొక పేదజీవి బ్రతుకుటకైన నుపయోగ పడినదికదా?

అధర్మములను అన్యాయములను జూచి సుకుమార హృద యులు సాధారణ మనుజులకన్న నెక్కుడు క్షోభింతురు. ఆ యావేదన, ఆ యుద్వేగము మహాగ్రంథ రచనగా ప్రత్యక్ష మగును. విశ్వసాహిత్యము నొకమారు వీక్షించితిమేని, మహా గ్రంథరచయిత లెల్లరుక్షోభించి కుమిలి కృశించినవారే! సమ కాలిక సంఘమునందలి యక్రమముల నెదుర్కొనినవారే! తత్ఫలితముగా ననేక కష్టముల ననుభవించినవారే! మహా రచయితలను సమకాలికులు గుర్తించి గౌరవించ లేదు; పూల మాలికల నర్పించుకున్న మానె సంకెళ్ళను దగిలింపక విడువ లేదు. మహాగ్రంథముల కెన్నింటికో రచనారంగములు శ్రీకృష్ణ జన్మస్థానములైనవి.

ఒక మహారచయిత సంఘమునందలి యన్యాయములను అధర్మములను ఖండించి యెదురు తిరిగిన క్షంతవ్యుడే. కాని ఒక వ్యక్తి ప్రతిభావిశేషమును గుర్తింపని సమకాలికులు మాత్రము క్షమార్హులు కాజాలరు. సత్యనారాయణగారి గ్రంథ ములను జదివి పెదవి విరుచు వారీవిషయమును గమనించుట

యావశ్యకము; ముఖ్యముగా వారి నవలలు నొప్పి నొందిన రెుుక సుకుమార హృదయుని యావేదనఘని తెలియనగును.

ఇంతకు శ్రీ సత్యనారాయణ గారి యతివాదమును సమర్థించుట లేదు. ఏకీభవించుటయు కాదు. లోపములకేమి, ఎవరును సర్వజ్ఞులు కారుగదా ? "నలినము శైవలంబున పెనం గొని యుండియు రమ్యమేయగున్;" వేయేల, ఆకళంకమే, ఆ మచ్చయే చందమామ యంద చందములను ద్విగుణీకృత మొనరించును. చూడుడు—

"వెన్నునికున్న మచ్చ యరవిందము రత్నము భోగిలక్షణం
బెన్నగ నీదుమచ్చ యదియేమో కళంకము నిచ్చకాల నన్
తిన్నగ నిల్లుయుండును గదే, గిరికవ్వము దూసి, చన్న,
నీయన్నువమచ్చ
నెవ్వరెటు లాడిననున్ మన కేమిలే సఖా"

ప్రాతయాచారములు నశించి శక్తిలేని నూతనత్వము మనల నావరించిన సంధికాలమున, నాగరికత యనబడు నీ నూత్నత్వమునెడల ప్రబలుచుండిన యసంతృప్తి ఈ నవలకథా విధానమున కాకరము. రామేశ్వరశాస్త్రిగారు వర్ణాశ్రమ ధర్మము లన్నియు ముద్దకట్టిన మూర్తి: ఆర్షేయపౌరుషేయముల కాయన పర్యాయపదము, ఆత్మగౌరవముగల యాతనికి తగిన జమీన్‌దారుడు కృష్ణమనాయుడు; రంగాజమ్మ ఆయన రాసిక్య మునకు పెన్నిధి; మహోదారగుణ సంపన్న రుక్మిణమ్మా

రావుగారు సర్వవిధముల కృష్ణమనాయనికి సహధర్మచారిణి; గోపన్న జమీందారులకు నమ్మినబంటు; భక్తిప్రపత్తులు, సేవ, భూతదయ ఆయనయందు మూర్తీభవించినవి. రామేశ్వరశాస్త్రి తనకు జేసిన మేలు మరవక నోరుదెరచి యాచింపనేరని ధర్మా రావుకు మహోపకార మొనర్చినవాడు, గోపన్న. ఇన్నాళ్ళుగ నెవరి యుప్పుదిని బ్రతికెనో వారికి దూరముగ నెక్కడనో మరణింపనోపక కోటకరుగుదెంచి ఆ "నల్లనివాడు పద్మనయ నంబులవాడు" అను పద్యమును కర్ణామృతముగ నాలకించి కాని యసువుల విడువని ఇచ్ఛాశక్తి సమన్వితుడు, గోపన్న. విద్యుల్లతవలె వారి గొప్పదనము ఒకమారు మెరిసి వారిభౌతిక కాయములతో పాటు యీ ప్రపంచమునుండి మాయమైనది. పరదేశనాగరికతా ప్రభావమునుండి తప్పించుకొన్న యదృష్ట జీవులు వారు.

క్రమక్రమముగా ప్రాతమర్యాదలు పోవుచుండెను. ఇంగ్లీషు చదువు సుబ్బన్న పేటలోనికి ప్రవేశించినది. దానితో పాటు స్వాతంత్ర్యము, వ్యక్తిగౌరవము సంఘమును వశీకృత మొనరించుకొన్నవి. పూర్వమర్యాదలు, పూర్వపద్ధతులు నిష్క్రమించినవి. ధనవంతులే గౌరవనీయులను భావములు ప్రబలినవి. రంగారావుగారి పరిపాలన మారంభమైనది. ఆయన చెలియలి కట్టలో రంగనివలె యాంగ్లమానస పుత్రుడు. రైతులను మ్రాడ్చి పీడించిన ధన మాయన వెల్లపనుగు నిమిత్తము, భోగ లాలసత కొరకు వెచ్చించెను. గుమాస్తాలను, సేవకులను

తొలగించి మిగిలించిన ధనమాయన విదేశవస్తువుల కొరకు వినియోగించెను. గవర్నరుగారి నజరానాలకు, పెట్రోలుకు, కారులకు, రైళ్ళకు వ్యయముజేసిన ధనమునకు లెక్కయే లేదు. రాజాదరణ లేక మన పరిశ్రమలు, మన లలితకళలు, మన ఆయుర్వేదము మన విజ్ఞానము తుదకు మన వ్యవసాయము అంతరించుటకు సర్వసన్నాహములు సంపూర్తియైనవి. పుర పాలక సంఘములు, ఎన్నికలు మున్నగువానియందు తగులు కొనిన వారికి గోలయేల ?

ఈ విధముగా కారుమబ్బులు గ్రమ్ముకొని యున్న ఆకసమున మినుకు మినుకు మనుతారకలు ధర్మారావు, అరుంధతి, గిరిక, కేశవరావు మున్నగువారు. తండ్రిగారి కీర్తి ప్రతిష్ఠలకు, పాండిత్య పౌరుషములకు, దారిద్ర్యమునకు వారసు ధర్మారావు. సత్యనారాయణగారు ధర్మారావు రూపమున యీ నవలయందు గన్పట్టుచున్నారేమోయను సందేహము కలుగుచున్నది. అరుంధతి ధర్మారావునకు అనురూపగుణ ప్రచురయగు ప్రేయసి. ఆర్థికములగు చిక్కులు వారి యను రాగమున కెట్టి యాటంకము కలిగింపలేదు.

సామాన్య సంసారుల దైనందిన జీవితమును కనులగట్టి నట్లు చిత్రించినవారలు శ్రీ విశ్వనాథ, 'మునిమాణిక్యముగార్లు— అరుంధతి ధర్మారావుల యనురాగప్రసంగములు కాంతం కథలను జ్ఞప్తికి దెచ్చును. సాంసారిక జీవితమున సౌఖ్యమొన గూర్చునవి మేడలు, మోటరులు కావు; మరి నిష్కల్మషమగు

ప్రేమ, పూటపూటకు కష్టపడుచుండిన రోజులయందును అరుంధతీ ధర్మారావుల మనస్సులు వారిని యానందసాగర మున నోలలాడించినవి. అనుభవ వివాహములను, స్వేచ్ఛా ప్రేమ సూత్రములను బోధించు కాలమున, వివాహసంస్థను ధిక్కరించు దినములలో సత్యనారాయణగారు చిత్రించిన వైవాహిక జీవితపు సౌందర్యపావిత్ర్యములు మిక్కిలి సరసము లుగా నున్నవి.

అరుంధతి మధురమూర్తి. ఆమెవాక్కులకు సహజగుణ మగు రసస్ఫోరకత్వము ధర్మారావు సహవాసముచే నిగ్గులు దీరి నది. గుణగ్రహణ నైపుణ్యమున ఆమెకు ఆమెయేసాటి. ఎన్ని నోముల ఫలమో యరుంధతీ గిరికా రథంతరుల సరాగము. ఒకరికొకరు ప్రాణమిచ్చు కొందురు. వారి సంభాషణ లెన్ని మారులు చదివినను పాఠకునికి తనివిదీరదు. శశిరేఖ యన్నట్లు వారు ముగ్గురు విచిత్రస్త్రీలు. ఒకరికన్న నొకరు పవిత్రశీలల్కు, వివేకమతులు. ఒక్కరికిని ఆంగ్లేయ వాసనలేదు. మాటలలో రసస్ఫురణ చాల గలదు. మూడవయామె కన్నులలో దివ్య జ్యోతి. హరప్ప కరడు గట్టిన జాతీయత; ప్రబలుచున్న ప్రాశ్చాత్య పద్ధతులపై తిరుగుబాటుకు నిదర్శనము. ఆధునిక నాగరికతపై తిరుగుబాటు నాగమ్మ; పసరిక పైరుపచ్చ. మనకు రాజు పోయినను సరే, మరేమి నశించినను సరే, పసరిక యొక్కటియున్న చాలుననును. ధర్మారావు-నాయరు మహో దారుడగు వ్యక్తి. ఆనాడు ధర్మారావు, గృహమునకేగి తనకడ

మిగిలియున్న రెండు రూపాయలు చేతులో పెట్టినపుడు మహా మేధావియగు ధర్మారావు నాయరు ముంధు కుంచించుకొని రేణువై పోయెను. నాయరు గొప్పదనమును, ఎవరినెత్తురు త్రావి తాను బలిసెనో ఆ పేదవాని శిరసుననే యెక్కి సవారి చేయవలెనను ధనికుల చిత్త వృత్తితో పోల్చుడు. "నేను న్యాయముగా సంపాదించుచున్నాను. నాకు చాలినంత దీసి కొందును, లోకములో నిన్ని దొంగతనములు జరుగుచుండినను బాగుపడినదొంగ యెవడు" అని ప్రశ్నించుచున్న అసిరిగాని మాటల చాటునుండి సత్యనారాయణగారు తొంగిచూచు చున్నారు.

అస్ఖలిత ప్రణయానురక్తి చిరంతనశుద్ధిచే గాని కలుగ బోదు, అనినారు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బరావుగారు. వేయిపడ గలలోని శశిరేఖ ప్రేమయిట్టిదే. కిరీటికామె యంతరంగ శాంతి దేవత, తపః కల్పవల్లి. వారియన్యోన్యప్రేమ కామ ప్రవృత్తికి లొంగిన స్వైర విహారముగాదు. అది నియమబద్ధము, దైవ భక్తికి విధేయము.

సాహిత్యము సమకాలిక జీవితమును విస్మరింప జాలదను సత్యమునకు నిదర్శన మీ గ్రంథము. జాతీయ వాయువు లీపొత్త మున నెల్లెడ వీచుచున్నవి. కేశవరావు ఆంధ్రరత్న గోపాల కృష్ణుని జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నాడు మనదేశమున దేనికినిఖామాపులేదు. ఖద్దరుకు మారుపేమిటి ? అదియెప్పుడును పవిత్రమే. నిర్మలినమే యను ధర్మారావు, హారప్ప, కేశవరావు, మనజాతీయ వాదులే.

భరతవర్షమునకు జీవనాధారము వ్యవసాయము. కాని దురాశ, ధనదేవతలకు మోకరిల్లి వరి పైరునుదప్ప యితరములకు పండించుట మానినాడు, మనకర్షకుడు. పశువులకు మేతవేయు విచారమే లేదు, మనరైతుకు. వరిపైరును తప్ప తదితరములకు పరదేశములపై నాధారపడుచున్నాము. మతమును సంఘమును మనోహరముగా జెప్పునది వాఙ్మయమని సత్యనారాయణగారి నిర్వచనము. మన మతమును సంఘమును మనోహరముగా వ్యక్తీకరించినది వేయిపడగలు.

మత్స్యగంధి సమీపమున నన్నయభట్టారకునివలె గిరికా సన్నిధానమున సత్యనారాయణగారు ముగ్ధులైనారు. కావుననే గిరికతోపాటు వారును "అదే నందనందనుం డంతర్హితుడయ్యో పాటలీ తరులార పట్టరమ్మ" అని నృత్య మొనరించినారు. చివరకు గిరిక పుణ్యములు పండి స్వామిలో లీనమైనది. అనంత రము శుష్కించి తనచిన్నారి మరదలిని చేర బోయిన దరుంధతి. రైతు కృతక భావములకు లోనైనాడు పసరిక పొలాల వంక పరువెత్తినది "మెట్టపొలాలు లేనిచో జాతి త్రాచులము మాబ్రతు కెట్లు? రైతు మాకు నిలువ నీడలేకుండ జేసెను. నీవు పాశ్చాత్య వ్యామోహ గ్రస్తుడవై మమ్ము చేతులార జంపితివి" అని జాతి పాములా పసరికను పీడించెను-తుదకు పాము గరువగా పసరిక ప్రాణము వీడెను.

ఈ విధముగా శక్తిలేనియొక క్రొత్తదనము లోకము నావరించినది. ప్రాతదెల్ల నశించిపోయినది. వేయిపడగల

సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరస్వామియే రెండు. పడగలతో మిగిలినాడు. ధర్మార్థకామ మోక్షహేతువులగు విద్యలు నశించినవి. కేశవరావు గతించెను. స్వర్గమర్త్యములకు లంకె గణాచారి పోయినది. ఇక మిగిలినదొక పతివ్రత; ఆమె చావదు; సనాతని; అధఃపతితమగు భారత జాతి నుద్ధరింపజేయునామెయే సమర్థురాలు. ఖడ్గతిక్కన భార్య, రుద్రమదేవి మున్నగు వారివలె ఆమె భారతీయులను చైతన్యపూరితులను జేసి జాతిని పునరుద్ధరింప సమర్థురాలు.

అనుకరణము ఆత్మహత్య; పరధర్మము భయావహము. కావున దేశకాల పాత్రముల కనుగుణముగా స్వధర్మమును సవరించుకొని జాత్యభ్యుదయమునకు పాటుపడవలెనని సత్యనారాయణగారు మనకొక దివ్యసందేశ మొసగుచున్నారు. మనకళలు, మన పరిశ్రమలు, మన సంస్కృతి, మన వ్యవసాయముల నుద్ధరింప నడుముగట్టుకొని కార్యరంగమున దుముకుట కింతకన్నను మహదవకాశము లేదు.

ఉక్తివైచిత్ర్యము కవితాగుణములలో నొక్కటి. మహాకవులగు శ్రీ విశ్వనాథవారి రచనలయం దీగుణము సమృద్ధము. వారి వాక్యవిన్యాసమునం దొకవిధమగు చక్కదనము, భావములయందొక నూత్నత్వము, సౌందర్యము, ఉక్తివైచిత్రి, ఔన్నత్యము, గాంభీర్యము గానవగును.

వేయి పడగలు భావప్రేరకమగు నవల, ఉత్తేజకరమగు రచన.

మునిమాణిక్యంవారి కాంతం

భారత రామాయణాలలోని పాత్రలను విడిచిపెట్టితే ఆంధ్ర సారస్వతంలో సజీవమైన పాత్రలు చాలా తక్కువని ఒప్పుకోక తప్పదు. ప్రబంధాలలోని నాయికానాయకులు భావనా ప్రపంచము లోనివారే. కాని వాస్తవిక ప్రపంచానికి చెందినవారుకారు. ప్రజలలో ఈ పాత్రలకు పలుకుబడి మిక్కిలి తక్కువ; జీవకళ గూడ తక్కువే. వరూధిని, సత్యభామ, కలిభాషిణివంటి కొందరిలో మాత్రం చైతన్యమూ, జీవకళా కనుపించుతవి. కాని వీరినైనా సామాన్య ప్రజానీకం అర్థంచేసుకోవడం కష్టం. వరూధిని అప్సరో భామిని; సత్యభామ రాజకన్య, కలభాషిణి వేశ్యాంగన. అందుచేత ఈ ముగ్గురూ, సామాన్య ప్రజలలోనివారు కారనే చెప్పవలెను. ప్రబంధాలలో చిత్రించిన స్త్రీపాత్రలలో ఒక్క నిగమశర్మ అక్కమాత్రం మనం ప్రతిదినం మన కుంటుంబాలయందు చూస్తున్న స్త్రీల తరగతిలోనిది.

పూర్వసాహిత్యంలోనే కాకుండా, ఆధునిక సాహిత్యంలో కూడా జీవకళతో విలసిల్లుతున్న పాత్రలు వ్రేళ్ళమీద లెక్కపెట్ట దగినవే. గిరీశం ఆధునికనాగరితా సంపర్కం, ఆంగ్లభాషా పరిచయం కలిగినవారిని మాత్రమే ఆకర్షించుతున్నాడు. పట్టణాలలోనే గిరీశంకనబడుతాడు. గ్రామప్రాంతాలలోని జన

సామాన్యంలో గిరీశం కనబడడు - గిరీశం హాస్యం కొంతవరకు ఆంగ్లభాషా పదాలపైన ఆధారపడి వుంటుంది. పల్లెపట్టులలోని గ్రామీణులకు ముఖ్యంగా తెలంగాణ ప్రాంతాలవారికి గిరీశం హాస్యం అర్థం కావడం కష్టం. బారిష్టర్ పార్వతీశం కూడా పూర్తిగా కాక పోయిన కొంతవరకు ఇట్టివాడే. పార్వతీశం కథ లండను ప్రయాణంతో మొదలవుతుంది. లండనులో పార్వతీశం హ్యాటు సంఘటనలోని హాస్యం అర్థచేసుకోడానికి ఒక విధమైన వాతావరణం అవసరం. యెంకి జీవితమే ప్రేమాభిరామమని ఒకమాటచెప్పితే చాలు, ఆమెవ్యక్తిత్వం నిరూపించడానికి. కాంతం వీరందరివంటిది కాదు; ఆమె సామాన్య సంసారి; అచ్చంగా తెలుగింటి ఆడబిడ్డ; ఆంధ్రదేశంలో యే ప్రాంతంలోని యే గ్రామానికి వెళ్ళినా మనకు కాంతం కనుపించి తీరుతుంది. ఆమె వేషభాషలు సకలాంధ్ర జనులకు అర్థమౌతవి; ఆమె హాస్యం మిక్కిలి సున్నితమైంది.

కాంతం జగదేకసుందరి అనిచెప్పడానికి వీలులేదు. ఎందు కంటె-ఆమె పల్లవపాణిగాని, పద్మనయనగాని, రాకేందుబింబా నన గానికాదు. ఫేసుపవుడర్లు, లిప్‌స్టిక్కులు, మున్నగు ఆధు నిక సౌందర్య పోషణ పరికరాలను, విలాససామాగ్రిని ఉపయో గించడంలో నేర్పుకలిగిన నవనాగరికురాలుకూడ కాదు, కాంతం. భర్తమీద కోపంవస్తే "కలస్వనం" తోగాని, "కలకంఠ వధూకల కాకలీధ్వను" లతో గాని, "కాంభోజి మేళ విపం చికా" స్వరంతో గాని యేద్వగలిగిన సామర్థ్యం కాంతానికి

లేదు. కాంతం టెన్నిసు ఆడలేదు; కారు నడపడం చేతగాదు; తుదకు భర్త వెంట సాయంకాలంపూట కొంచెంసేపు వాహ్యాళి కైనా వెళ్ళలేదు.' కాని యీ సామర్థ్యాలన్నీ కలిగిన సతీమణుల కంటె యెక్కువ సమ్మోహనశక్తి ఉన్నది ఆమెకు.

బ్రోచికూడా సరిగా పెట్టుకోడానికి చేతగానిపలెటూరు పడుచు కాంతం. ఈనాటి క్రొత్తఫ్యాషనులు కొన్ని ఆమె భర్త వద్దనే నేర్చుకున్నది.

కాంతం అంత పొడిగరీకాదు; పొట్టీకాదు; చామన చాయ శరీరము; నవ్వుమొగము; చక్కని నేత్రాలుకలిగిన ఓమోస్తరు అందగత్తె ఆమె; రూపురేఖలు, అందచందాలు, హావభావాలు, చదువు సంధ్యలు, సిరిసంపదలు, అన్నీ సంసారపక్షమే కాంతానికి. ఆమెకు తెల్లచీరెలమీద ప్రేమ, మల్లెపూలమీద మక్కువ.

తన బాధ్యతలు, కష్టసుఖాలు, బాగా గ్రహించగలిగిన సాధ్వికాంతం. కాపురానికి వచ్చిన క్రొత్తలో తనను విడిచి, క్షణం ఉండజాలని భర్తను బుజ్జగించి, కాలేజికి పంపి, పాఠాలు చదివించి, పరీక్షలు ప్యాసుజేయించిన బాధ్యతగలవ్యక్తి ఆమె. కాలేజికి వెళ్ళివచ్చిన తర్వాత, వెందలాడే భోజనంపెట్టి ఆమె భర్తను సక్రమంగా చదివించింది. కాపురానికివచ్చిన క్రొత్త దినాలనుంచే, ఆమెభర్తను అదుపు ఆజ్ఞలలోనుంచి కొంగున ముడివేసుకొన్నది. తాను గీసినగీటు దాటకుండా భర్తకు శిక్షణ యిచ్చిన ఉపాధ్యాయురాలు కాంతమ్మ.

కాంతానికి ఇంగ్లీషురాదు. కాని భర్తతో ఆమె "మీరు ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుతుంటే నాకేదో అర్థమైనట్లేవుంటుందండీ" అని అంటుంది. అంటే భర్త మోము చూచి ఆమె ఆయన హృద్గతాభిప్రాయాలను తెలుసుకోగలదన్న మాట.

కాంతానికి భర్త ఇంగ్లీషు చెప్పించాలెనని అనుకున్నాడు. కాని యెంతప్రయత్నం చేసినా అదిసాధ్యం కాలేదు. ఆమెకు నగలమీద వున్నంత ప్రేమ ఇంగ్లీషుమీద లేదు. కనీసం ఆమెచేత వార్తాపత్రిక నైనా చదివించవలె ననుకుంటే, అదీ నెరవేరలేదు.

కాంతం ఒకవిధంగా చాలా అమాయకురాలనీ, ప్రపంచ జ్ఞానం బొత్తిగా లేనిదని చెప్పవచ్చును. "రేపు యుద్ధం ఆపి నవరసులు ఒక గంటసేపు చవుకగా అమ్ముతారని" యెవరో చెప్పితే పాపం ఆమె నమ్ముతుంది. నమ్మడమే కాకుండా, ఆ సమయానికి అక్కడికివెళ్ళి చవుకధరకు నవరసులు తీసుకొని రానందుకు భర్తను కోపిస్తుంది. ఒకరోజు పిల్లవాణ్ణి ఉపాధ్యాయుడు దెబ్బలుకొడితే, ఆమె భర్తతో "చూడండి, ఆ మాస్టర్ చేతులెట్లా వచ్చినాయో! అనవసరంగా పిల్లవాణ్ణి కొట్టాడు. చైనా ఎక్కడున్నదో చెప్పమన్నాడట. వీడు చిన్న వాడాయె, ఎక్కడపెట్టాడో, మరచిపోయినాడు" అని అంటుంది.

కాంతానికి నగలమీద వుండేకోరిక ఇంగ్లీషుచదువు మీద, వార్తా పత్రికలమీద లేదని ఇంతకుముందే చెప్పినాను. లంకాయాగం, కుచేలకథ మొదలయినవి కాంతం బాగా చదువు

కున్నది కుమారి శతకం, నృసింహశతకంగూడ చదువుకున్నది. ప్రహ్లాదచరిత్ర మొదలయినవి అర్థంతెలిసి చదువగలిగేది.

శ్రీరాములు అయోధ్యలో వుండేవాడని ఆమెకు తెలుసు. కాని వైసురాయి యెక్కడవుంటాడో ఆమెకు తెలియదు. శ్రీరాములు దండకారణ్యానికి యే మార్గాన పోయినాడో ఆమెకు తెలుసు, కాని మనం మద్రాసుకు యెట్లా పోవలెనో ఆమెకు తెలియదు. పంచాంగం చూచి తిథి వార నక్షత్రాలు చెప్పగలదు. రైల్వేగైడ్ చూడడం ఆమె చేతగాదు.

అయితే కాంతం మంచి ఊహా తెలివితేటలు గలది. భర్త పిల్లవాడిచేత గుర్రాన్నిగూర్చి కాంపోజిషన్ వ్రాయించితే "పిల్లవాడికి గుఱ్ఱాలను గూర్చి, గాడిదలనుగూర్చి పాఠాలు చెప్పుతారండి !" అని ఆశ్చర్యపడుతుంది. భర్తను వేళాకోళం చేస్తుంది.

కాంతం మంచి పొదుపరి. భర్త జేబులో అవసరానికన్న యెక్కువ డబ్బు ఉండనీయకుండా జాగ్రత్తపడుతుంది.

ప్రపంచములో సాధారణంగా స్త్రీలకు పుట్టింటిమీద మమకారం యెక్కువ. కాంతం యిందుకు అపవాదంకాదు. తనభర్త పూర్వీకులు, తన పూర్వీకులంత గొప్పవాళ్ళు కాదని ఆమె అభిప్రాయం. సామాన్యంగా అందరు స్త్రీలవలె భర్త పరాయి స్త్రీవంక కన్నెతిచూడడంకూడ, ఎంత మాత్రం యిష్టపడదు: భర్త యెవరో స్త్రీని ముద్దుపెట్టుకున్నట్టు కలవస్తె ఆమె యెంతో ఆదుర్దాపడుతుంది.

కాంతం మంచి మాటకారి. ఆమెమాటల్లో సున్నితమైన హాస్యం, లలితమైన చాతుర్యం, ప్రతిబింబిస్తుంటవి. కాపురానికి వచ్చిన క్రొత్తలోనే భర్తను స్వాధీనంచేసుకున్న నెరజాణ ఆమె. ఒకనాడు వారిద్దరు ఆప్తుల యింటికి వెళ్ళిరి. కాంతానికి వదినవరుసగల ఆ యింటి యజమానురాలు యీ క్రొత్త దంపతులను, పేరుచెప్పనిదే గడపదాటి లోపలికి రావద్దని సరస మాడింది. ఆ సందర్భంలో పరిహాసానికి ఆమెభర్త తన భార్యపేరు సుబ్బలక్ష్మి అని అబద్దమాడెను. తరువాత గడుసరియైన కాంతం ,కాఫీ అతని చేతుల మీద ఒలకబోసి ఇకముందు ఇటి పని చేయవద్దని బుద్ధిచెప్పింది. ఆనాటిరాత్రి భోజనాలవద్ద జరిగిన మరొక మధుర సంఘటన, కాంతంప్రసంగ కుశలతకు, మాటకు మాట బదులుచెప్పే నేర్పుకు, రసికత్వానికి మంచి నిదర్శనం. కాంతం భర్త ఆమెకన్న తొందరగా భోజనం ముగించి యెవరూ చూడకుండా, పెరుగు చేతిని కాంతం బుగ్గలకు రాసి వెళ్ళిపోతాడు. అప్పుడు ఇది కనిపెట్టి వదినెగారు- "ఏమేపిల్లా! ఎదేమి ఆగడమే, పెరుగు బాగుంటే ఇంకా రెండు ముద్దలు తినాలిగాని, బుగ్గలకుపూసుకుంటారా!" అని హాస్యమాడితే వెంటనే కాంతం-"మీతమ్ముడు సరిగ్గాతినకుండా లేచిపోయి నారు, చూశావా వదిన -వారికొరకే కాస్త బుగ్గలకుపూసుకున్నాను" అని బదులుచెప్పి, సమయస్ఫూర్తిని ప్రకటించింది.

ఎంత కోపంలోవున్నా నవ్వించగల మాటపొందిక కాంతానికి పెట్టనిసొమ్ము—దెబ్బదగలకుండా హాస్యం ఆడటంలో

కాంతానికి పెట్టింది పేర్కు. ఒకరోజు భర్త—"మీచెల్లెలు ఒక కోతి, మీ అక్కయ్య మరోకోతి, తోకలు మాత్రం లేవు" అని ఎగతాళిచేస్తే, ఆమె యేమాత్రం తడుముకోకుండా, "మీ చెల్లెళ్ళకు ఆ లోటూలేదు" అని జవాబు చెప్పుతుంది.

ఇంకొకసారి జరిగిన సంఘటనయేమనగా—దంపతులిద్దరి మధ్య ప్రణయకలహం వచ్చింది. మూడురోజులు మాట్లాడుకో లేదు వారు. అయితే యీ పరిస్థితి ఇద్దరికీ దుర్భరంగానే వున్నది. ఈ సందర్భంలో ఒకరుమేడమీదికిపోతూ, మరొకరు మేడక్రిందికివస్తూ, వ్వారిద్దరు యెదురు పడడం తటస్థించింది. మేడమెట్లు మిక్కిలి యిరుకైనవి. ఒకమారు ఒక్కరే వెళ్ళ గలరు. ఆ మెట్లమీద కొంతసేపు ఇద్దరూ అట్లే నిలబడ్డారు. ఒకరు మరొకరు తప్పుకోవలెనని ఆశించుతూ ఎవ్వరూతప్పుకో లేదు. అప్పుడు కాంతం "కొద్దిగా దారియివ్వండని" అడుగు తుంది. ఆయన "నేను ఫూల్సుకు దారియివ్వ" నంటాడు. వెంటనే ఆమె- "అయితే నేను మాత్రం యిస్తా" నని చెప్పుతూ దారి యిస్తుంది. మరొకమారు భర్త "నేను వొూటి తెలివి తక్కువ వాడిననా, నీ అనుమానం" అంటాడు. "అహాఁ, హాఁ, హాఁ, అనుమానమేమిలేదు, గట్టినమ్మకమే" నంటుంది. మాటల మూటయైన కాంతం. ఇంకోసారి, ఇంటిలోని పాడిగొడ్డు పోట్లమారిదైనందున అమ్మి వేస్తానంటాడు భర్త. అప్పుడు కాంతం - "పాడిగొడ్డును అమ్ముకొంటారండి పోట్లదైనంత మాత్రాన. ఇంతకూ ఆమాటకొస్తే, నేను మిమ్ముల్ని సెట్టు

కొని కాపురం చెయ్యలేదండీ యిన్నాళ్లు" అని అంటుంది. కాంతం మాటకారి తనానికి, ప్రసంగ కుశలతకూ, హాస్యోక్తి చాతుర్యానికి ఇట్టి సంఘటన లెన్నైనా చూపించవచ్చును.

కాంతం జీవితమే ఒక లలిత మధుర శృంగార కావ్యం. కార్యం గాకముందు ఒకనాడు భర్త ఆమెను ఒంటరిగా కలుసుకొని కౌగలించుకుంటే, చెంపమీద మృదువుగా కొట్టి, మందలించిన, మధురమూర్తి కాంతం. ప్రతిదినము రాత్రి భర్త కూర్చున్న కుర్చీకి సరిగ్గా వెనుకనున్న గూట్లో స్నో బాటిల్ వెదికే నెపంతో అతని బుజాలమీద చెయ్యివేసి, అవసరం లేకపోయినా కొద్దిగానొక్కి, తన వక్షస్థలం అతని చెంపకు తాకించి, భర్తను రంజింపజేసే చతురశృంగారవతి కాంతమ్మ. తన జన్మకాల తపఃఫలమని యీమెను జూచి కాంతం విధేయుడైన భర్త మురిసిపోతాడు.

మొదటిరోజుల్లో, ఆమె తన తనుద్యుతి, కుటిలాలకాలు, సుదీర్ఘనీల శిరోజాలు, ముఖవికాసంచేత భర్తను ఆకర్షించింది. యవ్వనపు పొంగు చల్లారి, పిల్లలతల్లియైన తరువాత ఆమె తన స్వభావం, ప్రవర్తన, ప్రేమా, చమత్కార సంభాషణా మొదలయిన గుణాలచే భర్తను వశీకృతుణ్ణి జేసుకున్నది. దాంపత్యంలో ఉండే విలువకు కాంతం జీవితం ఒక మంచి నిదర్శనం.

అసంతృప్తి ఆమె జీవితంలో యెక్కడాలేదు. జీవితం అంతా త్యాగమే ఆమెకు. భర్తకూ, పిల్లలకూ, సేవజేయడంలో తన సౌందర్యమూ, యవ్వనమూ, అన్నీ త్యాగంచేసిన ధన్యజీవి ఆమె.

"చీకటిలో దేవులాడుతున్న నా బ్రతుకుకు ఆమె ధృవ తార; హృదయక్షేత్రానికి అమృతవాహిని; నా సహోదరి, భార్యా అన్నీ ఆమెయే" నని భర్తచేత మెప్పులుపొందిన కాంతానికి జీవితంలో తృప్తిలేకపోవడమనే సమస్య యెన్నడూ కలుగలేదు.

గృహమే భూతలస్వర్గముగా ఆమె మార్చింది. ఆదర్శ గృహిణియైన మునిమాణిక్యంవారి కాంతం తెలుగు నాయికలలో మాణిక్యంవంటిది. మనపూర్వులు చెప్పిన—"షట్కర్మ యుక్తా కులధర్మపత్నీ" అన్న సూక్తి ఆమెయందు అక్షరాలా వర్తించుచుంది.

కాంతం భర్తచెప్పినట్లు, ఎంతటి బుద్ధిహీనుడోకదా, ఆ భగవంతుడు, తాను నిర్మించిన సుందరభవనంలోవుండే అతి సుందరవస్తువునే కూల్చినాడు.

oooooooo

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

"ఏ ప్రఫుల్ల పుష్పంబుల నీశ్వరునకు
పూజ సలిపితివో యేను పూర్వమందు
కలద యేని కలుగు గాక
మధుర మధురమైన తెనుగు మాతృభాష"

అని తమ ఆకాంక్షను తెలుపుకొనిన ఆధునికాంధ్ర కవీశ్వరులు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. ఈ దృక్పథముతోనే రమ్యాలోకము నందు 'భాష కంటె నవ్యాలకు తపస్సు లేదు' అని చెప్పుట జరిగినది. సుబ్బారావుగారు కవితా రంగమున అడుగు పెట్టిన కాలమున సకల భారతమునందు వలెనే ఆంధ్ర దేశము నందు కూడ జాతీయోద్యమము గాఢముగ వ్యాపించి యుండెను. ఆంధ్రోద్యమము కూడ అవతరించి అన్ని పక్షాల ఆమోదమును పొంది యుండెను. ఈ రెండు ఉద్యమాల ప్రేరణతో వీనికి బలమైన అండగా సుబ్బారావుగారి వాణి తెలుగు దేశమును ఉత్సాహ తరంగితము కావించినది. ఆనాడు పెన్నా నదీ తీరమున జరిగిన ఆంధ్ర సభలలో పెద్దలు అభిప్రాయ భేదాలతో ఐకమత్యమును విడనాడగా యువకులైన సుబ్బారావుగారు ఆంధ్ర ప్రబోధ పద్యాలు వ్రాసి వానిని చదువుటకు జంకుచుండగా ఆ పద్యాలను తీసికొని ఆంధ్ర రత్న గోపాల కృష్ణుడు ఆ వేదిక నుండి తనసహజ గంభీర ధోరణిలో

పఠించగా ఆ సభలోని పెద్దలు, పిన్నలు, అందరు ఒక్కసారి తమ కక్షలను విస్మరించి కర్తవ్య పరాయణులైన ఆ ఉజ్జ్వల ఘట్టము ఆధునికాంధ్ర చరిత్రలో బహు రమణీయమైనది. ఆనాడు పెద్దల ముందు వేదిక మీదినుండి పద్యాలను చదువుటకు జంకిన యువకవియే తరువాత అభినవాంధ్ర కవితా నిర్మాత యైనారు. ఆ పద్యాలే ఆంధ్ర ప్రబోధ వాఙ్మయము నందు ఉత్తమ స్థానమును ఆక్రమించి తరువాత కవుల రచనలకు ఒరబడి యైనవి.

గడచిన నూరు సంవత్సరాల తెలుగు సారస్వతమును సవిమర్శముగా పరిశీలించినపుడు వివిధ వాఙ్మయ వీధులలో నూతనత్వము, ప్రత్యేకత, విశిష్టత స్పష్టముగా గోచరించు చున్నవి. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వముమీద ఆధునాతన ముద్ర వేసిన వారిలో శ్రీ సుబ్బారావుగారిది అగ్రతాంబూలము. నేటికాలపు కవిత్వమున క్రొత్తపోకడలకు మార్గదర్శకులు శ్రీరాయప్రోలు వారని చెప్పినచో సత్యమునకు తలవంపులు కలుగజాలవు. శ్రీ వీరేశలింగంగారు ఆంధ్ర కవిత్వమునకు సారళ్యము సమకూర్చి నప్పటికిని నవ్యతాముద్ర వేయలేదు. ఈ నవ్యతాముద్రను భావము, భాష మొదలగు సకల విషయములందు స్పష్టముగ ప్రవేశపెట్టినది సుబ్బారావుగారే. ఆంధ్ర సారస్వతమున స్వీయ భావప్రధానమైన ఖండకావ్య రచనకు దేశభక్తి ప్రబోధకమగు కవిత్వమునకు మార్గదర్శకులు శ్రీరాయప్రోలు కవి. కావ్య కథన పద్ధతిల్లో, వర్ణనా ధోరణియందు, భావ

ప్రకటనావిధానమున సుబ్బారావుగారు క్రొత్త దారులను ఊహించినారు. ఈ క్రొత్త దారులు అభినవాంధ్ర కవి కుమారులకు అనుసరణీయములైనవి. ఆమలిన శృంగార సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి, అందుకు అనుగుణముగా ఒక ఖండకావ్యమును, ఒక లక్షణ గ్రంథమును, ఒక రూపకమును శ్రీ సుబ్బారావుగారు రచించినారు. తెనుగుతోట, జడకుచ్చులు, తృణకంకణము, స్వప్నకుమారము మొదలయిన కావ్య నామకరణములందు కూడ సుబ్బారావుగారు నవ్యతను, సౌందర్య రక్తిని ప్రదర్శించినారు. రచనలయందేగాక వేషభాషలందు కూడ సౌందర్య రక్తి వీరియందు అడుగడుగున ప్రత్యక్షమగుచుండును. "ఆ నీల నగరిలో అందాలవాడ—అందాల వాడలో అతి తెల్ల మేడ" అను మాటలను జ్ఞప్తికి తెచ్చు కవిగారి గృహాంగణము సర్వదా సౌందర్య శోభతో కలకలలాడుచుండును.

సుబ్బారావుగారు ప్రకృత్యుపాసకులు. "మామిడికొమ్మ మీద కల మంత్ర పరాయణుడైన కోకిలస్వామికి మ్రొక్కి ఈ అభినవధ్వనిధారణ కుద్యమించితిన్" అని వారు ప్రకృతిని ఇష్టదేవతగా ఉపాసించినారు. తమ ఇంటిముందు ప్రేమతో పెంచుకొన్న ఆ అందమైన మామిడి చెట్టు ఈ సత్యమునే ఉద్ఘాటించు చున్నది. కావుననే కాబోలును "ఆ వేద బుక్కులన్—ఆ మంత్రవాక్కులన్, అంది అందకయున్న యజ్ఞపూరుషరేఖ"ను అందుకొను ప్రయత్నమున "తంత్రీజాడ నెరుంగ తల్లి చల్లని కొంగు" పట్టినానని ఒక సందర్భములో తమ అభిప్రాయమును వివరించినారు.

తమ ఆంధ్రత్వమును గూర్చి ఉప్పొంగి పోవువారు సుబ్బారావుగారు. నిజానికి ఆంధ్రుల యశోగానము కావించిన కవులందరికి వీరే మార్గదర్శకులు. అంతేగాదు. ఆంధ్ర ప్రాభవమును అతి ఉదాత్తముగ, బహు మనోహరముగ కీర్తించిన నవ్యకవులలో సర్వవిధాల వీరికి ఉత్తమ స్థానము. రాయప్రోలు వారి ఆంధ్రాభిమానము భారత దేశాభ్యుదయమునకు, జగత్కల్యాణమునకు పరిపోషకమైనదే కాని ప్రతిబంధకమైనది కాదు. ఆంధ్రదేశ చరిత్రలోని ఉజ్వల ఘట్టములను, మహాపురుషుల ఉదార చరిత్రలను వీరు భావించి ప్రశంసించినారు. "చావలేదు చావలేదు ఆంధ్రుల మహోజ్వల చరిత్ర" యని జ్ఞప్తి దెచ్చినారు. ఒకనాడు ఆంధ్ర సంతతికే మహితాభిమాన దివ్యదీక్షాముఖస్ఫూర్తివరించి యుండెనో తిరిగి యీనాడు ఆ మహావేళ మర్థించి యాంధ్రులార! చల్లు డాంధ్రలోకమున అక్షతలు అని ఉద్బోధించినారు. ఈ కవి వాణియే "వేదశాఖలు పెరిగె నిచ్చట, ఆది కావ్యం బందె నిచట, బాదరాయణ పరమ ఋషులకు పాదు సుమ్మిది చెల్లెలా" అని తెలిపి "పొగడరా నీ తల్లి భూమి భారతిని, నిలుపరా నీజాతి నిండు గర్వమును" అని ఆదేశించినది. వీరు కృష్ణరాయ నాగేశ్వరుల భాషాసేవను ఎంత గాఢముగ ప్రస్తుతించినారో, సరోజనీ రవీంద్రుల వాఙ్మయసేవను అంత గాఢముగా కీర్తించినారు. వేదాంత వేత్తయైన ఆచార్య రాధాకృష్ణులను ఎంత హృదయ పూర్వకముగా కీర్తించినారో భారతదేశ ఆత్మయైన జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారిని అంతే హృదయ పూర్వకముగా ప్రశంసించి

నారు. కృష్ణా గోదావరి నదుల నెంత ప్రేమతో ఆరాధించినారో గంగామతల్లినిగూడ అంత భక్తితో పూజించినారు. స్వరాష్ట్రాభిమానము, భారత జాతీయతకు ప్రతిబంధకము కాదనియు దానిని భాషోన్మాదముగా భావించుట సహేతుకము కాదనియు, ఆంధ్ర సాహిత్యము, సుబ్బారావుగారి కవిత్వము స్పష్టీకరించుచున్నవి. తన తల్లిని ప్రేమించనేరనివాడు పినతల్లికి ప్రియము గావించుట అసంభవము.

సుబ్బారావుగారికి ఆర్ష సాంప్రదాయముమీద అభిమానము మెండు. ఉదారచరితులయిన ఋషులను వీరు పునఃపునః ప్రస్తుతించి యున్నారు; ఆది కావ్యమును, ఉపనిషతులను తలచుకొని ఉప్పొంగి "సూత్రయుగముల శుద్ధవాసన, క్షాత్రయుగముల శౌర్యచండిమ, చిత్రదాస్యముచే చరిత్రల, చెఱగిపోయెనె చెల్లెలా!" అని ప్రబోధించినారు. అయితే సంఘ సంస్కరణకు కాలానుగుణ్యమైన మార్పులకు కొందరు సనాతనులవలె సుబ్బారావుగారు వ్యతిరేకులుకారు. అంతేకాదు వారు సంఘ సంస్కరణను హర్షించి, ఆమోదించిన నిదర్శనాలు స్నేహలత మొదలయిన ఖండకావ్యాలలో కన్పట్టుచున్నవి. కుల, మత, వర్గ విచక్షణలను కూడ వీరు తీవ్రముగ నిరసించి యున్నారు. "కులము దడవక, పొలిమేర గోలపడక, బోయవలె తల్లి పల్లకీ మోయుమాంధ్ర" అను మాటలు సుబ్బారావుగారి విశాల దృక్పథమునకు ఉజ్వలోదాహరణలు. అస్పృశ్యతను కూడ వీరు అసందిగ్ధముగ నిరసించి యున్నారు.

తెనుగు తోటలో "ప్రేమవృత్తికి ఛండాల భేదమేల, బ్రాహ్మణాగ్రహారమునందు పవలు రేలు, విసరు పవనుండు కడజాతి వీటియందు, తాకలేక వీచెనే పశుతంత్ర జడిమ?" అని తెలిపియున్నారు. ప్రాచీన సంస్కృతిపైన, ఆర్ష సంప్రదాయముపైన అభిమానము కాలానుగుణ్యమగు దేశాభివృద్ధికి నిరోధకము కాదని కవివాణి స్పష్టీకరించు చున్నది.

సుబ్బారావుగారి కవిత్వమును పరిశీలించినపుడు వారికి తెలుగుసీమమీద, తెలుగుసీమ సొగసుమీద, తెలుగువారి ఇంటి ఆచారాల సొంపుమీద, తెలుగు మీరిన గర్వంపు తీరులమీద అత్యంత అభిమానమని స్పష్టమగు చున్నది. అందుకే "ఎరుపంచుల పట్టుచీరెలను," "పసుపద్దిన గళ్ళ రవికెలను" ధరించి "అత్తవారంపిన తొలి లాంఛనములతో" నరలక్ష్మి వ్రతము కావించు "క్రొత్త కోడలిని" "పసుపు కుంకుమ పూవులు కొసరి చల్లి, చిన్న కర్పూర హారతి చేతపట్టి" పాట పాడు ఆడబిడ్డలను కవిగారు తమ కవితాదర్పణమున సుందరముగా ప్రతిబింబింపజేసినారు. ఆంధ్ర కన్యల అభిమాన క్రీడలయిన కోలాటము మొదలైన వానిని బహుకోమలముగా ప్రదర్శించినారు.

"చిన్ని బంగారు పూసల చెండ్లవంటి
జొన్న కంకులు పండిన సొగసు చేల
ఎక్కడెక్కడి నుండియో చక్కవచ్చి
వ్రాలు చున్నవి పిట్టలు వేలువేలు"

అని చెప్పునపుడు తెలుగుసీమసొగసు కడు రమణీయముగ చిత్రితమైనది. "కష్టకమల"లో పల్లెటూరిలోని మధ్యతరగతి. తెలుగువారి సంసార సౌందర్యము ఎంత మనోహరముగ చిత్రిత మైనదో చూడుడు; అది యొక పల్లెటూరు; ఆ పల్లెటూరిలో ఒకానొకచోట మల్లె పందిలి, మల్లె పందిలికి కొంత దూరాన నున్న నొక తాళదళ కుటీరము. దానికి చుట్టుపక్కల కంది చాపులు, చంద్రకాంతపు మొక్కలు, మరికొంత దూరాన తీగ బచ్చలి పందిరి, దానికి సమీపాన గున్నగోరంట పొదలు, పచ్చ చేమంతి మడులు, బంతిపూల కుదురులు, ఇంకొకవైపు చేదుడు నూయి, ఆ నూయి ప్రక్కన పచ్చి పసుపు నూరెడు ఒక బ్రాహ్మణ సాధ్వి—తలంటుకొరకై ఆమె కూతురు. "చెవుల కమ్మలు పెట్టని చెలువుకొంత, ముక్కు పుడకలు దీసిన బోసి కొంత, చిన్నబోయిన ఆ కన్నె వన్నెకొంత" తనకు చెలువు గూర్పగా జారుముడితోడ వింత సింగార మొలకగా కనుపించు దృశ్యమెంతో రమణీయమైన ఘట్టము! అదే సందర్భమున దగ్గ రగా నున్న చిన్న దానిమ్మ చెట్టుపై కూర్చున్న చిలుక దోరగా పండిన పండు కొరికి మొలక కెంపులవంటి గింజలను రాల్చుట ఎంత మనోహరమైన దృశ్యము ? ఈ సందర్భమున ఆ బ్రాహ్మణి మోముమీది పండువంటి బొట్టునుకూడ కవిగారు వర్ణించక విడువలేదు. ఆడపిల్లలు గోరంటరసమును హస్తములకు అలంకరించు కొనుట, సాయంకాలసమయమందు పురాణ పఠనము కావించుట, ప్రదోషమైనంతనే దానికి స్వస్తి

చెప్పుట మొదలయిన ఆచారాలను సుబ్బారావుగారెంతో సుకుమారముగ చిత్రించినారు. కన్నులకాటుకతో, వేణిలో జడకుప్పెతో, కంఠాన కాసుల దండతో, సుబ్బారావుగారు కథానాయికను అలంకరించి అచ్చమైన తెనుగు కన్నెగా మనకు చూపించినారు. అరగదంచ్చిన సన్నబియ్యపు అన్నము, నేతి పోపుపెట్టిన పొట్లకాయకూర, పేరబెట్టిన మీగడ పెరుగుతో గూడిన కమ్మని శుద్ధాంధ్రభోజనమును రాయప్రోలు వారి కమలమ్మ ఆరగించినది. తెలుగుసీమ సౌందర్యమును ఇంత చక్కగా చిత్రించిన అభినవాంధ్ర కవి మరొక్కరు లేరని చెప్పవచ్చును.

భాషా విషయమున కూడ తెలుగు పదాల మీదనే సుబ్బారావుగారికి ఎక్కువమక్కువ యైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. "జీవన్నవనీతమౌ తెనుగు పాలసముద్రమును పుక్కిలించిన" తిక్కన్న మీద సుబ్బారావుగారికి అభిమానము. "ఆ యగ్ని వేదికన్—ఆ శబ్దఘోషలో—ఆ శిష్ట భాషలో—ఉడికింది ఆ చిల్క మిడికింది కడునల్క". అని తెలుగుభాషను ఒక చిల్కగా భావించి అట్లు ఉడికిపోయిన ఆ చిలుకను తిక్కన్న అందుకొని గారాబముగ పద్యము చెప్పినట్లు కవిగారు భావించినారు. తెలుగు పదాల సొగసు సుబ్బారావుగారి కవిత్వము ప్రత్యేకత. ఈ పదాలను కూర్చుటలో వారి కలమునకు మంచి విన్నాణము కలదు. పదాల కూర్పు చెవికి ఇంపుగా నుండవలెనని రాయప్రోలు కవీంద్రుని ఆశయము. శ్రవణ కఠోరమైన పదజాలము

వారికి ఇష్టము కాదు. శ్రవణ సౌభాగ్యము కొరకు వ్యాకరణ నియమాలను ఉల్లంఘించిన నిదర్శనాలు, అలంకార శాస్త్ర నియమాలను పాటించని ఉదాహరణలు కూడ కొన్ని వారి కవిత్వమునందు కన్పించుచున్నవి. భావోత్తరీయము పరచుట, కవితకు పెండ్లిపందిళ్ళు కప్పించుట, జారుచెమ్మట ముత్యాల జంపుసరులు, దానిమ్మ పువువంటి తరుణికెమ్మోవి, గుత్తపు కడియాల కరము, కడుపులో తేనెలు గల కన్నె పువ్వు, వెన్నెలన్ పేరని పన్నీటి పువ్వువంటి చక్కని పదజాలము వీరి కవిత్వములో సమృద్ధము. సుబ్బారావుగారికి తమ పినతల్లిమీద మిక్కిలి భక్తి. వారిని ఉత్తేజితులను గావించినవారిలో ఆ చల్లని తల్లికి ప్రత్యేక గౌరవస్థానము కలదు. ఉదాత్తమైన సంస్కృతి కల ఆ సాధ్వి ప్రభావము సుబ్బారావుగారు ఉపయోగించు పదజాలము మీదనే కాక, వారు స్వీకరించిన కథా వస్తువుమీద వర్ణనలమీద కన్పట్టుచున్నది.

ప్రకృత్యుపాసకులైన సుబ్బారావుగారు ప్రకృతిని వర్ణించుటలో కూడ ప్రత్యేకతను చూపించినారు. గోరంటలు, బంతిపూలు, మల్లెపూలు, పాడియావులు వారికి ప్రేమాస్పదము లైనవి.

"పచ్చగిల్లిన వసుమతీ భాగ్యసీమ
నెల్ల యెడల కన్విందుగా నుల్ల సిలుచు
పసుపు పూసిన ముత్తైదువల మొగాల
ననుకరించి గుమ్మడి పువ్వు లందమయ్యె

అనునది వారి ప్రకృతి వర్ణనా శక్తికి మచ్చు తునక. ప్రకృతి లోని ఒకానొక సంఘటనను తిలకించి అందుండి ఒక ఉదాత్త మైనభావమును ప్రతిపాదించు నేర్పు సుబ్బారావు గారి ప్రకృతి వర్ణనలో మరొక ప్రత్యేకతగా కన్పించుచున్నది.

"పూల బిడ్డల ప్రీతి నుయ్యాల లూపు
పవను డెరుగడు తొడిమలు వదలు ననుచు
తలపులకు విరుద్ధము లగు ఫలితములకు
బాధ్యులెవ్వరో, పుణ్య పాపమ్ము లేవొ ?"

అని కొద్దిమాటలలో గొప్ప అర్థమును వివరించు ఈ పద్యము ఇట్టి వర్ణనల కొక మంచి నిదర్శనము.

సుబ్బారావుగారు శృంగారమును బహు సుకుమారముగ చిత్రించినారు.

"హేమ పాత్రల చందన మెండి పోయె
ద్వారములు మోయు చున్నవి, హారములను
సానలందింకె స్నాన కషాయ గంధ
మబల ! యెవని కోసము సగమయి తపింతు ?"

'చెక్కుచెదరని పాపట చిక్కువడియె
వేణి బంధము శిథిలమై పిరుదు లొరసె
కరగి చెరగిన తిలక రేఖలను తుడువ
వతివ ! యెవడాహరించె నీ యార్ద్రహృదిని ?"

"పాలుపొంగిన గతిపొంగు ప్రణయ రక్తి
నాపుకొనలేని పడుచు ప్రాయంబువగల
నమ్మి ఎవనికి నీ మనమమ్మికొంటి
పువిద ! యీ మేఘమాస నవోదయముల ?"

అనునది ఆంధ్ర వాఙ్మయ - మందలి విరహావర్ణనలలో విశిష్ట మైనది; బహుమనోహరమైనది.

సుబ్బారావుగారి కవిత్వములో తెలుగు దనము మూర్తీభవించినది. భారత సంస్కృతియందలి ఉదాత్తత ఈయన రచనా ప్రవాహమున అంతర్వాహినిగ నున్నది. అభినవాంధ్ర కవిత్వమునకు మార్గదర్శకులైన సుబ్బారావుగారి రచనల ప్రభావము తరువాత నవ్య కవుల మీద స్పష్టముగా కన్పించు చున్నది. రవీంద్రునిసాన్నిధ్యము, గోపాలకృష్ణునిసాహచర్యము, లక్ష్మణ రావుసహవాసము ముప్పిరి గొని సుబ్బారావుగారిసారస్వత వ్యక్తిత్వమునకు ఒక ప్రత్యేక శోభను సమకూర్చినది. అక్కడక్కడ, ముఖ్యముగా స్వప్నకుమారమున గూఢత గోచరించుచున్నది. భావగాంభీర్యముతో పాటు, భాషా సౌకుమార్యము వీరి కవిత్వములో సరసముగా సమ్మేళనమైనది.

(రేడియో ప్రసంగము - 1954)

తృణ కంకణము

తెనుగుతోటలో నవ్యసాహిత్య ఋతులక్షణ లక్షితముగా పుష్పించిన తొలికావ్యకుసుమము తృ ణ క ం క ణ ము. ఈ కావ్యము అభినవాంధ్ర కవిత్వమునకు ఆదిగ్రంథమని అస్మ దాదుల ఆశయమని సభాపతి శ్రీ శివశంకరస్వామి నీరాజనము నిచ్చి యున్నారు. ఈ కావ్యవిశిష్టతను గుర్తించుటకొరకు ఆనాటి వాఙ్మయ పరిస్థితులను గమనించుట అవసరము. అప్పటి వరకు వీరేశలింగముపంతులుగారు తెలుగు భాషలో ప్రవేశ పెట్టినసరళ గ్రాంథిక శైలి, మనోహర వచన రచనలు, ఆధునిక సాహిత్యరీతులు బహుళ ప్రచారము పొందుట ప్రారంభమైనది. తిరుపతి వెంకటకవుల అవధానాలు సరళసుందరకవిత్వము తెలుగుసీమలో నూతన ఉత్సాహము కలుగజేసి, అనేక యువ రచయితల ప్రతిభకు దోహదము గావించినవి. ఒక్కసారి శారదాదేవి దేశమంతట ఊరూర, వాడవాడల, స్వైరవిహా రము జేసినది. గిడుగుపండితుడు వ్యావహారిక భాషావాద గర్జనలతో, గ్రాంధికవాదులైన పండితమండలి మీదచేసిన సవాల్ ఆంధ్రదేశమంతటను ప్రతిధ్వనించినది. సంఘసేవ, భాషా సంస్కరణ ప్రధాన ఆశయాలుగా గురజాడ కవి తెలుగు సరస్వతిని ముత్యాల సరాలతో అలంకరించిరి. ఈ వాతావరణ మున, ఆంధ్రకవితా ప్రపంచమున నిజమైన విప్లవమును తీసికొని వచ్చిన గౌరవము తృణకంకణమునకు దక్కుచున్నది. కావుననే

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారిని కవితామార్గ సంస్కర్త యని నవ్యాంధ్ర సాహిత్య వీధుల గ్రంథకర్తలు ఉద్ఘాటించి, ప్రశంసించినారు.

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు అంతకుపూర్వము లలితయను ఖండకావ్యమును రచించి ప్రకటించియుండిరి. లలితలో ఆంగ్లకావ్యప్రతిబింబము కొంత కనుపించుచున్నది. లలిత తృణకంకణమువలె ప్రత్యేక విశిష్టతను కలిగిన రచన కాదు. త్వరలో జరుగనుండిన తృణకంకణ రచనకు లలితతొలి పలుకు. లలితలో ప్రబంధవాసనలు పూర్తిగా విడి పోవలేదు. ఈ కావ్యమున కొంతభావ పరివర్తనము భవిష్యత్తులో రానున్న పరిణామము కనుపించుచున్నప్పటికిని, కవితారథము పూర్వ మార్గముననే నడచినదని చెప్పవలెను.

ఇటువంటి పరిస్థితిలో ఆమూలాగ్రహము నవ్యతకు ఆట పట్టయిన తృణకంకణకావ్యము ప్రకటితమై ఆంధ్రసాహితీ లోకమున నవయుగోదయము గావించినది. మొట్టమొదలు కావ్యనామకరణముననందే, కవి విశిష్టదృక్పథము మనకు కను పించుచున్నది. ఈ వైలక్షణ్యము కావ్యములోని ప్రతిపద్యము నందును, ప్రతిపాదనమునందును గోచరించుచున్నది. శ్లేష కవిత్వము, శబ్దచిత్రము, పరంపరాగతమైన ఇతివృత్తము, అలంకార శాస్త్రపు ఆదేశములకు అనుగుణముగా నిర్వహించిన అష్టాదశ వర్ణనాదులతో కూడుకొనిన ప్రబంధజాలపు ప్రభావములనుండి పూర్తిగా తప్పించుకొని, తెలుగు కవిత్వమునకు నూతనదృక్పథ

మును ఇచ్చిన మొదటి కావ్యముగా తృణకంకణము ఆనాటి సాహితీలోకమున భాసించి, కవికుమారులకు క్రొత్తత్రోవను జూపించినది. తుట్టతుదకు శ్రీకారముతో కావ్యరచన ప్రారంభించవలెనను నియమముకూడ తృణకంకణము పాటించలేదు.

తృణకంకణ కావ్యప్రారంభమును పరిశీలించినప్పుడు, అందులో మొట్టమొదలు మనము గమనించునది కృత్యాద్యవస్థ యొక్క అభావము. మూడు కందపద్యాలలో, మృదుగుణులైన భాషాకుమారకుల నుతియించి, రసైశ్వర్యము నేలు కవితకు అంజలించి, నీరదసుతకు ప్రణయార్పణముగా ఈ పద్య శుభాంజలిని అర్పించు ఉద్దేశముతో కవి గ్రంథరచనను ప్రారంభించినారు. కవిప్రకృత్యుపాసకులు. ఇందుకు తృణకంకణములోని మూడవ పద్యము చక్కని నిదర్శనము. ఈ ప్రకృతి ఉపాసన ప్రకృతిప్రేమ ఈ కావ్యము నందేకాక వారి ఇతర రచనల యందును ప్రస్ఫుటముగా కనుపించుచున్నవి. ఇది గ్రంథకర్త నూతన కవితాదృక్పథమునకు తార్కాణము.

తృణకంకణము కల్పనా ప్రధానమైన కావ్యముకాదు; వర్ణనాప్రధానమైన కావ్యముకూడ కాదు. భావప్రధానమైన ఖండకావ్యము తృణకంకణము. అందుచేత కథాకథనమునకు ఇందులో ప్రాధాన్యములేదు. ఉదాత్తలక్ష్య సమన్వితమైన తృణకంకణమునందు, విధివిధానముచేత ప్రేమ విఫలమైనప్పుడు, కర్తవ్య ప్రబోధము చాల సుందరముగా సరసముగా, సమంజసముగా జరిగినది. ప్రేమకు పరిణామముగా వివాహము సంభ

వించని పరిస్థితిలో జరుగు తొందరపాటులు, భగ్నజీవితాలు, విషాదసంఘటనలు మన అనుభవములో అనేకము కనుపించు చుండును. ఇటువంటి పరిస్థితులకు గురియైన నాయికా నాయకులకు తృణకంకణము ఉదాత్తమైన ప్రేమసందేశము నిచ్చి సంయమనమును ప్రబోధించి, సత్క్రమమార్గమును జూపుచున్నది. నిగ్రహము నాగరికతయనిచెప్పి మరొక ఆధుని కాంధ్రకవి వర్యుడు యీ సత్యమునే ప్రతిపాదించియున్నారు. భారతీయ సంస్కృతికి, ధార్మిక దృక్పథమునకు ఇది అనుగుణమైన ఆదేశము, అంతరంగముల నతుకజాలిన ప్రేమ, దాంపత్యఫలము పొందజాలనప్పుడు, విషయసుఖేచ్ఛలన్ దనియ విహ్వలమైన హృదంతరంబు కల్మషమయి పోవనిక, అకలంక మృదూక్తత సాధనన్ మనో విషమగతిన్ మరల్చుచెు వివేకము అనుసూక్తి యీ కావ్యములోని ధార్మిక దృక్పథమును ప్రతిపాదించు చున్నది. సరససాంగత్య సుఖవికాసములకన్న దుస్సహ వియోగ భరమె మధురము; బాధలేకపోయినచో వ్యసనరుచి బోధపడ జాలదు; పరమధర్మార్థమైన దాంపత్యభక్తి, స్తన్యమోహాన మైన వాత్సల్య రక్తి, సాక్షిమాత్రసుందరమైన సఖ్యాసక్తి, ప్రేమలోనే ముక్తిపొందునని రమణీయముగా ఇందులో నిర్వచిత మైనది. ఈవిధముగా కావ్యవస్తువునందు పూర్వాంధ్ర సాహిత్య మున గోచరించని నవ్యత ఇందులో మనకు కనుపించుచున్నది.

తృణకంకణ కావ్యమున మనకు కనుపించు వ్యక్తులు ఇద్దరే. ఈ ఉభయులే కావ్యమునకు నాయికానాయకులు;

సాధారణ కుటుంబమునకు చెందిన యువతీ యువకులు; చిన్న నాటి నెచ్చెలులు. నాయిక పసినిమ్మ పండు చాయల కొనరెడు శరీరముకలిగి, పదియునాలుగు వసంతములశోభించు లావణ్యవతి. ఆమె యెక్కువగా నగలేమియును ధరించలేదు. కాళిదాసు శకుంతలవలె ఈబాలిక సహజసౌందర్యమునకు ఆటపట్టు. కుచ్చెళ్లు చెదరనిరీతిగా జిలుగుపూలకలంకారి చీరగట్టినది. కాలికి కడియాలు, వ్రేలికి ముచ్చటయైన ముద్దుటుంగము పెట్టుకొనినది. చేతికి పచ్చని పట్టుతోరము గట్టుకొనినది. చెంపకు చేరెడుగా నున్న కాటుక కన్నులు, జారుచెమ్మట ముత్యాలజంపుసరులు ఆమె అందమును ద్విగుణీకృత మొనరించుచున్నవి. గువ్వకుత్తుకతో మాట్లాడు ఆ బాలిక ప్రసన్నశీల; మృదులహృదయ; అనురూప గుణప్రచుర. ఈ ప్రేయసికి సర్వవిధాల తగినప్రియుడు ఆ యువకుడు; తేటవలపులు మొలకలెత్తినది మొదలు ఆ బాలికయందు హృదయము నిలిపిన ఆర్ద్రహృదయుడు; ఆతనికి పగలురేలు అనక కనులుమూసినను తెరచినను ఆ బాలిక లావణ్యమే కనుపించుచుండును. అతని చూపులయందు రహోవ్యసననిపీడ కానవడుచున్నను, ఆర్ద్రలాలసహృదయము మాత్రము అకలంకముగా కనుపించుచున్నది. ఈ నాయికానాయకులను నిర్ణయించుకొనుటలో, వీరి గుణసౌందర్యములను వర్ణించుటలో అందుకు కావలసిన శబ్దసామగ్రిని సేకరించుకొనుటలో తృణకంకణ కావ్యకర్త చూపిననేర్పులో అంతకు పూర్వము ఆంధ్ర వాఙ్మయమున పరిచితముగాని నవ్యత, గోచరించు చున్నది.

రసార్ద్రహృదయులై కోమల చిత్తవృత్తికలిగిన యీ నాయికా నాయకులు చిన్నతనమునందే సరసములైన వావి వరుసభుకలుపగా, అభేదరాగములు తిరముగా పాదుకొని ప్రణయ లీనులైనారు. కాని దైవము అన్యధా తలంచి నందున వారి దాంపత్యము సాధ్యముకాలేదు. విధివశమున వచ్చిన కీడ ధములు కొనియాడి ప్రేగులై విపులభవాంబుధిని మునుఁగుదురు, మునుంగరు, సధర్ములగు నుత్తములు ప్రశాంతి జులుకనై అని భారతము ఉద్ఘాటించుచున్నది. చేసినదానింబడక పోవ శివునకు వశమా ? యని భారతములో ఒకప్రశ్న. ఈ ప్రశ్న యి యీ నాయికా నాయకులకు కలిగినది. కాని మానవ హృదయాల లోని ప్రేమబంధాలు తెగద్రెంపినప్పటికిని తెగజాలవు కదా; అంతరంగముల నతుకజాలిన నిజమైన ప్రేమకలిగినప్పుడు, వారిని విడదీయుట సాధ్యముకాజాలదు. ఇటువంటి చెలికారము యొక్క పరిణామము మనసుచేత, వాక్కుచేత, కర్మముచేత కలుషితమైన వలపువలెగాక తపసుచే, తాల్మిచే, ధ్యానధార చేతలీనమై ఐక్యమందజాలిన ప్రేమవలె రూపొందుట సహజము. తృణకంకణమున జరిగినది ఈ సహజపరిణామమే. ఈ ఉభయుల దాంపత్యమునకు విధి అనుకూలించనప్పుడు.

"వలపు నశియించియును, ప్రేమనిలువ గలద
యేని, కలనైన కలుషముగాని స్నేహ
మృదు మధుర రసానుభూతి బొదలి, మనము
నీడలట్టుల నైక్యమందెదము గాక !

అని నిర్ణయించుకొనుట జరిగినది. ఇన్నాళ్లు ప్రేయసిగా భావించిన నాయికను నాయకుడు సోదరీయని సంబోధించి, మణిబంధము తనస్మృతి చిహ్నముగా ధరియించుట కొరకు ప్రణయ బాష్పజలాంజలితో వాడకుండ అలంకరింపుమని తృణ కంకణమును అర్పించినాడు. నాయికయు సముచితముగా వ్యవహరించినది. విధినియమాలచేత యెడబాటు కలిగియు, ఆ ఉభయుల పెంపుడు మైత్రీ ప్రేమబంధములు తెగనందుకు హర్షించి, ప్రకృతిమాత వకుళ సుకుమార తరుమతల్లికలనుండి ఆజంటమీద పూవులను జలజలరాల్చినది. ప్రకృతికి ప్రణయాంజలితో ప్రారంభమైన యీ కావ్యములో పర్యవసానమునందు నాయికా నాయకులకై ప్రకృతి సానుభూతి ప్రదర్శితమగుటలో ఔచిత్యము, గమనించదగి యున్నది.

తృణకంకణ కావ్యశైలి బహు సుందరమైనది. పదాల కూర్పులో కవి ప్రత్యేకమైన నవ్యతను విలక్షణమైన వ్యక్తిత్వమును ప్రదర్శించియున్నాడు. తెలుగు పలుకులసొగసు ప్రతి పద్యమున కనుపించుచున్నది. మాధురీసమన్వితమైన ఛాయ ప్రోలుశైలి అభినవాంధ్ర కవితలో ప్రత్యేక రమణీయతకు ఆట పట్టు. తెగునుతోటలోని సువాసనలు తృణకంకణములోని ప్రతి పద్యమునందును పరమళించుచున్నవి. తరువాత ఆధునికాంధ్ర కవులనేకులు తృణకంకణ శైలిని అనుకరించిన నిదర్శనాలు మనయెదుట నున్నవి.

(రేడియో ప్రసంగము 1954)

నవ్య కవితా నీరాజనము

కవి స్రష్ట

కవిత్వము లలితకళలలో నగ్రగణ్యము. లలితకళలను సామమే వాని, రామణీయకమును బ్రస్ఫుట మొనరించు చున్నది. లలితకళలు సౌందర్య ప్రధానములు. వానియను భవము హృదయాహ్లాదకరము. శ్రావ్యమగు గానము విని నప్పుడు చక్కని చిత్రము చూచినప్పుడు సరసమగు పద్యము జదివినప్పుడు మనకు కలుగు దివ్యమగు నానందము అనిర్వచ నీయము, అనుభవైకవేద్యము.

కళానుభవము మనశ్శాంతికమూల్యమగు సాధనము. మనస్సు కలతవడి చీకాకునొందినప్పుడు తమ యభిమాన కళో పాసనము చేత తాత్కాలికముగా దుఃఖవేదననుండి విముక్తులై తన్మయానంద మొందువారు కలరు. సంతోష సమయమున కళోపాసనము మనయానందమును ద్విగుణీకృత మొనరించును. ఏకాంతముగా నున్నప్పుడు, పనిపాటులు లేనప్పుడు, విశ్రాంతి కాలమున కళోపాసనము మనకాప్త మిత్రము. ముఖ్యముగా కవిత రసిక జనచకోరములకు పూర్ణ చంద్రోదయము. కళా పుష్ప వాటికాంతరమునఁ బ్రవేశించి యందలి యరవిరి మొగ్గ

లను అరవిచ్చిన సుందర సుమచయమును కోరికదీర గోసికొని వాని సౌందర్య సౌరభ్యముల మనసార ననుభవించి తన్మయులై-యానందమున నోలలాడు భాగ్యము రసార్ద్ర హృదయులది. కళోపాసకునికి ప్రకృతి యంతయు ప్రేమమయము, సౌందర్య పూర్ణము, ఆనందదాయకము.

రమణీయములగు నర్థములనిచ్చు సుందరపదసము దాయమే కావ్యమని చెప్పనొప్పును. రామణీయకమనగా క్షణ క్షణ నవ్యతను జూపి మనల నానంద పరవశుల జేయుగుణము. నిక్కపు కవిత కిట్టిగుణము సహజసిద్ధము. భాగవతమందలి గోపాలకృష్ణుని బాల్యక్రీడలవర్ణన, గోపికా గీతములు భ్రమర గీతములు మున్నగునవి యిందుకు నిదర్శనములు. ఈ భాగముల నెన్నిమారులు జదివినను తనివి దీరదు. మనము దానిని పఠించు ప్రతి పర్యాయమును అందేదో క్రొత్తదనము గోచరించును. ఈ క్రొత్తదనమే కావ్య రామణీయకమునకు ప్రత్యేక లక్షణము.

ఉద్రేకమే కవితకు ప్రాణాధారమని యొకానొక యభి ప్రాయము. ఉద్రేకము లేనిది యే మహాకార్యమును నెరవేరుట దుస్తరము. అనాథల నిమిత్తము తన సర్వస్వము ధారవోయు త్యాగశాలి, దేశ స్వాతంత్ర్య సంపాదనార్థము తనధన మాన ప్రాణములనర్పించు వీరవరేణ్యుడు ఇందుకు దృష్టాంతములు. ఇతర రంగముల నట్లుంచినను సాహిత్యాంగణమున గూడ ఉద్రేకమే ప్రముఖపాత్ర ధరించుచున్నది. ఉద్రేక ఫలితములగు మనోవికారములు, భావములు శాంత సమయమున సహజ

ప్రతిభాశాలియగు వ్యక్తిచే సంస్మరింపబడి కవితా రూపమున ప్రత్యక్షమగును. భావోద్రేకమన నేమియో యెరుగని శుష్క హృదయులు కవులెన్నటికిని కాజాలరు. ఉద్రేకముయొక్క అభావము కళా సౌందర్యాభావమేయని చెప్పిన అతిశయోక్తి కానేరదు. హృదయము భావప్రపూర్ణమై రసార్ద్రమై విలసిల్లి నప్పుడే కవికుమారుని లేఖినీ ముఖమున ముత్యాలవర్షము కురిసి సాహితీ క్షేత్రమును సస్యశ్యామలముగావించును. చూడుడు !

"చైత్రపల్లవదూతి చక్కిలిగింతలన్, గుస్తరింపగజాదుకోకిలంబు;
జలకమాడిన నభోజననిఘనాలక లారవిప్పిన వేళనాడు వెనులి;
పండువెన్నెల జున్నుజాలు చేపినరేల స్వరజతుల్ వల్లించు
భ్రమర బాల; దానిమ్మ పగడాలు కానుపుగనునప్డు నామ
కీర్తనసల్పు రామచిల్క; అట్లే, "ప్రాణిలోకము రసపదిష్టార్ధరక్తి
వివశమగు నప్డెయు" న్మ్రుక యగును కవిత".

కవిత్వతత్వ నిరతిశయానంద భావభరితాంతః కరణుండై తిక్కనార్యుడు భారతరచనకు కృత ప్రయత్నుండయ్యెనట. ఆయన యొక దివ్యస్వప్నమున హరిహర నాధునిచే ప్రబోధితు డగుట భవ్యమగుకవితావేశ ప్రభావము. సోమయాజిది గంభీర మగు భావనాశక్తి. ప్రహ్లాద గజేంద్రులలో లీనుడై రసపార వశ్యమున తన్మయుడైన పోతన్నది తన్మయ భావనాశక్తి. ముఖ్యముగా నీ యిరువురి రచనల సౌందర్యమునకు కారణము ఆవేశమేయని తెలియనగును. భావనాశకి యేరూపమున

ప్రత్యక్షమైనను దానికి ప్రోత్సాహ కారణము ఉద్రేకమే; పరమ పవిత్రమగు వైదికావేశమేకదా నన్నయార్యుని కావ్య మహత్వమునకు హేతువు.

సహజ ప్రతిభాశాలియగు కవి సృష్టిలో నే వస్తువును దిలకించినను అతని హృదయమున నొకవిధమగు నుత్సాహము జనించి, ఆవేశభరితుడగును. అప్పుడాతని హృదయమున కొన్ని భావములు జనించి రసోదయమగును. ఈ విధముగ భావమునకు రసమునకు జన్యజనక సంబంధము గలదు. కవితయందు భావ ప్రాధాన్యమును, ఉద్రేక ప్రాముఖ్యమును స్పష్టీకరించుట కొరకే నవ్యకవితకు భావకవిత్వమను నామాంతర మొసంగినారు ఆధునికులు. ఎవ్వాని హృదయము అపూర్వములగు భావములకు నిలయమో అదియే రసమునకు నిధానము; రామణీయకమునకు పట్టుగొమ్మ. అట్టి

వానిడెందంబు సోకిపోవని తలపులు
వాని కనుసన్నతలలు వంపనియుపమలు
వాని కలమున కులుకు జూపని పదములు

యీ ప్రపంచమున గానరావు. చూడుడు బాలెంతరాలైన యొక పల్లెటూరిపడుచునుగాంచి యాధుని కాంధ్ర కవిశేఖరుడేమని ప్రశ్నించుచున్నాడో!

అత్యంత సుకుమారివైనట్లు గనుపింతు
వేలాగు నడిచితో యీ దూరపథమెల్ల
ఏ లీల గడచితో యీ ముండ్ల పొదలెల్ల

ఆకు పచ్చని నిగ్గు లసింపోడు నీమేన
ఏ భంగి పోసితో యీ పాలభాగంబు
ఏ చాయ మూసితో యీ బాల భాగ్యంబు

అప్పుడు

కూర్చుండు మొక్కింత చేర్చుక్కచెమటార
సోలేవు లేకున్న సురపొన్న సుమమట్లు
వ్రాలేవు లేకున్న పసితమల్లాపకట్లు
గులకబాబాటలన్ మొలక ప్రాదోటలా
గేచాయు మార్చితో యీమెత్తని పదాల
యే తల్లి నేర్పెనో యీయింద్రజాలంబు

అని ఆశ్చర్యమొంది

ఎవరియింటివి అలు ఎవరు పిండిరి పాలు
చిన్నారితేగలన్ కన్నెతీగలగట్టి
కన్నారికడకిట్లు మున్నెపచ్చితివెట్లు
పాలూరునీపల్కు బాలెంతపసిచిల్కు
పాలీయ వచ్చితీ పదరానిపాట్లోర్చి
పాలమ్మువ్రతమంత భాగవతోక్తంబో ?

అని యర్థాంతరన్యాసమున ముగించు నప్పుడు భావము భాషయను నిరువురు బాలకులు "నేను ముందు నేను ముంద"ని పందెము వైచుకొని రససముద్రము నీదుచున్నారోయను సందేహము కల్గుచున్నది.

కవి సృష్టికర్త, ఆనంద సౌందర్యము లీ సృష్టికి ప్రత్యేక లక్షణములు.

"తమ్మిచూలు కేలు దమ్మినిగల నేర్పు
కవికలంబునందు గలదుగాన
నీశ్వరత్వమతనికే చెలామణియయ్యె"

కవి నిర్మితజగత్తు మన దైనందిన వ్యవహార ప్రపంచమునకు శుష్క నీరసానుకరణముగాదు; అతి ప్రతిభావంతమగు స్వతంత్ర నిర్మాణము. కవి ప్రకృతిని తన కవితా దర్పణమున ప్రతిఫలింప జేయవచ్చును. కాని తత్కార్య నిర్వహణమందు గూడ నాతడొక విధమగు నవ్యత, స్వీయ ప్రతిభ ప్రదర్శించుచున్నాడు. జుగుప్సాదులను. ధూమకలుషిత దుర్గంధములను తిరస్కరించి ఆహ్లాదరమణీయములను, సౌందర్య మాధుర్యములను గ్రహించును. "ప్రకృతి యందు రమ్యముగాని వస్తుతతిని చిత్రకళలు రమ్యముగ దీర్చెడిని". అంతియేకాని కవియంధుడై ప్రకృతిని నీరసముగా ననుకరింపడు. రమ్యముగా దీర్చుటలో కవి స్వీయభావనా మహిమను, నిర్మాణకౌశలమును ప్రదర్శించి రవిగాననిది కూడ కవిగాంచునని తెలియజేయుచున్నాడు.

నీరుతీసిపోయిన కటినీ తటాల
పారలుపడ్డయిసుక మడపులనుచ్చూచి
పానుపునుపీడిలేచు భామానితంబ
గళిత సిత దుకూలాంచలముల

స్మరించుట కవి ప్రతిభకు నిదర్శనము.

స్వీయ నిర్మాణ జగమునందు కవి సర్వ సమర్థుఁడు. అందాతనికి దుస్సాధ్యమగు కార్యమే లేదు. దైనిక ప్రపంచమున దైవసంకల్పమ్మువలె కావ్యజగత్తునందు కవి కుమారుని సంకల్పమమోఘము.

భావములను వ్యక్తీకరించు సాధనము భాష. కావ్యసంసారమున శబ్దార్థములకు గల సంబంధము మానవ ప్రపంచమునందలి దాంపత్యమును బోలును. వీనిలో నొకటి లేక యింకొకటి శోభిల్లదు. రెండింటి సంయోగమే ఫలప్రదము. భావమున కాహ్లాదమెంత ప్రధానమో శైలికి సౌందర్యమంత ముఖ్యము. కవిత ఆనంద సౌందర్యములచే విలసిల్లునది కదా! ఆనందము భావమున; సౌందర్యము శైలిలో. ఈ యానంద సౌందర్యముల సమ్మేళనమే రామణీయకము. ఏ విధముగ దుఃఖము, కరుణ మున్నగు రసముల ననుభవించుటలో ఆనందము కలదో, అదే విధముగ క్రోధాదులను వర్ణించు రీతులయందు సౌందర్యము కలదు. సందర్భములనుబట్టి శైలియు భేదించును. ఏ భావమునకు యే శైలి యే వృత్తము అనుగుణ్యమో అది చక్కఁగా తెలిసి వ్రాసిన మహాకవి తిక్కన. కవుల చోద్య ప్రయోగ కౌశలము అమృత శబ్దావతారము దాల్చి, పాఠకులను శిరీష కుసుమ పేశల సుధామయోక్తులతో చిరునవ్వు పెదవుల కందళింపఁ బలుకరించును. కావ్య శైలీ మాధుర్యమునకు ప్రమాణము శ్రవణ సుఖము. పరభాషా పదములను స్వీయభాషాసంప్రదాయమున కనుకూలముగ అవసరము

గలిగినపుడు పోహాళించి స్వీయ భావప్రబోధము జేయువారే నిక్కంపు కవులు.

కవులు నిరంకుశులు. వారికి "ఇదివలయును, ఇదికూడ" దని యాజ్ఞాపించుట యసమంజసము. రసానుభవమే మనవిధి; అన్యములు మనకనవసరములు. భోజ్యములు రుచికరములుగా నున్నవియా యని పరిశీలించుటయే మనవిధి. కాని ప్రత్యేక పరిమాణయుక్తముగ లవణాదులను వాడవలయుననుట భావ్యము కాదు. ఇట నలంకారములు వాడవలెను, ఇటకూడదు అనియు, పాత్రములు ప్రత్యేక లక్షణములతో నొప్పారవలె ననియును విధించుట సహృదయ లక్షణముగాదు. కావ్యరచనకు కావలసినది సహజ ప్రతిభకాని, కేవలము ఛందశ్శాస్త్ర పాండిత్యము, వ్యాకరణ వేత్తృత్వముకాదు. కావ్యము సహృదయుల కానందము గూర్చగలదా యను ప్రశ్నయే ముఖ్యము; ఇతరము లసంభావ్యములు.

కావ్యములు నీతిబోధకముగా నుండవలయునని యొక మతము; ఉండిన నుండవచ్చును. కాని కావ్య ప్రధానోద్దేశము నీతిబోధనము మాత్రముకాదు. నీతిని బోధింపక పోయినంత మాత్రమున నొక కావ్యమును రసప్రపంచము నుండి బహిష్కరించుట రసికసమ్మతముగాదు. కావ్య ప్రధానోద్దేశమగు రసస్ఫోరకత్వమునకు నీతిబోధము విధేయమైయుండ వలయును; కాని నీతివాదులయొక్కయు తాత్వికులయొక్కయు అడుగు

లకు మడుగులొత్తుచువారికి చరణాశ్రిత దాసియై కవితాకాంత యూడిగ మొనరింపజాలదు.

కవికి తాత్వికునకు కయ్యంబెపాగెను
బహుదినాలు వాక్ప్రపంచమందు
రాగరక్తుడొకడు, రాగముక్తుడొకడు
సగుణ నిర్గుణముల సఖ్యమెట్లు ?

మార్పుజగల్లక్షణము. మానవ ప్రపంచముననిది స్పష్టము. ఆదినుండియు మానవుడెన్నియోమార్పుల నందినాడు. సమస్త వ్యవహారములందీ మార్పు సుస్పష్టము. సాహిత్య మీ సామాన్య సూత్రమున కపవాదము కాజాలదు. ఇంతయేల ? సాహిత్యము నకు మార్పే, నవ్యతయే శోభ గూర్చుననుట పరమసత్యము.

"కాలధర్మానుగతమై జగత్ప్రవృత్తి,
మారునపుడు వాఙ్మయమును మారునిజము"

ఒక జాతి సారస్వతము ఆ జాతి జాతీయ జీవనము కద్దము వంటిది. కావున వాఙ్మయము ఒక పురుషాంతరము నుండి మరి యొక పురుషాంతరము వరకు క్రమక్రమాభివృద్ధి నొందు చుండును. ఈ సందర్భమున రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి వాక్యములు ఉదాహరణ యోగ్యములు "కవి కర్మయే కావ్యము; అయితే కవులన నెవరు ? మంత్రద్రష్టలై ఛందస్సుల నవతరింపజేసిన వైదికర్షులు కవులు; విజ్ఞాన పారంగతులై యుపనిషత్తుల నుపపాదించిన బ్రహ్మవాదులు కవులు; ఆనందో

పాసకులై మానవజీవిత మాధుర్యమును సంకీర్తన మొనరించిన కాళిదాసాదులు కవులు. అయితే యీ కవుల కందరకు ఏకాదర్శమే గోచరింపదు. లక్ష్యలక్షణముల రెంటను అంతర మగపడుచున్నది." ఆంగ్ల సాహిత్యమునగూడ నీ మార్పు విస్పష్టము. ఛాసరు షేక్స్పియరుల, మిల్టను కీట్సుల కావ్యము లిందుకు నిదర్శనములు. నన్నయ, తిక్కనలు, ఎఱ్ఱన సోమనలు, శ్రీనాధ పోతనలు, పెద్దనసూరనలు, తెనుగు వాఙ్మయమున మార్పునకు త్రోవజూపినవారు. లక్ష్యలక్షణముల రెంటి యందును ఈ కవులలో నంతర మగపడుచున్నది.

సంఘ జీవితమునకు సాహిత్యమునకు వీడరాని సంబంధము కలదు. ఒక కాలమునందలి నాగరికత ప్రత్యేక స్వరూపమును దాల్చుటకు కారణములు, ఆ నాగరికతపైన గల యితర ప్రభావములు (influences) ఆ జాతి సాహిత్యమునందును స్పష్టముగా గన్పట్టును. అసాధారణ ప్రతిభాశాలియగు రచయిత స్వీయ వాఙ్మయమునందు నూత్న శక మారంభించి సమకాలిక సాహిత్యమునకు క్రొత్తరుచులను గల్పించుటయు గలదు. కాని యెంతటి శేముషీ సింధువైనను సమకాలిక సంస్కృతి, విజ్ఞానము, ఆదర్శములు, నైతిక మానసిక విప్లవ శక్తులు మున్నగువాని ప్రభావమునుండి తప్పించుకొనజాలడు. కవి వ్యక్తిత్వము, తత్కాలమందలి యాదర్శములు, వీనిపరస్పర ప్రభావ పరిణామ ఫలితము సాహితీ చరిత్రమున నొక విలక్షణమగు రసవదధ్యాయమును ప్రారంభింపజేయును. ఇందుకు

మన యాధునిక కవికుమారుల ఖండ కావ్యములు, ఉజ్వలో దాహరణములు.

అదియేమిచిత్రమో కాని ప్రపంచమున ప్రతి సారస్వత మునకును ఆరంభము పద్య రచనయే. పూర్వకాలమున నేటివలె విజ్ఞానము ఎక్కువగా నభివృద్ధినొందక, ఉన్నది కొంచెము సరిగా ప్రబలక యుంటుటవలన, మానవుల హృదయశక్తి బల వత్తరమై యుండెను. ఆ నాడు వారి మెదడుకన్న హృదయమే గొప్పది. కావుననే కాబోలు గద్యరచనకన్న పద్యవాఙ్మయము, కవిత్వము ఆనాడు యెక్కువగా నభివృద్ధి నొందినది. ఆదికవు లందరు పురాణములకే ప్రాముఖ్యమొసంగిరి; కావ్యములు, నాటకములు తరువాతవి. జనులకు మానవాతీతములగు విష యములందు రక్తియు, దేవతలమహిమయందు భక్తియు నిందుకు కారణమైయుండనోపును. కవులు తమ కృతులు జనా దరణకు పాత్రములు కావలెనను తలంపుతో రచించుటచే ఆనాడు పురాణములు ప్రబలియుండును. ఆ కాలమున మతము నకు ప్రజాజీవితమునకును అవినాభావసంబంధమే యుండెను. మతమునకు సంఘమునగల మహనీయ ప్రాముఖ్యము, మానవుల నావేశ భరితులనుగా జేయుటలో దాని సామర్థ్యము, పురాణ రచనా కారణములలో నొక్కటియై యుండనోపును. కాల క్రమమున జనుల రుచి భేదమే సాహిత్యయందలి మార్పునకు కారణ మయ్యెను.

ఆంధ్రమున నన్నయాదులు స్వతంత్ర కావ్యరచనా శక్తికి జాలినవారయ్యును పురాణముల నాంధ్రీకరించుట

తోడనే సంతృప్తినందియుండుటకు కారణములు దేశకాల పాత్రములే యనుట సత్యము. వైదికావేశమున సాంస్కృతిక బహుళంబగు శైలిని భారతరచన గావించిన మహాత్ముడు నన్నపార్యుడు. రాజనీతి రహస్యములెరింగి తీపి గొలుపు తెనుంగున భారతరచన సాగించి ప్రబంధావళికి బీజముల నాటిన వాఙ్మయ ధురంధరుడు తిక్కన సోమయాజి. నన్నయ తిక్కనల విలక్షణ వ్యక్తిత్వముల సమన్వయించిన దక్షుడు శంభుదాసుడు. సోమన శబ్ద చిత్రమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చినాడు. పాల్కురికి కవి జాను తెనుంగున తన రచనలను విలసిల్లజేసి స్వీయభావ ప్రచారము నిరాఘాటముగా సాగించినాడు. శ్రీనాథ పోతనలు సమకాలికులు. అక్కచెల్లెండ్రనదగు భక్తి శృంగారములు వీరి రచనలయందు అల్లిబిల్లిగా నల్లుకొన్న రెండు తీగెలవలె నొప్పు చున్నవి. సానలదీరిన జాతిరత్నములను సాహితీసుందరికి కాన్క యొసంగినవారు పెద్దన రామరాజభూషణులు. కల్పనాచాతుర్యము సూరన్నది. వర్ణనా నైపుణ్యము రామకృష్ణునిది. ఇట్లాంధ్ర సారస్వతమున గణనీయుడగు ప్రతివ్యక్తియు స్వీయాభిప్రాయములను, ఆత్మ వ్యక్తిత్వమును ప్రకటించుచు స్వతంత్రము లగు దారులను ద్రొక్కి మార్పు వాఙ్మయ లక్షణమని చెప్పక చెప్పినారు.

నీరసానుకరణములు బింబప్రతిబింబ సదృశములగు ప్రబంధ ములు మన సారస్వతమున కొన్ని జన్మించినవి. పరంపరా

గతములగు భావములే, పూర్వ ప్రబంధముల పోకడలే వానికి ముఖ్య లక్షణములు.

"శివుడుఁ తాండవమాడనాడవె, పిశాచీ భూత భేతాళముల్ ?"

శతక వాఙ్మయ మొక్కటే యీ కాలమున సాహిత్యమని చెప్పదగినది; అట్లుండ వచన వాఙ్మయమునకు పునాది వేసినవాడు చిన్నయసూరి. కాని తెనుగు వచనము చక్కదనముతో ముద్దులొల్కినది వీరేశలింగయుగమున. వీరేశలింగము గద్యతిక్కన; అపరనన్నయ. మన వాఙ్మయమును సర్వాంగశోభితను జేసినది వీరేశలింగంపంతులు. ఆయన "ఆంధ్ర సాహితీ పునరుద్ధరణ ప్రభావు" డనుట నిక్కువము.

నవ్య కవితా నీరాజనము

II

నవ యుగోదయము

శ్రీ వీరేశలింగ యుగమున సాహిత్యలక్ష్మి నూత్న శోభలతో విలసిల్లినది. ప్రబంధ కవిత్వాది శృంఖలా విమోచనమువలన కళకళలాడు నెమ్మోముతో పెంపెసలారినది. నిడుదలగు సమాసములపై మక్కువ మాయమైనది. చదివినను వినినను జనుల కర్థమగు శైలికలిగి అల్పపద పరికరముతో అనల్పార్థమును వ్యక్తీకరించు గ్రంథ సముదాయముపై ప్రీతి హెచ్చినది. రాజుల ఇష్టానిష్టముల ననుసరించి వారి కనుకూలమగు రచనలు సాగించు కాలమంతరించినది. సామాన్య ప్రజల జీవితమునకు ప్రాముఖ్యము హెచ్చినది. ఉద్రేకము కవితారంగమున ప్రముఖస్థానము నాక్రమించినది. జీవకళతో సాహిత్యము తేజోవంతమైనది.

సారస్వత ప్రపంచమున వీరేశలింగము త్రొక్కని త్రోవ లేదు. ఆయన బహుముఖ సారస్వత సేవకు ముఖ్య కారణము ఆంగ్లవాఙ్మయ సంపర్కము. ఆ కాలమున విశ్వ విద్యాలయములందాంగ్లేయ విద్య నభ్యసించిన విద్యార్థికులు ఆంగ్లేయ భాషాభిరుచులను గలిగి ఆ మార్గమున జేసిన రచనలను ప్రోత్సహించిరి;

శ్రీ వీరేశలింగముగారిచే స్థాపితమైన యీ నవీన సారస్వతో ద్యమమున పాల్గొని భాషా యోషను మేలిసొమ్ములతో నలంకరించిరి. తెనుగున ఆధునిక పద్ధతి నాటక రచనకు పునాదులు వేసి గురుజాడ అప్పారావుగారికి మార్గదర్శి యైనది, శ్రీ వీరేశలింగముగారి యమృత లేఖినియే. ఆంగ్ల వాఙ్మయ సంపర్కము వలన నాంధ్రమున విషాదాంత నాటకము ఉద్భవించినది. రామకృష్ణాచార్యులవారి విషాద సారంగధర మిట ప్రత్యేక స్మరణీయము. సాంఘిక దురాచారములను ఈ కాలమున ప్రకటించు నాటకములే నవీనోద్యమ ఫలితములే. చారిత్రిక, సాంఘిక, అద్భుత కథా ప్రధానములగు నవలలు మనసారస్వత నికుంజమున మొగ్గ దొడిగినవి. రాజశేఖర చరిత్రము, చిలకమర్తివారి నవలలు, మాలపల్లి, ఇటీవల అడవి బాపిరాజు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగార్ల రచన లిందుకు నిదర్శనములు. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, వేంకట లక్ష్మణరావు, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు మున్నగువారు వ్యాసరచనలో ఆత్మ ప్రతిభా సూచకమగు వివిధ మార్గములను జూపినారు.

దేశచరిత్రము, శాసన పరిశోధనయందు విద్వాంసులు శ్రద్ధవహించినారు. కవితా విమర్శనము పూర్వ పద్ధతులను విడిచి నూతన మార్గముల నడచినది. సంవత్సరాది సంచికలలో విద్యాధికుల వ్యాసములు, గ్రంథాలయ సర్వస్వమునందలి రాయప్రోలు సాహిత్య విమర్శనములు, దువ్వూరి, బసవరాజుల వ్యాసము లిందుకు నిదర్శనములు. కవిత్వ తత్త్వవిచారము,

అనంత కృష్ణశర్మగారి వ్యాసములు సాహితీ విమర్శనమున క్రొత్తపద్ధతులను ప్రవేశపెట్టినవి. ఆంగ్లభాష యందు వలె వసంతలేఖలు శారదలేఖలు పత్రికల నలంకరించినవి. కవి.జీవితములు, వ్యక్తి చరిత్రములు, స్వీయ చరిత్రలు మన భాషయందు కూడ ప్రభవించినవి. ఈ నవీనోద్యమమునకు ప్రాణాధారము పత్రికా వాఙ్మయము. ఆంధ్ర కృష్ణా పత్రికాధిపతు లొనరించిన సేవ తెనుగు వాఙ్మయమున స్వర్ణాక్షరములతో లిఖింపదగినది. ముట్నూరి కృష్ణారావుగారి సంపాదకీయములు తెనుగున నొక క్రొత్త శైలిని కళా ప్రపంచమున క్రొత్తరుచులను ప్రబల జేసినవి. భారతి, శారద, సాహితి, సుజాత, ప్రతిభ, ఉదయిని, మున్నగు మాసపత్రిక లొనరించిన సేవ గణనీయము.

ఆనాడు సంఘసంస్కరణోద్యమ ఫలితముగా ఆంధ్రమున నెంతయో సాహిత్య ముద్భవించినది. వీరేశలింగము బ్రహ్మమతావలంబుడు, సంఘ సంస్కారి, దక్షిణదేశ విద్యాసాగరుడు. ఆయన తన భావములను రచనలమూలకముగా నాంధ్రావనిలో ప్రచారమొనరించి ఆంధ్రులను మేలుకొలిపి నవయుగోదయమొనరించినాడు. ఈ నవయుగ ప్రభాతమున వీరేశలింగమున కించుమించు సైదోడులగు వైతాళికులు, వేంకటలక్ష్మణరావు, వేంకరాయశాస్త్రి, వీరభద్రరావు, వడ్డాది వావిలికొలనులు, జయంతి గిడుగులు, తిరుపతి వేంకటకవులు, నాగేశ్వరరావు మున్నగువారు.

లక్ష్మణరావుగారు వివిధ విజ్ఞాన శాఖలయందు ప్రవీణులు. బహుభాష కోవిదులు. విజ్ఞాన సర్వస్వ సంపాదకులై, విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథ మండలి స్థాపించి ఆంధ్రులకు విజ్ఞాన భిక్ష పెట్టిన విజ్ఞాని లక్ష్మణరావు. వేంకటరాయశాస్త్రి సంస్కృతాంధ్రముల యందు మహా పండితులు. ప్రతాప రుద్రీయము ఆయన కళా వేతృత్వమునకు, స్వతంత్ర నాటక రచనాశక్తికి నిదర్శనము; సాహిత్య దర్పణాది గ్రంథములను రచించి నైషధ ఆముక్త మాల్యదలకు వ్యాఖ్యాన మొనరించిన యాతడు నిజముగా జంకు కళంకులేని కవిచంద్రుడు; తోషిత కోవిదేంద్రుడు. ఇరువదియవ శతాబ్దారంభమున ఆంధ్రమహా పండితులలో ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము గలిగి, చారిత్రాత్మకములగు నిర్ణయములకు కారకులు జయంతి రామయ్య, గిడుగు రామమూర్తిగారలు. ఆంధ్ర మహా పురుషులలో వీరిరువురకు ఉత్కృష్టస్థానములు గలవు. ఇరువురును ఉద్దండ పండితులు, విజ్ఞాననిధులు. ఇరువురు కళా ప్రపూర్ణులే. ఇరువురి జీవిత పరమావధి భాషాసేవయే. ఇరువురు తదాదర్శ నిర్వహణార్థము తమ సర్వస్వము ధారపోసినారు. ఇట్టి ఏకాశయ బద్ధులయ్యు వారు భిన్నమార్గానుయాయులు. వ్యావహారిక భాషను గ్రంథముల కెక్కించి వానిని జనసామాన్యములో వ్యాప్తికి దేవలెనని గిడుగువారి సంకల్పము. భాషను చక్కగా సంస్కరించి, సరళమగు శైలిని పుస్తకములను ప్రకటించి, విజ్ఞానము ప్రజలకు పంచిపెట్టవలెనని జయంతివారి ఆశయము. ఇట్టి వాదములతో నీ పండిత సింహాము లొండొరులు

డీకొనినవి. జయాభిలాషులై పోరాటము సాగించినారు. భావ సంఘర్షణము ప్రస్ఫుటమై యాంధ్రలోకమున నిరుకతులు బయలు దేరినవి. గురుజాడవారు Social reform and spoken Telugu తో గిడుగువారి కండయై నిలిచినారు. పానుగంటివారు, రామయ్యగారి వాదమును బలపరిచినారు. ఆంధ్రుల యశో వంతమగు చరిత్రను గ్రంథస్థ మొనరించి, వారిని భాస్వంతమగు భవిష్యత్తును నిర్మింప ప్రబోధించిన మహానీయులు చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు; తిరుపతి వేంకటకవులు కవితకు స్వేచ్ఛా విహార మొసంగి ప్రజలలో వాఙ్మయాభిరుచిని పునరుజ్జీవింపజేసి నారు. సారస్వతోద్యానవనమున వీరు కల్పించిన క్రొత్త పాదులనుండి యుద్భవించిన నూతన కవిత్వవల్లి నవ ప్రసవము లను విరబూచినది. ఆధునికాంధ్రకవులలో వీరికి శిష్యులో, ప్రశిష్యులో, ఏకలవ్య శిష్యులో కానివారు లేరనుట అతిశ యోక్తి కానేరదు. ఆంధ్రావనిలో పద్యరచనకు బహుళ ప్రచా రము కల్పించిన వారు తిరుపతి వేంకటకవులు. గంగా ప్రవాహ మును బోలు వీరి కవితావాహినియందు స్నానమాడి సాహితీ దేవాలయమున ఖండకావ్య కుసుమములతో ప్రవేశించినవారు నవ్యాంధ్ర కవికుమారులు. వీరినిగురించి "వానలో దడియని వారు మద్గురు వధానమ్మృదూక్తి మరంద ధారలో గడుగని వారు మా కెచట కానగరారిల తెల్గునాడునన్" అని వచించి నాడొక యాధునిక కవికుమారుడు. ఇంకొక కవిమిత్రులు "ఎన్నడు రెండు పల్కుదవ దెవ్వని నాల్కకు యే యుదార

భావోన్నతునిఁ రసార్ద్రహృదయుఁ వరియించుట మన్నన గాంచె నాంధ్రి" అని ప్రశంసించి తమ సౌందరనందమును "నీవిడినట్టి భిక్ష యిదే నీకె యొసంగెదమని" కళాభరణముగా నర్పించినారు. తిక్కన కేతనల యనంతర మిట్టిరమణీయ దృశ్యము ఆంధ్ర సాహితీ చరిత్రమున వేరొక్కటి గానరాదు. సుప్రసిద్ధుడగు నింకొక కవిశేఖరుడు.

ఇలుదాటి నీవు రావలెగాని
  నీ పదంబులు నమస్కృతులలో మునిగి తేలు
మతినెంచి నీవు సమ్మతి జూపవలె గాని
  బిరుదాళి నీ కొమ్ము తురగలించు
చేసాచి నీవు యాచింపంగవలె గాని
  మణులతో నీ కొంగు తొణికి పోవు
తల పూని నీవు చే కలమందవలె గాని
  సిసలైన కవనంబు చెంగలించు

అని సముచితముగా ప్రశంసించినాడు.

ఈ విధముగా నాంధ్రులు మేలుకొని నూత్న ప్రభాతము నాహ్వానించినారు. ఆ సమయమున దేశీయ మహాసభ ఆంధ్రుల హృదయ క్షేత్రముల స్వాతంత్ర్య బీజముల నాటి వారిని వీరపూజాతత్పరులనుగా నొనర్చినది. ప్రకాశము, పట్టాభి, సాంబమూర్తి, నాగేశ్వరరావులవంటి యాంధ్ర మహానాయకు లుద్భవించి జాతీయోత్సాహము నినుమడింప జేసినారు. ప్రజలలో స్వతంత్ర భావములు ప్రజ్వరిల్లినవి; జాతీయ

వాఙ్మయము జనించినది. ఆంధ్రమహాసభ ఆంధ్రత్వము ప్రబోధించినది. ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్య ప్రాముఖ్యము నందినది. రాష్ట్ర సంపాదనార్థము ప్రబోధ వాఙ్మయము పెరిగినది. శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి రాష్ట్రగానమిట ప్రత్యేక స్మరణీయము. గాంధీయుగమారంభమై 'సత్యము . అహింస' 'విశ్వమానవ కల్యాణము మున్నగు ఉన్నతాదర్శములు ప్రజల నాకర్షించినవి. ఆత్మకథ సౌందరనందమువంటి కావ్యములు వాఙ్మయమునకు మేలి సొమ్ములై విలసిల్లినవి.

వంగసాహితీ ప్రభావమిట ప్రసక్తము. శాంతినికేతనమున రవీంద్రుని సాహచర్యమునంది వచ్చినాడు. నవ్యాంధ్ర చైత్ర శుభోత్సవ విభాతమును చిగురింపజేసిన ఆచార్య శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు. సాహితీ సమితి సభాపతియై, నవ్యాంధ్ర సాహిత్య ప్రవక్తయై, ఆంగ్ల ఫ్రెంచి వంగ భాషలయందు సంస్కృతాంధ్రములతోపాటు ప్రవీణులైన శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు వంగభాషలోని పోకడలను కొన్ని తెనుగున ప్రవేశపెట్టినారు. శ్రీ వెంకట పార్వతీశ్వర కవులు వంగనవలల నాంధ్రుల కొసంగినారు. ఈ కాలముననే కవి సార్వభౌముడగు రవీంద్రనాథుని కవితామహిమ, అధ్యాత్మిక శక్తి యుక్తములగు నాతని రచనలు ప్రపంచమును దిగ్భ్రాంత మొనరించినవి. ఆయన ప్రబోధించిన విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము జగత్కల్యాణము, జాతిభేదరాహిత్యము ఆంధ్రుల నాకర్షించినవి.

"A commonwealth of nations and a federation of worlds"

అను నాదర్శములు మన కవి కుమారులను ముగ్ధలనుగా నొనర్చినవి.

చూడు మును మును మేటి వారలమాట
లనియెడి మంత్రి మహిమను జాతిబంధము
లన్న గొలుసులుజారి సంపదలబ్బెడుఁ,

ఎల్లలోకము నొక్క యిల్లయి
వర్ణభేదము వెల్లకిల్లయి
వేలనెరుగని ప్రేమబంధము
వేడుకలు గురియు
మతములన్నియు మాసిపోవును
జ్ఞానమొక్కటి నిలిచి పోవును
అంత స్వర్గసుఖంబులన్నవి
యవని విలసిల్లుఁ.

అని గురుజాడ వాక్కులవంటివి ఇతర ప్రముఖుల రచనలయందును కాననగును. వంగ వైష్ణవ గీతములందలి రక్తి, ప్రేమ, ప్రకృతి పురుషుల లీలా విలాస వర్ణనము వేంకట పార్వతీశ్వర కవుల ఏకాంత సేవయందు కాననగును. బ్రహ్మ సమాజ ప్రాబల్యము కృష్ణశాస్త్రిగారియందు గోచరము. వైష్ణవ సంప్రదాయమందలి ప్రేమయే కాబోలు నవ్యకవుల రచనలయందు గోపాలకృష్ణుడు, వేణుగానము రాధ మిక్కిలి ప్రాముఖ్యముగలిగి రసికుల హృదయములకాహ్లాదము గలి

గించుట. రాధాకృష్ణుల మధుర ప్రణయమును శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు శృంగార వీధిలో చిత్రించినారు. పోతనామాత్యుని భ్రమరగీతాదులు మన భావకవి కుమారుల రాధాకృష్ణుల ప్రణయ సంకీర్తనమునకు కొంతవరకు ప్రోత్సాహ కారణమేమొ ?

ఈ ప్రోద్బలములన్నింటిలో ఎన్నదగినది ఆంగ్లసారస్వత ప్రోద్బలము. భిన్న నాగరికతాసంపర్కము భిన్నసారస్వత సంబంధము ప్రతిసాహిత్యము నందును విప్లవము కలుగజేసి తీరును. ఈనాటితెనుగు సారస్వత వాహిని సంస్కృతాంగ్లేయ వాఙ్మయ వాహినులతో సంగమించి త్రివేణి సంగమ సౌందర్యమును ధిక్కరించుచున్నది. ఆంగ్లభాషా వ్యాసంగము ఆంధ్ర భావకవికుమారులను స్వేచ్ఛానురక్తులుగను ఆశయ పూరితులుగను జేసి సహజ భావనా మహిమకు దోహదమొసంగి ఉజ్వల భావ పూరితములగు రచనలనుద్దీపింపజేసినది. ఆంగ్లసహాయమున విశ్వసాహిత్యముతో సంపర్కము గలిగి ఆంధ్ర సాహితీ దృష్టి విశాలమైనది. నవ్యాంధ్ర కవితకు ముఖ్యాంగ్లసాహితీ ప్రోద్బలములు వర్డ్సువర్తు షెల్లీ కీట్సు రచనలని చెప్పవచ్చును. (Wordsworth) వర్డ్సువర్తు ప్రకృతిప్రేమ, ప్రకృత్యుపాసన కీట్సు భావ సౌందర్యము, భాషామాధుర్యము షెల్లీ స్వాతంత్ర దాహము. ఆధ్యాత్మిక తృష్ణ, అస్పష్టతా మాధుర్యము అభినవాంధ్ర కవి కుమారులయందు పుష్కలముగా లభించును. ఈ ముప్వురు కవుల కావ్యరీతులందలి శ్రావ్యమగు సంగీతధ్వని

మన యాధునికాంధ్ర కవుల రచనలయందు గానవచ్చును. పైన పేర్కొనబడిన యాంగ్ల కవి కుమారులయందు నీతికన్న రసపోషణకే యగ్రతాంబూలము. ఫరాసు విప్లవమునకు ఆంగ్ల వాఙ్మయమునకు గల సంబంధము వంటిదే గాంధి తత్వమునకు మన నవ్య కవికుమారుల స్వాతంత్ర భావములకు గల సంబంధము. ప్లేటో తత్వము ఆంగ్లభావకవికుమారుల నేవిధముగా నాకర్షించి వారి ప్రతిభకు దోహద మొనరించినదో అదే విధముగా వైష్ణవ గీతముల భక్తి ప్రేమలు మన కవుల భావనా శక్తిని విజృంభింప జేసినవి.

కాని నవ్యకవుల రచనలు ఆంగ్లభాష దాస్యపరిణామములు, తదనుకరణానుసరణములని చెప్పుట తప్పు. వీరి రచనలు సహజ ప్రతిభ కాలవాలములును ఉజ్వల భావనా మహిమచే ప్రదీప్తములును అని తెలియనగును. ఈ రచనలలో తెనుగుదనము మూర్తీభవించియుండును. స్వీయభావ ప్రధానము లగుటచేత వీనియందు విలక్షణ వ్యక్తిత్వము ప్రస్ఫుటము. ఈ భావ వైలక్షణ్యమేకాక శైలీ ప్రత్యేకత ఆధునిక రచనల విశేష గుణము. ఆంగ్లభాషా వ్యాసంగము కొంతవరకు వీరి కవితా శక్తికి దోహద మొనరించినది. అంతే—

అంతమాత్రమున తెనుఁగు సరస్వతీ సౌందర్యము స్వీయ ప్రత్యేకత కోలుపోదు. తెనుగుదనము భావకవికుమారులు మిక్కిలిగా ప్రేమించి పోషించుకొను గుణము. కావున వారు భాషా వధూటి కొసంగు భూషణములు ఎరువు సొమ్ములుకావు.

విశిష్టమగు భావనా శక్తిచే నుద్దీపింపబడి భవ్యమగు నావేశ ఫలితములగు వీరి రచనలు గంభీర భావ శోభితములై సౌందర్య విలసితములై తద్రచయితల సహజ సామర్థ్యము వ్యక్తీకరించు చున్నవి.

ఆధునిక కవితయందు కవి హృదయము ప్రతిబింబించును. కవి ఆశయములే, సామాజికములగు పలువిషయములను గురించిన యాతని భావములే నవ్యకవితయందు గోచరించును. పరోక్షముగా నేదోయొక సందర్భమును కలిగించుకొని కాక ప్రత్యక్షముగా పాఠకుల నుద్దేశించుట నవ్య కవుల యలవాటు.

"నవ్విపోదురుగాక నాకేటి సిగ్గు
నాయిచ్ఛయే గాక నాకేటి వెరపు"

అని పలికిన భావ కవి

"నాపలెనె యాతడున్మత్త భావశాలి
ఆగి కోలేడు రేగునూహాలనొకింత
ఇంత చిఱుగీతియెద వేగిరించునేని''

పాడుకొనును, తాండవనృత్య మాడుకొనును, అను వాక్కులిట నుదాహరణ యోగ్యములు. భావకవితలో కవి భావములకే ప్రాధాన్యము.

'నాకనుల యెట్ట యెదుటన నా జనకుని
జనని కుత్తుకలను గోసి ననునడిగె నషండు
నే దయాంబుధిని గాదా యటంచు
ఓ ప్రభూ ! నీవయంటి నే నొదిగియుండి;"

"నా కనుల యెట్టయెదుటన నా లతాంగి
ప్రాణములు నిల్పునం దీసినను నడిగె నతండు
నే దయాంబుధినిగాదా యటంచు
ఓ ప్రభూ ! నీవయంటి నే నొదిగి యొదిగి;"

"నా కనులయెట్ట యెదుటన నా యనుంగు
తనుజు కుత్తుకనులిమి తానను నడిగె న
తండు నే దయాంబుధినిగాదా యటంచు
ఓ ప్రభూ ! నీవయంటి నే నొదిగిపోయి;"

అని యాదయాంబుధి పాద పంకజముల కడ మోకరిల్లిన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు.

'నా కవితా వధూటి వదనంబు నెగాదిగ జూచి రూప రేఖాకమనీయ వైఖరులగాంచి భళీ భళి యన్నవాడె, మీదే కులమన్న ప్రశ్న వెలయించి చివుక్కున లేచిపోవుచో, బాకున గ్రుమ్మినట్లగును పార్థివచంద్ర వచింప సిగ్గగున్'.

అని హృదయా వేదనను వెలిబుచ్చిన జాషువా కవీశ్వరుడు యీ విషయము నిరూపించుచున్నాడు. ఈ కవులు ఆవేశపూరితులుగాక, వారి హృదయములందు రసోదయము గలుగక కవితారచన కుపక్రమింపరు. గాననే వారి రచనలలో భావములంత యుత్కటముగా హృదయమునుండి దూసికొని వచ్చునవిగా నుండును. చూడుడు.

"ప్రకృతిని తనలోన నాకు గన్పడగనీక
దాచుకొన్న దసూయచేతను మదీయ

హృదయ రాష్ట్ర్యాధినాథుని విదితయశుని:
పను భరియింపగాజాలనీ దురంత
కుటిల దారుణకార్య సంఘటనమింక
ఎవ్వరని ప్రకృతినన్ను ఊహింతు 'పీవు
అంధకారము నల్దెసలావరింప
కంపిత నిశీథ మేఘ సంఘములు గ్రమ్మ
భయదమాలిక చేత సర్వ ప్రపంచ
రాజ దండము ధరియించి ప్రతిభతోడ
మేరుభూధర శిఖర సామీప్యభాగ
పీఠికను గొల్వుదీరినభీతి దవిలి
తతమహార్ణవ ఘోషయే శృతిగ జేసి
సర్వ పైశాచగణము సంస్తవము సేయ
చంద్రనిప్పుల కనుల శాసనము వ్రాసి
కడగి బంధింతు సర్వలోకాల నేను
సకల మతశాస్త్ర సారవిస్తార కలిత
నిజమనోరథ భగ్న కంఠీరవుడను
వదల నాతని జూపించి గదలిపొమ్ము
మన్ని శిత వీక్షణ నిపాత మార్గణముల
గెరలి యెవ్వడుబోడు ప్రకృతి నిజంబు
ఈవు నాస్వామి జూపింపవేని వినుము
అగ్ని కణములు రాలు నేత్రాలతోడ
వేడి నిశ్వాసములను కెంజెదవులదర
తనువు ఆపాద మస్తకంబును మహోగ్ర
గతిని గంపించి పోవ దుర్మతివిగాన -
నీదు వైభవము నిన్ను బూదిగాగ
నిపుడె భీషణగతి శపియింతు నేను''

ఉత్సాహము, ఆవేశము, ఉద్రేకము, నవ్యకవితకు ముఖ్య లక్షణములు. ఆవేశ సాగరమును నిగ్రహ సహాయమున నీదువాడు కావ్యకర్త. ఏ సహాయమును లేక ఆవేశ మేవైపున నీడ్చిన ఆవైపునకు దిరుగువాడు భావకవి. కావున కథా చమత్కారము, వర్ణనా నైపుణ్యము, పాత్రపోషణ నవ్య కావ్యములందంతగా 'గానరావు. రసానుభవమున నార్ద్రహృదయుడైన కవి కుమారుని లేఖనీ విన్యాసమే నవ్యకవితా విలాసము.

ఆంగ్లేయ కవులతో నవ్యాంధ్ర కవులకు కొన్ని పోలికలు గన్పట్టుచున్నవి. ఆంగ్ల వాఙ్మయమున వలె తెనుగునందును స్మృతి కావ్యములు గోచరించుచున్నవి. దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారి "భగ్న హృదయము" విశ్వనాధవారి "వరలక్ష్మి త్రిశతి" యీనాటి స్మృతి కావ్యములలో నగ్రగణ్యములు. స్పెన్సరు, మిల్టను, షెల్లీ, ఆర్నాల్డు మున్నగువారి చేతులయందు చిగురులు దీరిన గోప కావ్య (Pastoral) ప్రభావము రామిరెడ్డి గారి "వనకుమారి" యందు కాననగును. మర్మకవుల (Mystic poets) యస్పష్టతా మాధుర్యము శ్రీ రాయప్రోలు వారి కృతులయందు కన్పట్టును. ఆంగ్లేయ కవులవలె నవ్యాంధ్ర కవులుగూడ సౌందర్యారాధకులు. జీవితమునందలి సామాన్య విషయములందు గూడ వీరు కవితా కన్య సౌందర్యమును దర్శింతురు. "ఆర్ద్రపురుగు" "గిజిగాడు" మున్నగు మనోహర ఖండకావ్యములిందుకు నిదర్శనములు.

"సరస చైతన్య రంజిత జగతియందు
కవి గ్రహింపగ రాని వస్తువులు గలవె ?
రాళ్ల నేడ్పించు పచ్చి విరహుల భాతి
పళ్లచే జోలబాడించు తల్లు లట్లు"

ఆంగ్ల కవులవలె మనవారికీ పూర్వఛందో రచనలయందు కొంత యసంతృప్తి కన్పించుచున్నది. ద్విపద, ఆటవెలది, తేట గీతులకు తెనుగులో గలిగిన ప్రచార బాహుళ్యము, గురుజాడ వారి 'ముత్యాల సరములు', అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారి నూతన ఛందో బద్ధములగు రచనలు యీ విషయమునకు దృష్టాంతములు. ఆంగ్ల భావ కవితాయుగమున తత్సాహితీ విమర్శనమందు గూడ చారిత్రాత్మకములగు మార్పులు కలిగి నవి. శబ్ద విచారములతో సంతృప్తినొంది, సాంకేతికములును, పాండిత్య ప్రదర్శనములును అగు జాన్సను, పోపుల విమర్శన లంతరించి షెల్లీవంటి రస హృదయుల సరసవిమర్శలు ఆంగ్ల భాష నలంకరించినవి. తెనుగు విమర్శనా సాహిత్యమున గూడ నిట్టి మార్పు విస్పష్టము. ప్రకృత్యు పాసనా ఫలితముగ నాంగ్ల సారస్వతమున పరంపరా గతములు, సాంకేతికములునగు బంధ నములు విడిపోయి మానవ జీవితము యొక్క నిష్కాపట్యము సరళత, అమాయకత కవితా రంగమున ప్రధాన పాత్ర నభిన యించినవి. బ్లేకు, వర్డ్సువర్తు వంటి కవులు శైశవము నారా ధించిరి. Coleridge, simple unsophisticated nature ను కవితాగాన మొనరించెను. కాపు కవియగు Burnsను యిట్టివాడే.

దీనులయెడ దయ, పేదలయెడ కరుణ బర్న్సు కవితలో ప్రధానములు. ఈ కవులయందు పాండిత్య శౌండీర్యమునకన్న, సరస సాహిత్యమే అధికము. పై విషయము లన్నిటియందును ఆంధ్రాంగ్ల కవులకు సామ్యముకలదు. సమకాలీనములగు నవీన భావములు, సామ్యవాదము, హరిజన సమస్య, ఖద్దరు, వైరాగ్య రాహిత్యము, రాజసగుణ ప్రాధాన్యము [ముఖ్యముగా ఉమరు ఖయ్యాం ప్రభావము] నవ్యకవితా లక్షణములలో కొన్ని.

భావరంగముననే కాక క్రియాంగణమందు గూడ స్వాతంత్ర్యకాములు నవ్యకవులు. ఈ మార్గమున భవభూతి వీరికి మార్గదర్శి.

"ఈ వినూతన భావముల్ తావిలేని
పువ్వులని యంధలోకమ్ము నవ్వనిమ్ము
ఈ దిగంత ప్రణయ రేఖ పాడులైన
మధువు లూరించుబో నాదు హృదయమందు."

భావిభారత ప్రత్యూషమును గాంచి యువ్పొంగగల యుత్సాహశీలురు వీరు. ఆంధ్రుల మహోజ్జ్వల చరిత్రము "చావలేదు, చావలేదు." అని ఢంకాగొట్టి వచింపగల యాత్మ విశ్వాసము వీరికి గలదు. "సభ్యతామిషమునఁ దేశంబునందెల్ల నింతకు ధర్మంబులు గాగ నెన్నబడు నన్యాయంబు లీనాటితో వికలంబై చనుగాకయంచు కరుణావేశంబు దీపింప" బలికెడు స్వాతంత్ర్యదేవి వీరి కారాధ్యదేవత. కావుననే వీరి దృష్టిలో పూవులు గూడ.

"పేదల రక్తమాంసముల పెంపువహించి దయారసామృతస్వాద దరిద్రులైన ధనవంతుల పెద్దరికమ్ముకై, మతోన్మాదము పెంచుదేవునికి మారుగ నిల్చిన రాతిబొమ్మల" పూజనుగాని, "లలనాజనతాకబరీభరైక భూషాకలన" గాని కాంక్షింపక "మాతృదేశ సేవాచరణమ్మునందసువు లర్పణ సేయగజాలు పార్థివ శ్రీ చెలువారుచోట" రాలిపోవకోరును. మాతృదేశము, మాతృభాష వీరికి పూజనీయములు.

"పొగడరా నీతల్లి భూమిభారతిని
నిలుపరా నీజాతి నిండుగర్వంబు;
లేదురా యిటువంటి భూదేవి యెందు
లేరురా మనవంటి పౌరులింకెందు;
ఏపూర్వ పుణ్యమో ఏ యోగబలమో
జనియించినాడ వీస్వర్గ ఖండమున
ఏమంచి పూవులన్ ప్రేమించినావో
నినుమోచె నీతల్లి కనకగర్భమున"

అని యు

"కలదయేని పునర్జన్మ కలుగుగాక
మధుర మధురమైన తెనుగు మాతృభాష"

అనియు పొంగి పోదురు. ప్రకృతి శోభా విలాస లాలసులగు నీకవులు, వసంత వికాసము, శేష చైత్రము, జలదాంగన కంకణము, మందారశిశువు, చందమామ, గరిక మొదలగు వానిని గూర్చి రమణీయములగు భావములను ప్రకటించిరి.

గొల్లవాని గొడవలు, కాపువాని జీవితము, బ్రాహ్మణ సంసారము, జానపదుల సరససల్లాపములు, పేదల కష్టములు, యీ నాటి కవుల కావ్య విషయములుగా నున్నవి.

నవ్యుల శృంగారము అతి లలితము, మిగుల సున్నితము, కచకుచాది వర్ణనలకందు తావులేదు. ప్రియురాలి శాంత మనోజ్ఞ రూపము, తిలకపాటల ఫాలమండల దీప్తిజాలము, కాంచనహార విలసత్కంఠ దేశము ఇవియే వీరు వర్ణించి చిత్రించునవి. వీరి ప్రేమ సిద్ధాంతములు సంభోగ శృంగారము నాశ్రయించునవి కావు. ప్రేమ యంతరంగముల నతికింప జాలినది; కాయ సాయుజ్యము అంత ముఖ్యముగాదు. ఆధునికుల వర్ణనా ఫక్కియు నూతనము. చెదరిన సౌందర్యము, సహజ సౌందర్యము వీరికి ప్రియములు. అంగవర్ణనమేగాక గుణవర్ణనయు వీరియందు గనుపించును. ఆధునికులు స్త్రీని ప్రణయినీ భావముతో కాక తల్లిగను సోదరిగను ప్రేమించి యారాధింతురు.

వీరి శైలియు క్రొంగొత్త సొబగులచే విలసిల్లును. శ్రవణ సుఖము నొసంగు మృదుల సరళాక్షరముల సమ్మేళనము వారి శైలికి విలక్షణ గుణము.

శైలిలో మృదుత్వము సాధించుకొరకు సంధులు విసంధులైనను సంస్కృతములు దేశ్యములతోడ సమసించినను, వారు సరకుసేయరు. అందు నిమిత్తము వారు ఇతర దేశీయములను గూడ మనభాషాసాంప్రదాయముల ననుసరించి వాడుట కలదు.

❖❖❖❖❖❖❖

నవ్య కవితా నీరాజనము

III

ఖండ కావ్యములు

ఆంధ్ర సారస్వతమున ఖండకావ్య మహోదయము రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి రచనలతో తొలకరించినది. గురుజాడ అప్పారావు గారి "ముత్యాల సరముల" కూర్పుతో సారస్వత ప్రపంచమున కరిగిన సంచలమునకు సుబ్బారావుగారి రచనలు దోహద మొనర్చినవి. సుబ్బారావుగారు పాయలు పాయలుగా విడిపోయిన తెలుగు కన్నియ ముంగురులకు వేణి యోగ్యాభరణముగా జడకుచ్చులల్లి యిచ్చినారు. ఆమె మణి బంధమందు తృణకంకణము భక్తితో నమర్చినారు. మరికొన్ని కావ్య కుసుమములను మాలికగా గూర్చి యామె కంఠమున వేసినారు.

సుబ్బారావుగారు ప్రకృత్యుపాసకులు గావున గ్రంథా రంభమున కృత్యాద్యవస్థల ననుభవింపక, ప్రకృతిని పులకాంకిత గాత్రులై ఉత్సాహపూరిత హృదయముతో నేవిధముగా స్తుతి యించినారో తిలకింపుడు.

"మామిడికొమ్మమీద కల మంత్ర
పరాయణుడైన కోకిల

స్వామికి మ్రొక్కి యీ యపూర్వ
    ధ్వని ధారణకుద్యమించితిన్
శశివికసింపిన శ్రావణ
    నిశీథమున గానబడిన నీరదసుతకు౯
ప్రశమిత మతినై యీ ప
    ద్యశుభాంజలి నొసంగితి ప్రణయార్పణమనుచున్"

అంతేకాదు.

"అణువునజాండము నేక స
రణి నిండారిన మనోహరపు వాగర్థ
ప్రణయము గీర్తించెడి మృదు
గుణుల భాషాకుమారకులనుతియింతు౯."

శాశ్వత నవ్యస్ఫురణల
నశ్వరలావణ్యమై యెనయు కావ్యకళా
విశ్వమునందానందర
సైశ్వర్యము లేలు కవిత కంజలి యిత్తు౯.

అని కరయుగమును బంధించి కావ్యరచనను ప్రారంభించుట భవ్యభావానుభవముకతనహృదయము ఆర్ద్రమై రసోదయ మగుటయే కారణము. తెనుగు సాహిత్యమున తామవలంబించిన నూత్న మార్గమును గురించి వారు యీ విధముగా వచించి యున్నారు. "హ్లాదైకమయమగు కావ్యమువలన నర్థింపదగిన పరమ ప్రయోజనము ఆనందము. ఆ ఆనందోపాసన గావించువాడే భావకవి. వస్తుసంవరణమునందు భావకవికి తన

స్వానుభవమే యధికరణము. భావకవిత్వమున స్త్రీ మాతృ పీఠమునం దాసీనురాలగును ....అతివిశాలమగు నాత్మ దేశమునందు తనయనంత మాతృభావమును మూర్తీభవింప జేయును. ఆ అనాది పితతో వికల్పజగన్మయుడైన తానెట్లు మెలగవలయునో [కవికి] బోధపడుటలేదు. కావున తండ్రిని సాక్షిగానే వదలి తల్లిని ప్రత్యక్షదైవముగా సమీపించుచున్నాడు. తనకు యిష్టదైవము దేశము; ఆమెకు ఆప్తపుత్రుడు తాను."

అంతస్సున రసస్పందముగాక కవితాదర్శనము గాదని సుబ్బారావుగారి మతము. వీరి కావ్యము లిందుకు మేలి నిదర్శనములు. ఈ విషయమున నాంగ్ల భావకవులు షెల్లీకీట్సులతో వీరు తులదూగుచుందురు. వారొనరించిన ఆంధ్రులయశోగాన మీ విషయమును వ్యక్తీకరించుచున్నది. ఆ కావ్యగానమున ఉత్సాహమే, ఆవేశమే ప్రత్యక్షరమందును ప్రత్యక్షమగుచుండును. "చావలేదు, చావలేదు ఆంధ్రుల మహోజ్వల చరిత్ర అస్మదార్ద్రమనోవీథినావహింపజ్ఞప్తి కెలయించుచున్నాడనని పలికి "ఆంధ్రసంతతికే మహితాభిమాన దివ్యదీక్షా సుఖస్ఫూర్తి తీవరించె ఆ మహావేశ మర్దించి యాంధ్రులార చల్లుడాంధ్ర లోకమున నక్షతలు నేడు" అని నిద్రాముద్రితులైన సోదరాంధ్రులను ప్రబోధించినారు.

"మన పితామహామాతామహోపనిధుల శౌర్యప్రసక్తి,"

"రసవీశంకర నాగగర రాగర క్తి, దూరదేశమందలి అన్యజాతుల నుద్ధరింపజాలిన వారి ప్రతిభావిశేషము, నిజాంధ్ర

జాతి తంతు విచ్ఛేదము సలుపజాలునని వారు ఘంటాపథముగా వచించుచున్నారు. "సంగీతసాహిత్య కళల"ను ఉగ్గుపాలతో ద్రావియుమిసిన యాంధ్రులను జగన్మోహనాస్త్రము లభ్యించ సందేహమేలయని వారు ప్రశ్నించుచున్నారు. విమలసాహస సౌకుమార్యములను 'దిఙ్మోహితంబు'నుల చిత్రించిన ఖడ్గతిక్కన భార్య రుద్రమదేవి మున్నగు తెలుగు పడుచుల చరిత్రము జాతి చైతన్యముకొరకు పఠింపవలయునని శాసించుచున్నారు. విజయ కన్యకు వీరగోరజముబూసిన బలభద్రులు మనపూర్వులు; పులి కడుపున చలిచీమ పుట్టునగునె ? ఒకనాడు మనయింటి పడుచు జతలు చిలుక సరస్సులో శృంగారనౌకలు నడిపిరి. నిత్య కల్యాణము పచ్చతోరణముగ సాంగగీతకళ్యాణ శాఖక్రీంద ఆనందదేవత నుపాసించిన ఆంధ్రుల మహౌన్నత్యము కవి భూషణులు నోరూర నోరార కీర్తించి ఆంధ్రుల చెవులలో ఉత్సాహ మంత్రమునూదినారు. కులముడుగక పొలిమేర గోలబడక "నాజాతి, నాదేశము, నాభాష"యను అహంకార దర్శనమందుమని ప్ర బో ధిం చి నా రు. శ్రీ సుబ్బారావుగారు సౌందర్యోపాసకులు. అపూర్వములగు వీరి సౌందర్యవర్ణనలు నవ్యాంధ్ర సారస్వతమునకు భూషణప్రాయములు.

కృత్రిమాలంకారశోభితముగాని స హ జ సౌందర్య వైభవమే, సూరనార్యుని శాలీనునికివలె, వీరికిని ప్రియతమము. వీరి సౌందర్యము విరిసినవొక్కయొప్పు అరవీడిన వేరొకయొప్పు కొప్పుగాబరగిన నొక్కయొప్పు వేణీభావరచన నొక్కయొప్పు

అను సూరనార్యుని పద్యమును జ్ఞప్తికిదెచ్చును. జిలుగు "పూల కలంకారి చీరజార" "జారు చెమ్మట ముత్యాల జంపుసరులతో నరుగుచున్న తృణకంకణ నాయికా సౌందర్యము స్వభావ" రమ్యము.

శ్రీ సుబ్బారావుగారి కావ్య వాతావరణము శుద్ధముగా ఆంధ్రులది. ఆ భావములు అచ్చముగా తెనుగువారివి; అందలి నుడికారపు సొంపుతీయని తెనుగుబాసది. సూక్ష్మాతి సూక్ష్మము లగు విషయములను గురించి గంభీరతమములగు భావములను ప్రకటించుటలో కవిభూషణునకుగల చాతుర్యము ప్రశంస నీయము. స్వప్నకుమారములోని

"కారుచీకట్లు లోకమున్గప్పెననుచు
నేలనిండించెదవు మేఘజాలములను"

"పూలబిడ్డల ప్రీతినుయ్యాలలూపు
పవనుడెరుగడు తోడిమలు వదలుననుచు"

అను పద్యములలోని భావగాంభీర్యము మిక్కిలి శ్లాఘనీయము.

సుబ్బారావుగారి తృణకంకణ స్వప్న కుమారములు జతగా పఠింపవలసిన గ్రంథములు.

స్వప్న కుమారమునే స్త్రీకాముక భావముతో తన్ను సమీపించిన కవి కుమారునకు పుత్ర భావము నుపదేశించును.

"పిలిచి బ్రతిమాలి పాలీయగలను గాని, పాలుగొనుటకు నేయోగ్యురాలగాను" అను వాక్యము స్వప్న కుమారమునకు

సంక్షేపరూపము. ఇంత మాత్రమున నాయిక అభిప్రాయము ప్రేమకూడదని కాదు; కాని యది ప్రదర్శింప వలసిన విధానము వేరు అని మాత్రమే. కావుననే యా దయావతి,

"తుమ్మెదలు గ్రక్కుననుచు మధువుం ద్యజించు
భావము విరక్తి కాబోదు పడుచువాఁడ"

"కోమల ప్రేమ సంపూర్ణ కుసుమ దళల
నలరు నప్పుడె దుఃఖ రజస్సు స్ఖలన మగును
వర్ష ధారల గడుగంగ బడిన పొలమె
ఆర్ద్రమై పచ్చబడునంచు నరయలేదె"

అని పలికి,

"అనుభవింపుము ప్రేమోచ్ఛిష్టము కుమార
అంటులేదని నీయాప్తు లంపినారు."

అని ప్రబోధించు దృశ్యము రమణీయము.

తృణకంకణ నాయికా నాయకులు ప్రేమ తపస్వినులు; చిన్ననాటి నెచ్చెలులు.

మన సంఘ జీవితమున అటనట యరాజకము ప్రబలుచున్నది. విద్యార్థికులు కొందరు ప్రేమకు శారీరక సౌఖ్యమని యర్థము చెప్పుచున్నారు. ఒకరి నొకరు వీక్షించినంత మాత్రమున హృదయములుద్రిక్తములగుచున్నవి. క్రొత్తదన మొకింత మాసిన యంతనే వైవాహికజీవితము దుర్భరమగు

చున్నది. కొందరి రచనలు యీ మార్గమునే యనుసరించుచు విపరీత సిద్ధాంతములు ప్రతిపాదించుచున్నవి. వీరికి సుబ్బారావు గారు 'తృణకంకణమున' దివ్య సందేశ మొసంగియున్నారు.

తెనుఁగుతోటలో నిత్య వర్చస్వినియగు వీరి లేఖిని స్వచ్ఛంద గగన తోరణములక్రింద, సహృదయానంద కల్యాణ విహృతికొఱకు, లలిత సారస్వత నికుంజవలయమున తెనుఁగు మీరిన గరువపు తీరులతో భావపదము బాడినది. ఆ సమయమున తెనుఁగుతల్లి సమక్షమున భవిష్యదాంధ్రశోభను అవలోకించి నారు కవి భూషణులు.

విమర్శనాశక్తి, కావ్యరచనాశక్తి రెండును ఒకే వ్యక్తి యందు సమముగా విజృంభించుట యరుదు. శ్రీ సుబ్బారావు గారి యందు నిర్మాణ విమర్శనాశక్తులు రెండును సమముగా విజృంభించిన వనుటకు వారి కావ్యములు, 'రమ్యాలోకము' ను తార్కాణములు.

నవ్య సారస్వతోద్యాన వనమున కవితారసాల శాఖా రూఢయై ఒకనాటి వసంతకాలమున నెల్లూరి ప్రాంతములో "దువ్వూరి కవికోకిలము" శ్రావ్యముగగూసి రసికాంధ్ర ప్రీతి గావించినది. శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు పారసి కన్నశ్రావ్యమై పల్లవకోమలమగు తెనుఁగున "పానశాలా" ప్రతిష్ఠలు గావించి నారు. "నలజారమ్మ అగ్ని ప్రవేశము" చే మన హృదయముల గరిగించినారు, "వనకుమారి" యందలి మౌగ్ధ్యముచే మన

మనముల నాకర్షించినారు. "జలదాంగన" యందు భావనా మహిమను ప్రకటించినారు. "నక్షత్రమాల" యందు ఖండకావ్య తారాగణము దివ్య దీప్తులతో ప్రకాశించుచున్నది. ఇక "నైవేద్యము"న "ప్రొద్దుపొడుపున దేవి పాదపూజ కొరకు దోసిట గన్నేరుబూలతో దెచ్చి అర్పించిన హృదయపు సుగంధ దీపము" జ్వలించుచున్నది.

సంస్కృతాంధ్రాంగ్లపారసీక వాఙ్మయములతో చక్కని పరిచయముగల వీరికలము నవనవానందభావసుందర లతాంత ములతో నవనవలాడు చుండును. క్రొత్త పాతల కూర్మి కల యికయే ఈయన కావ్యములకు వన్నె పెట్టుచున్నది. ఈతని కవిత్వమున రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి రచనలయందువలె యుత్సాహ మెల్లయెడల దీపించుచుండును. విశ్వ సౌందర్యము సర్వమానవ సమానత్వము నీకవివర్యుడు కాంక్షించును.

రెడ్డిగారు వీరకుల ప్రభూతులు. వీరిభావములు శూర జనోచితములు. కత్తులకూపము గాంచినంతనే వీరిచిత్తమున రోషాగ్ని ప్రజ్వరిల్లును.

కొండవీటియందు రెడ్డివీరుల నెత్తురు శౌర్య సౌరభ్యముల వెదజల్లుటం గాంచి పరవశులైనారు. నాటి రెడ్డిరాజుల శౌర్యము వారికి జ్ఞప్తికి వచ్చినది. ఒక్కమారు వారినందరిని స్మరించి నారు. ఇక నేమి, యావేశపూరితులయి శౌర్యలక్ష్మి సాహిత్య రక్తి ఉదారాశయము "హోమధూమాగ్ని వృతంబగు నగ్ని

హోత్ర మటుల, మనకడచటి నెత్తురుబొట్టుపరకు చావలేదు, చావలేదు" అని వీరాలాపములాడినారు.

గాంధీమహాత్ముడు రాట్నమే మనకు స్వరాజ్యము దెచ్చునని వచించెను. అందలి సత్యమును గ్రహించినాడు రామిరెడ్డి. ఈ కవి రాట్నము దేశచక్రము త్రిప్పును. విజయకేతనము విప్పును. ఈయన 'స్వాతంత్ర్య రథము'న నిజప్రభావ దుర్వార పవిత్రమూర్తియగు స్వాతంత్ర్య దేవతను సాక్షాత్కరింపజేసినాడు. ఆదేవి "ధర్మజీవనాకారమో శాంత బింబమో అకల్మష సత్యనికేతనంబో సంసారఫల స్వరూపమో ప్రజాహృదయంబోయన కనులపండువు సేయుచు, 'సభ్యతా మిషమునన్ దేశంబులందెల్ల నింతకు ధర్మంబులుగాగ నెన్నబడు నన్యాయంబులే నాటితో వికలంబై చనుగాక యంచు కరుణా వేశంబు దీపింప' పలికినది.

రెడ్డిగారి హృదయము మిక్కిలి సుకుమారము, సుమ కోమలము. అతి సున్నితము. పూలుకోయుటయె యీ కళో పాసకునకు కష్టము. పేలయన పువ్వులనుండి మంచుబొట్లు కాల్వలంగట్టెడు నశ్రుబిందువులట్లు గారుచుండును. ఇది సహింపలేక ప్రకృతిచిత్తము నెత్తురులొల్కక జేయనేనెన్నడు బూనలేననుకొన్నాడు. నిజమే, పూబిన్నల హత్యజేయ తల పెట్టుట దోషముకదా! ప్రకృతి రామణీయకమును పాడుజేసి దైవపూజకు దిగుట పాపముకాదా! ఆవేదవేద్యుని బూజింప నాత్మకుసుమ సమర్పణమే యుత్తమము.

ఈ కళోపాసకునకు ప్రపంచమందలి ప్రతి వస్తువును రమణీయ ప్రతిపాదకమే! ఈయన గరికను జూచి సంతోషముతో నుప్పొంగుటయే యిందుకు నిదర్శనము. మొన్నగా గురిసిన ముత్యాల వానకు మురిపాలగుబురై పెరుగుచున్న గరికను గాంచి ముగ్ధుడై దైవసృష్టిని ంవొందు గలదని గ్రహించు కొనుచున్నాడు.

రామిరెడ్డి స్వాతంత్ర్యకామి, కృత్రిమ బంధముల పాటించుట ఆయన ప్రకృతికి విరుద్ధము. "కాలమనంతము; ఇలవిశాల; భావలోకము క్రమముగా బడయు మార్పు" యని భవభూతివలె తనమనస్సును స్వాతంత్ర్య సీమనుజరింప జేసినాడు. భావలోకమునందే కాదు; దైనిక జీవితమునందు కూడ స్వాతంత్ర్య మీయనకు ప్రియతమము. కావుననే,

> "కూలిజూపి నాకు కూడుపెట్టు;
> తిరిపమెత్తి తిన్న దీరు నాయాకలి"

అనియెక బీదముసలమ్మచే పలికించినాడు.

రామిరెడ్డి కాపుబిడ్డ; కర్షకులపై నీతనికి గాఢమగు ప్రీతి. కావుననే కృషీవలుని జీవిత విషయముల గానము జేసినాడు. ఈయనకృషీవలునికి పల్లెయే సర్వప్రపంచము; అందు ప్రేయసి యొక్కతయే రమణీయ విగ్రహము; అతనికిగల భాగ్యనిధులు బంగరుపంట పొలములు మాత్రమే; ఇక మతమన్ననో అనుదిన పరిశ్రమము; విలంబమనునది యీతని వాఙ్మయమున లేనేలేదు.

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు 'కష్టకమల' యందు బ్రాహ్మణ జీవితమునెంత రమ్యముగా చిత్రించినారో దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు 'కృషీవలు'ని యందు కర్షకజీవితమునంత సుందరముగా స్వీయ కవితా మాలయందు గ్రుచ్చినారు.

రామిరెడ్డి మనస్సు విశ్వముతో లయాన్వితమై నటించును. ఈతని భావమునందు విశ్వజనానుభూతి యెల్లప్పుడు విరియుచుండును.

వంగ భాషా ప్రోద్బలము, వైష్ణవ గీతములభక్తి ప్రపత్తులు, వేంకట పార్వతీశ్వర కవుల రచనలయందు గోచరించును. ఒక భావమునే పలువిధముల జెప్పుట వీరి ప్రత్యేకత. వీరు రచించిన తేటగీతములు, మంజరులలో ప్రత్యేకమగు కోమలత్వముగలదు. తీయని పదములను గూర్చుటలో వీరు ప్రోడలు. వీరి రచనలు ముఖ్యముగ 'ఏకాంతసేవ' భక్తి రసభరితమై ప్రకృతి పురుషులలీలా విలాసమును చక్కగా చిత్రించును. వీరి రచనలు పఠించునపుడు రవీంద్రనాథుని కావ్యకన్యక మనయెదుట నిలుచుండును.

అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారి రచనలు లావణ్య ప్రధానములు. మాతృదేశభక్తి ప్రబోధకములు. వీనియందు భావనాశక్తి భవ్యమగు నావేశము సమృద్ధము. వీరి నూతన ఛందోబద్ధములగు రచనలు, నవ్యకవితా లతాంగికి క్రొత్త శోభను చేకూర్చునవి. మందార శిశువువంటి, ఖండ కావ్యములు, వీరి కవితా రమణీయతకు నిదర్శనములు.

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు స్వైరవిహార ధీరులు; తమ యానందముకొరకే వ్రాయువారిలో నగ్రగణ్యులు.

"నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు
నా యిచ్ఛయే గాక నా కేటి వెఱపు...
...మాయ మయ్యెదను నా మధురగానమున"

అని చెప్పుకొన్న స్వేచ్ఛా జీవులు. వీరి పద్యములను, నాయని సుబ్బారావుగారి రచనలను పఠించునప్పుడు దుఃఖించుటయే వీరి స్వభావమనిపించును.

దుఃఖావేశ ప్రపూర్ణములగు షెల్లీ రచనలతో నాయని, కృష్ణశాస్త్రిగార్ల ఖండ కావ్యములను పోల్చవచ్చును. 'శూన్యమున ఒకడనే పడిపోదును' అని శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారు ఆక్రోశించునప్పుడు, "ఏడ్పుగూడ ప్రియంబుగాదేమిపుత్ర" అను శ్రీ రాయప్రోలువారి వాక్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును. తన సొగసు చూచి యేడ్చు సుందరివోలె, తమ కవితా ప్రాగల్భ్యమును చూచి దుఃఖించుచున్నట్లు కనిపించుచున్నారు. శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి గారు. నాయనిబసవరాజులు లిరిక్ కవిత్వమును తెనుగులో సమగ్రముగా ప్రతిష్ఠించినారు. ప్రేమ విప్లవమును తెనుగులో కావ్యగానము జేసినారు నాయని, కృష్ణశాస్త్రిగార్లు. 'ప్రేయసీ ప్రేయసీ' యను కృష్ణశాస్త్రిగారి గీతములో నేదోయొక విధమైన అనిర్వచనీయమగు ఆవేదన గోచరించును. వియోగ వేదనా భరముచే హృదయము నొప్పినొంద, ప్రియురాలిని గూర్చి తమ యావేదనను ప్రకటించుచు, నొక నిండుకావ్యము

వ్రాసికొనిన శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారి రచనలయందలి మాధుర్యము, సౌందర్యరక్తి, భవ్యానురాగము శ్రీకృష్ణ శాస్త్రిగారియందు గానరాదు; దుస్సహవేదనాభర మొకటిదప్ప; కృష్ణశాస్త్రిగారి యా వేదనలో నొకవిధమగు భయంకరత్వము గోచరించును. అగమ్యతమస్వినీ గర్భకుహరాల వెడలిపోయిన వీరి ప్రేయసి, వీరిని నీరంధ్ర భయదాంధకార జీమూతాళిలో, అఖాతంపు టేకాంతములో విడిచిపెట్టినది. శూన్య హృదయముతో కవిగారు, 'ఓచెలీ, ఓచెలీ', యని కృంగి కృశించినారు. ప్రేయసి కొరకు యెదురుచూచి వియోగావస్థలో—

"ఆపలేని నా కోరిక
కారుచూపు చొరగలేని
కాలికుములు చీకటిలో
క్రాగిక్రాగి నీ కొరకై
కరవులోవనే నశింతునో,'

అనియు,

'ఈ వియోగ నిరాశా
క్షణక్షణ ప్రతీక్ష చెదరి
ఎగసి ఎగసి పగిలిపోదునో,"

అనియు,

"కాలాంతమునకు కాచి యుందునా
ఆపలేని ఆపకు ప్రాణాంతమేని, వేచియుందునా,
చివురింపదో చైత్ర శుభోత్సవ వసంత
మీ దరిద్ర హేమంతమున,"

అనియు నాక్రోశించినారు. శ్రీకృష్ణుని వేణుగానము విని

"మ్రోయింపకోయి మురళి
మ్రోయింపకోయి కృష్ణ
తీయ తేనియ బరువు
మోయలేదీ బ్రతుకు,
మురళిపాటకు రగిలి
మరగునీ వెన్నెలలు,
సాగయు నా యెదకేల
తగని సౌఖ్యజ్వాల"

అని పీకు భావప్రకటన గావించినారు
"సౌఖ్యజ్వాల"

యను పదము కృష్ణశాస్త్రిగారి కవితా స్వరూపమునకు తార్కాణము. ఆ చెప్పరాని దుఃఖములో, ఆ యవ్యక్తవేదనలో, కృష్ణశాస్త్రిగారి కేమియానందమో ?

"వెదకి, వేసారి నా వెర్రి బ్రతుకెపుడేని తుది రేయికను మూయునా, బేలయై నిదుర బరువుల క్రుంగునా" యని జీవితముతో విసుగొంది,

"వనరుచేద్వగలేను, చచ్చిచావగలేను
కనలేని వెలుగు కొరకై ఎన్నడును
కనరాని దాని కొరకై
ఒక క్రొత్త బరువుతో, ఒక క్రొత్త యాసతో

ఒకడనే పడిపోదునూ, శూన్యమున
ఒకడనేకృశియింతునూ,''

అనియు,

"ఏడ్పువై చితి వినివార్య మేరులేక
ఏడ్పుసందడి నా లోననే చొరఁగి''

అనియు కృష్ణశాస్త్రిగారు తమ హృదయావేదనను వెలిబుచ్చియున్నారు. కృష్ణశాస్త్రిగారి పల్లకియను గీతము మిక్కిలి యాహ్లాదకరము. అదిచదువు నప్పుడు నాయికతో పాటు మనముకూడ "ప్రణయవల్లకీ పల్లకీ, చక్రచాప వక్ర రేఖ పల్లకీ, మధు స్వప్న శాఖ పల్లకీ" అని పలుకుచు పల్లకిలో యూరేగుచుందుము.

తెనుఁగు కవులలో ప్రియురాలిని శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి, వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి గార్లవలె ఆదరించినవారు మిక్కిలి యరుదు. వీరి దృష్టిలో స్త్రీ పవిత్ర ప్రేమమయ దేవత. ఆమెకు సంఘమున మిక్కిలి పూజ్యస్థానము గలదు. ఆంగ్లేయ కవియగు Ottway కూడ నిట్టి భావములనే వెలువరించినాడు. "ఆమె నవనీత హృదయ, నాయంతరంగ శాంతిదేవత.... జన్మజన్మ పుణ్యములు పండి ప్రాప్తమయిన కేళీ పరిత్యాగ లీల, ఆమె పదసన్నిధాన దివ్యస్థలాన భక్తినమ్రుఁడనై నిలంబడిన యపుడు తలపునకు వచ్చునా పేదతనము నాకు" అని యారాధించిన వేదుల సత్యనారాయణగారును.

“ఇందిరా, నిన్ను నేనిష్టదేవతవోలె, భావించుచున్నాను భక్తితో నిరతంబు, నీ మనోహర పాద నీరేజయుగళమ్ము అర్చింతు ఇందిరా అంతరంగమునందు, నీపాదపద్మాల నిటలమ్ము సోకంగ, వ్రాలిపోవననుజ్ఞ వాంఛించుచున్నాను” అని పలికిన శివశంకరశాస్త్రిగారును, సోదర కళోపాసకులు - దీర్ఘరమ్య సంస్కృతాభి రామంబులగు ముత్యాలసరముల కూర్పులో శివశంకరశాస్త్రిగారికి ప్రత్యేక ప్రావీణ్యముకలదు.

పండిత కవులై, కవి పండితులై ప్రకాశించు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ఆంధ్ర సారస్వతాకాశమున దివ్యతార. కవిత్వము వీరిచేతులందలి క్రీడాకందుకము. ఆంధ్రావేశము వీరియందు మూర్తిభవించినది. ఆంధ్ర పూర్వ రాజ్యములు, ఆనాటి సంస్కృతి, నాగరికత తలంచుకొన్నంతనే వీరి హృదయము చలించును. “ఎన్ని జన్మముల నుండియో కదా నాతనువున ఆంధ్రరక్తము ప్రవహించుట” అని వీరు తత్కారణము నూహింతురు. పారతంత్ర్యా పతితులయ్యును, పురామహదాంధ్రమున, స్వతంత్ర పౌరుడనను భ్రమ వీరికి సత్యముగా దోచినది. అపూర్వములగు భావముల కాలవాలము వీరిహృదయము. చిత్రవిచిత్ర భావసౌదామినులు వీరిహృదయాకాశమున తళ్కొత్తుచుండును. “నేను మాయమ్మ యొడిలోన నింతవాడనైననీ యప్పుడు నాలోన యఖిల మిమిడి యుండెనేమొ” యని తలంచి, “పాడుటకు మున్ను, కంఠగర్భమున నెరుగరాక, యవ్యక్తమైయున్న రాగమట్లు, నిభృత

చిక్కణమూర్తులు నీవు నిసువులిన్ని సుఖములు దాగినారెటుల దేవి" అని ప్రశ్నించుచున్నారు. పరమేశ్వరుడు వీరికెన్ని యాపదలు గలిగించినను దయాస్వరూపుడే. దయాంబుధియను ఖండకావ్యమిందుకు నిదర్శనము. ఇంకొకయెడ పరమేశ్వరుడు వీరిని పరిగాఢశర్వరీచ్ఛవి, దరిద్రతానిధానము, తేజోవిహీనము, అనవరతము భాష్పధా ంశితమునగు అంగణమున ఉండుమనినాడు. ఎన్నడో యొక్కనాడు మాత్రము ఆ అంధకారమున మెరుపుమెరసినది. ఆనాడు వారి కుటీరమానంద వాయుప్రచార శతసహస్ర కుసుమ పరిమళవ్యాప్తమైనది. కాని యంతలో తిరిగి చీకటులు క్రమ్మినవి. ఆనాటి మెరపునుస్మరించుకొను చుండినారు కవిగారు. కాని లోకమును దూషింపలేదు. జీవితము హేయము, దేహము శుష్కము అని తలంచి దానికి స్వస్తి చెప్ప నుంకింపలేదు. అట్లయినను పరమేశ్వర హృదయము వారి దృష్టిలో కరుణాసాగరము. ఒకనాడు రు ప్రభుదర్శనార్థమై దేవాలయమున కేగుచుండ త్రోవలో యెవరో యొకరు ఆయనయే వీరి గృహమునకరిగినాడని చెప్పిరి. కాని వారే మార్గమునవేగిరో ఆయన యేత్రోవ నరుదెంచెనో యొకరి నొకరు కలసికొనరైరి. ఆ పరమేశ్వరుని దోషమందు లేశమునులేదు. కావుననే వీరు "నీపథాంచలమంటని మాపథమ్మె.........యెంత దురదృష్ట ముద్రితమ్మొ" అని తమ భాగ్య దోషమునే తలంచుకొనిరి 'ఇరుత్రోవ' లో. ప్రభువు రథమ్ము దీక్షాప్రణీత విధురవేగముతో పర్వులెత్తుచున్నది. అపుడు

కవిగారి శరీరము దాని క్రిందబడి నలిగినలిగి రక్తప్రవాహము చిలికినది. ఈ దీను డెవరో ఈ హాహావిన్నాదమునకు కారణ మేమోయనియైన రథము ఆగలేదు; తిరిగి చూడలేదు. తెల్ల వారినచో రథచోదకుడు రక్తాంకితములగు చక్రములను కడగి శుభ్రముచేయును. ఈ సమయమున కవిగారు గాయముచే బాధపడుటలేదు. దేవుని దూరుటలేదు. కాని వారికి కలిగినది "అచటి బహుజనరక్తములందు నాదియదని గుర్తెమి కన బడును స్వామి" అను ప్రశ్న యొక్కటియే. అపురూపములగు భావములను అనురూపములగు పద్యములలో వ్యక్తపరచుట యందు జాణలు శ్రీ విశ్వనాథ కవిగారు. ఉన్నత భావాంబర వీధులందు విహరించు కవిసమ్రాట్టులయ్యు వీరు సామాన్య జనుల భావములను చక్కగా దెలిసి వ్యక్తీకరింప సమర్థులు. ఎన్నియో దినములనుండి నిరీక్షించిన వర్షమునకు వీరే విధముగా స్వాగత మొసగుచున్నారో చూడుడు.

"మాహొన్నలు పూతవట్టునిక పొంతపొలాలకు నీరమబ్బెడిన్;
మొన్నటిదాక వానలకు మోములు వాచిరి మాదు కర్షకుల్"

మేఘము నుద్దేశించి 'దుక్కిటెద్దడుగు పెట్టగజాలని మాపొలాల లో నురుమదశైవప్రాద కటకోజ్వలనాద మనోహరంబుగా నురి మిన నీకొసంగెదనుపాయనముల్ నవబాష్పబిందువుల్' అను చున్నారు. ఆవాన యుపయోగము "పొడిపొడియై తలల్ ముదిరి పోయిన యెర్రనికారుజొన్నలో, పడితిని కొత్తలో పసరు పంటిడిజాగిన యావుదూడలుఁ, తడవడిపోయె, మాయె

డద తల్లడిలెన్, తొలివానచిన్కు. పైబడి సుఖమయ్యె నేటికన పాయతనొందెను మాదు సస్యముల్." "పొలముల వట్టి నీర ములు బోదలె నిండవు, నాకు మళ్ళలో చెలమల నీరుతోడి యరచేతులు బొబ్బలు వొక్కె, బోదెలోపలి జలమంచు పిచ్చు కలు పాపము ముక్కులు ముంచుచుండె నీ విలయముదాటి పోయెననిపించెను నీయురుముల్ కృపానిధీ" అని సవిశేష ముగా చిత్రించినారు. మూగనోము ఆచరింప సమకట్టిన ఆంధ్ర యువతి సొగసు నొకమారు తిలకింపుడు.

> "నీ తెలిపట్టు చీరె మెయి నీడలు సాగి
>   ముసుంగు సంజ క్రొం
> బూతల తెల్లతేమొగిలు పోలిక
>   వాలిక గాలి దూలిపో
> లేత బెడంగు కుచ్చెళులు నీ చిరు
>   కాళుల ముద్దుతోచెనో
> లేత పొరాడుపయ్యెద చలించిన
>   పచ్చని తాళి దోచెనో"

ఆ కమ్మని పాలబుగ్గ, పతి కోసము ఇన్ని నోములను కిమ్మనకుండ నోచుచుండుట గాంచి కవిగారు "ఓసి పసిదాన భవన్నియమప్రభావ సంధానముచేత నీ పతి సుధామయ మూర్తి సముజ్వలించెడిఁ" అని ఆశీర్వదించినాడు.

చక్కని భాషలో తీయనిభావములను పారిజాత కుసుమ సుకుమారములగు పద్యములలో వెల్లడిజేయు నిపుణులు

కొడాలి ఆంజనేయులుగారు. తెనుగు భాష చక్కదనమే వీరి కవిత. వ్రాసినది స్వల్పముగాని గుణమున ఉత్కృష్టము. వీరి కవితా కన్య నాజూకు రసికుల మనస్సుల నుజ్జ్రూతలూగించును. రాధిక నుద్దేశించిన పద్యములు కడురమణీయములు. సిగ్గులొలికెడు చూపులతో ఇతరులెవ్వరును చూడనట్లు వేదికపై నాసీనయైన పెండ్లి కూతురు తనప్రియుని వీక్షించుటనుజూచి ఆమెనుద్దేశించి వీరు వచించిన యీ క్రింది వచనములు సహజాపాత రమణీయములు.

"త్వాదృశ బాలికల్ తలుపు దగ్గర
బాటలువాడు పెద్ద ము
త్తైదులు భర్త పేరడగి నప్పుడు
తీగయెలుంగు ముగ్ధతన్
పేదవడంగవంతు మన పెండ్లి కు
మారునిదన్న
నీదు లజ్జాదరహాస చంద్రికలు
శాశ్వతమై వెదజల్లుగావుతన్."

"పునుగు జవాది తావులు గుబుల్కొను నీ
పసుపుం బయంటకొం
గునముడివైచి కొంటిగద, కోమలి
నీ మగడింక నెట్లు చె
ప్పినటులే వినంగలడు, పెండ్లము గీచిన
గీటుదాటడం
చును వదినల్ నగన్ జురుకు చూపుల
జూచెడు నీకు సౌఖ్యమౌ"

సలక్షణమగు కవిత్వము వ్రాసి ఆంధ్రరసికలోకము సాక్షాత్కరింపజేసినారు శ్రీ జాషువాకవిగారు. వీరి ధారాశుద్ధి మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. పద్యములొకటి రెండుపర్యాయములు జదివిన కంఠస్థమై భావము చెవులలో ప్రతిధ్వనించు చుండును. వీరు ప్రయోగించు పదములయందొక విధమగు తీయందనము మెత్తందనము అనిర్వచనీయమగు సౌందర్యము కలవు. ఇందుకు వీరు రచించిన ఖండ కావ్యములు, ముఖ్యముగా 'ఫిరదౌసి' 'గబ్బిలము'లు సాక్షి. 'ఫిరదౌసి'లో ఈకవి కోకిల, కవుల శక్తి సామర్థ్యములను గుఱించి యేమని వచింపు చున్నాడో గమనించుడు

"కవిని గన్నతల్లి గర్భంబు ధన్యంబు;"

"దాటిపోయిన యుగములనాటిచరిత
మరలబుట్టింప గవియ సమర్థుడగును..."

"వసుధ శాసింప గలసార్వభౌముడగును
ధీరుడగు భిక్షుకుండగు దీనుడగును
దుఃఖితుండగు నిత్యసంతోషియగును
సత్కవి ధరింపరాని వేషములు గలవె ?"

"తమ్మిచూలి కేలుదమ్మినిగలనేర్పు
కవికలంబునందు గలదుగాన
నీశ్వరత్వమతనికే చలామణియయ్యె."

'పిరదౌసి' లోని కవిత్వమును గురించి ముచ్చటింప వలయుననన్న, పిరదౌసీ కవిత్వమును గురించి కవిగారు వచించిన మాటలనే పునరుద్ఘాటింపవలెను. 'సాంపుతడియారని' ఈ కావ్యములో "పదముల పొందిక గుత్తపు కదుమునకైన వచ్చు"ను. "రససంపదయు భావ శబ్ధతయు"గల ఈ హృద్య రచనలో శయ్యావిలాసము "దిరిసెనపుంబూవుకరణి ముద్దులు గులుకు"ను ఈ కవిగారొక చోట "మల్లెపూవుటత్తరులొలికించి" వేరొక చోట "విషాదగీతములకే మిగిలిన రసహీనమైన మషీ పంకము"తో "సుఖంబుల ప్రొద్దుగ్రుంక" జేసి "భయంకర ఖేదతమాలవాటిక"లో తాండవింతురు. జాషువాకవిగారి కృతులన్నింటిలో కరుణరసప్లావితమైన 'పిరదౌసి' మేలుబంతి.

అపారమైన దేశభక్తి, అఖండమైన స్వభాషానురక్తి, అప్రతిహతమైన జాత్యభిమానము వీరి ఖండ కావ్యములందెల్ల యెడల గానుపించును. వీరి "గబ్బిలము"లోని "తెల్గురాజ్యంపు నైలింప శ్రీలకొకానొకప్పుడు కేళీరంగ" మైన హంపీక్షేత్ర వర్ణనను జదివి కన్నీరువిడువని తెలుగువాడుండడు.

దుప్వారి, మొదలగు వారివలెనే జాషువాగారికిని, సత్యము అహింస, రాట్నము అభిమాన వస్తువులే యైనను అన్నివిధముల నధోగతికి పాల్పడిన హరిజనులపై వీరికి ప్రత్యేకమైన ప్రేమ. వర్ణవ్యత్యాసములవలన అగ్రజన్ములనబడువారు వీరిపై విధియించిన ఘోరయన్యాయములను నిర్మొగమాటముగా, నవకాశమున్నపుడెల్ల యధిక్షేపించినారు.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి పద్యములు, ముఖ్యముగా సీసములు, శ్రీనాథుని రచనా గాంభీర్యమును జ్ఞప్తికి దెచ్చును. తెనుగు నుడికారపు సొంపు వీరి శబ్దములందు పూర్ణముగా గన్పట్టుచున్నది. "నాకులమ్మ నందువలె కవితలో గూడ కమ్మదనము వెలయింతున"ని వీరన్నది యథార్థము.

మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామ శాస్త్రిగారు 'ఉమర్ ఖయాం,' 'బృందావనము' 'పంచవటి' మొదలగు చక్కని ఖండ కావ్యములను సంతరించిరి.

ఇట్లొకవంక మన భాషలో శృంగారకరుణరస ప్రధానము లైన ఖండ కావ్యములు ప్రవర్ధమానమగు చుండ, జాతిని వీర్య వంతముగా చేయజాలు వీరరస ప్రధానములగు మహా కావ్యములు కొన్ని యుద్భవించినవి. ఈ రచయితలెల్లరును పండిత కవులగుట పేర్కొనదగిన విశేషము.

ఈ కావ్యములలో సుప్రసిద్ధములగు రెండు, ప్రొద్దటూరు గ్రామమను ఉద్యాన వనమున మొగ్గ దొడిగినవి. అవియే రాజశేఖర అవధానిగారి "రాణా ప్రతాప సింహచరిత్ర" గడియారము వేంకట శేషశాస్త్రిగారి "శివభారతము" అను ఉత్కృష్టములగు కావ్యరత్నములు.

ఉదాత్త కావ్య నిర్మాణము గావించి ప్రచారము నొల్లక కొంతవరకు అజ్ఞాతముగా నున్నవారు కవిరత్న శ్రీ అంబటి

పూడి వేంకటరత్నముగారు. ఈయన నివురుగప్పిన నిప్పు. ఈయన కావ్యములలో నగ్రగణ్యమగు 'మైనాదేవి', 'మొరాజ్ కన్య' పైన పేర్కొనిన గ్రంథములతో పాటు మన వీర కావ్య శ్రేణిలో నగ్రస్థాన మాక్రమించుకొనును. శ్రీ వేంకటరత్నము గారు కవియేకాదు. ఒక సంస్థ చందూరు ప్రాంతమున 'సాహితీ మేఖల'ను స్థాపించి తెలంగాణములోని యువక కవులలో పేరువడసిన శ్రీధవళా శ్రీనివాసరావు, పులిజాల హనుమంత రావు, సిరి ప్రగడ భార్గవరావు, మద్దోజ సత్యనారాయణగార్ల వంటి కవి కిశోరములకు భావనా గురువులై, వారిచే రసవంత ములగు కృతుల రచింప జేసిన కవివర్యులు శ్రీఅంబటి పూడివారు.

ఇట్టి భావకవితా సారస్వతము నొకమారు తిలకించితి మేని వానిలో ముఖ్యములు ఖండకావ్యములని తెలియుచున్నది. మహాకావ్యరచనను ప్రేరేపించు మహారాజులు లేకపోవుటయు అనేకవిషమసమస్యల కాలవాలమగు నీకాలమున ప్రజలకు దీర్ఘకావ్యములు పఠింప నుత్సాహము లేకుండుటయు ఆంగ్ల భావ కవి కుమారుల రచనలు ఎక్కువగా ఖండకావ్యములే యగుటయు కొంతవరకు సమర్థులగు కవులకు విశేషముగా నవకాశము లేకుండుటయు నిందులకు గారణములని తోచును.

పాశ్చాత్యుల 'లిరిక్' కవిత్వము, జాతియోద్యమముల ప్రభావ పరిణామముగా ప్రభవించిన భావకవితా స్రవంతి, ఖండ కావ్యములు, గేయములు, అను రెండు పాయలుగ ప్రవహించి నది. ఖండకావ్యములతో బాటు తెనుగు బాసలో గేయములు

గూడ ప్రజామోదము వడసి అనేక ఉత్తమ రచనలకు దోహద మొసంగినది.

ఆధునిక సాహిత్యమున శ్రీ గురుజాడ అప్పారావుగారి 'ముత్యాల సరములలో' గేయ సాహితీ కన్యకు ఒక రమణీయ స్వరూప మేర్పడినది. తరువాత ఈ గేయసుందరిని నవ్యాంధ్ర సాహిత్యారామములోని సు ం ద ర మ ం ది ర ము లో జేర్చి సర్వాంగ శోభితగా తీర్చి దిద్దినవారిలో ప్రముఖులు శ్రీ బసవ రాజు అప్పారావు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, నండూరి సుబ్బారావు, అడవిబాపిరాజు, నాళము కృష్ణారావు మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు ప్రభృతులు.

తెనుగు భాష తీయందనమును, సౌందర్యమును వ్యక్త పరుపవలయునన్న జటిలపద సమాసములను, కృతక గ్రాంధిక భాషను పరిత్యజించుటయే కాక, ఈ భాషకు వృత్తములనను కూలములనియు సరళమైన మాత్రాఛందస్సులే యుక్త మనియు అభిప్రాయపడిన గురుజాడ అప్పారావుగారు గేయ కవిత్వమునకు మార్గదర్శి; ఆదికవి.

"వెనుక చూచిన కార్యమేమోయ్
మంచిగతమున కొంచెమేనోయ్
మందగించక ముందు అడుగేయ్
వెనుకబడుతే వెనుకేనోయ్

దేశాభిమానము నాకు కద్దని
వట్టి గొప్పలు చెప్పుకోకోయ్
పూని యేదైనాను ఒక మేల్
కూర్చి జనులకు చూపవోయ్

సొంత లాభం కొంత మానుకు
పొరుగువాడికి తోడుపడవోయ్
దేశమంటె మట్టికాదోయ్
దేశమంటే మనుషులోయ్

ఈసురోమని మనుషులుంటే
దేశమేగతి బాగుపడునోయ్?

అని అప్పారావుగారు సోదరాంధ్రులనేకాక భారతీయులందరిని సూటిగా ప్రబోధించినారు. 'దేశమును ప్రేమించుమన్నా' అను ఈ గేయము, రవీంద్రుని, బంకించంద్రుని, ఇక్బాలుని జాతీయ గీతముల మరపించుచున్నది. ఈ గీతముతో అప్పారావుగారి పేరు ఆంధ్రావనిలో చిరస్థాయిగా నుండగలదు.

నండూరి సుబ్బారావుగారి పాటలు మహోన్నత భావ ప్రపూర్ణములై సహృదయ హృదయాహ్లాదకరములై యొప్పుచుండును. చూపుతో మాటాడి ఊపిరితో తెనిగించు శక్తి వీరికి కలదు. కవిత్వము వీరిని వలచి వరించినది. ఈ మార్గమున నింకెందరో ప్రయత్నించినను 'యెంకి పాటల' వంటి మనోహర కావ్యము మరియొకటి వెలువడలేదు. ఎవరేమన్నను 'యెంకి

పాటలు ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయమున కమూల్యాలంకార మనుట నిస్సంశయము.

బసవరాజు అప్పారావుగారి పాటలు మనోహరములు. యశోధరా విలాసము 'కొల్లాయిగట్టితేనేమి' మున్నగు గేయములు ఆంధ్రవాఙ్మయమున శాశ్వతముగా నుండదగినవి. వీరి రచనలు ముఖ్యముగా స్వానుభవ భాష్యములు. సూటియగు భావప్రకటన వానియందు వ్యక్తమగుచుండును.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి 'కిన్నెరసాని పాటలు 'కోకిలమ్మ పెండ్లి', ఆంధ్రభాషకు మేలిసొమ్ములు. 'కిన్నెర సాని' లోని శబ్ద చిత్రము, శైలి, భావ గాంభీర్యము అనితర సాధ్యములు. ఒక రసవత్కావ్యమును నొక మహాకవిచే వ్రాయించుకొని తన ఆస్తిక్యమునకు శాశ్వతత్వము గడియించు కొనిన ఆ సెలయేటికన్నియ యెంత ధన్యయో కదా !

బొడ్డు బాపిరాజుగారి 'కాత్యాయిని', అడవి బాపిరాజు గారి 'గోధూళి', నాళము కృష్ణారావుగారి 'తేనెచినుకులు మల్లవరపువారి 'మధుకీల' యిట ప్రత్యేక స్మరణీయములు.

మన దేశమునందలి రాజకీయోద్యమ ప్రచారమునకు గేయవాఙ్మయము చక్కగా అనుకూలించినది. గాంధి మహా త్ముని పిలుపు వినినంతనే ఒక్కమారు ఆంధ్రదేశ మంతయు సత్యాగ్రహ సమరమున ముందంజవేసినది. కవికుమారులు సోదరాంధ్రులను ప్రబోధించి యీ తెల్ల దొరతనమునకు స్వస్తి

చెప్పవలెనని ఆదేశించినారు. వారికి గేయము అనుకూలమగు సాధనముగా ఉపయోగించినది. ఆ రోజులలో శ్రీ గరిమెళ్ళ సత్యనారాయణగారు కృష్ణాపత్రికయందు పుంఖాను పుంఖముగా రాజకీయోద్యమ ప్రచారకమగు గేయములను ప్రకటించినారు. భరతమాత నుద్దేశించి వ్రాసిన గేయములు శ్రీ సత్యనారాయణ గారికి ఆంధ్రసారస్వతమున నొక విలక్షణమగు స్థానము నొసగు చున్నవి. ఇది ప్రజా యుగము; స్వాతంత్ర్యము ప్రజల జన్మ హక్కు. నిరంకుశమగు ప్రభుత్వమును, బూజు పట్టిన రాజరికమును ప్రజలు సహింపజాలరు. ఇట్టి భావములు మన గేయ కవుల రచనలను ప్రేరేపించినవి; శ్రీ పురిపండ అప్పల స్వామి గారు "రాజుగారి కోటలో, రాణిగారి తోటలో జిల్లేడు మొలిచింది. పల్లేరు ప్రాకింది." అని యెలుగెత్తి చాటుచు విప్లవ పతాకమును ప్రతిష్ఠించినారు. శ్రీ మాదవపెద్ది బుచ్చిసుందర రామశాస్త్రి అంటరాని తనమును నిరసించుచు గేయరచన గావించినారు.

ఈ విధముగా ప్రబంధ కవులవలె భావ కవులుకూడ తెనుగు సాహిత్యములో నొక ప్రత్యేక వాతావరణము సృష్టించినారు. దేశభక్తి ప్రబోధకములగు పద్యములను వారు గానము చేసినారు. ప్రియురాలు వారికారాధ్యదేవత. వారు స్వేచ్ఛాలు; సౌందర్యమును ఆనందమును ఉపాసించువారు. అరసికులకు రసము నివేదించుట సాధ్యముకాదని వారభిప్రాయపడినారు, కావుననే,

"సుకవి భోగ్యంబు లిచటి వస్తువులు వీని
నలిపివేయకుడిటు నటు కలచి వైచి"

అని వారు హెచ్చరించినారు. తుషారజలము, నీలంపు జలదంపునిగ్గు, విరిచేడి చిన్నారిసిగ్గు, వసంత ఋతుశోభ, కోయిల కూతలు, కమ్మతెమ్మెరలు, ఎలదేటి చిరుపాటలు, చిలుజరీయంచు చీర, రుచిరకరసరోజములు, కాంచనహార విల సత్కంఠదేశము, జారుచెమ్మట ముత్యాల జంపుసరులు మున్నగు మనోహర సామగ్రినివారు సాహిత్యమునందు సమకూర్చినారు. కానివారు కల్పించిన యీ నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణము యెక్కువ రోజులు కాపురము చేయలేదు. ఆ సుఖస్వప్నములు కొలదికాలమే నిలిచియుండినవి.

నవ్య కవితా నీరాజనము

IV

అభ్యుదయ యుగము

ప్రథమ ప్రపంచ మహా యుద్ధానంతరము ప్రజాస్వామికముల బూటకపు ప్రవర్తనపైనను, యుద్ధకారణమగు పెట్టుబడి విధానముపైనను, శుష్కధర్మ ప్రవచనములపైనను ప్రజలకు యేవగింపు, నిరాశ, నిస్పృహ కలిగినవి. తత్ఫలితముగా పాతసాంప్రదాయముల నెదిరించి క్రొత్తవానిని యేర్పరచుకొను ప్రయత్నము తీవ్రరూపము దాల్చినది. ఇతర రంగములందువలె సాహిత్య రంగమునగూడ యీ ప్రయత్నము ప్రస్ఫుటమైనది. కవిత్వములో తిరుగుబాటు, పురోభాగిత్వము పొడసూపసాగినవి. పూర్వ ఛందోనియమములను కావ్య సంప్రదాయములను పాటించక యెవరి యిష్టము వచ్చినట్టు వారు వ్రాయసాగినారు. ఈ క్రొత్త క్రొత్త పోకడలకు, Dadaism, Sur-Realism, Impressionism అను కొన్ని పేర్లు వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి. ఈ 'యిజం'ల లోనేయొకదానికి గూడ సరియైన స్వరూపము యేర్పడక మునుపే మరియొక 'యిజం' బయలుదేరి సాహిత్యరంగమున అరాజకత్వము, అయోమయత్వము ఆవరించినవి.

భావకవుల సుఖస్వప్నములను పడద్రోసి హాయికల్పించిన ప్రశాంత సుందర వాతావరణమున అరాజకత్వపు సుడిగాలి తీవ్రముగా చెలరేగినది. ఇన్నాళ్ళు గేయరచన సాగించుచున్న కొందరు కవులకు యీ అధివాస్తవికతపై ప్రీతి హెచ్చినది.

పల్లె పడుచు, నిర్మల మనస్కయు నగు 'యెంకి' యింటనుండి బయలుదేరి 'కిన్నెరసాని' యింట కళోపాసనము ముగించు కొని 'గోధూళి' వేళ నవ్యసాహిత్య వీధులందు మలయమారుతము సేవించుచున్న కవితా లతాంగి ఒక్కమారుగా యీఅరాజకత్వపు కారుచీకటులను యెదుర్కొన వలసి వచ్చినది. ఒక వంకనుండి శ్రీ శ్రీ గారు మరియొక వంకనుండి పఠాభిగారు అట్టహాసము గావించుచు ఆమెకు చికాకు కలిగించిరి. ఆయమ తొట్రుపాటును, మంజులగళ స్వనమును, కజ్జలాన్విత నేత్రయుగ్మమును అవలోకించి శ్రీ శ్రీ గారు

"యిదేమిటీవింత భయాలు ?
ఇంట్లో చీకటి ?
ఇదేమిటీ అపస్వరాలు ?
తెగింది తీగ !
అదేమిటా రంగులనీడలు ?
చావూ బ్రతుకూ !
ఎక్కడి కెళ్లావీ రాత్రి ?"

అని గద్దించి అడిగినారు.

"దుడ్డుకఱ్ఱతో నడుములు విరగదంతా" ను అని పఠాభి గారు అట్టహాసము గావించినారు.

"ఎఱ్ఱశాలువ కప్పుకొని మాయింటికొచ్చిందొక రివాల్వర్" అని భయపెట్టినారు. ఇక పాపమామె భరించుకోలేక పోయినది.

"తురాయికంచె, అకురాయికంచె, కి
చురాయి కంచె హిమాంకురాయి గొప్పవాడ" ని

"తెల్లమబ్బులు, తెనాలి వెళ్ళాను, కుక్కవెంట పాండవులు స్వర్గానికి" అను పదనృత్యములు భావకవితాకన్యను భయాన్వితను గావించినవి.

శ్రీ శ్రీ పఠాభిగార్లతోపాటు అధివాస్తవిక రచనలు సాగించినారు గోరాశాస్త్రి, శ్రీరంగం నారాయణబాబు, శౌరీస్. ఆరుద్ర, దేశరాజు కృష్ణశర్మ మున్నగువారు.

ఈ అధివాస్తవికతా స్వరూపమును నిర్దేశించుట సాధ్యము గానిపని. అట్లు సాధ్యము గాకపోవుటయే అధివాస్తవికత ప్రత్యేకతయని చెప్పవచ్చును. కావుననే వారు,

"జీబ్రాకు, Algreba చిహ్నాల
లాంకోటు పాంకోళ్లు తొడగి
సాహిత్యం పౌరోహిత్యం చేస్తే
వెఱ్ఱికాదు Sur-realism రా, సోదరా!"

అని చెప్పియున్నారు.

వీరి రచనలను పరిశీలించినప్పుడు యెవరికివారే యమునా తీరే అను సామెత జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఒక నిర్ణీతమగు ఆదర్శము లేదు. ఒక విస్పష్టమగు పద్ధతి కానరాదు. గందర గోళము చేయుటకు వీరికి సాహిత్యమొక సాధనము. సౌందర్యమునకు అగ్ని సంస్కారము గావించుటయందే వీరి కానందము కలదు. వీరు ఉపయోగించు పదములకు అర్థములేదు; ఉండ వలసిన యవసరములేదు. అర్థమును అథ్వాన్నపు అడవిలో వదలుచున్నారు, ఈ మతమును తెనుగులో ప్రతిష్ఠించిన పీఠాధిపతులు. ఛందస్సును వీరు అర్థమునకు ముందే పరిత్యజించినారు. పిల్లివలె మ్యావు మ్యావు అని యరచుటయందు వీరికేమో ఆనందము కలదట. ఇంగ్లీషు మాటలు, ఇంగ్లీషు లిపిలో వీరు పుంఖాను పుంఖముగా వాడుచుందురు. తెనుగు లిపిక్రమమును (Spelling) వ్యత్యాసము చేయుట వీరి మరియొక ప్రత్యేకత. ఈ సందర్భమున పఠాభిని అసహాయశూరునిగా మనము పేర్కొనవచ్చును. ఒక్కమాటలో, నోటికివచ్చినది, ఇష్టము వచ్చిన రీతిని వ్రాయుటయే వీరి విశిష్టత.

సాహితీ సమితి కవులమీద పగదీర్చుకొనుటయే వీరి యుద్దేశమైనట్లు వీరికవితా సామగ్రివలన మనకు స్పష్టమగుచున్నది. చూడుడు.

"పులిచంపిన వేడినెత్తురు, రుద్రాలిక నయన జ్వాలిక, కలకత్తా కాళికనాలుక, రగులుకొనే రాక్షసిబొగ్గు, బుగులు కొనే బుక్కాగుండా, రాబందుల రెక్కలచప్పుడు" వీరికి కవితా

సామగ్రి. భీభత్సము, Uglyism వీకి కవితా ప్రపంచమున వికటాట్టహాసము గావించుచుండును.

1930వ సంవత్సరప్రాంతమున సకల ప్రపంచము ఆర్థిక క్షోభకు ఆలవాలమైనది. చదువుకొన్న వారిని నిరుద్యోగపిశాచము పీడింపసాగినది. విశ్వ విద్యాలయములందు డిగ్రీలను సంపాదించిన యువకులజీవితములు కష్టభూయిష్టములైనవి. వారికి భవిష్యత్తులో కారుచీకటులు తప్ప మరియేమియును కనుపించలేదు. నిరాశ, అసంతృప్తి, అశాంతి. ఇవియేవారికి యేదిక్కు జూచినను ప్రత్యక్షమైనవి. ఇక వారికి యీ సుందర వాతావరణము, గులాబి గుత్తుల అత్తరులు, పన్నీటిజల్లులు, మల్లెపూలదండలు, దివ్య కుసుమాంగి యీనెలు దీసియిచ్చు తమలపాకుల మడుపులు, సొగసులాడులసౌందర్య సంకీర్తనములు కేవలము కల్పిత ప్రపంచమునకు సంబంధించినవియై యెండ మావులవలె విసుగు కల్గించుటలో ఆశ్చర్యములేదు. ఆకట నకనకలాడు డొక్కలకు ఈ మధుర స్వనములు హాయి కల్పించునా? కావున వారి దృక్పథము ఇంకొక వంక ప్రసరించినది. విద్యార్థికుల భగ్నజీవితములు సారస్వత సలిలప్రవాహమునకు క్రొత్తకాలువలు గట్టినవి. ఇంతుకుముందు సారస్వతోపాసకుల నాకర్షించిన షెల్లీకీట్సుల కావ్యజాలము, మపాసా ఆస్కార్ వైల్డ్‌ల గ్రంథ సముదాయము, త్వరత్వరగా వారి షెల్ఫులనుండి నిష్క్రమింపసాగినవి. రష్యన్ విప్లవము మన వారిదృష్టి నాకర్షించినది. మార్క్సులెనిన్ రచనలుచదివి

ఉత్తేజితులైనారు. గోర్కీ, హ్యూగో, డోస్టోవొస్కీ, జోలా రచనలు మనవారి భావనాశక్తికి దోహదములైనవి. కావుననే శ్రీ శ్రీ గారు

"మరోప్రపంచం, మరోప్రపంచం
పదండిపోదాం, వినలేదా
మరోప్రపంచపు జలపాతం ?
ఉరకండీ, ఉరకండీ, ముందుకు"

అని యుచ్చైస్స్వనముతో హెచ్చరించినారు.

తమకు తమపూర్వులకుగల విభేదాలను 'వ్యత్యాసం' అను గేయములో చక్కగా వ్యక్తీకరించినారు. "వడ్డించిన విస్తరి మీ జీవితము, మంచికీ చెడ్డకీమధ్య కంచుగోడలున్నాయి మీకు" అని ఆయన పూర్వుల నుద్దేశించి పలికినారు.

(1) "బ్రతుకు కాలి, పనికిమాలి
శనిదేవత, రథ చక్రపు
టిరుసులలో బడినలిగిన
కూడులేని గుడ్డలేని
పశులార భిక్షులార
హతాశులై యేడవకండీ

(2) మీ రక్తం కలగి కలగి; మీ నాడులు కదలి కదలి మీ ప్రేగులు కనలి కనలి.

(3) అదివిలయం, అదిసమరం అటో యిటో తెగి పోతుంది, స్వాతంత్రం; సమభావం, సౌభ్రాత్రం, సౌహార్ద్రి పునాదులై.

(4) నేనుసైతం ప్రపంచాబ్జపు తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను• నేనుసైతం విశ్వవీణకుతంత్రినై మూర్ఛనలుపోతాను"

అని యీావేదనతో మన కవికుమారులు ముందుకు వచ్చినారు. జీవితము సంఘర్షణయని యెలుగెత్తి వచింప సాగినారు.

సమకాలిక రాజకీయములందలి మార్పులు కొంతవరకు వీరి రచనలకు ప్రోత్సాహమొసంగినవి. ప్రజాసామాన్యము శ్రేయస్సే, లోకకల్యాణమే తమ ఆదర్శమని వీరు నొక్కి నొక్కి చాటుచున్నారు. పెట్టుబడివిధానము, జమీందారీ వ్యవస్థలపై తిరుగుబాటు, సమాజమునందలి ఆర్థిక వ్యత్యాసములు వాఙ్మయ రంగమునకెక్కినవి. శ్రమ జీవుల చెమటలు, అనాథల అశ్రుకణములు, దారిద్ర్యపిశాచపు ప్రళయ తాండవము వీరి హృదయములపై సమ్మెటపోటులైనవి. వీరి కవితలో ఆనంద బాష్పములకన్న అశ్రుకణములే అధికము. పండు వెన్నెలకన్న పరిగాఢతమమే, ఉత్సాహముకన్న నిరుత్సాహమే వీరి రచనల యందు కానుపించును. భావ కవులధారాశుద్ధికలిగిన వృత్తములు, ఆటవెలదులు, తేటగీతులు, ద్విపదలు మున్నగు వాని స్థానము గేయము ఆక్రమించినది. శ్రవణ సుఖము, శైలీ రమ్యతలకు ప్రాధాన్యము తక్కువైనది. ఆధునిక కవుల

శబ్ద లావణ్యము వీరి కన్నులకు లంబాడి లంగాలవలె గోచ రించినది.

ఈ విధముగా అభ్యుదయ మార్గము తెనుగు సారస్వత మున ప్రాముఖ్యము వహించినది.

ఆరంభకాలమున రాజకీయాలలోని 'కమ్యూనిజం' కు సారస్వతమునందలి రూపాంతరమీ అభ్యుదయ మార్గమను అభిప్రాయములు వ్యాపించియుండెను. కాని అభ్యుదయ రచ యితల సంఘమువారు యీ అభిప్రాయములను నివారించుటకు ప్రయత్నముగావించుట సంతోషప్రదము.

వీరి సమావేశములందు సుప్రసిద్ధాంధ్ర కవిశేఖరులు పాల్గొనినారు. నన్నయాదులగు పూర్వులను కూడ వీరు అభ్యుదయ వాదులుగనే అంగీకరించినారు. లక్ష్మణరావు, వీరేశ లింగము వంటివారి వర్ధంతులను వీరు జరిపినారు. చిలకమర్తి వారి 'స్వీయ చరిత్ర'ను వీరు ప్రకటించినారు. న్యాయమూర్తి రాజమన్నారు వంటివారు వీరి సమావేశముల కధ్యక్షత వహించి, తమ యుపన్యాసములను సమన్వయ పద్ధతినే నడిపించి నారు; అన్నియు సమాధాన వాక్యములనే పలికినారు. రచన రచన కొరకుగాక జీవితమును రమణీయము జేయుట కొరకని వీరి వాదన. సమాజమునందలి క్రుళ్ళును తీసి వేయవలెను; అభివృద్ధికి దారితీయు అన్ని యుద్యమములకు సహకార మొసరంపవలెను; శాంతి స్వేచ్ఛలను సాధింపవలెను; సాహిత్యము ద్వారా మన సాంఘికజీవితమును పునరుజ్జీవింప జేసికొన

వలెను; విప్లవ శక్తి యెచ్చట గోచరించినను దానిని బలపరచ వలెను; క్రొత్త యుగము నందలి విశిష్టతను ప్రజలకు ప్రబోధింప వలెను. సమస్యను నిర్దేశించి కర్తవ్యమును స్ఫురింః జేయవలెను.

ఇట్టి యున్నతాదర్శములతో మన యువకవులు సార స్వతరంగమున ప్రవేశించి ముఖ్యముగా గేయ రూపమున తమ యావేదనను వ్యక్తీకరింప సాగినారు. మన సమాజము నందలి అన్యాయములను, ఘోరవ్యత్యాసములను వీరు సుస్పష్టముగా ప్రకటించుచున్నారు. ఈ నాడు మనల నెదుర్కొనుచున్న సమస్యలను వీరి గేయములు ప్రజా సముదాయమునకు వ్యక్తీకరించుచున్నవి. స్థాలీపులాక న్యాయముగ యీ యువ కవుల రచనలను కొన్నింటిని పరిశీలించినచో వీరిహృదయము లందు అగ్ని పర్వతములేవిధముగా బ్రద్దలగుచున్నవో మనకు బోధపడును.

శ్రీ తాపీ ధర్మారావు గారి వంటి పెద్దలను పండిత ప్రకాండులనుకూడ ఈఅభ్యుదయోద్యమము ఆకర్షించినది. శ్రీ శ్రీ గారి "మరోప్రపంచం" తో వారు పులకితులై, అభ్యుదయ గీతముల నాలపించినారు. ఈ ప్రపంచము నందలి వ్యత్యాసములను వ్వారు.

"నెత్తు రేడ్చు కన్నులు వేయి కలగ బట్టేనోయ్
కలిమి తలుకు ఒక ధనికుని కంటనుంటాది.
తిండిలేని నోరులు వేయికలగ బట్టేనోయ్
సావుకార్ల విందొక్కటి సాగుతుంటాది.

కరగి తరగు కండలువేయి కలగబట్టేనోయ్
పెద్దవారి ఫ్యాక్టరీలు పెరుగుతుంటాయి"

అని యెలుగెత్తి చాటినారు.

ఈ "ప్రపంచమునందలి కోటికులాలకు, లక్షమతాలకు బానిసగా నేను బ్రతుకలేను. సంఘానికి చదువునేర్పు స్వతంత్రుడిగా నేను జన్మిస్తా"నని శ్రీ కుందుర్తి ఆంజనేయులు విప్లధ్వజము నెత్తినారు. అదియే వారి యభిప్రాయములో నరజాతిముక్తికై వెలసిన నవపతాక.

"ఈ నవపతాకముగాంచి పతిత ప్రజలగుండెలు పరిఫుల్లమయ్యె" నని శ్రీ అనిసెట్టి సుబ్బారావు వక్కాణించినారు ఈ సమధర్మ సంఘ సంస్థాపన జేయు వేళ యందు, "దిక్కులన్నీ మనకు దివిటీలుపట్టిన" వని వారు స్వాతంత్ర యోధులకు జూపించినారు. "శ్రామికుల శిరస్సులతో బంతులాడుపాలకులను ప్రగతి చక్రఘట్టనలతో సంహరింపవలె" నని శ్రీ అనిసెట్టి సుబ్బారావు ప్రబోధించినారు. మరొక వంకనుండి శ్రీ నార్లచిరంజీవి "యుగయుగాలనుండి మనలను బంధించియున్న సంకెళ్ళను తెగద్రెంచవలె"నని ఆదేశించినారు. "క్రాంతిపథమును జూపించి శాంతి జగమును స్థాపించుటయే వీరి ఆదర్శము. వీరి యభిప్రాయము ప్రకారముమానవ" జాతి చిరకాలమునుండి అనుభవించుచున్న దాస్యముపోయి స్వాతంత్రము రానున్నది.

'ప్రదేశ చరిత్ర చూచినా యేమున్నది గర్వకారణం...
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం పరపీడన పరాయణత్వం'

అని శ్రీశ్రీ ఉద్ఘాటించినారు. అభ్యుదయ కవులు ఒక తరము ముందటి కవీశ్వరులవలె, ప్రాచీనాంధ్ర వైభవమును, ప్రశస్తిని కీర్తించి యుండలేరు. అది వారి భావనాశక్తికి దోహద మొసంగి యుండలేదు.

మతకలహములను మరచి ప్రజలందరు ఏక కుటుంబముగా మెలగ వలెనని యీ అభ్యుదయ కవులు ప్రబోధించినారు. కావుననే శ్రీ కొనకళ్ళ వెంకటరత్నంగారు.

"ఉక్కు తల్పుల ఊచలొక్కటైనా విడదు
సంకెళ్ళ బరువింత సడలిపోనే లేదు
కత్తులేర్పు శిపించుతావా,
సోదరుల
కుత్తుక తెగనరుకుతావా?"

అని ఆవేదనతో ప్రశ్నించినారు. కర్షక కార్మికుల జీవితము అభ్యుదయ సాహిత్యమునందు అగ్రస్థానము నాక్ర మించుచున్నది. కూలీల రైతుల సుఖదుఃఖముల నీకవులు చక్కగా గానముచేసి యున్నారు. శ్రీవిశ్వనాథ కృష్ణదేవ రాయలవంటి యువకుల్లు.

'ఏరువాకను గారవించుట ఏటఏట మరచిపోకోయి
కరువు రాదోయి
దేశాన పరువుపోదోయి'

యని ఉద్ఘాటించినారు

ప్రొద్దంతము చెమ్మటయోడ్చి కష్టించి పనిజేయు శ్రమ జీవులే మనసంఘమునుండి వైదొలగినచో, మనగతి యేమి కావలెనని యువకవులలో శ్యమంతకమణివలె తేజరిల్లు శ్రీపొట్లపల్లి రామారావు ప్రశ్నించినారు.

అన్యాయముగా రాజులకోపాగ్నికి గురియై చెరసాలలో కృంగి కృశించుచున్న స్వతంత్ర భావప్రేరితులగు అజ్ఞాత జీవులను, అసహాయ జీవులను, గాంచి వీరెట్టిభావములను వ్యక్తీకరించినారో విచారించుడు. మానవుని రూపములోనున్న దానవులు ఉక్కుగొలుసులు పేని, ఉరి కొయ్యలు నాటించి, నిలువు గోడలుగట్టి యీ అసహాయజీవిని ఖైదీ గావించినారు. ఇక వారేమో రక్తము పారించి రాజ్య తృష్ణాంధులై దేవతల రూపమున దిరుగుచున్నారు. మరియొకచోట వీరు ప్రజా సముదాయమునుగురించి యెంత సత్యమగు భావములను వెల్లడించి నారో తిలకింపుడు. "జనత యొక్క జననము చీకటిలో; మరణము వాకిటలో, చరిత్ర విస్మృతిలో" "వారు నేర్చినది లేదు, మరచినది లేదు" అట్లయినను వారియందు నిబిడీకృతమైన శక్తి బలవత్తరమైనది. స్టాలిన్ ఆ శక్తినిజూచి సమ్మోహితుడైనాడు. మహాత్ముడు ఆశక్తికి ముగ్ధుడైనాడు. నిజముగా ఏవ్యక్తిపైనను పూలుజల్లునది వారే; ధూళి జల్లునది వారే; కరి యెక్కించినను వారే; ఉరి యెక్కించినను వారే. తెరచాటు భాగవతము వారికి సరిపడదు. ఈ విధమగు ప్రజాసముదాయపు ఆధిక్యతను కీర్తించినవారు శ్రీ పొట్లపల్లి రామారావు.

యువకవీశ్వరుడు శ్రీకాళోజి నారాయణరావు, కొన్ని మంచి అభ్యుదయ రచనలు గావించినారు. కూరలోని ఉప్పువలె కాళోజి కవితలో రాజకీయము లొప్పుచుండును. రాజకీయ స్వాతంత్రములేక మనము యెన్నాళ్ళు అధోగతిలో నుండవలె నని పరితపించినారు కాళోజి. "పోలీసుటండను దౌర్జన్యాలు పోషణ బొందేదెన్నాళ్ళు? బాధలుపెట్టి పలకనీయని పాపుల భయమెన్నాళ్ళు? పగటిదోపిడుల నాపగ లేక ప్రజాదరణ గోల్పోయిన ప్రభుత్వ మింకెన్నాళ్ళు" అని యీయన ఆక్రందించినారు.

"రాజుల పేరిట అరాజకమునకు
జరిగిన పూజలుచాలింక,
బీదల సర్వస్వముతో ధనికులు జేసిన
బేరములుచాలింక" అని యావేదన పడినారు.

"అన్నపురాసులు ఒకచోట
ఆకలిమంటలు ఒకచోట
సంపదలన్నీ ఒకచోట
గంపెడుబలగం ఒకచోట
అవకాశమంతయు ఒకచోట
అవసరమెల్లను యింకొకచోట" అని

యీ కవీశ్వరుడు మనకు చూపించినారు. దౌర్జన్యముల యే వేషమునను సహింపలేని సుకుమార హృదయుడు మన కవీశ్వరుడు.

అభ్యుదయ కవులలో దాశరథి కొక ప్రత్యేకమగు స్థానము కలదు. వీరు శ్రీశ్రీని అనుకరించి మించి నారను ప్రతీతి కలదు. యువ కవులలో సంస్కృత సమాసముల నుపయో గించుటలో దక్షులు. అభ్యుదయ కవిత్వమునకు మేలి నిదర్శన ములు వీరిరచనలు. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతములకు చక్కనిభాష్య ములు వీరి గేయములు. "ఆగర్భ శ్రీనాథుడికి అనాథుడికి అనాదిగా సాగుతున్నది అనంత సంగ్రామ" మని వచించినారు. ఆ సంగ్రామము దిగ్విజయమును ఆకాంక్షించినారు. చెమట యోడ్చి కర్షక కార్మికులుఉత్పత్తిజేయు దేశధనమునుజమీం దార్లు, శ్రీమంతులు దోపిడిజేయుట వీరికి గిట్టదు.

అంతేకాదు.

"మథనపడే మేధావులు

నిర్మించిన అణుశక్తికి ప్రభుత్వాల కంట్రోళ్ళ"ను వీరుగర్హించి నారు.

"సజ్జబువ్వ కోసరమై లజ్జవిడిచి
చిరిగిన చీరలతో ముజ్జగాలు తిరిగే
పేదల ఎంగిలి మెతుకులు దొంగిలించి
బంగారం పొంగిచేచిన ధనికులను
మింగాలని దొంగ చాటుగా కాలం
తొంగి చూచుచున్న"

దని హెచ్చరించినారు.

ఈ అభ్యుదయ రచయితల కవితావ్యాసంగము ముఖ్యముగా గేయరూపముననే లభించుచున్నది. వృత్తములు మున్నగు పూర్వ ఛందస్సులను వీరెవ్వరు [శ్రీ ప్రయాగ కోదండ రామశాస్త్రి, శ్రీ దాశరధి వంటి కొందరుతప్ప] తమ సాధనగా స్వీకరింపలేదు; అవి యందుకు తగినవి కావనికూడ వీరిలో కొందరు స్పష్టముగా వచించియున్నారు.

అభ్యుదయసాహితీపరులగు యువకవుల భాషనుగురించి యొకమాట. దీర్ఘసంస్కృత సమాసములతో నిండియున్న గేయములు ప్రజా సామాన్యము నేవిధముగా రంజించునో తెలియదు. ప్రజలకొరకుద్దేశించిన సాహిత్యమునందు గాఢగూఢ సమాసములకేమైన తావు కలదాయని యోచింపవలెను.

"మహోత్పాతమై, గహనాంతర నిష్యందివలె"

2 "సదీప జాజ్వల్యమాన విప్లవ శంఖపువిభాతం"

3 "భుజంగ ప్రయాతం బభుజాభిఘాతం"

4 "ఖడ్గమృగోదగ్రవిరావం, ఝంఝానిలషడ్జధ్వానం"

స్థాలీపులాకన్యాయముగా ఉదాహృతములు. వీరి రచనలు జాను తెనుగుననే విలసిల్లవలెను. సాహిత్యము పరమ ప్రయోజనము లోకకల్యాణమను ప్రాచీనుల యభిప్రాయమునే అభ్యుదయ వాదులుకూడ అంగీకరించుట మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. సారస్వతమున నవ్యతకు సర్వదాసుస్వాగతము.

క్రొత్తదియన్నంత మాత్రముననే ఎవ్వరును ఉలికిపడవలసిన యవసరము లేదు. మార్పు సజీవ సాహిత్యమునకు సహజమగు లక్షణము. పాడిన పాటలనే మరల పాడుట వలన ఎట్టి ప్రయోజనము లేదు. ఏదోయొక విలక్షణత యున్నప్పుడే రచనలు శోభించును. అంధానుకరణము అనర్థదాయకము. నిజమైన రచయిత తనరచనలయందు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును ప్రతిబింబింప జేయవలెను. అప్పుడే సారస్వతమునకు సార్థకత. కాని యొక విజ్ఞప్తి. వాఙ్మయమున సంప్రదాయమును తృణీకరింపరాదు; సంప్రదాయము పవిత్రమైనది. మన సంప్రదాయము పోషించుకొనుచు ఎన్ని మార్పులైనను తేవచ్చును; ఎంతముందుకైన పోవచ్చును. అదియే నిజమైన ప్రగతి.

దేశమని యెడుదొడ్డ వృక్షము
ప్రేమలను పూలెత్తవలెనోయ్.

ఆకులందున అణగిమణగీ
కవితకోయిల పలకవలెనోయ్
పలుకులనువిని దేశమందభి
మానములు మొలకెత్తవలెనోయ్.

అను గురుజాడవారి మాటలు నేటి కవులందరకును ఆదరణీయములు.

అభ్యుదయవాదుల కొక యున్నతమగు ఆదర్శముగలదు; ఉజ్వలమగు భవిష్యత్తుగలదు.

(1944)

చిలకమర్తివారి రచనలు

ఆంధ్ర వచన వాఙ్మయ చరిత్రలో చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహ కవి గారిది సమున్నత స్థానము. తెలుగు ప్రబంధ కవులలో ముక్కుతిమ్మన్న యెట్టివాడో నవ్యాంధ్ర వచన రచయితలలో చిలకమర్తి అట్టివారు. ఆధునిక వచనమునకు జనకుడైన వీరేశలింగము పంతులుగారికి ప్రియశిష్యులు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు. ఉభయులుకూడ గోదావరీ తీరవాసులే.

ఆధునిక అవసరాలకు అనుగుణముగా ఆంధ్ర వచన రచన దిద్దితీర్చిన యుగకర్త గద్యతిక్కన వీరేశలింగము పంతులు గారు. వీరేశలింగముగారి ఒరవడిని అనుసరించి, తెలుగువచన రచనకు మెరుగుపెట్టి వచనవాఙ్మయ వీధులన్నింటి యందును స్వైరవిహారము గావించినది, చిలకమర్తి కవి కోకిలము. వీరి వచన శైలి వీరేశలింగముగారి శైలికన్న లలితమైనదని చెప్ప వచ్చును. ఆంగ్లభాషలోని గద్యవాఙ్మయ విశేషములను తెలుగున ప్రవేశపెట్టినవారిలో చిలకమర్తివారికి ప్రత్యేక స్థానము కలదు.

వ్యాసము, ప్రహసనము, చిన్నకథ, నవల, అనువాదము, స్వీయచరిత్ర, జీవితచరిత్ర, పత్రికారచన అనునవి ఆధునిక

వచన వాఙ్మయ విశేషములు. ఈ యన్నిటికిని మార్గదర్శకులు వీరేశలింగముగారే. ఆయన జూపించిన మార్గమున పురోగమించి, రాచబాటను వేసినవారు 'చిలకమర్తి' లక్ష్మీ నరసింహము పంతులుగారు. వీరేశలింగముగారి వలె చిలకమర్తివారు సంఘ సంస్కర్తలు. ఈ సంఘ సంస్కరణాభిలాష వీరి రచనలలో ప్రతిబింబించుచుండును. తమ రచనలలో చిలకమర్తివారు వీరేశలింగము గారివలె హాస్యమును బహుళముగా ఉపయోగించినారు. కందుకూరి హాస్యము కన్న చిలకమర్తి హాస్యము సున్నితమైనది. కొన్ని సందర్భాలలో వీరేశలింగముగారి హాస్యము కొంత పేలవముగా నుండును. అటువంటి దోషము లక్ష్మీనరసింహముగారి రచనలలో కనుపించదు.

వీరేశలింగయుగమున వచన వాఙ్మయాభివృద్ధికి కృషిచేసినవారిలో ప్రముఖులైన పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహా రావు పంతులుగారు చిలకమర్తివారి సమకాలికులు. ఆధునిక వచన వాఙ్మయమునకు పానుగంటి చిలకమర్తి కవీశ్వరులు సూర్యచంద్రుల వంటివారు. పానుగంటివారి శైలి సూర్యుని వలె తీక్షణమైనది. చిలకమర్తివారి శైలి చంద్రునివలె చల్లనిది. పానుగంటివారి వచనమును పఠించునప్పుడు ఆరితేరిన యోధుడు అవలీలగాజేయు కత్తిసాము జ్ఞప్తికి వచ్చును. చిలకమర్తివారి రచనలు చదివినప్పుడు వెన్నెలలో విహరించి నట్లుండును; పన్నీరు చిలికినట్లుండును. పానుగంటివారి హాస్యము కొంత

కరకుగానుండి అప్పుడప్పుడు మనస్సుకు నొప్పి కలిగించు చుండును; సభ్యత హద్దులుదాటిన నిదర్శనాలు కూడ పానుగంటి రచనలలో కనుపించుచున్నవి. చిలకమర్తి రచనలలో ఇటువంటి గుణము కనుపించదు. మనస్సుకు నొప్పి కలిగించని మృదువైన హాస్యము చిలకమర్తి సొమ్ము. పూర్వ వాఙ్మయమున, కవిత్రయమని ప్రసిద్ధిగాంచిన నన్నయ, తిక్కన శంభుదాసుల కెటువంటి స్థానము కలదో, అధునిక వచన వాఙ్మయమున కందుకూరి చిలకమర్తి పానుగంటి కవులకు అటువంటి స్థానములే, కలవని నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. పానుగంటివారు సాధించినది వ్యాసము మరియు విమర్శ. చిలకమర్తివారు దిద్దితీర్చినది నవల మరియు జీవిత చరిత్ర.

నవలారచనకు చిలకమర్తివారు ఉపక్రమించుటకు పూర్వము కనుపించు తెలుగు నవల రాజశేఖరచరిత్ర యొక్కటే. స్వకపోలకల్పితములగు చిత్ర వచన కావ్యములను అనేకము రచించి; చిలకమర్తివారు తెలుగుదేశమున వచనమునకు బహుళ ప్రచారము కలుగజేసినారు. వీరి నవలలు మూడు తరగతులకు జెందినవి. మొదటి తరగతి నవలలు చారిత్రక నవలలు. ఈ నవలలలో అహల్యాబాయి, హేమలత మొదలైనవి పేర్కొనదగినవి. రెండవ తరగతికి చెందిన నవలలు సాంఘిక నవలలు, వీనిలో రామచంద్రవిజయము, గణపతి పేర్కొనదగినవి. గణపతి హాస్యరసమునకు ఆలవాలమైన

నవల. మూడవ తరగతికి చెందిన సౌందర్యతిలక, కర్పూర మంజరి చిలకమర్తివారి రచనలలో పెద్ద నవలలు. ఇవి అద్భుత కథా సంవిధానమునకు ఆటపట్టులు; సుధాశరచ్చంద్రము రమేశచంద్రదత్తు సాంఘిక నవలకు అనువాదము. ఈ నవలలు ఆధునిక యుగమున ఆంధ్ర పాఠక ప్రపంచమునకు సారస్వతాభిరుచిని, గ్రంథపఠనాసక్తిని కలిగించి, వాఙ్మయ ప్రచారమునకు మిక్కిలిగా తోడ్పడినవి. చిలకమర్తి అడుగు జాడలలో నవలా రచన గావించినవారు ఆంధ్రదేశములో తరువాత మరికొందరు బయలుదేరిరి.

చిలకమర్తి వచనరచనలలో ప్రహసనములు ప్రత్యేకముగా ఒక సంపుటము. ఈ ప్రహసనములలో సంఘ సంస్కరణాభిలాష అడుగడుగున కనుపించుచుండును. గడచిన శతాబ్దాంతమున ఆంధ్రదేశములో వ్యాపించియుండిన సాంఘిక దురాచారములు యీ ప్రహసనములందు ప్రతిబింబించు చున్నవి. హాస్యమును మిక్కిలి సున్నితముగా యీ ప్రహసనాలలో లక్ష్మీనరసింహముగారు పోషించినారు; స్వేచ్ఛగా వ్యావహారిక భాషను ఉపయోగించినారు. లక్ష్మీనరసింహముగారు వ్రాసిన చిన్న కథలు కూడ చాలకలవు. ఈ కథలు అనేక తరగతులకు చెందినవి. ఆంధ్రదేశమున వాడుకలో నున్న అనేక కథలను వీరు సంపుటీకరించి యున్నారు. కొన్ని కథలకు వినోదమే ముఖ్యోద్దేశము. వీరి కథలలో కొన్ని పెద్దవి మరికొన్ని చిన్నవి కూడ కలవు. సమకాలిక సమాజమును

దై నందిన సంఘటనలను చిత్రించు నేటి చిన్న కథల వంటివి చిలకమర్తి వారి కథలుకావు. కథా కథనమే ప్రధానోద్దేశముగా కలిగినవి చిలకమర్తివారి కథలు. చమత్కారమంజరి, రాజస్థాన కథావళి, వినోదములు మొదలైనవి వీరి కథలలో చెప్పదగినవి.

చిలకమర్తి వచన రచనలలో జీవిత చరిత్రలుకూడ ముఖ్యమైనవి. గౌతమబుద్ధుడు, గురుగోవిందుడు, నానక్ మొదలైన మహాత్ముల చరిత్రలను మనోహరముగా వీరు వ్రాసియున్నారు. గడచిన శతాబ్దమున మనదేశమున ఉదయించి వివిధ రంగాలలో అనేక ఉద్యమాలకు నాయకత్వము వహించి, దేశాభివృద్ధికి కృషిచేసిన రాజరామమోహనరాయ్, ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగర్, దేవేంద్రనాథటాగోరు మొదలైన మహానుభావుల జీవితాలను చిలకమర్తి రమణీయమైన శైలిలో చిత్రించినారు. నవభారత నిర్మాతలను గూర్చి వివరముగా తెలుసుకొనకుతూహలపడు ఆంధ్ర పాఠకులకు ఈజీవిత చరిత్రలు అత్యంత ఉపయుక్తములు. ఈ రచనలలో చిలకమర్తివారి అభిరుచులు, అభిప్రాయాలు, గాఢ దేశాభిమానము అడుగడుగున మనకు వెల్లడి యగుచుండును.

పత్రికారచనలలో ఆ కాలమున చిలకమర్తివారు అందె వేసిన చేయి; స్వయముగా మనోరమ, దేశమాత అను పత్రికలకు సంపాదకత్వము వహించిరి. రాజమహేంద్రవరములోని పత్రికలతో వారికి గాఢమైన సంబంధము. వీరేశలింగముగారు కూడ పత్రికా రచయితలే. కాని చిలకమర్తివారు వీరేశలింగము

పంతులుగారివలె పత్రికద్వారా తీవ్రవాదోపవాదములందు పాల్గొని రచ్చకెక్కి రణరంగము గావించలేదు. బహుశా వీరేశలింగముగారిలోని తీవ్రత చిలకమర్తివారిలో లేకపోవుటకు కారణము వారి శారీరక దౌర్బల్యమేమో! చిలకమర్తివారి వచన రచనలలో స్వీయచరిత్రము మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. తెలుగు భాషలో స్వీయచరిత్రలు వ్రాసికొనిన పెద్దలు విశేషించి, కవి పండితులు మిక్కిలి తక్కువ. ఇట్టివారిలో తిరిగి మొట్ట మొదటివారు వీరేశలింగముగారే. చిలకమర్తివారు తమ స్వీయచరిత్రను మిక్కిలి చక్కని శైలిలో వ్రాసి ఆంధ్ర దేశమునకు ఆంధ్ర భాషకు గొప్ప ఉపకారము గావించినారు. ఇటీవలి ఆంధ్రదేశ చరిత్రను తెలుసుకొనుటకు భావి చరిత్ర కారునికి ముఖ్యమైన ఆధారముగా చిలకమర్తివారి స్వీయ చరిత్ర ప్రకాశించుచున్నది. ఇందులో వారు సమకాలిక సమాజము, అందలి సంఘటనలు, వానికి సంబంధించిన వ్యక్తులు, వారి శీలము చక్కగా చిత్రించినారు. వీరేశలింగముగారి స్వీయ చరిత్ర, చిలకమర్తివారి స్వీయ చరిత్ర మరియు చిలకమర్తివారికి అత్యంత ప్రేమాస్పదులైన టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారి స్వీయచరిత్ర అను మూడుగ్రంథాలు ఒకచోట సంపుటీక రించినచో అది గడచిన శతాబ్దముయొక్క రెండవ అర్ధభాగము మరియు యీ శతాబ్దము యొక్క మొదటిభాగమునకు సంబం ధించిన ఆంధ్రదేశ చరిత్రకాధారము కాగలదని చెప్పిన అతిశయోక్తి కాజాలదు.

చిలకమర్తివారి శైలికి ప్రత్యేకమైన విన్యాసము సొగసు కలదు. వారు ఉపయోగించు శబ్దజాలము మిక్కిలి సరళమైనది; బహుళలితమైనది. చక్కదనమునకు మారుపేరని చెప్పదగిన చిలకమర్తివారి వచనశైలి ఆంధ్ర విద్యార్థులకు అవశ్య పఠనీయమైనది. ఆంధ్ర వచనమునకు సారళ్యము సమకూర్చిన వారిలో వీరేశలింగముగారి తరువాత యెన్నదగినవారు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు.

(రేడియో ప్రసంగము - 1956)

ప్రకాశంగారి స్వీయచరిత్ర

ఒకదేశ చరిత్రగాని జాతి చరిత్రగాని తెలుసుకొనవలె నన్నచో ఆకాలమున నివసించిన మహాపురుషుల జీవిత చరిత్ర లను తెలుసుకొనుట అవసరము. మహా పురుషులే చరిత్ర నిర్మాతలు. అందుచేత వారి జీవిత వివరాలు చరిత్రకు అత్యావసరమైన సామగ్రి. ఆ సామగ్రిలేక యే దేశచరిత్రగాని యే జాతి చరిత్రగాని లేదు.

మనదేశమున జీవితచరిత్రలను దేశచరిత్రలను వ్రాయు అలవాటు తక్కువ. విశేషించి పూర్వకాలమున యీ పద్ధతి బొత్తిగా లేకుండెను. ఆధునికకాలమున యీ పద్ధతి మన దేశములో వ్యాప్తికి వచ్చినది. దేశచరిత్ర నిర్మాతలైన మహనీయులు కొందరు ఆత్మకథలను రచించినారు. తెలుగు దేశమున్న ఇట్టి మహనీయులలో అయిదుగురు ముఖ్యులుగా కన్పట్టు చున్నారు. మొదటివారు వీరేశలింగము పంతులుగారు. రెండవ వారు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు. మూడవవారు టంగుటూరి ప్రకాశంగారు. నాలుగవవారు దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యా పంతులుగారు. అయిదవవారు అయ్యదేవర కాళేశ్వర రావుగారు. నవ్యాంధ్ర నిర్మాతలలో వీరు అగ్రగణ్యులు. అందు చేత గడచిన శతాబ్దమున ఆంధ్రదేశ చరిత్రకు యీ జీవిత చరిత్రలు ముఖ్యప్రాతిపదికలై యున్నవి. ప్రకాశంగారి

ప్రజాహిత జీవనమునకు అరువది సంవత్సరాలకు పైగా వయసు కలదు. ఒక యేబది సంవత్సరాల ఆంధ్రరాజకీయాలలో ప్రకాశంగారు ప్రధాన పాత్రను నిర్వహించినారు. ఈ దృష్టితో నవ్యాంధ్రనిర్మాణమును గమనించినప్పుడు అడుగడుగున ప్రకాశంగారి త్యాగము, పట్టుదల అగుపడుచున్నవి. 19 శతాబ్దములోని మొదటి సగమున ఆంధ్రదేశములో అవతరించిన ఉద్యమాలన్నింటి యందును ప్రకాశంగారు ప్రధాన పాత్రను నిర్వహించి యున్నారు.

మానవ జీవిత మొక యాత్ర. అందు అనేక మజిలీలు ఉన్నవి; అందు కంటక పథములు కలవు, గండ శిలలు కలవు. కొండలను ఎక్కవలసి యుండును; దిగవలసి యుండును; నదులను దాటవలసి యుండును; ఒడుదొడుకులను ఎదుర్కొనవలసి యుండును. కష్టసుఖములను అనుభవించవలసియుండును. ఇవన్నియును ప్రకాశంగారి జీవిత చరిత్రలో కనుపించుచున్నవి. అందుచేత యీపుస్తకానికి జీవితయాత్రయను నామకరణము సార్థకముగా నున్నది. పంతులుగారు యీ గ్రంథములో 1872 సంవత్సరము నుండి 1922 సంవత్సరము వరకు అనగా ఒక అర్ధశతాబ్దమున జరిగిన సంఘటనలను సమీక్షించి యున్నారు. ఈ సమీక్షలో ఈ కాలమున ఆంధ్రదేశమున నందలి సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులు అద్దమునందు మూర్తివలె చక్కగా ప్రతిఫలించుచున్నవి.

ఏమాత్రము శ్రద్ధతో పరిశీలించి నప్పటికిని, ప్రకాశం పంతులుగారి జీవితము బహుముఖమైనదని ప్రస్ఫుటము కాగలదు. ప్రకాశం పంతులుగారు స్వయంకృషిచే పైకివచ్చిన మహావ్యక్తి. ఆయన జన్మించిన దొక మధ్యతరగతి కుటుంబము. చిన్నతనముననే ఆయన బీదరికముతో పోరాటము చేయుట జరిగినది. బాల్యమున జరిగిన ఈ పోరాటములో ఆయన ప్రదర్శించిన ధైర్య సాహసములు, పట్టుదల తరువాత ఆయన జీవితములో అడుగడుగున అగుపడు చున్నవి. ఎన్నికష్టాలు వచ్చినను చలించక ప్రకాశం పంతులుగారు తమ విద్యాభ్యాసమును ముగించి న్యాయవాద వృత్తిని అవలంబించి వేలకు వేలు గడించిరి.

చిన్నతనమున రాజమహేంద్రవరములో ఆయన అనేక నాటక ప్రదర్శనాలలో పాల్గొని అన్ని రకాలైన వ్యక్తులతో సహవాసము చేయుట జరిగినది. ఆరోజులలో శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారికి ప్రకాశంగారి మీద ప్రేమ కుదిరినది. లక్ష్మీనరసింహముగారి నాటకాలలో ప్రకాశం పంతులుగారు వేషాలు వేయుట జరిగినది. ఆనాటి ప్రకాశం పంతులుగారి మూర్తిని శ్రీ చిలకమర్తివారు.

"ఈగవాలిన గాని వెగ జారెడు నట్లు,
మవ్వంపు కురులను దువ్వినాడు"

అను సీసపద్యములో కనులకు గట్టినట్లుగా వరించి యున్నారు. పంతులుగారి నాటకరంగానుభవము ఆనాటి నాటక ప్రదర్శనాల

పరిస్థితిని చక్కగా వర్ణించు చున్నది. కొన్ని సందర్భాలలో బాహుబల ప్రదర్శనాలు, వీర విహారాలు కూడ అవసరమై యుండెను పంతులుగారు అందులో ఆరితేరిన జగజెట్టులని వారి జీవిత యాత్ర నిరూపించుచున్నది. వారిది పౌరుష జీవనము. చిన్నప్పుడు "రాజమండ్రి కోర్టులలో ప్లీడర్లు లాంగుకోట్లు వేసుకొని తిరుగుతూ డబ్బు సంపాదిస్తూంటే" పంతులుగారికి కూడ ప్లీడరీ వృత్తి మీద లాంగ్ కోటు మీద ప్రేమ కుదిరినది. ఈ వృత్తిలో వారు విజయము పొందినారు. ఆరోజులలో రాజమహేంద్రవరమున న్యాపతి సుబ్బారావు పంతులు, మోచర్ల రామచంద్రరావుపంతులుగార్లవంటి వారు న్యాయవాద వృత్తిలో నుండిరి. ఆ పెద్దలతో ప్రకాశం గారికి సంబంధము యేర్పడినది. కాని ఆ పెద్దలత్రోవ వేరు; ప్రకాశంగారి త్రోవ వేరు. వారు మితవాదులు. ప్రకాశంపంతులుగారు స్వభావ సిద్ధముగా అతివాదులు. అందుచేత ఆ పెద్దలతో పంతులుగారికి సంఘర్షణ తప్పలేదు. సంఘర్షణలకు జంకుట ప్రకాశంగారి ప్రకృతికి విరుద్ధము. న్యాయవాద వృత్తితో పాటు మునిసిపల్ రాజకీయాలలో ప్రకాశంగారు అడుగుపెట్టిరి. వృత్తియందేకాక మునిసిపల్ రాజకీయాలలో కూడ ప్రకాశంగారు స్వతంత్రముగా వ్యవహరించిరి. అవసరమైనప్పుడు అధికారులతో, పెద్దలతో సంఘర్షణలుపడి, ఆ సంఘర్షణలలో తమ పట్టుదలలను నెగ్గించుకొని విజయము పొందిరి. ప్రకాశంగారి జీవితములో యే ఘట్టమును చూచినను యీ గుణమే ప్రధానముగా కనుపించు

చుండును. ఆ రోజులలో సంఘసంస్కరణోద్యమము నందు కూడ ప్రకాశంగారు సానుభూతిని జూపిరి. ఈ ఉద్యమముతో పాటు ప్రకాశం పంతులుగారికి వీరేశలింగముగారితో పరిచయము యేర్పడి క్రమక్రమముగా సన్నిహితత్వము కలిగినది. అయితే ఒకానొక సందర్భంలో వీరేశలింగము గారినికూడ ధిక్కరించి వారికి వ్యతిరేకముగా వ్యవహరించిన సంఘటన యొకటి ఈ జీవితయాత్రలో కనుపించు చున్నది. ప్రకాశం పంతులుగారి స్వభావ పరిశీలన గావించిన వారికి ఈ సంఘటన ఆశ్చర్యము కలిగించునది కాదు. అవసరమైనచో ఎంతటి వారి పైనను గూడ తిరుగుబాటు చేయుటకు వెనుకాడని సాహసులు ప్రకాశం పంతులుగారు.

విద్యాధిక వృత్తులలో, స్వతంత్ర వృత్తులలో న్యాయవాద వృత్తి ప్రముఖమైనది. అందుచేతనే పంతులుగారు ఈ వృత్తివైపు ఆకర్షితులైనారు. కాని పంతులుగారి ప్రజ్ఞావిశేషమునకు రాజమహేంద్రవరానికన్న యెక్కువ విశాల రంగము అవసరమైయుండెను. ఆరోజులలో బారిస్టర్లకుండిన గణ్యత సాధారణ దేశీయ న్యాయవాదులకు లేకుండెను. ఎవరో ఒకరు ప్రకాశంగారు బారిస్టరు కారని అనినారట. వెంటనే రెక్కలు కట్టుకొని లండన్ వెళ్ళి బారిస్టర్ పట్టభద్రులై మద్రాసు నగరములో బల్లగట్టినారు ప్రకాశం పంతులుగారు. అప్పుడు చెన్నపట్టణములోని న్యాయవాద ప్రపంచమునకు మైలాపూర్ మేధావులు తలమానికములై యుండిరి. వీరం

దరును అతిరథ మహారథులు. ఈ అతిరథ మహారథుల మధ్య ప్రవేశించిన ప్రకాశంగారు అతిత్వరలో మద్రాసు న్యాయవాదులలో అగ్రగణ్యులుగా ప్రకాశించిరి. ఆరోజులలో మద్రాసు నగరమున తెలుగు సంఖ్య తక్కువ. ప్రకాశం గారు ఆనాటి ఆంధ్ర న్యాయవాదులకు శిరోభూషణముగా భాసించిరి. ఆనాటి మద్రాసు న్యాయవాదులలో టి. వి. శేషగిరి అయ్యర్, శంకరన్ నాయర్, సుబ్రహ్మణ్య అయ్యర్, సుందర అయ్యర్ భాష్యం అయ్యంగారు వి. కృష్ణస్వామి అయ్యర్ మొదలైన వులు ఆ మేధావులను గూర్చి ప్రకాశంగారు తమ జీవిత యాత్రలో క్చిత్రాలను రచించినారు. పై పెద్దలతో పాటు శ్రీనివాసయ్యంగార్, అల్లాడి, టి. ఆర్. వేంకటరామశాస్త్రి మొదలైన వారు ఆనాడు ప్రకాశం గారికి సమకాలికులైన యువక న్యాయ వాదులు. వీరందరి మధ్య ప్రకాశంగారు ప్రముఖ న్యాయవాదిగా పేరు పొంది లక్షల డబ్బును సంపాదించిరి. ఆనాటి న్యాయ వాద ప్రపంచమును గూర్చి అనేక విషయాలను చాల చక్కగా పంతులుగారు తమ జీవిత యాత్రలో వెల్లడించినారు. మన దేశమున న్యాయమూర్తులకు కూడ హడలుగా నుండిన మిక్కిలి కొద్దిమంది న్యాయవాదులలో ప్రకాశం గారికి ప్రత్యేక స్థానము కలదు. పంతులుగారి జీవితంలోని అన్ని రంగాలు ఒక యెత్తు; రాజకీయాలు యింకొక యెత్తు పంతులుగారి రాజకీయ జీవితము మ్యునిసిపల్ రాజకీయాలతో కాదు, నాటకరంగ రాజకీ

యాలతో ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఈ రాజకీయాలలో పంతులుగారు తమ వ్యక్తిత్వమును ప్రదర్శించినారని చెప్ప వచ్చును. బారిస్టర్ చదువు కొరకు లండన్ వెళ్ళిన సందర్భమున పంతులుగారికి ప్రముఖ కాంగ్రెస్ నాయకులతో పరిచయ మేర్పడినది. పంతులుగారిని బెంగాలులో విప్లవకారులు, పశ్చిమ దేశంలో తిలక్ మహాశయుడు, ఉత్తరదేశంలో లజపతిరాయ్ బాగుగా ఆకర్షించినారు. గోఖలేప్రభృతులు పంతులుగారిని ఆకర్షించలేదు. ఇందులోకూడ పంతులుగారి ప్రత్యేక వ్యక్తి త్వము ప్రస్ఫుట మగుచున్నది. లండన్‌లో ఉన్నప్పుడు దాదా భాయి నౌరోజీగారి పార్లమెంటు ఎన్నికలో పంతులుగారు పనిజేసిరి; శ్యాంజీ కృష్ణ వర్మతో పరిచయము కలిగించు కొనిరి.

పంతులుగారు తమ రాజకీయ జీవిత ప్రారంభములోని దేశ పరిస్థితులు ఇందులో చక్కగా వివరించిరి. ఆనాటి ఉద్యమాలు, ఆ ఉద్యమాల నాయకులు, వారి స్వభావాలు పంతులుగారు చక్కగా వివరించినారు. చూడండి యీ మాటలు. "........హనుమంతరావు నాయుడుగారి శుశ్రూష, రాజమహేంద్రవరంలో వీరేశలింగం పంతులు గారి సంస్కర ణోద్యమమూ కొంతవరకు నాలో రాజకీయాభిలాషలు రేకెత్తిం చాయి. అప్పటికి 1857 సంవత్సరంనాటి స్వతంత్ర యుద్ధపు కథలు ఇంకా ప్రచారములోనే ఉన్నాయి. ఏమైనా మహదాశ యాలు ఇదమిత్థమని ఏర్పడకపోయినా, నాలో ఇతర లౌకికాభి లాషలతో పాటు, దేశసేవ చెయ్యాలనే అభిలాషకూడ

ఉండేది........వివేకానందస్వామి ఉపన్యాసాలు నాకుకొంత ఉత్తేజము కలిగించాయి......... . ప్రజలు 1858 విప్లవా నంతరం కొంత నిరుత్సాహ పడినా, సక్రమమైన ఆందోళన సాగుతూ ఉండాలని కూడ గ్రహించారు. దీని ఫలితమే కాంగ్రెస్ సృష్టి అని నా అభిప్రాయము. కొంతమంది ఆంగ్ల మిత్రులు, కేవలం ధర్మబుద్ధితో కాంగ్రెస్ స్థాపనకి ప్రోత్స హించినమాట సత్యమైనను మొత్తంమీద ఆంగ్ల రాజనీతిజ్ఞులు ఈ సక్రమాందోళనా సంస్థని ప్రోత్సహించడంలో కొంత స్వార్థం కూడ లేకపోలేదని నమ్మకం.............నాకు గోఖలే అన్నా ఆయన రాజకీయాలన్నా ఒక విధమై అయిష్టం బయలు దేరింది............కాంగ్రెస్ రాజకీయాలు నన్ను అప్పట్లో ఆకర్షించక పోవడానికి, గోఖలే ప్రభృతుల నాయకత్వం, ఒక కారణం. ఆనాటి కార్యక్రమంలో గాని నాయకత్వంలోగాని నన్ను ఉత్తేజ పరిచినది ఏమిలేదు." ఈమాటలు రాజకీయంగా ప్రకాశంగారి మనస్తత్వ నిరూపణకు ఉపయోగ పడుచున్నవి. మితవాదానికి మొదటినుండియు ప్రకాశంగారు వ్యతిరేకులు. స్వభావ సిద్ధముగా వారు అతివాదులని పై మాటలు నిరూ పించు చున్నవి.

లక్షలు సంపాదించు కాలమున, న్యాయవాద వృత్తిని అవలీలగా విడిచివేసి, రాజకీయాలలో లంఘించిన త్యాగ మూర్తులు ప్రకాశం పంతులుగారు ఈ జీవిత యాత్రలో 1922 వరకు జరిగిన సంఘటనల వివరణ మాత్రమే ఉన్నందు

వలన ప్రకాశంపంతులు తీవ్ర రాజకీయ జీవనచిత్రము ఇందులో కనుపించుటలేదు. ఈ జీవితయాత్రలోని రెండవ భాగములో అట్టి వివరణ జరుగవలెను.

మద్రాస్‌లో బిపిన్‌చంద్రపాల్ గారి ఉపన్యాసాల అధ్యక్షతతో పంతులుగారు తీవ్ర రాజకీయాలలోనికి లంఘించిరి. ఆనాడు మద్రాసులోని హేమాహేమీలు బిపినచంద్రపాల్ ఉపన్యాసాలకు అధ్యక్షత వహించుటకు నిరాకరించగా పంతులు గారు అందుకొరకై ముందుకునచ్చిరి. త్యాగసమయమున అర నిముసముకూడ ఆలోచించు స్వభావము పంతులుగారిది కాదని ఇందువలన స్పష్టమగు చున్నది. తరువాత సూరత్ కాంగ్రెస్‌కు వెళ్ళుటతో, పంతులుగారికి కాంగ్రెస్ రాజకీయాలతో సన్నిహిత సంబంధము యేర్పడినది. బిసెంటమ్మ హోంరూలు ఉద్యమము కూడ పంతులుగారు శ్రద్ధతో పరిశీలించినారు. ఇవన్నియును పంతులుగారి రాజకీయ నాటకానికి నాందీ ప్రస్తావనలు గావించినవి. 1916 లో గాంధీ మహాత్ముడు సత్యాగ్రహ ప్రమాణాలు చేయించి నప్పుడు, పంతులు గారు ప్రమాణ పత్రము మీద సంతకము చేసి తమ రాజకీయ జీవిత నాటకములోని మొదటి అంకమును ప్రారంభించినారు. అందుచేత పంతులు గారి తీవ్ర రాజకీయ జీవితానికి గాంధీ మహాత్ముడే ప్రధాన కారకుడని చెప్పవచ్చును. ప్రజాహిత జీవనమున పంతులుగారు అడుగు పెట్టని రంగము లేదు. నాటకాలు, సంఘ సంస్కార

ణతో పాటు పంతులుగారు పత్రికా రచనారంగమునందు కూడ కృషిని గావించిరి. దేశ స్వాతంత్ర్య ఉద్యమానికి పెట్టని కోటగా నుండ వలెనను సంకల్పముతో పంతులుగారు, శ్రీ రాజగోపాలాచారి, డాక్టర్ పట్టాభి సీతారామయ్య, స్వర్గీయ ముట్నూరి కృష్ణారావు, స్వర్గీయ కాశీనాథుని నాగేశ్వర రావుగార్ల ప్రోత్సాహముతో స్వరాజ్య అను ఆంగ్ల పత్రికను స్థాపించి నడిపిరి. ఇది సహాయ నిరాకరణోద్యమానికి బలమైన అండగా నుండెను. అప్పటి వరకే పంతులుగారు, చిత్తరంజన్ దాస్, మోతీలాల్ నెహ్రూలతో పాటు న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించి, రాజకీయ రంగములోనికి లంఘించిరి. ఈ పత్రికను గూర్చి పంతులుగారు "1921 వ సంవత్సరంలో కాంగ్రెస్ విధానం పూర్తిగా నిర్వర్తించడానికి కంకణం కట్టుకొని బయలు దేరిన పత్రిక స్వరాజ్య ఒక్కటేనని పైనవ్రాశాను "స్వరాజ్య, అహమదాబాదు కాంగ్రెస్‌లో చేసిన తీర్మానాల ప్రకారం కాంగ్రెస్ వారినీ ప్రజలనీ బ్రహ్మాండంగా ఉద్బోధించింది." ఆ తరువాత కూడ అట్లాగే ప్రబోధిస్తూ వచ్చింది" అని వ్రాసినారు. ఇందువలన పత్రికారచనాద్వారా కూడ పంతులుగారు దేశానికి అమూల్యమైన సేవ గావించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. నిజానికి ఆరోజులలో స్వరాజ్య పత్రిక అనేకులకు త్యాగదీక్షా కంకణము గట్టినది.

ఈ జీవిత యాత్రలో పంతులుగారు అన్ని సంగతులు దాపరికము లేక చెప్పినారు. మంచి చెడ్డలు రెండింటిని

కూడ గ్రహించుటకు అనువుగా యీ జీవిత యాత్ర రచన జరిగినదని చెప్పవచ్చును. పంతులుగారు లండన్‌కు వెళ్ళిన సందర్భంలో "......ముఖ్యంగా ఈ దేశంలో లండన్‌లో స్త్రీల స్వేచ్ఛని గురించి, తాగుబోతుతనాన్ని గురించి, వ్యాపించిఉన్న అల్లిబిల్లి కథల వల్లనూ, నాచిన్ననాటి చర్యల వల్లనూ, ఇక్కడ ఈ విషయాల్లో నాకు కొంత బలహీనత ఉండిన కారణంవల్లనూ, అందరూ నేను పూర్తిగా పాడై పోతానని అనుకున్నారు. కాని నిజానికి ఆ దేశం జీవితమే నన్ను మానసికంగా కొంత ఆ బలహీనతనించి తప్పించి, మంచి మార్గానికి మళ్ళించింది." అని చెప్పినప్పుడు యథార్థ కథనము విషయములో పంతులుగారు యెట్టి శ్రద్ధవహించిరో స్పష్టము కాగలదు. పౌరుషానికి పర్యాయపదము ప్రకాశం. పట్టుదలకు మారుపేరు ప్రకాశం. ధైర్యసాహసాలకు రూపాంతరము ప్రకాశం. మూర్తీభవించిన త్యాగము ప్రకాశం. ఈ విధముగా ప్రకాశం గారు యీ పుటలలో మనకు ప్రత్యక్ష మగుచున్నారు.

చాలచక్కని మనోహరమైన శైలితో కూడిన వ్యావహారిక భాషలో ఈ జీవిత యాత్ర రచన జరిగినది. ఇటువంటి రచనలకు ఈ శైలి ఆదర్శప్రాయమైనదని చెప్పవచ్చును. ఈ గ్రంథమును పరిశీలించినప్పుడు ప్రకాశం పంతులుగారికి తెలుగు వచన రచయితలలో ఒక మంచిచోటు కలదని స్పష్టమగుచున్నది.

(రేడియో ప్రసంగము - 1956)

స్వర్గీయ సురవరము ప్రతాపరెడ్డి

ఆయన జన్మస్థానం అలంపురం తాలూకాలో "నీరుతేని" ఇటికాల పాడు అను నొక చిన్న గ్రామము; ఆయనది మధ్య తరగతి రైతు కుటుంబము; ఆయన గడించినది ఆంగ్ల విద్య; బి. యే, బి. యల్ పట్టములను పొంది న్యాయవాద వృత్తిలో ఆయన అడుగు పెట్టుట కూడ జరిగినది. కాని ఆ వృత్తిలో ఆయన మనస్సు లగ్నము కాలేదు. ఆ కాలమున హైదరాబాదు నగరము నందలి ప్రముఖులతో ఆయనకు గాఢమైన పరిచయము ఏర్పడినది. కావలసినచో ఆ పరిచయము వలన యేదైన ఒక ఉన్నతోద్యోగమును సంపాదించుటకు ఆయనకు సంపూర్ణ అవ కాశాలు ఉండెను. కాని ఆ అవకాశాలను ఆయన ఉపయో గించు కొనలేదు.

సొంత వృత్తియైన వ్యవసాయము నందు శ్రద్ధ తీసి కొనక, అభ్యసించిన న్యాయ విద్యను వృత్తిగా అవలంబించక, ద్రవ్యార్జన పైన దృష్టిని కేంద్రీకరించక ఉన్నతోద్యోగమునకై ఆశపడక, ఆ కాలమున ఆర్థికముగా లాభప్రదము కాని పత్రికా రచనా రంగము నందు అడుగుపెట్టి, ఆ సాధనము ద్వారా దేశసేవకు, భాషా సేవకు నడుముకట్టిన త్యాగమూర్తి స్వర్గీయ సురవరము ప్రతాపరెడ్డి. ఆ కాలమున మధ్య తరగతి కుటుంబీ కుడు పత్రికా సంపాదకపదవికి జీవితమును అర్పణచేయుట

చాల సాహసమైన కార్యము. అప్పటి ప్రభుత్వము ప్రాంతీయ భాషలకు ప్రబల వ్యతిరేకి; వాక్స్వాతంత్ర్య, రచనా స్వాతంత్ర్యములను సామ, దాన, భేద, దండోపాయాలతో అణచి వేయుట అప్పటి ప్రభుత్వము యొక్క నిర్ణీత విధానమై యుండెను. తెలుగు పత్రికలను చదువు అలవాటు ఆనాటి ఆంధ్ర విద్యార్థికులకు, అంతగా లేకుండెను. ఎటు జూచినను పరిస్థితులు వ్యతిరేకముగనే యున్నప్పటికిని, యెంత మాత్రము జంకక, అప్పటి వరకే, కొంత స్థిరపడిన న్యాయవాద వృత్తికి స్వస్తిచెప్పి, ఆంధ్ర శారదకు సర్వస్వము అర్పించిన విజ్ఞాన ఖని, మేధావి, ఆంధ్ర నాయకమణి స్వర్గీయ సురవము ప్రతాపరెడ్డి.

హైద్రాబాదు రాష్ట్రము నందలి ఆంధ్రోద్యమముతో ఆయనకు మొదటి నుండి గాఢమైన సంబంధము. మొట్టమొదటి ఆంధ్ర మహాసభకు ఆయనయే అధ్యక్షుడు. ఈ విధముగా హైద్రాబాదులో జరిగిన రాజకీయ, సాంస్కృతిక, సాంఘిక కార్యకలాపాలకు నేతృత్వము వహించి, ఇంచుమించుగా అన్ని ఉద్యమాల మొట్టమొదటి సమావేశాలకు ఆయనయే అధ్యక్షత వహించుట జరిగినది. తెలంగాణ ప్రజలకుఆయన మీద గల గాఢానురాగమునకు ఇది మంచి నిదర్శనము.

ప్రతాపరెడ్డి గారు మితవాదికాదు; నొప్పించక తా నొవ్వక, వ్యవహరించు స్వభావము ఆయనది కాదు. రాజకీయ, సాంఘిక, సాంస్కృతిక సమస్యలను గూర్చి ఆయనకు తీవ్రమైన అభిప్రాయాలు ఉండెను. ఆ అభిప్రాయాలను తనలో దాచు

కొను వారుకూడ ఆయన కాదు. తనకు తోచిన అభిప్రాయా లను ధైర్యముగా ప్రకటించుటలో తెలంగాణ నాయకులలో మొట్ట మొదట ఆయనను చెప్పి, తరువాత ఇతరులను పేర్కొన వలసి యున్నది. హరిజనులకు ప్రవేశము యీయని దేవాల యమున ఆయన అడుగు పెట్టలేదు; పర్యటనలో సహచరు లైన వారు, అటువంటి దేవాలయములోనికి వెళ్ళినప్పటికిని, ఆయన మాత్రము, దేవాలయములో ప్రవేశించక, వెలుపలనే కూర్చొని యుండిన సంఘటనలు ఆయన జీవితములో కలవు.

తెలంగాణమును ప్రబుద్ధము గావించుటకు గోలకొండ పత్రిక చేసిన ప్రబోధము అమోఘమైనది. ఆ పత్రికలో హైద్రాబాదు రాష్ట్ర వ్యవహారాలను గూర్చి నిర్భయముగా అభిప్రాయాలను ప్రకటించి, ప్రజలపక్షమున పోరాడిన మహ నీయుడు ప్రతాపరెడ్డి. అనేక పర్యాయాలు హోంసెక్రటరీ మొదలైన ఉద్యోగుల వద్దనుండి ఎన్నియో హెచ్చరికలు వచ్చి నప్పటికిని, ఆయన వానిని లక్ష్యము చేయక, ప్రజల అభి ప్రాయాలకు ప్రాతినిధ్యము వహించుచునే యుండిరి. హైద్రా బాదు రాజకీయ సమస్యలను గూర్చి ఆయన వ్రాసిన సంపాద కీయాలు తెలుగు వాఙ్మయమున శాశ్వతముగా నుండదగినవి. సంపాదకీయాలను ప్రభుత్వము నిషేధించినప్పుడు, ఆ సంపాద కీయాలకు బదులుగా ప్రపంచ సాహిత్యము నుండి, వాక్స్వా తంత్ర రచనా స్వాతంత్రాది ప్రాథమిక స్వత్వములను బలపరచు సూక్తులను సేకరించి వానిని ప్రకటించినప్పుడు అప్పటి

ప్రభుత్వమునకు సంపాదకీయాల కన్న ఆ సూక్తులే పదునైన బల్లెములైనవి.

తీవ్ర రాజకీయాభిప్రాయాలు కలిగియున్న శ్రీ ప్రతాపరెడ్డిగారు, రాజకీయ చదరంగాలలో ప్రవీణులు కాకపోయినందు వలన, కుట్రలుచేయు స్వభావము లేకపోయినందు వలన, యథార్థవాదియైనందు వలన, ప్రత్యక్ష రాజకీయాలలో ఇముడ లేక, విద్యా వైజ్ఞానిక రంగాలకే, యావజ్జీవితమును అంకితము గావించిరి. ప్రతాపరెడ్డిగారి స్వభావము లోని ఈ లోటు వలననే తరువాత ఆయన శాసనసభ్యులైనప్పటికిని, అన్ని విధాల యోగ్యత కలిగి యున్నప్పటికిని, మంత్రి పదవి వంటి పదవు లేమియును ఆయనకు లభ్యము కాలేదు.

పెద్దలైన వారిలో కొందరికి యువకులను ప్రోత్సహించు స్వభావము ఉండదు. తమ పదవి కొరకు, యువకులను, కార్య కర్తలను బలిచేయు పెద్దలు మన వారిలో కనపడుచున్నారు. ప్రతాపరెడ్డిగారు యీ శ్రేణిలో చేరువారు కారు. ప్రతిభ యెక్కడ నున్నప్పటికిని దానిని ప్రోత్సహించి, పెంపొంద జేయు స్వభావము ప్రతాపరెడ్డిగారిది; తెలంగాణమున యువ రచయితలకు, యువనాయకులకు ఆయన ప్రోత్సాహ సహా కారములు లభించినవి. ఈ విషయమున ప్రతాపరెడ్డిగారిని సర్వవిధముల స్వర్గీయ వేంకట లక్ష్మణరావుగారితో పోల్చ వచ్చును.

ప్రతాపరెడ్డిగారి తెలుగు శైలి, మిక్కిలి శక్తివంత మైనది. అవసరమైనప్పుడు, వాడి ములుకుల కన్న పదునైన శబ్దజాలమును వారుపయోగించెడివారు. శైలినిబట్టి వారి వ్రాతను పోల్చుకొనుట తెలంగాణములో పెద్దలందరికిని బాగుగ తెలిసిన రహస్యము. ఆంగ్ల విద్యాధికులైన ప్రతాపరెడ్డిగారు, సంస్కృతాంధ్రము లందు, ఉర్దూ ఫార్సీ భాషలయందు కూలం కషమైన పాండిత్యమును స్వయం కృషిచేత సంపాదించిరి. కళా శాలలోనే కాక సంస్కృత భాషను, ప్రాచీన పద్ధతిని, గురువుల వద్ద తాము అభ్యసించినట్లు ప్రతాపరెడ్డి పలుమారు ఉద్ఘాటించి, ఇతరులకు కూడ ఆ మార్గమునే సూచించెడివారు.

ప్రతాపరెడ్డిగారి కలము వివిధ వాఙ్మయ వీధులలో స్వైర్యవిహారము గావించినది. వారు మంచి కవిత్వము వ్రాసిరి; ఉత్తమ వచన వాఙ్మయమును సృష్టించినారు. మనోహరమైన కథానికలు రచించినారు; చక్కని నాటకములను వ్రాసినారు. వారి సారస్వత ప్రజ్ఞ సర్వతో ముఖమైనది. చరిత్ర పరిశోధన వారికి అభిమానమైన విషయములు. నిరంతర గ్రంథావలోకనము వారికి ప్రేమాస్పదమైన కార్యక్రమము. ఎంతటి ఉద్గ్రంథము నైనను, అతి వేగముగ పఠించి, అందలి సంగతులను, అవలీలగా అవగాహన చేసికొనుట ఆయనకు నల్లేరుపై బండినడక.

ప్రతాపరెడ్డిగారు కొన్నివేల పేజీల వాఙ్మయమును వ్రాసి పెట్టినారు. ఇందులో ముద్రితములు, అముద్రితములు రెండును కలవు. చరిత్ర పరిశోధనయందు అత్యంత అభిమానము

కలిగిన ప్రతాపరెడ్డిగారు ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్రను వ్రాసి ఆంధ్రదేశానికి, ఆంధ్రభాషకు మహోపకారము గావించి, తెలుగు సరస్వతిని అమూల్యాభరణములతో అలంకరించిరి. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ వారు, యీ పుస్తకమును మనకు స్వాతంత్రము వచ్చిన తరువాత ప్రకటితమైన ఆంధ్ర గ్రంథాలలో ఉత్తమమైన పుస్తకముగా నిర్ణయించి, వారి కుటుంబానికి అయిదువేల రూపాయలు బహుమతిని యిచ్చిరి. అయితే ఈ బహుమతిప్రకటన వారి జీవిత కాలములో జరుగనందువలన వారి ఆప్తుల ఆనందములో ఆవేదన మిశ్రితమైనది.

ప్రతాపరెడ్డిగారు లోకమునే తమ కుటుంబముగా భావించుకొనిన పరార్థ లు. స్వార్థము కొరకు వారు తమ విజ్ఞానమును గాని, పలుకుబడిని గాని ఉపయోగించుకొన లేదు. అహోరాత్రములు వారికొక్క టే చింత. అదియే ఆంధ్రభాష అభ్యుదయము; ఆంధ్రసంస్కృతి వికాసము; ఆంధ్రదేశము అభివృద్ధి; ఆంధ్రమహాజనుల ఐకమత్యము అభ్యున్నతి.

విశాలాంధ్రోద్యమమును ప్రతాపరెడ్డిగారు ఆశీర్వదించి బలపరిచిరి. పోలీసుచర్య తరువాత విశాలాంధ్రోద్యమ వ్యాప్తి కొరకు తెలంగాణమున కృషి చేయుటకు యేర్పాటు చేయబడిన కార్యకర్తల మొట్టమొదటి సమావేశానికి ప్రతాపరెడ్డిగారు సమావేశ కర్తలలో నొకరై యుండిరి. విశాలాంధ్ర మహాసభకు ఉపాధ్యక్షులుగా వారు పనిజేసి, నేటి మహాంధ్ర నిర్మాణమునకు వైతాళికులైనారు.

ప్రతాపరెడ్డిగారు మితభాషి. అయితే ఆ మిత భాషణము గాఢ పరిచయము యేర్పడనంత వరకే. ఒక్కమారు ఆ స్థితి యేర్పడినచో, హృదయము విప్పి, ఎంతకాలమైనను సంభాషించి, విజ్ఞానపు విందుల నిచ్చెడి వారు ప్రతాపరెడ్డిగారు. ఆయన మనస్సు నవ్య నవనీత సమానము; పలుకు మాత్రము అప్పుడప్పుడు దారుణాఖండల శస్త్రతుల్యముగా నుండెడిది. ఇష్టములేని పని దేవుడు వచ్చి బలవంత పెట్టినను ఆయన చేయువారు కారు. అది ఆయన విశిష్టత.

రాజకీయాలతో తన ప్రజాహిత జీవితమును ప్రారంభించిన ప్రతాపరెడ్డిగారు, ఆ రాజకీయాలను మధ్యలోనే వదలి, విజ్ఞాన జగతి యందే నిరంతర నివాసము కల్పించు కొనిరి. బహు భాషా విశారదులైన ప్రతాపరెడ్డి తెలంగాణములోనే కాక యావదాంధ్రము నందును దేదీప్యముగా వెలిగిన భాషా జ్యోతి; సంచార గ్రంథాలయము; సంభాషించు విజ్ఞానకోశము. ఏ విషయమును గూర్చి తెలుసుకొన దలచినప్పటికిని, ప్రతాపరెడ్డిగారితో సంభాషించినచో, కావలసినంత సామగ్రి లభించి పుస్తక పఠనము ప్రయాస తప్పి పోయెడిది.

హైద్రాబాదు రాష్ట్రము నందలి అనేక సంస్థల పెంపు సొంపులకు ప్రతాపరెడ్డిగారు ముఖ్య కారకులు. గోలకొండ పత్రిక, రెడ్డి విద్యార్థి వసతి గృహము, ఆంధ్ర మహాసభ, విశాలాంధ్రోద్యమము, లక్ష్మణరాయ పరిశోధక మండలి, ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, విజ్ఞాన వర్ధినీ పరిషత్తు, కృష్ణదేవ

రాయల గ్రంథాలయము మొదలైన అనేక సంస్థలతో గాఢ సంబంధము కలిగియుండి, వాని అభివృద్ధికి, వికాసమునకు వారు ఎంతయో తోడ్పడి యుండిరి.

ఈనాటి మహాదాంధ్ర నిర్మాతలలో ప్రతాపరెడ్డిగారికి ప్రముఖ స్థానము కలదు.

గురుదేవుడు రవీంద్రుడు

I

ఆగస్టు 15 సకల భారతదేశమునకు పండుగ; ఈ రోజు మనదేశము నూటయేబది సంవత్సరాల ఆంగ్ల పరిపాలననుండి విముక్తినొందెను. ఈ శుభ సందర్భమున మనము సంస్మరించవలసిన మహనీయులలో గురుదేవుడు రవీంద్రుడు ముఖ్యుడు. భారత జాతీయ గీతమును రచించిన మహాకవి ఆయన. అందుచేత స్వాతంత్ర్యోత్సవసందర్భమున ఆయనను స్మరించుటలో విశిష్టత కలదు. ఆయన పరమపదించినది ఆగస్టు మొదటి వారము. ఇందుచేత కూడ ఆగస్టు నెలలో ఆయన స్మరణకు ప్రత్యేకత గలదు.

రవీంద్రుడు సాహితీ ప్రపంచమున, ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి గాంచిన గొప్ప రచయిత. అంతమాత్రమే కాదు, ఆయన మన దేశ సమస్యలయందు ప్రత్యేక శ్రద్ధను తీసికొనిన త్యాగమూర్తి. ఇల్లు గాలిపోవునపుడు వీణను చేతబట్టుకొను ప్రబుద్ధుడు రవీంద్రుడుకాడు. మన దేశ నాయకులనేకులకు పూజ్యుడు రవీంద్రుడు. జాతిపితయైన గాంధీ మహాత్ముడు ఆయనను గురుదేవుడని సంబోధించెడివాడు. మహాత్ముని పూర్ణపురుషునిగా గురుదేవుడు సంభావించెడివాడు.

మన దేశ రాజకీయ సమస్యలనుగూర్చి రవీంద్రుడు సర్వదా ఆలోచించెడివాడు. 1919 సంవత్సరమునకు ముందు ఇంగ్లీషు వారు ఆయనకు సర్ బిరుదమునిచ్చి యుండిరి. ఆనాడు మన దేశములో గొప్పవారికి చాలమందికి యిటువంటి బిరుదులు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము యిచ్చియుండెను. 1919 సంవత్సరములో అమృతసర్ పట్టణమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వము జనసమూహాము పైన తుపాకులను గాల్చినపుడు అందుకు నిరసనగా రవీంద్రుడు తన సర్ బిరుదమును త్యజించెను. ఆనాడు మన దేశమున సర్ బిరుదాంకితులైన గొప్పవారు మరికొందరు ఉండిరి. కాని ఇట్టి త్యాగమును, ధైర్యమును, సాహసమును ప్రదర్శించిన వాడు రవీంద్రుడే. ఆనాడు రవీంద్రుడు ఇండియా వైస్రాయికి వ్రాసిన లేఖ ప్రపంచ లేఖా సాహిత్యములో మహోజ్వలమైనది. జపాను దేశపు సామ్రాజ్యతత్వమును నిరసించుచు జపాను కవీంద్రునికి రవీంద్రుడు వ్రాసిన యుత్తరము మరొక మహోజ్వలమైన లేఖ. బహుళః 1940 వ సంవత్సరమున్న కాబోలు భారతజాతీయ నాయకులను బ్రిటిషు ప్రభుత్వము చెరసాలలోనుంచినపుడు మిస్. రాత్‌బోన్ అను పాశ్చాత్య యువతి భారతనాయకులను దూషించుచు ఒక ప్రకటనచేసి యుండెను. ఆ ప్రకటనకు రవీంద్రుడిచ్చిన సమాధానము ఆయనకు మన స్వాతంత్రోద్యమము నందుగల గాఢమైన సానుభూతిని జాతీయ నాయకులందుగల అపార గౌరవమును వెల్లడి చేయుచున్నది.

రవీంద్రుడు గాంధీ మహాత్ముడు పరస్పరము పూజ్య భావము కలిగి యుండిరి. వారికి ఒకసారి మాత్రమే అభిప్రాయ భేదము కలిగినది. విదేశవస్తు బహిష్కరణమును చేయవలెనని గాంధీ మహాత్ముడు ప్రబోధించి స్వదేశీ ఉద్యమ ప్రచారము గావించినపుడు రవీంద్రుడు ఈ ఉద్యమము ఉపయోగమును, యోగ్యతను, సందేహించుచు గాంధీ మహాత్మునికి ఒక ఉత్తరము వ్రాసెను. దానిని ఉత్తరమనుటకన్న సాహిత్య ఖండమని చెప్పుట సమంజసము. దీనికి సమాధానముగా గాంధీ మహాత్ముడు వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరము భావగాంభీర్యము నందును, భాషాసౌందర్యము నందును రవీంద్రుని రచనకు ఏ మాత్రము తీసిపోని రమణీయమైన ఖండ కావ్యమని చెప్పవచ్చును. రవీంద్రుడు రాజకీయ నాయకుడుగా, గాంధి ఒక మహాకవిగా ఈ ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలలో ప్రత్యక్షమగు చున్నారు. ఇదియే వారి ప్రణయ కలహములలో మొదటిది, మరియు చివరిది; తరువాత వారికి అభిప్రాయ భేదాలెన్నడును కలుగలేదు. గాంధీ మహాత్ముని ఇష్టమునకు వ్యతిరేకముగా సుభాస్ చంద్ర బోసు కాంగ్రెస్ అధ్యక్ష పదవికి పోటీచేసి నపుడు కొందరు సుభాస్ చంద్రబోసు పక్షము వహించ వలసినదని రవీంద్రుని కోరిరి. కాని ఆయన అందుకు సమ్మతించ లేదు. మహాత్మునికి వ్యతిరేకముగా ఆయన ముందుకు రాలేదు.

జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ యందు రవీంద్రుడు, ప్రేమ, అభిమానము, వాత్సల్యము కలిగి యుండెను. జవాహర్ లాల్

నెహ్రూకు మొదటి నుండియు రవీంద్రుని యందు భక్తి. రవీంద్రుని ఉన్నతాదర్శముల చేత జవాహర్ లాల్ ప్రభావితు డైన నిదర్శనాలు కలవు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ యొక్కయు, భారతదేశ స్వాతంత్ర్యము యొక్కయు విదే శాంగ విధానము రూపొంద జేసిన 'రాజకీయ వేత్త జవాహర్. జవాహర్ విదేశాంగ విధానము మీద రవీంద్రుని ఉన్నతా దర్శాల ప్రభావము కనపడుచున్నది. రవీంద్రుడు జాతి విచక్షణా విధానమునకు వ్యతిరేకి. సామ్రాజ్య తత్వమునకు ప్రతికూలుడు. మానవత్వము నందు విశ్వాసము కలిగిన మహా నీయుడు. యుద్ధాలను అయుభాలను ప్రతిఘటించిన శాంతి ప్రియుడు జగత్కల్యాణమునకై పరితపించిన ఋషీశ్వరుడు. రవీంద్రుడు ప్రపంచమునకు ప్రేమ సందేశము నిచ్చిన మహాను భావుడు. ఒక జాతి మరొక జాతి మీద అధికారము వహించు జాతీయాహంకారమును. ఒక మానవుడు మరొక మానవుని బానిసగా జూచు మన స్తత్వమును రవీంద్రుడు సర్వదా వ్యతిరే కించి యుండెను. జవాహర్లాల్ దివ్యవాణి వలె, రవీంద్రుని దివ్యవాణి సకల ప్రపంచమునకు, శాంతి సందేశము నిచ్చునదిగా నుండెను. తన అభిప్రాయాలను రవీంద్రుడు ఉపన్యాసము లందును, రచనల యందున్ను పలుమారు ప్రకటించి యుండెను. స్వతంత్ర భారతదేశము ఆదర్శములు కూడ యిట్లే ఉండవలె నని ఆయన కలలుగనుచుండెను. రవీంద్రుని ఆదర్శాలు, స్వప్నాలు జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ విదేశాంగ విధానములో

ప్రతిబింబితమైనవి. ఇది రవీంద్రుని విశిష్టత. కావుననే రవీంద్రుడు సకల భారత నాయకులకు గురుదేవుడైనాడు.

ఆధునిక కాలములో భారతదేశ ఆత్మకు చిహ్నములని చెప్పదగినవారు ముగ్గురు. ఒకరు గాంధీమహాత్ముడు. రెండవ వారు రవీంద్రుడు. మూడవవారు జవాహర్ లాల్ నెహ్రూ. గాంధీ మహాత్ముడు సత్యమునకు ప్రతినిధి. రవీంద్రుడు సౌందర్యమునకు ప్రతినిధి. జవాహర్ లాల్ శివమునకు అనగా మంగళమునకు, శాంతికి ప్రతినిధి. సత్యము, సౌందర్యము, శివము భారత దేశ సంస్కృతికి మూలకందములు. భారతదేశము ఆత్మకు చిహ్నములు. వీనికి ప్రతినిధులైన యీ ముగ్గురు మహనీయుల వ్యక్తిత్వాల సమన్వయమే భారతదేశ ఆత్మ.

రవీంద్రుడు పరమపదించినప్పుడు, ఆయనకు శ్రద్ధాంజలి సమర్పించుచు రవీంద్రుని రచనలకు అమూల్యమైన వ్యాఖ్యానము వ్రాసి, పాశ్చాత్య ప్రపంచమునకు పరిచయముచేసిన డాక్టర్ రాధాకృష్ణ "రవీంద్రుడు వ్యాస, వాల్మీకుల తరగతికి చెందినవాడని" చెప్పిరి. నిజమే! వ్యాస వాల్మీకులవలె రవీంద్రుడు మహర్షియైన రవీంద్రుడు జాతీయ గీతమును పఠించు ప్రతిసందర్భమున రవీంద్రుని సుందర గంభీర ఆకారము మన కనులయెదుట సాక్షాత్కరించి శాంతి సందేశము నిచ్చుచుండును.

శూరుల జన్మము, సురల జన్మము, యేరుల జన్మము తెలుసుకొనుట కష్టమని భారత కవి సూక్తి. అదేవిధముగా

ఋషీశ్వరుల జన్మమే కాక మృత్యువుగూడ సాధారణులకు తెలుసుకొనుట కష్టమైన కార్యము. రవీంద్రుడు తన మరణము నకు కొన్ని దినములు ముందు మృత్యువును గూర్చిన ఒకరచన గావించెను. బహుశా అదియే ఆయన తుది రచన. తన యవసానమునకు కొద్దిరోజులు ముందు మృత్యువునుగూర్చి రచన గావించిన రవీంద్రుడు త్వరలో తనకు స్వర్గలోకమునుండి రానున్న ఆహ్వానమును ఊహించుకొనెనేమో! మహాత్ముల యూహాలు సత్యసామీప్యములుకదా!

(గోలకొండ స్వాతంత్రదిన సంచికకు వ్రాసిన వ్యాసము)

గురుదేవుడు రవీంద్రుడు

II

గత శతాబ్దమున మనదేశములో వివిధ రంగాల యందు దిగ్గజముల వంటి మహనీయు లనేకులు జన్మించినారు. దేవతా గణమున త్రిమూర్తులవలె వీరిలో ముగ్గురు మహనీయులు ప్రకాశించుచున్నారు. త్రిమూర్తుల యందువలె, యీముగ్గురి యందును ఒక యేకత్వము గోచరించుచున్నది. ఆయేకత్వమే భారతదేశ ఆత్మ; భారతీయ సంస్కృతిలోని ఉదాత్తత. ఆధునిక కాలము నందలి భారతీయుల ఆశయాలు, మనోరథాలు, వీరి యందు సంపూర్ణముగా మూర్తీభవించి యున్నవి. ఈ ముగ్గురి చరిత్రయే, నవభారత, స్వతంత్ర భారత, చరిత్రయని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. ఈ ముగ్గురిలో ఒకరు కవి; ఒకరు ప్రవక్త; ఒకరు ధీరోదాత్తుడైన నాయకాగ్రేసరుడు. ఇందులో కవీంద్రుని కడమ యిద్దరు గురుదేవునిగా భావించినారు. ఆ కవీంద్రుడే రవీంద్రుడు; ఆ ప్రవక్త భారత జాతిపిత గాంధీ మహాత్ముడు; ఆ మహా నాయకమణి జవాహర్లాల్ నెహ్రూ.

గాంధీ మహాత్ముడు భారత రాజకీయ రంగమునకు యేకైక నాయకత్వము వహించి, స్వాతంత్ర్యరథ సారథ్యమునకు పూనుకొనుటకుముందుగనే రవీంద్రుడు రచయితగా ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి గాంచి, తరువాత గాంధీ మహాత్ముని యూప

మున ఉప్పొంగ నున్న భారతజాతి అంతశ్శీకరణమును ప్రపంచ మునకు పరిచయము గావించినట్లు ఆయన రచనలు ఋజువు చేయుచున్నవి 1901 సంవత్సరమున శాంతినికేతన స్థాపన, 1913 సంవత్సరమున నోబుల్ బహుమతి, 1915 సంవత్సర మున విశ్వభారతి స్థాపన ఇందుకు ఉదాహరణము.

రవీంద్రుడు జాతీయకవి; విశ్వకవి. భారతదేశానికి జాతీయ గీతమును ప్రసాదించిన గౌరవము రవీంద్రునికి దక్కినది. ఒక్క జాతీయ గీతమేకాదు. ఆయన రచనల నన్నింటిని సమగ్రముగా పరిశీలించి నప్పుడు, అందులో అడుగడుగున భారత దేశము, భారత సంస్కృతి ప్రతిబింబనములు కనుపించ గలవు. సకల భారత రచయితలయందు ఇది రవీంద్రుని ప్రత్యేకత. రవీంద్రుడు వంగ వాఙ్మయ రంగమున అడుగు పెట్టుటకు ముందుగనే, వంగ సాహిత్యములో ఆధునికయుగ నిర్మాతలు కొందరు ఉద్భవించి యుండిరి. సుప్రసిద్ధ విద్వాంసుడైన ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగ రుడు వంగ వాఙ్మయమున అనేక వచన రచనలు గావించి, తన సరళ రమ్యశైలిని వంగరచయిత లందరికిని ఒరవడి గావించి యుండెను. మైకేల్ మధుసూదనదత్తు భావగంభీరమైన కావ్య ములను, మనోహరమైన శైలిలో రచించి, ఆధునిక పద్ధతులను వంగ సాహిత్య రంగమున ప్రవేశపెట్టి యుండెను. మధుసూదన దత్తు వంగసాహిత్యమున ప్రవేశపెట్టిన విప్లవాత్మకమగు మార్పులు ఒక తీవ్ర సంచలనము కలుగజేసినవి. బంకించంద్ర ఛటర్జీ మనోహరమైన నవలలను వ్రాసి వంగ వాఙ్మయమున

క్రొత్త మార్గమును చూపించి యుండెను. ఈ రచయితల వరుసలో సాహిత్య రంగమున ప్రవేశించిన రవీంద్రుడు, వీరి నందరిని తన ప్రతిభాసంపదచేత అతిక్రమించి, వంగదేశమున ఆబాలగోపాలము ఆదరణపొంది సకల భారతముకాదు సకల ప్రపంచము జోహారుల నందుకొని వంగ వాఙ్మయమున, భారతీయ సాహిత్యమున. అగ్రగణ్యుడై ప్రకాశించినాడు. రవీంద్రుని రచనా ప్రావీణ్యమును గూర్చి ప్రస్తావించుచు నవల గాని, చిన్న కథగాని, నాకన్న బాగుగా వ్రాయ గలిగినవాడు ఒక్క రవిబాబు తప్ప మరెవ్వరును లేరని శరచ్చంద్ర ఛటర్జీ యొకచూరు వ్రాసియున్నారు.

రవీంద్రుని రచనలలోని వైవిధ్యము ఇతరుల రచనల యందు కానరాదు. రవీంద్రుడు నవలలు వ్రాసినాడు, చిన్న కథలు వ్రాసినాడు, ఏకాంకికలు, నాటికలు వ్రాసినాడు, బాల వాఙ్మయమును రచించినాడు; ఉదాత్తమైన కవిత్వము అల్లి నాడు, రమణీయమైన పాటలు పాడినాడు; కళాఖండములైన వ్యాసములను లిఖించినాడు. రవీంద్రుడు సాధించక విడిచిన వాఙ్మయ విశేషము లేదు; పట్టిన దానినెల్లను బంగారము గావించక వదలి పెట్టలేదు. ఇటువంటి సర్వతోముఖ ప్రతిభా విశేషమును ప్రదర్శించిన భారతీయ రచయితలు మరెవ్వరు? రవీంద్రుని రచనలలో, అది యేతరగతికి చెందిన రచన యైనను భారత ఆత్మ అంతర్వాహినిగా ప్రవహించు చున్నది. ఇదియే రవీంద్రుని విశిష్టత.

భారతదేశ ఆత్మను, భారత సంస్కృతిని ప్రపంచమునకు వెల్లడి చేయుటకు ప్రయత్నించిన విజ్ఞానులు కొందరు ఆధునిక యుగమున కలరు. వివేకానందుడు భారతీయ వేదాంతమును తన అమోఘమైన ఉపన్యాసాల ద్వారా సకల ప్రపంచానికి పరిచయము గావించి యున్నాడు. రవీంద్రుని గౌరవాదరములకు అత్యధికముగా పాత్రుడైన అరవిందుడు యీ మార్గమున కొంత కృషి గావించియున్నాడు. గీతా భాష్యాది ఉద్గ్రంథముల ద్వారా లోకమాన్యతిలక్ భారతీయ వేదాంతమును ప్రతిపాదించు ప్రయత్నము గావించి యున్నాడు. భారత సంస్కృతి తన జీవితములో ప్రతిపదమునకు ప్రతిబింబింప జేసికొనిన మహాత్ముడు గాంధీజి. కాని మన మతము, మన వేదాంతము, మన సంస్కృతిలోని విశ్వజనీనమైన విలువలు, శాశ్వత ప్రయోజనాలు సమస్త ప్రపంచమునకు మనోరంజకముగా వివరించుటలో రవీంద్రునిదే అగ్రస్థానము. ఇందుకు కారణము రవీంద్రుడు కవియగుటయే; రవీంద్రుని రచనలు రసాత్మకములగుటయే; రవీంద్ర వాఙ్మయము కాంతాసమ్మిత మగుటయే. భారతీయ జీవిత విమర్శనమునకు ఆటపట్టులై, భారతీయ సంస్కృతి ప్రతిపాదకములైన రవీంద్రుని రచనలు ప్రపంచ సా హిత్య శిరోభూషణములు; ఉపనిషత్తులతో పోలికగల రవీంద్రుని రచనలు మానవజాతికి మహోన్నతమైన సందేశము నిచ్చినవి.

ఋషికాని వాడు కవి కాజాలడని ఆర్యోక్తి. కవీశ్వరుడైన రవీంద్రుడు ఋషీశ్వరుడని ఆయన జీవితము నిరూపించు

చున్నది. ప్రకృతిలో భగవంతుని అంశమును సందర్శించిన ప్రాచీన భారత మునీంద్రులవలె ఆశ్రమవాసము కల్పించుకొని ప్రకృతికి సన్నిహితుడుగా తన జీవనము గడపినాడు; ప్రకృతికి కవితా స్వరూపము నిచ్చినాడు. శీతల తరుచ్ఛాయలయందు, పచ్చిక పట్టులమీద, ప్రకృతి దృశ్యములమధ్య, సంగీత సాహిత్య చిత్ర లేఖనాది కళల ద్వారా, రవీంద్రుడు ఆనందోపాసన గావించి నాడు. ప్రకృతిమాత చల్లని యొడిలో ఉపలాలితుడై న ఆయన ప్రపంచానికి ప్రేమ సందేశము నిచ్చినాడు. ఆనాటివ్యాస వాల్మీ కుల రచనలవలె రవీంద్రుని రచనలుగూడ భారతజాతి ఆత్మకు ప్రతిబింబములు, భారత సంస్కృతికి భాష్యములు; భారతదేశ ఆధ్యాత్మిక సంపదకు ఆలవాలములు. వానిలో ప్రతి పదమున, భారతీయ హృదయము స్పందించు చున్నదని చెప్పినచో అతిశయోక్తి కాజాలదు.

మహాకవి రవీంద్రుడు మహాభక్తుడు కూడ. మన ఉప నిషత్తులను, మన వేదాంతమును సంపూర్ణముగా అవగాహన చేసికొని, అందువలన కలిగిన దివ్య అనుభూతితో ఆయన కవి త్వము చెప్పినాడు. గీతాంజలి ఈ విధముగా చెప్పినదే. ఆత్మ అంతరాత్మకు నివేదించుకొనిన గేయ సందోహము గీతాంజలి. ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీత మొదలైన వేదాంత గ్రంథాలలోని భావసుధారసము కడుపార గ్రోలిన రవీంద్రనాథుడు, ఆ రస పానమత్తతచే కలిగిన భావనాబలమున సౌందర్యసృష్టి గావించి యున్నాడని వేదాంతవేత్తల అభిప్రాయమై యున్నది. గాంధీజీ

వలె భగవంతునియందు పరిపూర్ణవిశ్వాసముగల ఆస్తికుడు రవీంద్రుడు.

భారత సంప్రదాయమునకు ఆటపట్టైన రవీంద్ర వాఙ్మయము, మనదేశములో మధ్యకాలము నుండి వ్యాపించిన సామాజిక దోషములను, కులతత్వాలను, అస్పృశ్యతను గాంధీజీ తన హరిజనోద్యమమును ప్రారంభించుటకు చాలముందుగనే సంఘ దురాచారములుగా చిత్రించి, పరిహరించ వలసినదని చెప్పినది. ప్రాతది యెల్లను మంచిదను భావము రవీంద్రునకు లేదు. శాశ్వతమైన ఆధ్యాత్మిక విలువలకు, నైతిక విలువలకు మాత్రమే రవీంద్రుడు ప్రాధాన్యము నిచ్చినాడు. కాలము మార్పును రవీంద్రునివాణి గమనించినది. చిరకాల దాస్యముచే, సర్వవిధముల అధఃపతితులైన భారతీయులకు, నూతన ఆశలను, ఉదాత్త ఆశయాలను, ఆత్మవిశ్వాసమును కలుగజేసినది రవీంద్ర వాఙ్మయము. విశ్వశాంతి, వసుధైక ప్రభుత్వమను ఆదర్శాలను ప్రపంచమునకు ఉపదేశించినది రవీంద్రుని లేఖిని. భారతీయుల కష్టసుఖములను, మంచి చెడ్డలను, ఉత్సాహోద్రేకాలను, ఆవేదనానందములను, చిత్రించి భారతీయ హృదయమును, మనోరథములను ప్రపంచమునకు ప్రకటించినాడు రవీంద్రుడు. ఆనాడు రవీంద్రుడు భారతదేశముగా రూపొంది, సకల ప్రపంచముతో సంభాషించినాడని చెప్పవచ్చును.

రవీంద్రునికి భరతజనయిత్రి ఆరాధ్యదేవత. సోదర భారతీయులను మాతృదేశసేవకు పురికొల్పినది రవీంద్రుని కవిత్వము. విజాతీయ సంస్కృతి, విజాతీయ అభిరుచులు, అనుకరణలు రవీంద్రునికి ఇష్టముకావు. మాతృభాషల ద్వారా విద్యాబోధన

జరగవలెనని రవీంద్రుని ఆశయము. ఎంతపాండిత్యము గడించి నప్పటికిని, ఇంగ్లీషుభాషలో సాహిత్య నిర్మాణము గావించుట భారతీయులకు సాధ్యము కాదని రవీంద్రుని అభిప్రాయము. ఇంతమాత్రాన పాశ్చాత్య సంస్కృతిని ద్వేషించువాడు కాదు రవీంద్రుడు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంస్కృతులలోని ఉత్తమ సంపద యంతయును సమ్మేళనమై విశ్వసంస్కృతిగా రూపొంద వలెనని రవీంద్రుని అభిప్రాయము. జగత్తునంతయును తన కుటుంబముగా భావించు కొనిన ఉదార చరితుడాయన.

భారతదేశము పరమత సహనమునకు ప్రఖ్యాతి వహించి నది. అనేక సంస్కృతులను, అనేక సంప్రదాయాలను ఆకళించుకొని, అనేక మతములకు పుట్టినిల్లైన గౌరవము భారత దేశమునకు కలదు. ఇకముందుగూడ ఇందుకు అనుగుణముగా భారతదేశము అభివృద్ధి పొందవలెనని ఆయన ఆశయము. ఇంచు మించుగా జవాహర్లాల్ ఆశయము కూడ ఇదియే.

రవీంద్రుని ప్రతిభ సర్వతోముఖమైనది. రవీంద్రుని శక్తి సామర్థ్యాలలో ఎంతయో వైవిధ్యము కలదు. అయినప్పటికిని ఆయన నూటికి నూరుపాళ్లుకవి. ఆయన జీవితములో అడుగడుగు నను కనుపించునది కవిత్వము. కవిగా ఆయన యిచ్చినసందేశము విశ్వజనీనమైనది. అణుబాంబుల మధ్య, కృత్రిమ ఉపగ్రహాల మధ్య యుద్ధమేఘాలఛాయలలో రవీంద్రుని వాణి జవాహర్లాల్ రూపమున మానవ జాతికి ప్రేమసందేశము నిచ్చుచున్నది.

(గోలకొండ స్వాతంత్ర్య సంచికలో వ్రాసిన వ్యాసము)

కవయిత్రి తోరూదత్

"ముదితల్ నేరగరాని విద్య కలదే ముద్దార నేర్పించి నన్" అని చెప్పిన చిలకమర్తి కవి మాటలు అక్షరాల సత్యమైనవి. ఏ రంగములో నైనను, సరియైన, సమానమైన అవకాశాలు లభించినచో పురుషులకు స్త్రీలు ఏమాత్రము తీసిపోరని ఋజువు చేయుటకు ఎన్ని నిదర్శనాలైనను చూపించ వచ్చును. గత శతాబ్దమున వంగరాష్ట్రమున జన్మించి, కీర్తిగాంచిన తోరూదత్ అను యువ కవయిత్రి జీవితము ఇటువంటి నిదర్శనాలలో పేర్కొనదగినది.

తోరూదత్ 1856 సంవత్సరమున కలకత్తా లోని అగ్ర వర్ణానికిచెందిన ఒక ఉన్నత కుటుంబమున జన్మించినది. చిన్నప్పటి నుండి సిరి సంపదలతో తులతూగినది. అయితే ఈ ఐశ్వర్యము ఆమె జీవితమును ఆనందప్రదము గావించినదని చెప్పుటకు వీలు లేదు. శైశవదశలోనే ఆమె సుకుమార హృదయానికి తీవ్ర ఆఘాతములు కొన్ని తగిలినవి. ఆమెకు పది సంవత్సరాలు నిండీ నిండని వయసులో ఆమె అన్న తన పదునాలుగవ యేట చని పోవుట జరిగినది. ఆమెకు ఇంకను మైనారటి యైనను దాటని పదునెనిమిది సంవత్సరాల వయసులో ఆమె అక్క ఇరువదేండ్ల ప్రాయమున మరణించుట జరిగినది. ఈ రెండు మృతులు ఆమె లేతయెడద మీద సమ్మెట పోటులైనవి.

ఆమె తండ్రి ఉదార భావాలు కలిగిన సజ్జనుడు; మంచి విద్వాంసుడు; ఆయన తనకూతురును అల్లారు ముద్దుగా పెంచి ఆమె విద్యాభ్యాసానికి సకల సౌకర్యాలూ కలుగజేసి, విదుషీమణిగా పెంచి పెద్ద జేసినాడు. తండ్రిగారి సుందరమైన ఆరామములో ఆమె తన శైశవము నంతయును ఆటపాటలతో వెళ్ళబుచ్చినది. విద్యాబుద్ధులు నేర్చి, సాహితీ వ్యాసంగమున నిమగ్నమైన యౌవన దశలో ఆమె తన చిన్నప్పటి అనుభవాలను, బాల్య స్నేహితులను, ప్రకృతి దృశ్యాలను తలంచుకొని ఉత్తేజితమై వానిని తన కవితా సౌధమున సుందరముగా చిత్రించి అక్షరములను గావించినది.

ఆధునిక వాతావరణములో పుట్టి పెరిగి, పాశ్చాత్య సంస్కృతి పరిపూర్ణముగా ఆకళించు కొన్నప్పటికిని, తోరూదత్ రచనలను పరిశీలించి నప్పుడు వానిలో ప్రతి పదమున భారత జాతీయతా ముద్ర స్పష్టముగా కనుపించు చుండును. ధృవుడు, ప్రహ్లాదుడు, లక్ష్మణుడు, సీతమ్మ, సావిత్రి మొదలైన పౌరాణిక వ్యక్తులను, వారి శీలమును అత్యంత అభిమానముతో ఆమె తన రచనల యందు చిత్రించినది. సాధారణముగా హిందూ కుటుంబాలలో చిన్నప్పుడు పసిపిల్లలకు ఇంటిలోని స్త్రీలు పౌరాణిక కథలను వీనుల విందుగా చెప్పుట జరుగును. బహుశా, చిన్ననాటి ఈ మధుర స్మృతులే తరువాత తోరూదత్ కవితా దర్పణమున ప్రతిఫలించినవేమో.

పదమూడు సంవత్సరాల బాలికగా నున్నప్పుడు, తండ్రి ఆమెను ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి భాషలను చదివించుట కొరకు

అయిరోపాఖండమునకు తీసికొని వెళ్లెను. ఆమె ఉన్నత విద్యా భ్యాసమంతయును పాశ్చాత్య దేశాలలోనే జరిగినది. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి భాషలను ఆమె కూలంకషముగా పఠించినది. అందు లోను ఇంగ్లీషుకన్న యెక్కువ వైదుష్యము ఆమె ఫ్రెంచి భాషలోనే సంపాదించినది; రచనా ప్రావీణ్యమున గూడ ఇంగ్లీషుకన్న యెక్కువ ప్రతిభ ఫ్రెంచిలో ఆమె ప్రకటించినదని సుప్రసిద్ధ విమర్శకుల అభిప్రాయము. నాలుగు సంవత్సరాలు విదేశాలలో విద్యాభ్యాసము గావించిన తరువాత ఆమె స్వదే శానికి, స్వరాష్ట్రానికి వచ్చినది; పాపము; తరువాత ఆమె జీవించినది నాలుగేండ్లు మాత్రమే. ఇరువది మూడు సంవత్స రాలు నిండీనిండని వయసులో ఆమె చిన్నప్పుడు తనను విడిచి వెళ్ళిన సోదరీ సోదరులను కలుసుకొనుట కొరకు పరలోకమున కేగినది. భగవంతుని సృష్టిలోని విచిత్రమేమోకానీ, ఆ ముగ్గురు సోదరీ సోదరులు, నిండు జవ్వనము గూడ దాటని వయసులో తమ కుటుంబమును, వృద్ధ జనకుని దుఃఖసముద్రములో ముంచి వేసినారు.

ఆమె తన జీవితపు చివరలోని నాలుగు సంవత్సరాలు కలకత్తానగరములోని సుందరవనాంతరము నందలి సౌధములో గడపినది. ఆమెది బక్క పలుచని సుకుమారమైన విగ్రహము. వయసుకు మించిన పాండిత్య భారముతో, నిరంతర సాహితీ వ్యాసంగపు బరువుతో, లేదీగవంటి ఆనాజూకు శరీరము కృంగి పోయినదేమో ! స్వదేశములో కొంత సంస్కృతము గూడ ఆమె

అభ్యసించినది; సంస్కృత వాఙ్మయము నందలి ఉత్తమ కావ్యా మృతమును తగినంత ఆమె తన కడుపార గ్రోలినది.

మాతృభాషయైన వంగభాషలో ఆమె యేమియును వ్రాసినట్లు కనపడదు; అందులో ఆమె నేర్పుకూడ యెక్కువ కాదేమో! ఇంచుమించుగా ఆమె రచనలన్నియును ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి భాషలలోనే జరిగినవి. ఆంగ్ల ఫ్రెంచి భాషల యందలి ప్రాచీనుల రచనలకన్న ఆధునికుల రచనలే ఆమె యెక్కువగా అభిమానించినదని ఆమె రచనలు చాటుచున్నవి.

రచనలను చాల గావించినప్పటికి, జీవిత కాలమున పుస్తకరూపముగా ఆమె ప్రకటించినది ఒక్కటి మాత్రమే. అదియే (Sheafs gleaned in French Fields) అను గ్రంథము. ఛందో వ్యాకరణాది దోషాలు కొన్ని ఉన్నప్పటికిని, భావనాశక్తి, సహజ ప్రతిభ ఇందులో ప్రముఖముగా కనుపించు చున్నవి. ఆమె మరణించిన తరువాత ఈ గ్రంథమును ఆమె వృద్ధ జనకుడు పునర్ముద్రణము చేయించెను. ఈ రచన ఫ్రెంచి సమాజమును చిత్రించుటకు ఉద్దేశించినది. కాని ఇందులో స్పష్టముగా కనుపించునది భారతీయ మనస్తత్వమేనని ఆంగ్ల సారస్వత విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఈ రచనలోని వాతా వరణమునందు పాత్రపోషణయందు ఫ్రెంచి తత్వముకన్న భార తీయత యెక్కువగా కనుపడుటయే ఇందుకు కారణము.

Mlle. D' Averes అనునది ఆమె మరొక రచన— ఇద్దరు సోదరులు ఒక సుందరాంగికై పోరాడి పరస్పరము హత్యా

గావించు కొనుట, ఈ రచనకు ఇతివృత్తము. సాహితీ దృష్టితో ఈ రచన విలువకలది. ఆమె రచనలలో శాశ్వతమైన విలువ గలవి ఆమె ఆంగ్ల ఖండకావ్యాలు. ఈ ఖండకావ్యాలలో కొన్ని ఆమె జీవిత కాలమునందే కలకత్తా రెవ్యూ, బెంగాల్ మ్యాగజీన్‌లలో ప్రకటితమై ఆమె మరణానంతరము పుస్తకరూపముగా ముద్రితమైనవి. ఇందులో ప్రహ్లాదుడు, సావిత్రి మొదలైన పౌరాణిక కథలు గలవు. ఈరచనలు భావగాంభీర్యానికి, భాషాసారళ్యానికి ఆటపట్టులు. కొన్ని సందర్భాలలో భాష యొక్క దౌర్బల్యము, విశేషించి భావోద్వేగముతో పరుగెత్తలేని శబ్ద జాలము ఆమె రచనలలో కనుపించుచుండును. భావము, భాష యీ రెండింటి దృష్ట్యాకూడ అత్యుదాత్తములైన కొన్ని రచనలుకూడ యీమె ఖండకావ్యాలలో కలవు. Our Casurina tree అనునది ఎంతటి గొప్ప కవికైనను కీర్తిని సంపాదించి పెట్ట గలిగిన మనోహర ఖండకావ్యము. భావిచరిత్ర కారుడు ఆంగ్లవాఙ్మయ చరిత్రను రచించు నప్పుడు అందులో తోరూదత్ కొక పుటను యీయక తప్పదని, సుప్రసిద్ధ కవయిత్రియైన సరోజినీదేవి ఆంగ్ల రచనలను ప్రపంచానికి పరిచయము గావించిన ఆంగ్లేయ సాహిత్య విమర్శకుడు యీమె పుస్తకానికి వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతములో ఉద్ఘాటించి యున్నాడు.

(రేడియో ప్రసంగము)

****

లజపత్ రాయ్

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యము నాలుగైదు తరాలకు చెందిన మహనీయులు, త్యాగమూర్తులు చేసిన అపార కృషి ఫలితము. ఒక్కమారు ఈ కృషిని సమీక్షించు కొన్నప్పుడు ఇందులో కొన్ని దశలను స్థూలముగా మనము నిర్ణయించ వచ్చును. ఈ దశలో ఒక్కొక్క దానికి ఒక్కొక్కరు నాయకత్వము వహించి నప్పటికిని, మేధాశక్తిలోను, త్యాగ సంపదలోను ఆనాయకునికి తీసిపోనటువంటి నాయకమణులు ప్రతిదశలోను కనిపించుచున్నారు. ఈ నాయక శ్రేణిలో లాలాలజపత్ రాయ్ విశిష్ట వ్యక్తిత్వము కలిగిన మహనీయుడు.

కాంగ్రెస్ స్థాపన తరువాత మొదటి దశకు నాయకత్వము వహించిన త్యాగమూర్తి దాదాభాయి నౌరోజీ. మొదటిదశ నౌరోజి యుగమైనచో, రెండవదశ లోకమాన్యుని యుగము; మూడవదశ గాంధీజీ యుగము; నాలుగవదశ జవాహర్లాల్ యుగము. కాంగ్రెస్ చరిత్రను మనము ఈ నాలుగు యుగాలుగా విభజించ వచ్చును. దాదాభాయి ప్రభృతులు గావించిన ప్రబోధము దేశములో మంచి జాతీయ వాతావరణము కలిగించినది; ఈ వాతావరణములో లోకమాన్యుడు స్వరాజ్యము నా జన్మ హక్కని ఉద్ఘాటించినాడు. లోకమాన్యుని పిలుపు నందుకొని, గాంధీజి భారత జాతీయ

కాంగ్రెస్‌కు స్పష్టమైన రూపురేఖలు దిద్ది, తదాశయములను అసందిగ్ధముగా ఉద్ఘాటింప జేసినాడు. గాంధీజి మార్గదర్శకత్వమున సత్యాహింసల ద్వారా పూర్ణ స్వరాజ్యము సాధింపవలెనని నిర్ణయించుకొనిన కాంగ్రెస్, జవాహర్లాల్ నేతృత్వమున, పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామికము, లోకశ్రేయస్సుకు అనుగుణమైన విదేశాంగ విధానము, సామ్యవాదము అను ఆశయాలను నిర్వచించి, వాని సాధన కొరకు కృషిచేయవలెనని తీర్మానించినది. ఈ నాలుగు దశలలో రెండవదశయైన లోకమాన్యుని యుగానికి చెందిన పురుషసింహము పాంచాలకేసరి లాలాలజపత్ రాయ్.

లోకమాన్యుని యుగమున ఆసేతుహిమాచల పర్యంతమైన భారతదేశమున ముగ్గురి నామములు ప్రతిధ్వనించినవి. లాల్, బాల్, పాల్ అనునవియే ఈ మూడు నామములు. లాల్ అనగా లాలాలజపత్ రాయ్, బాల్ అనగా బాలగంగాధరతిలక్, పాల్ అనగా బిపినచంద్రపాల్. త్రిమూర్తులవలె ఆనాడు భారతజాతీయ రంగమున, ఈ ముగ్గురు శోభిల్లిన సంఘటన ఈ నాటికిని ఆరోజులు చూచిన వృద్ధమూర్తులు మహోత్సాహముతో జ్ఞప్తి చేసికొనుచుందురు.

లాలాజి పాంచాలకేసరి యని ప్రసిద్ధి గాంచినారు. ఈ బిరుదు సర్వవిధాల ఆయనకు సార్థకమైనది. ఆయన ఆకారము, విజ్ఞానము, పరాక్రమము ఆయనకు నాటి నాయికమణులలో సింహమను పేరును సంపాదించినవి. లాలాజి తన రాజకీయాభిప్రాయాలను యెన్నడు దాచుకొనలేదు; సింహమువలె

యెలుగెత్తి ఈ అభిప్రాయాలను చాటుటకు ఆయన వెనుదీయ లేదు. సహజముగా ఆనాటి ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి కంటకప్రాయ మైనదిది. కావున, నిరంతరము గూఢచారుల బాధను ఆయన యెదుర్కొన వలసివచ్చుచుండెను. ఈ బాధ సహింపరానిదిగా విజృంభించినప్పుడు, లాలాజీ అమెరికాకు కొంతకాలము ప్రవా సము వెళ్ళుటగూడ జరిగినది. అమెరికాలో గూడ లాలాజి నిరంతరము భారత స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చి కలలు గాంచుచు కృషి గావించినారు.

కాంగ్రెస్ చరిత్రను అవలోకించినప్పుడు, అధ్యక్ష పీఠము నలంకరించిన మహా నీయులలో కొందరికి ఈ గౌరవము చాల తొందరగా లభించినదనియు, మరికొందరికి ఈ గౌరవము చాల ఆలస్యముగా లభించినదనియు వెల్లడి యగుచున్నది. సర్వవిధము లైన అర్హతలను హక్కును కలిగి యుండియు కొన్ని కారణాల వలన కాంగ్రెస్ అధ్యక్షపీఠము నలంకరింపజాలని నిదర్శనాలు గూడ మనకు గోచరించుచున్నవి. ఈ నిదర్శ నాలలో లోకమాన్య బాలగంగాధర్ తిలక్ గారి పేరు ప్రత్యేక ముగా చెప్పవలసి యున్నది. కాకలు దీరిన కాంగ్రెస్ వాదియై నప్పటికిని, లాలాలజపత్ రాయ్‌కు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షపదవి నలంక రించు గౌరవము 1920 వ సంవత్సరము వరకు లభించలేదు. అంతకు ముందు రెండుమూడు పర్యాయములు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షపదవికి పాంచాల కేసరిపేరు ప్రతిపాదించబడినప్పటికిని, లోకమాన్యుడు ఇందుకొరకు కృషి గావించినప్పటికిని, లాలాజికి

ఈ గౌరవము లభించలేదు. 1920 వ సంవత్సరమున లాలాజి ప్రథమ పర్యాయము జాతీయ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులుగా ఎన్నికయైనారు.*

లాలాజి తమ రాజకీయ జీవిత ప్రారంభములో అతి వాదులుగా ప్రఖ్యాతి గాంచినప్పటికిని, చివర దశలో వీరి అభిప్రాయాలయందు కొంత మార్పు గోచరించినది. చివర దశలో లాలాజి శాసన సభలలో కాంగ్రెస్ వాదుల ప్రవేశానికి సుముఖులుగా నుండిరి. ఇది రాజకీయ వర్గాలలో అసంతృప్తికి కారణభూతమైనది; లాలాజి నాయకత్వమునకు వ్యతిరేకముగా స్వరాష్ట్రమైన పంజాబులోనే, ఉడుకురక్తము గల యువకులు తిరుగుబాటు చేసినటు కాంగ్రెస్ చరిత్ర మనకు తెలుపుచున్నది. లాలాజి తన రాజకీయ జీవితములో తీవ్రమైన వ్యతిరేకతను కూడ యెదుర్కొనవలసి వచ్చినది. పాంచాల రాష్ట్రస్థాయి లోనే కాక, అఖిలభారత స్థాయిలో గూడ సింహాము వలె విక్ర మించిన లాలాలజపత్‌రాయ్, స్వరాష్ట్రములో ప్రబల ప్రతి పక్షము యొక్క ప్రతిఘటనను రుచిజూచినారు. లాలాజి తన జీవితములో బలవంతులైన మిత్రులనేగాక, బలవంతులైన శత్రువులను కూడ కలిగియుండిరి. ప్రపంచములో శక్తివంతు లైన మహాపురుషుల జీవితాలన్నింటియందును ఈ సత్యము గోచరించుచున్నది.

లాలాజి గొప్ప విద్వాంసుడు. నిజానికి ఆనాటితరము రాజకీయ నాయకుల ప్రత్యేకత ఇది; అది అతిరథమహారథుల

యుగము. శారీరకముగానేకాక, మానసికముగాను వామన మూర్తులైనవారి యుగము కాదది. లోకమాన్యుని నంటి విజ్ఞానమూర్తికి సర్వవిధాల యోగ్యుడైన అంతరంగమిత్రుడు లాలాలజపత్ రాయ్. సంస్కృతము, ఉర్దూ భాషలయందు లాలాలజపత్ రాయ్ కూలంకషమైన పాండిత్యము కలిగియుండిరి. రుచులయందు, అభిరుచులయందు లాలాలజపత్ రాయ్‌కు లోకమాన్యునికి మధ్య పోలికలు కనిపించుచున్నవి. ఉభయులు ప్రాచ్యవిజ్ఞానమునందు, సంస్కృత భాషయందును అపారమైన ఆసక్తితో పాటు గాఢమైన ప్రవేశము కలిగియుండిరి.

ఆనాటి కాంగ్రెస్ నాయకులనేకుల వలె లాలాలజపత్ రాయ్ మంచివక్తయై యుండిరి. నిద్రాణమైన జాతిని మేలు కొలుపుటకు, స్వాతంత్ర్య ప్రబోధముగావించి, చైతన్యము కలుగజేయుటకు, వక్తృత్వశక్తి రచనాశక్తి అత్యంత ఉపయుక్తమైన సాధనములు. లాలాలజపత్ రాయ్ ఈ రెండు సాధనములను మిక్కిలి ప్రావీణ్యముతో ఉపయోగించిరి. ఉర్దూ భాషలో లజపత్ రాయ్ ఉత్కృష్టమైన వక్తగా ప్రఖ్యాతిగాంచిరి.

ఉర్దూ సంస్కృతాలతో పాటు లాలాలజపత్ రాయ్ ఆంగ్లభాషయందు చక్కని వైదుష్యము సంపాదించియుండిరి. ఆంగ్లభాషలో వారు కొన్ని ఉద్గ్రంథములను రచించినారు. ఈ సందర్భమున వానిలో రెండింటిని గూర్చి ప్రత్యేకముగా పేర్కొన వలసి యున్నది. ఈ రెండింటిలో మొదటిది (The causes of India'n Revolt) ఈ గ్రంథములో

భారతీయులు తిరుగుబాటు చేయుటకు గల కారణాలు. భారత స్వాతంత్ర్య అవశ్యకతను వారు చక్కగా వివరించినారు. రెండవ గ్రంథము (Unhappy India) దురదృష్టవంతమైన భారత దేశము. ఆ రోజులలో అమెరికా దేశీయురాలైన మిస్ మేయో కొందరి ప్రోత్సాహము వలన భారతదేశమును గూర్చి ఒక గ్రంథము వ్రాసినది. ఈ గ్రంథములో భారతీయులను గూర్చి, భారతదేశమును గూర్చి చాల అసభ్యముగాను, అవమానకరముగాను చిత్రించుట జరిగినది. అతిశయోక్తులతో, అశ్లీలములతో, అసత్యాలతో నిండిన ఈ గ్రంథము సమస్త భారతదేశానికి ఏవగింపు కలుగ జేసినది. శమము, దమము. కలిగిన గాంధీ మహాత్ముని యంతవారు ఈ గ్రంథమును గూర్చి వ్యాఖ్యానించుచు ఇది మురికి కూపాలను మాత్రమే పరిశీలించిన మ్యునిసిపల్ అధికారిని వేదికయని తెలిపినారు. దీనికి సమాధానముగా భారతీయులు కొందరు ప్రత్యేక గ్రంథాలను వ్రాసియున్నారు. ఇందులో లాలాలజపత్ రాయ్ గారి గ్రంథము అగ్రగణ్యమైనది. ఈ గ్రంథములో మిస్ మేయో ఆరోపణలు, అసత్యాలు ఖండించి భారతదేశ స్వరూపమును వెల్లడి చేయుట జరిగినది. ఇంచుమించుగా వేయిపుటలు కలిగిన పెద్ద గ్రంథమిది.

లాలాలజపత్ రాయ్ వ్యక్తిత్వము బహుముఖమైనది. ఆయన భావాలలో అతివాదము కనిపించినప్పటికిని, ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము ఆయనను సర్వదా అనుమానించినప్పటికిని ఆయన ప్రభుత్వముతో సహాయనిరాకరణము చేయవలెనను విధానమును

యెన్నడు గూడ నూటికి నూరుపాళ్ళు బలపరచలేదు. నిజానికి ఆయనను సహాయనిరాకరణ విధానానికి వ్యతిరేకి యని చెప్పి నప్పటికిని అతిశయోక్తి కాజాలదు. 1920 వ సంవత్సరమున నాగపురమున జరిగిన కాంగ్రెస్ మహాసభలో గాంధీజీ చేత ప్రభావితుడై, మోతిలాల్ నెహ్రూ ప్రతిపాదించిన సహాయ నిరాకరణ తీర్మానమును ఆయన బలపరచి యుండెను. ఈ కాంగ్రెస్ సమావేశము తరువాత గాంధీయుగము ప్రారంభమై గాంధీ రాజకీయాలు దేశములో వ్యాప్తి నొందగా, లాలాజి కొంతకాలము భారత శాసనసభలో పనిజేసెను. కాని మోతి లాల్ నెహ్రూతో అభిప్రాయభేదము కలిగి, స్వరాజ్య వాదులు శాసన సభనుండి నిష్క్రమించుట హిందువులకు ప్రయోజన కారి కాదని గట్టిగా విశ్వసించి, కాంగ్రెస్ శాసన సభా పక్షము నుండి రాజీనామా నిచ్చి యుండెను.

స్వామి శ్రద్ధానందునికి సమకాలికుడైన లాలాజి, పాంచాల రాష్ట్రమున సర్వవిధాల స్వామీజీతో సమానస్థానము నాక్రమించెను. సంఘసంస్కర్త, విద్యాసంస్కర్త లాలాజి దయానంద ఆంగ్లోవేద కళాశాల అభివృద్ధికి ముఖ్య కారణ భూతుడైనాడు.

లాలాజి ఆర్య సంస్కృతి యందు అపారమైన ఆదరాభి మానాలు కలిగిన విద్వాంసుడు. భారతీయ సాంస్కృతిక పున రుజ్జీవనము కావలెనని గాఢముగా వాంఛించి కృషి చేసిన మనీషి. పాంచాల రాష్ట్రములో ఆర్యసమాజానికి లజపత్ రాయ్

పెట్టనికోటగా నుండిరి. ఆర్య సంస్కృతి ప్రచారము కొరకు, ప్రబోధము కొరకు, వారు తమ వాక్కును, కలమును వినియోగించి యుండిరి.

మహనీయులనేకులకు తుది దశలో కష్టాలు తప్పలేదు. లాలాజి జీవితము గూడ ఇందుకు అపవాదము కాజాలదు. చివరి రోజులలో లాలాజి జీవితము సుఖవంతముగా గడచినట్లు కనిపించదు. మహాత్ములైనవారి నిర్యాణము కూడ విషాదాంతమైన సంఘటనలు ప్రపంచ చరిత్రలో కనిపించుచున్నవి. ఇటువంటి మహనీయుల శ్రేణిలో లాలాజిని గూడ చేర్చవచ్చును. సంకుచిత దృష్టి దురభిమానాలు కలిగి, విద్వేషమునకు ప్రతినిధియైన ఒక ఘాతుకుని లాఠీదెబ్బ లాలాజి మరణమునకు కారణభూతమైనది. ఆ లాటీదెబ్బతిని రోగగ్రస్తుడై కొద్ది రోజులలో లాలాజి పరలోకగతులైనారు. తన యావజ్జీవితము భారతమాత సేవకొరకు అర్పించిన లాలాలజపత్ రాయ్ నిష్కళంకమైన జాతీయవాది; గొప్ప విద్వాంసుడు, మంచి రచయిత; వక్త; త్యాగమూర్తి; ధన్యజీవి. ఈనాటి తరమునకు సర్వవిధాల మార్గదర్శకమైనది లాలాలజపత్ రాయ్ జీవితము.

(రేడియో ప్రసంగము)

మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్

మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్‌ను తలచుకొన్నపుడు రాజఠీవి ఉట్టిపడు ఆ విగ్రహము, పాదుషాలను స్మరింప జేయు ఆ గంభీరమూర్తి మన మనోదర్పణములందు ప్రతిబింబించు చున్నవి. ఆ రాజఠీవి, ఆ గాంభీర్యము ఆయన బాహ్యస్వరూప మునకే కాక అంతరంగిక స్వరూపమునకును విలక్షణమైన ప్రత్యే కత యని చెప్పవచ్చును. శక్తివంతమైన ఆయన లేఖినీ విన్యా సము నందు, వచోవిలాసము నందు, యీ రెండు గుణములు విశిష్టముగా కనుపించుచుండును. దూషణ భూషణములకు రాగద్వేషములకు అతీతముగా కర్తవ్య నిర్వహణము గావించిన ఉదార చరితుడు మౌలానా సాహెబ్.

చండశాసనుడైన మౌలానా దయార్ద్రహృదయుడు. ఒక్కొక్కసారి ఆయన మాటలు దారుణాఖండల శస్త్రతుల్య ములైనప్పటికిని, హృదయము మాత్రము నవ్యనవనీత సమా నము. ఇస్లాం మత సంస్కృతులను గూర్చి మౌలానా సాహేబ్‌ది తుదిమాట. సకలప్రపంచములోని అరబ్బీ, ఫార్సీ విద్వాంసుల యందు ఆయనది అగ్రస్థానము. పదునాలుగు సంవత్సరాల చిరుత ప్రాయముననే భారతదేశములో లభించగల అరబ్బీ వాఙ్మయమున పారంగతుడైన మౌలానా, ఈజిప్టు వెళ్ళి Al Azhar విశ్వ విద్యాలయమున విద్యాభ్యాసమును రెండు సంవత్సరాలలో ముగించిన కుశాగ్రబుద్ధి; తరువాత కొన్ని అయిరోపా భాషలను కూడా నేర్చుకొని విశ్వసంస్కృతిని సంపూర్ణముగా ఆకళించుకొనినారు.

ఉర్దూ వాఙ్మయమున రచయితగా మౌలానా సాహెబ్‌కు మహోన్నత స్థానము కలదు. ఖురాన్‌కు ఆయన వ్రాసిన భాష్యము, తజ్కిరా అను గ్రంథరూపమున ఆయన ప్రకటించిన రచనలు సర్వదా నిలిచి యుండగలవు. మౌలానా శైలి, ఆయన వ్యక్తిత్వమువలె ప్రత్యేకమైనది. కలకత్తానుండి 'అల్ హిలాల్' వారపత్రికను ప్రకటించి ఖిలాఫత్ ఉద్యమానికి, భారత జాతీయోద్యమానికి, హిందూ ముస్లిం ఐక్యతకు పట్టుగొమ్మగా నిలిచిన మౌలానా, తరువాత భారత జాతీయ కాంగ్రెసుకు ముమ్మారు మూర్ధాభిషిక్తులై, దేశస్వాతంత్ర్యోద్యమానికి విజయవంతముగా నాయకత్వము వహించినాడు. జాన్ గంథర్ మౌలానా సాహెబ్‌ను భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మేధానిధిగా ప్రకటించినారు. మౌలానా సంపాదకీయాలు, తెలుగువారికి ముట్నూరి కృష్ణారావుగారి సంపాదకీయాలను జ్ఞప్తికి తెచ్చుచుండును. క్రిప్సురాయబార తరుణమున ఇంగ్లండు మంత్రివర్గ ప్రతినిధులతో సంప్రదింపులసందర్భమున మౌలానా ప్రదర్శించిన రాజనీతి కౌశల్యము నిరుపమానమైనది. అత్యంత కఠినమైన అగ్నిపరీక్షలలో అమోఘ విజయాలను సాధించిన నిష్కళంక జాతీయవాది మౌలానా సాహెబ్.

మౌలానా లోని రాజఠీవి, గాంభీర్యములు మోతీలాల్‌ను జ్ఞప్తిచేయుచుండును; త్యాగము, ఔదార్యము చిత్తరంజన దాస్‌ను తలపింపజేయును; ప్రాచ్యవిజ్ఞానము; పారమార్థిక చింతనము లోకమాన్యుని స్మరింపజేయును; మేరు సమాన

ధైర్యము, పట్టుదలతో కూడిన సాహసము సర్దార్ పటేల్ ను స్మృతికి తెచ్చుచున్నవి. కేసరి యను బిరుదము. లజపత్ రాయ్ యందువలె, మౌలానా యందు కూడ సంపూర్ణముగా సార్థకము. జవాహర్లాల్ యందువలె మౌలానాలో సాహిత్య విజ్ఞానముల సరససమన్వయము గోచరించుచుండును. ఈ మహనీయు లందరివలె, మౌలానా గూడ జాతిపిత గాంధీమహాత్మునిచే ప్రభావితులైన శేముషీ సింధువు, త్యాగమూర్తి.

ఆజన్మాంతము మౌలానా వ్యక్తిత్వము నందువలె, అవ సాన సమయమున గూడ ఒక విలక్షణమైన ప్రత్యేకత గోచరించు చున్నది. గీతా శ్లోకములను పఠించుచు పరమపదించిన లోక మాన్యునివలె, వైద్యుల పరిచర్యలను, ఔషధాలను నిషేధించి, "నన్ను అల్లాకు వదిలివేయుము"ని చెప్పుచు, పరమేశ్వర ధ్యాన మున లగ్నమైన హృదయముతో మౌలానాసాహెబ్ పరలోక గతుడైనాడు. దైన్యములేని జీవనము గడిపిన మౌలానా ఆయాసములేని మరణమునే పొందినారని చెప్పవచ్చును. "బలము నీవనాకు, భక్తుండ నీయెడ; ఆలుబిడ్డలేని యట్టివాడ; కావు నన్ను అధిక, కారుణ్యమున; ఇమ్మనుజ్జకమలదళమనోజ్ఞన యన"యని యోగీశ్వరేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణమూర్తిని స్మరించి కనులు మూసికొనిన భీష్ముని నిర్యాణమును, మౌలానా అవ సానము జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది.

(రేడియో ప్రసంగము - మౌలానాసాహెబ్ కీర్తిశేషులైనప్పుడు)

oooooooo

కళ

మానవునికి సౌందర్య సంవీక్షణము వలన కలుగు ఆనందము ప్రకృతి సిద్ధమైనది. నిండు పున్నమనాడు పడమటి కాంత యొడిలోన పవళించియుండు నెలబాలుని తిలకించినప్పుడు కాని, ఆకులు రాలక పూలు వాడని ఆరామమందు "చిలుక పోటులచేత జెరగిన సహకార ఫలముల" నుండి స్రవియించు పచ్చి తేనెను పరికించినప్పుడు కాని, మరియెట్టి మనోహర దృశ్యమును గాంచినప్పుడు కాని, మన హృదయములందు సౌందర్య సాక్షాత్కార మగుచుండును. విద్యాధికులకు, విజ్ఞానులకు, విద్యావిహీనులకు, అజ్ఞానులకు, శ్రీమంతులకు, నిరుపేదలకు, స్త్రీలకు, పురుషులకు, బాలురకు, అందరికిని కొలదియో, గొప్పయో సౌందర్యరక్తి యుండితీరును. మానవునకు సౌందర్యమునందున్న సహజమగు ప్రేమయే అతడు లలితకళల నారాధించుటకు ప్రోత్సాహ కారణమని చెప్పవచ్చును. మానవుని హృదయమున యెచ్చటనో దాగియున్న సృష్టిశక్తి పైకుబికివచ్చి ఏదో మూగరూపమును దాల్చుటయే లలితకళ ఆవిర్భావమని చెప్పవచ్చును. లలితకళలు సౌందర్యపు భావ చిత్రములు. కావున కళ స్వభావమును గుర్తించినప్పుడే మనము సౌందర్య దర్శనము చేయగలుగుదుము.

ప్రపంచము నందలి ఏ గొప్పకళనైన తిలకించుడు; అది ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తి నిర్మాణమని విశదమగును. అట్లగుటచే ఒక

కావ్యముఁగాని ఒక చిత్రము కాని ఒక భంగిమకాని సరిగా పూర్వ సాంప్రదాయమునే అనుసరించి; ఇదివరకున్న వాని వలెనే యుండి, ఒకే యంత్రము నుండి తయారుచేసిన నాణెముల వలె నుండుట సంభవము కాదు—ఒక క్రొత్త భావము, ఒక క్రొత్త జీవకళ, ఒక క్రొత్త చైతన్యము కలిగినదే నిక్కమగు కళయని చెప్పవలసియుండును. పాతపాటలే తిరిగి పాడిన రోతగా నుండదా! ఉద్రేకము కవిత్వమునకే కాదు—సౌందర్య ప్రధానములగు కళలన్నింటికిని జన్మస్థానమని చెప్పవచ్చును. కవివలె చిత్రకారుడు కూడ భావనా వీధులందలి తన యనుభవములను వర్ణముల రూపమున ప్రదర్శించుచుండును.

లలితకళల లక్షణములను వివరించుచు సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించు గ్రంథము లనేకము కలవు. కాని ఈ సిద్ధాంతములను మాత్రమే నమలి మ్రింగుట వలన యెవరికిని నవనవోన్మేష శాలినియగు ప్రజ్ఞ లభింపజాలదు. సహజ ప్రతిభ పరిపూర్ణముగా అభివృద్ధి నొందుటకు దోహదము మాత్రమే కావించునవి లక్షణ గ్రంథములు సంప్రదాయము, కళను సమకాలిక సాంఘిక పరిస్థితులతో సమన్వయించి ఆ రెండింటికి సమరసభావము కలిగించునది మాత్రమే! ఒక కాలమున అత్యుత్తమముగా పరిగణింపబడిన సంప్రదాయము మరియొక కాలమున పనికి రాకపోవచ్చును. కావుననే కాలముతో పాటు సంప్రదాయములు మారి జాతీయ పునర్వికాసము జరుగుచుండును. కళా సౌందర్యమును ప్రతిపాదించుయే యొక్క సిద్ధాంతమును

గాని మనము ఆ విషయమున తుదిమాటగా అంగీకరించుట పొసగదు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందు కళాసౌందర్యమును ప్రతిపాదించు ఆదర్శమిది యొక్కటేయని యెవ్వరును వ్రేలెత్తి చూపజాలరు. అట్లయినచో అభివృద్ధియను మాటయే మన శబ్దకోశమునుండి అంతరించవలసి యుండును. ఒక కాలమునందు ఒక గొప్ప కళోపాసకుడు నిర్మించిన కళాశకలమును అచ్చుగ్రుద్దినట్లు మరల మనము తయారు చేయజాలము. అట్లు చేయుట కళకాదు; చేసినను అది యొక నమూనా మాత్రమే యగును. అందు కళాసౌందర్యము లోపించితీరును. ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము వైలక్షణ్యము కలిగిన నిర్మాణమే కళోపాసకుల ఆదర్శము. బింబములకు ప్రతిబింబములను తయారుచేయుట కళోపాసకుల పనికాదు.

కవిత్వము లలితకళలలో ప్రధానస్థానము నాక్రమించును—కవిత్వమునకువలె ఇతర లలితకళలకును కారణభూతము లగు విషయములు రెండు—మొదటిది భావచిత్రము, రెండవది భావచిత్రములను హృదయ ఫలకములందు ప్రదర్శించు మనోవికారము. కావ్య ప్రపంచమున వ్యక్తుల భావచిత్రములు, వివిధ వస్తువుల దృశ్యముల భావచిత్రములు, మానవుని సుఖదుఃఖముల భావచిత్రములు, మున్నగునవి ప్రదర్శితము లగుచున్నవి. ఈ భావచిత్రముల వెనుక కవి యొక్కనివేకాదు, పాఠకుల మనోవికారములు కూడ గోచరించుచుండును. దుస్సహా దుఃఖానుభవములు, కంటికి నీరుదెచ్చి హృదయమును కరిగించు

కరుణ రసప్రపూర్ణములగు ఘట్టములు, పరమాత్మతో లీన మగుటకు అంతరాత్మపడు ఆవేదన మున్నగు మనోవికారము లతో . పాటు "దాటిపోయిన యుగముల" నాటి చరిత్ర యొక్క భావచిత్రములను లలితకళలు మనయెదుట ప్రదర్శించు చున్నవి. కార్యకారణ క్రమమున వివరింపరాని అనిర్వచనీయ మాధుర్యము సౌందర్యానుభూతి కవిత్వము మన కొసగు చున్నది. భావచిత్రములను, మనోవికారములను, కళా ప్రపంచ మున వేరుపరచుటకు వీలులేదు. ఈ రెండు శక్తుల సరస సమ్మేళ నమే కళాసౌందర్యము. ఈ రెండు శక్తులు గాక కళా ప్రపంచ మున అనేక యితర విషయములు కూడ సౌందర్య దర్శనము నకు సహకారులు కావచ్చును. ఈ సందర్భమున కళావస్తువు చారిత్రకముగా గాని ఇతరత్రముగా గాని యథార్థము కావల సిన యవసరము లేదని మనవిచేయుట ఆవశ్యకము.

ఒక ఛాయాచిత్రమును పరికించుడు—అది ప్రపంచము నందలి యొక మానవుని యొక్కగాని వస్తువుయొక్కగాని ప్రతిబింబము. ఈ ప్రతిబింబము కళాశకలము గాజాలదు. కేవలము వివిధవర్ణముల విచిత్ర సమ్మేళనము కళ కాజాలదు. అట్లే వివిధ ధ్వనుల సమ్మేళనము కూడ సంగీతము కాజాలదు. అదియే సంగీతమైనచో గాయకుడు కానివాడు కూడ సంగీత మును రచింపవచ్చును. తుట్టతుదకు వివిధ ధ్వనులను సాధ్యమై నన్ని విధములుగా సమ్మేళనము జేసిన తరువాత, వివిధ శబ్దము లను సాధ్యమైనన్ని విధములుగా సమ్మేళనము జేసిన తరు

వాత, సంగీతము, కవిత్వము ఈ ప్రపంచమునుండి శాశ్వత ముగా నిష్క్రమించవలసి వచ్చును. కావున బాహ్యస్వరూప మును గాంచి, శబ్ద వర్ణ ధ్వనుల సమ్మేళనము గాంచి; అదియే నిక్కమగు కళయని భ్రమించుట ప్రమాదము. కళా సౌందర్య మును ప్రతిపాదించు భావచిత్రములు, మనోవికారములు లేనిది అది కళ యెన్నటికిని కాజాలదు. కవితా రసపిపాసువగు పాఠకుడొక గ్రంథమును పఠించునప్పుడు శబ్దజాలముయొక్క ఇంద్రజాలముతో సంతృప్తిపడక అందలి కావ్యసౌందర్యమును తనివిదీర యనుభవించును. మేధాసంపద, యుక్తివాదము, వివిధ విషయ పరిజ్ఞానము ప్రపంచమునకు పరమోపకార మొన రించుట నిస్సంశయమే కాని రసపిపాసువునకు సౌందర్య సాక్షాత్కారము కలిగించుశక్తి మాత్రము వానికి లేదు." హృదయ శక్తి లేని మేధాశక్తి, సౌందర్యములేని విజ్ఞానము, భార్యలేని భర్త సంసారము వంటివి. ఈ సత్యమును కళా సౌంద ర్యమును తృణీకరించు శుష్కహృదయులు గ్రహింపవలెను.

కళ తత్వ శాస్త్రము కాదు; కళ చరిత్రకాదు; కళ భౌతిక శాస్త్రము కాదు. గాలిలో మేడలుకట్టుట కళగాదు. భౌతిక శాస్త్ర తత్వశాస్త్రములవలె యుక్తి వాదముపై ఆధార పడకున్నను, చరిత్రవలె గతకాలమున జరిగిన సంగతులను గ్రహించునది కాకపోయినను, కళ యందుకూడ ఒక ప్రత్యేక మగు క్రమము, విలక్షణమగు సత్యము గోచరించుచుండును. అస్పష్టమై, క్రమబద్ధముగాక చెల్లాచెదరైయున్న మనోవికారము

లకు విశిష్టము క్రమబద్ధమునగు స్వరూపము నొసంగుటయే కళ ప్రత్యేకత; ఆకాశ హర్మ్యములను నిర్మించునది గాక ప్రతిభా. వంతమగు సృష్టిని గావించునది కళ యని మనము గ్రహింప వలెను.

మన యందరికిని మనోవికారములు కలుగుచుండును. మనము సంతోషించెదము; దుఃఖించెదము; కోపించెదము; దయార్ద్రహృదయుల మగుదుము. ఆ సందర్భములందు అప్ర యత్నముగా మననోటినుండి శబ్దజాలము ఉబికివచ్చును. కాని యీ మాటలు కవిత్వము కాజాలవు. కవియగువాడు తన మనోవికారములను ఏకముఖము గావించి క్రమబద్ధముగా వ్యక్తీకరించునప్పుడే అది కవిత్వమగును; అందు సౌందర్యము ప్రతిఫలించును. కాని నోటికి వచ్చిన మాటలన్నియు కవిత్వము కాజాలవు. ప్రతిభా శాలియగు వ్యక్తిచే ప్రశాంత సమయమున సంస్మరణము నొంది వ్యక్తమైన భావములే కళాసౌందర్యము నకు ఆటపట్టులని యొక విమర్శకుని అభిప్రాయము. కావుననే మన యందరి హృదయములందు కలుగు మనోవికారములు తాత్కాలికములే. కవిత్వమునందలి మనోవికారములు విశ్వజ నీనములై, యొప్పుచుండును. అనేకులు పుత్రశోకము ననుభ వించుచున్నారు. ఆ సందర్భములందు మనోవికారము లెన్నియో రీతుల ప్రదర్శించుచున్నారు. ఈ ప్రదర్శనములు, ఈ ప్రలాప ములు తాత్కాలికములు మాత్రమే. కాని కళయందలి శోక మట్టిదిగాదు; దానికొక శాశ్వతత్వము కలదు. దీనినే కళకు

సంబంధించిన విశ్వజనీనత యని చెప్పవచ్చును. కావుననే కవి వ్యక్తీకరించిన శోకము, సంతోషము, కరుణ, వేడుక, వేదనలు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము కలిగి విశ్వజనీనములై యొప్పుచున్నవి. ఒకేయొక భావమును ప్రదర్శించు కళ కొంత వెగటు కలిగించ వచ్చును. వైవిధ్యము కళ అందమును ద్విగుణీకృత మొన రించును. కావుననే కాబోలు మన వారు కావ్యమునందు అష్టా దశవర్ణనాదులుండవలెనని విధించి కావ్యవస్తువును విశాల పరచినారు.

కళ ముఖ్య కర్తవ్యము ఉపదేశము, ప్రచారము అను శాసనములు కావు. ఉపదేశము, ప్రచారము, అనుశాసనము అంతర్వాహినులుగా నుండవచ్చును. కవిత్వమును కాంతా సమ్మితముగా గ్రహించిన మన ప్రాచీనులు యీ సత్యమును చక్కగా విశదీకరించినారు. మానవ జీవిత విమర్శనమే కళకు ముఖ్య ప్రతిపాదకమగు విషయము.

కళా సౌందర్యమునకు కేంద్రస్థాన మేదియను ప్రశ్న స్వాభావికముగా కలుగుచున్నది. ఒక చక్కని అజంతా చిత్త రువును తిలకింపుడు—ఆ చిత్రము ఒక్కొక్క మానవునియందు అతని సంస్కృతి ననుసరించి ఒక్కొక్క విధముగా సౌందర్యాను భూతి కలిగించును. కొందరిని రవివర్మపటములే యెక్కువగా ఆకర్షించుట జూచుచున్నాము. కావున కళా సౌందర్యమునకు ఆటపట్టులు మన హృదయములే యని చెప్పుట మిక్కిలి సమంజసము.

పటమునందలి వర్ణములు, రేఖలు మున్నగు సాధన సామగ్రి మాత్రమే కళాసౌందర్యమున కాటపట్టులు గాదు. అర్థశాస్త్ర ప్రపంచమున ఇవి యుపయోగకరములగు వస్తువులు ఇవి కావు—అని మనము స్పష్టముగ నిర్దేశించలేని విధముగనే కళా ప్రపంచమున గూడ "ఇవి సుందర మగు వస్తువులని" మన మొక కడపటి నిర్ణయము చేయజాలము. అర్థ శాస్త్రమున అవసరము, సరఫరా మున్నగు విషయాలు వస్తువుల యుప యోగమును నిర్ణయించిన విధముగనే రసికుల మనోవృత్తి కళా ప్రపంచమున సౌందర్య నిర్ణయము గావించుచుండును.

మనము కావ్యములను శృంగార కావ్యములు, వీరకావ్య ములు అని వివిధములుగా విభజించుచున్నాము. ఇది మన సౌల భ్యమునకై చేసికొనిన విభజనమే కాని కావ్యసౌందర్యమును కొలిచి చూపు మానదండము కాదు. శాస్త్ర ప్రకారముగా ఒక కావ్యము సర్వలక్షణ సమన్వితమై యుండవచ్చును; కాని సౌంద ర్యము సంపూర్ణముగా లోపించవచ్చును. వ్యాకరణము, అలం కార శాస్త్రము, సాహిత్య శాస్త్రము మున్నగునవి రచనా సూత్రములను బోధించి భాషా సంప్రదాయములను తెలుపు టకు సహకారము చేయును గాని కళ అంతరాత్మను చూపించ జాలవు. కళా సౌందర్యమునకు పరమ ప్రమాణములు రసికుల హృదయములు మాత్రమే.

(1945 నల్లగొండ సారస్వత పరిషత్తు వార్షిక సమావేశములో చదివిన ప్రసంగము)

మన కళా సంపద సాహిత్యము

భారతదేశానికి మహోజ్జ్వలమైన కళాసంపదకలదు. ఈ కళాసంపద యీనాటిది కాదు. దానికి అనేక సహస్రాబ్దాల వయస్సు కలదు. ప్రపంచములోని అనేక దేశాలు, అత్యధిక భాగము, విజ్ఞాన జగతిలో అడుగు పెట్టకముందు ప్రపంచ నాగరికత శైశవదశలో నున్నప్పుడే, భారతదేశము నందు కళలు, శిల్పము, విజ్ఞానము, సాహిత్యము జగజ్జేగీయ మాన ముగా అభివృద్ధిచెంది, మానవసభ్యతకు, సంస్కృతికి శాశ్వతమైన పెన్నిధిగా ప్రకాశించినవి. ఈ కళాసంపదలో సాహిత్యమునకు విశిష్టస్థానము కలదు. భారతీయ సాహిత్యము ప్రపంచ వాఙ్మ యమునకు తలమానికమై, సత్యమై, శివమై, సుందరమై, ప్రకాశించు చున్నది.

భారతదేశము బహు భాషలకు పుట్టినిల్లు. ఈ భాష లన్నింటికిని, ఉదాత్తమైన వాఙ్మయము కలదు. భారతదేశము లోని భాషలు ఒక మహావృక్షము యొక్క శాఖోపశాఖలని చెప్పవచ్చును. సనాతనమైన యీ వృక్షపు కొమ్మలు నేటికిని, పూలతో, పండ్లతో, కనుల పండువుగావించు చున్నవి. "జనని సమస్త భాషలకు సంస్కృత భాష" యని ఆర్యోక్తి. స్థూల దృష్టికి, విభిన్నముగా కన్పట్టు యీ భాషలయందు, ఈ వాఙ్మ యములందు కొంచెము పరిశీలించినచో యేకత్వము స్పష్టముగా

గోచరించు చున్నది. భారత జాతీయతతోపాటు సంస్కృత భాష ఈ భిన్న వాఙ్మయముల యేకత్వమునకు మూలప్రాతి పదికలు; అదియే మన సాహిత్యసంపద ప్రత్యేక ఉత్కృష్టత. మన దేశములోని వివిధ సారస్వతములను ఒకచోట కూర్చినచో అది యొక మంచి ముత్యాలహారముగా శోభిల్లగలదు. ఈ ముత్యాలహారమును కూర్చు సూత్రమే భారత జాతీయత, భారతీయ సంస్కృతి; సంస్కృత భాష. సంస్కృత మహా సముద్రమునుండి మనదేశ భాషలలో ప్రతియొక భాషయు, కొద్దియో గొప్పయో జలమును కొని తెచ్చుకొనుట జరిగినది. మనదేశీయ భాషల సాహిత్య వికాసము ఈ సత్యమును ఋజువు చేయుచున్నది.

సంస్కృత ప్రాకృత, దేశీయభాషా వాఙ్మయముల సంపదను గూర్చి ప్రస్తావించుటకు ముందు మన భిన్న భాషా వాఙ్మయాల ఆదర్శమును గూర్చి రెండు మాటలు చెప్పుట అత్యావసరము. ఈ ఆదర్శము దేశములోని అన్ని భాషలకును సమానమైనదని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. ఈ ఆదర్శ మును గూర్చి మన దేశములో చర్చలు బహుళముగా జరిగినవి. అలంకారికులు వివిధ సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించి యున్నారు. భరత, భామహ దండి, వామన, ఆనందవర్ధన, అభినవగుప్త, కుంతక లొల్లట, మమ్మట, శంకుక, మహిమభట్ట, హేమ చంద్ర, భోగనాథ, విద్యానాథ, సర్వజ్ఞ సింగన, అప్పయదీక్షిత, జగన్నాథాదులు, సాహిత్య శాస్త్రమును మథించి, ఉద్గ్రంథ

ములను రచించి, సిద్ధాంత ప్రతిపాదనము గావించి యున్నారు. ఈ గ్రంథాలను, ఈ సిద్ధాంతాలను, యీ చర్చలను. పరిశీలించి నప్పుడు, విశ్వశ్రేయస్సు మన వాఙ్మయముల పరమలక్ష్యమని స్పష్టము కాగలదు. జగత్కల్యాణమను మహోన్నతాదర్శముచే ప్రభావితులైన మహనీయులు మన వాఙ్మయ స్రష్టలు. ఋషి కానివాడు కావ్యము వ్రాయజాలడని మనవారు ఉద్ఘాటించి నారు. మన సాహిత్యసంపద ఉదాత్తతకు ఈ ఉద్ఘాటన మంచి నిదర్శనము.

సకల భాషలకు జననియైన సంస్కృతభాషా మహా సముద్రము మిక్కిలి అగాధమైనది. అందలి వాఙ్మయము మహోన్నతమైనది. మన వేదములు, పురాణములు విజ్ఞాన భాండారములు, సాహిత్యనిక్షేపములు. వ్యాస వాల్మీకులు ఆచంద్ర తారార్కము ప్రపంచ వాఙ్మయమునకు నాయక మణులైన కవీంద్రులు, ఋషీంద్రులు కాళిదాసాదుల రచనల చేత విశ్వ సాహిత్యము నందు సంస్కృతము అగ్రస్థానము నలంక రించుచున్నది. సంస్కృతములో లేని వాఙ్మయ విశేషము లేదు. మన దేశీయ వాఙ్మయము లన్నింటి మీద సంస్కృతము తన ముద్ర వేసినది.

భారత వాఙ్మయరంగమున ప్రాకృత భాష మహావీర గౌతమబుద్ధుల కాలమున ప్రవేశించినది. మొట్టమొదట ఈ భాషకు అర్ధమాగధి యనిపేరు. ఈ భాషయే మానవుల మూల భాషయని బౌద్ధులు అభిప్రాయ పడుచున్నారు. బౌద్ధ వాఙ్మ

యానికి ఈ ప్రాకృత భాష ఆలవాలమైనది. బుద్ధుని వచనాల రచన ఈ భాషలోనే జరిగినది. ధమ్మపదము ప్రాకృతభాషా గ్రంథము. గౌతమ బుద్ధుని వచనాలను క్రోడీకరించిన గ్రంథ జాలము భాషకు పాలీ యనుపేరు తరువాత కలిగినదని కొందరి అభిప్రాయమై యున్నది. పాలీ ప్రత్యేక భాష కాదని కొందరి అభిప్రాయము. ఈ పాలీ భాషయనుపేరు పదవ శతాబ్దము తరువాత కలిగినట్లు చెప్పబడుచున్నది. పాలీ సాహిత్యము మన దేశ సాహిత్య సంపదలో ప్రత్యేకముగా పేర్కొన దగినది.

మన దేశీయ భాషలు కూడ అనేక శతాబ్దాల వయసు కలిగి, అపారమైన ఉత్తమ వాఙ్మయమునకు ఆటపట్టులుగా నున్నవి. ఉత్తర దేశమున హిందీ, మైథిలీ, బీహారి భాషలు ముఖ్యమైనవి. ఈ భాషలలో వాఙ్మయము పన్నెండవ శతాబ్దములో ప్రారంభమైనది. అనగా కొన్ని దక్షిణ దేశ భాషలు వీని కన్న ప్రాచీనమైన వన్నమాట. మహమ్మదీయ పరిపాలన వలన, ఈ భాషల వాఙ్మయములకు ఫార్సీభాషతో సంబంధము కలిగి తత్ప్రభావము వీనిపైన కనపడుచున్నది. ఇటువంటి ప్రభావము కొంచెము ముందుగనో, వెనుకగనో, మన దేశీయ భాషల యందన్నిఁటిమీద కనపడుచున్నది. ఫార్సీ, అరబ్బీ శబ్దజాలము కొంత ఈ భాషలలో ప్రవేశించినది.

ఉత్తర దేశమున పై భాషలకు ఫార్సీ సంపర్కమువలన, హిందీభాష ఉద్భవించినది. ఈనాడు మనదేశములో అత్యధిక

సంఖ్యాకులు అర్థము చేసికొనగలిగిన భాష హిందీ భాషయే. ఇందుకు చారిత్రక కారణాలు కలవు. హిందీ భాషలో మంచి వాఙ్మయము కలదు. నానక్, కబీర్ తులసీదాసుల నామములు యావద్భారతానికి పరిచితమైనవి. ఈ కవీశ్వరులు వ్రాసిన వాఙ్మయము హిందీ భాషకు అమూల్యాలంకారమైన సాహిత్య సంపద. హిందీ భాషలో మహమ్మద్ జైసీ అను విద్వాంసుడు వ్రాసిన పద్మావతి యను కావ్యము సుప్రసిద్ధమైనది. హిందీకి ఉర్దూభాష తోడబుట్టువు. 17 మరియు 18 శతాబ్దాలలో బహమనీ రాజుల ఆదరణతో ఈ ఉర్దూ భాష అభివృద్ధి పొందినది. తరువాత ఈ భాష మన దేశములో వ్యాప్తి చెందినది. ఢిల్లీ, లక్నో, లాహోర్, హైద్రాబాదు నగరాలు ఉర్దూ భాషాభివృద్ధికి ముఖ్య కేంద్రములైనవి.

మన దేశ సాహిత్యమున వంగ వాఙ్మయము ప్రత్యేకమైనది. ఈ వాఙ్మయము పదునొకండవ శతాబ్దమున బౌద్ధుల నుండి ప్రారంభమైనట్లు కొందరి ఊహ. వంగ భాషలో పదునొకండు నుండి పదునెనిమిదవ శతాబ్దము వరకు అనగా ఏడు నూర్ల సంవత్సరాల కాలమున, బౌద్ధ, శాక్తేయ, వైష్ణవ, మత గ్రంథాలు కొన్ని వచ్చినవి. ఈ కాలమున మనదేశ మందలి వాఙ్మయసంపదమీద మతప్రభావము సర్వసాధారణముగా కనపట్టుచున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దము తరువాత వంగ వాఙ్మయమున నవీన యుగము ప్రారంభమైనది. రామ మోహన రాయ్, బంకించంద్రఛటర్జీ, ద్విజేంద్రలాల్ రాయ్, మైకేల్

మధుసూదనదత్తు, రవీంద్రనాథటాగోర్, శరశ్చంద్రఛటర్జీ మొదలైన రచయితలు వంగ సాహిత్యమున క్రొత్తరీతులను ప్రవేశపెట్టి, ఆధునిక యుగమునకు మార్గదర్శకులైనారు.

గుజరాతీ భాషలో మనకు గ్రంథరచన పదునైదవ శతాబ్దమునుండి కనుపించుచున్నది. వల్లభాచార్యుల వైష్ణవము ప్రభావము గుజరాతీ వాఙ్మయము మీద కలదు. కీర్తన సాహిత్యముమీద ఈ విధమైన ప్రభావము స్పష్టముగా కనుపించుచున్నది. గుజరాతి సాహిత్యమును అభివృద్ధి గావించిన వారిలో జైనులకు, పారసీకులకు ముఖ్యస్థానము కలదు. శ్రీ కె. యం. మున్షీ ప్రభృతులు నవీన గుజరాతి వాఙ్మయమున పేర్కొనదగినవారు.

అస్సామీ భాషలో మొట్టమొదటి గ్రంథము బురాంజీ. ఇది చారిత్రక గ్రంథము. అస్సామీలో శాక్తేయ, వైష్ణవ, బౌద్ధమతస్థులు వాఙ్మయ నిర్మాణము కావించిరి. ఆధునిక అస్సామీ వాఙ్మయముమీద వంగవాఙ్మయ ప్రభావము కనుపించుచున్నది.

మహారాష్ట్ర భాషలో వాఙ్మయము పన్నెండవ శతాబ్దము నుండి కనుపించుచున్నది. విజ్ఞానేశ్వరీయ గ్రంథకర్తయైన విజ్ఞానేశ్వరాది మహానుభావ పంథా, అనుయాయులు మహారాష్ట్రములో తొలిగ్రంథ రచన గావించిరి. ఈ భాషలో మోడీ లిపిని వాడుకలోనికి తీసికొని వచ్చిన విద్వాంసుడు

హేమాద్రిపండితుడు. ఈ భాషలో భక్తి పంథా అనుయాయులైన నామదేవ్, తుకారామ్, రామదాసుల రచనలు తరువాత వెలిసినవి. ఈ ముగ్గురి నామములు సకల భారతమునకు పరిచితములు. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య విస్తరణ మహారాష్ట్ర వాఙ్మయములో నూతన మార్గాలను ప్రోత్సహించినది. ఈ నూతన మార్గాలలో బఖేరులు, చరిత్రలు, పేర్కొనదగినవి. ఈ వాఙ్మయమున ఆధునిక యుగము 19వ శతాబ్దమున ఆరంభమైనది. బాలగంగాధర్ తిలక్, కేల్కార్, సవర్కర్ మొదలైన విజ్ఞానులు ఆధునిక వాఙ్మయమును అభివృద్ధిగావించి మహారాష్ట్ర సరస్వతిని నూతన ఆభరణాలతో అలంకరించిరి.

దాక్షిణాత్య భాషలలో తమిళము చాల ప్రాచీనమైనది. ఈ భాషలో వాఙ్మయము రెండవ శతాబ్దముననే ప్రారంభమైనది. ఈ భాషలో పేర్కొనదగిన ఆదిగ్రంథాలు మణిమేఖల, శిలప్పధికారము మొదలైనవి. ఈ గ్రంథనామములు సంస్కృత భాషా ప్రభావమును సూచించుచున్నవి. తొల్కాప్పియమ్ (తొలి కావ్యము) తమిళ భాషలో ప్రసిద్ధమైన ఆది గ్రంథాలలో నొకటి. తమిళ వాఙ్మయమునందు ఆరవ శతాబ్దమున శైవ వైష్ణవ భక్తుల రచనలు విరివిగా కనుపించుచున్నవి. పన్నెండవ శతాబ్దమున కంబరామాయణ రచన జరిగినది. ఇది సకల భారత ప్రసిద్ధిపొందిన గ్రంథము. పదునారవ శతాబ్దమున జెసూట్ పాదరీలు క్రైస్తవమత ప్రచార గ్రంథాలను రచించిరి. భారతదేశమునందలి ఇతర వాఙ్మయములలో

వలె తమిళ సారస్వతమున గూడ నూతన యుగము ప్రారంభ మైనది ఈ యుగమున తమిళ సాహిత్య రంగమున దేదీప్య మానముగా ప్రకాశించు తార సుబ్రహ్మణ్య భారతి.

క్రీ. శ. అయిదు, ఆరు శతాబ్దాలలో శాసనాల యందు ప్రాచీన కన్నడము మొట్టమొదటి సారి కనపడుచున్నది. కన్నడములోని మొట్టమొదటి గ్రంథము 9వ శతాబ్దమునందలి కవిరాజమార్గము, ఇది లక్షణ గ్రంథము. అందుచేత కర్ణాటక భాషలో ఇంతకుముందు లక్షణ గ్రంథాలు రచింపబడెనని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. ఈ వాఙ్మయాభివృద్ధికి పని చేసిన వారిలో జైనులు ప్రథములు. నృపతుంగుడు జైనుడు. కర్ణాటక సాహిత్యమున రత్నత్రయ మని ప్రసిద్ధిగాంచిన పంప, పొన్న, రన్నలు జైన వాఙ్మయ నిర్మాతలు. 11వ శతాబ్దమున రుద్రాభట్, దేవకవి మొదలైన బ్రాహ్మణ కవులు. పన్నెండవ శతాబ్దమున బసవేశ్వరుడు, చెన్నబసవడు, అక్కమహాదేవి మొదలైన వీరశైవ కవులు రచనలను గావించిరి. పదమూడవ శతాబ్దమున వైష్ణవ మత ప్రభావము ఈ సాహిత్యాభివృద్ధి మీద కనుపించుచున్నది. విజయనగర రాజుల కాలమున కర్ణాటక సాహిత్యమునకు గొప్ప పోషణ లభించినది. కన్నడ భారతమున యుద్ధపంచకము తరువాత భాగాలు, ణ్ణ కవి పూర్తి గావించి, శ్రీకృష్ణరాయలకు అంకితము గావించినాడు. ఇతర దేశీయ భాషల వలె ఆధునిక యుగమున కర్ణాటక భాషలో వివిధ వాఙ్మయ వీధులందు నవ్య రచనలు జరిగినవి.

ఈ యుగారంభకుడు కన్నడ పితామహుడు ఆలూరు వెంకట్రాయుడు.

తెలుగు భాష అతి తీయనిది; పాశ్చాత్యులచేత ప్రాచ్య ఇటాలియన్ అని ప్రశంసించబడి ప్రసిద్ధి చెందినది. దేశ భాష లందు తెలుగులెస్స అని కృష్ణరాయలు ప్రశంసించినాడు. ఆంధ్ర భాషలో ఏడవ శతాబ్దము నందలి మాలెపాడు, విప్పర్ల శాస నాదుల యందు పూర్తి తెలుగురచన కనుపించు చున్నది. రేనాటి చోళుల శాసనాలలోని తెలుగు వచనము విశిష్టమైనది. తరువాత వేంగీచాళుక్యులు ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధికి కృషిచేసిరి.

పదునొకండవ శతాబ్దమున నన్నయార్యుడు భారత రచనకు శ్రీకారము చుట్టి మూడు పర్వాలు ముగించెను. పన్నెండవ శతాబ్దమున ప్రతాపరుద్రుని కాలమున శైవ వైష్ణవ వాఙ్మయములు వ్యాప్తి నొందినవి. బసవపురాణ, రంగనాథ రామాయణాదులు ఈ తరగతిలో చేరినవి. పదమూడవ శతాబ్ద మున కవిబ్రహ్మ యైన తిక్కన శైవ వైష్ణవాలను సమన్వ యము గావించి అద్వైతము ప్రతిపాదించి తెలుగు భారతమును పూర్తిచేసెను. తరువాత నాచన సోముని హరివంశము వచ్చినది. ఇమ్మడి దేవరాయల. మరియు రెడ్డిరాజుల కాల మున ఎఱ్ఱన శ్రీనాధ బమ్మెర పోతనలు, ఆంధ్ర సరస్వతికి అమూల్యా లంకారాలను సమకూర్చిరి. తరువాత శ్రీ వీరేశ లింగం పంతులుగారు ఆంధ్ర సాహితీ పునరుద్ధరణ ప్రభావు లైనారు.

మళయాళ వాఙ్మయమునకు 15వ శతాబ్దము తరువాత రూపు రేఖలు దిద్ద బడినవి. అనగా కొంచెము ఆలస్యముగా ఈ భాషలో వాఙ్మయ నిర్మాణము ప్రారంభ మైనదన్న మాట. అధునిక మళయాళ సారస్వతమును ప్రకాశింప జేసిన మహా కవి వల్లత్తోల్ సకల భారతము నందు కీర్తి గాంచిన సారస్వత వేత్త.

ఈ విధముగా మన దేశము నందు వివిధ భాషలలో వాఙ్మయము వ్యాప్తి నొందినది. ఈ వాఙ్మయమంతయును సకల భారత దేశ సాహిత్య సంపద.

(రేడియో ప్రసంగము)

వాఙ్మయముపై-జాతీయోద్యమ ప్రభావము

నిద్రాణమైయున్న జాతిని మేలుకొలుపుటకు సాహిత్యముకన్న మహత్తరమైన సాధనము మరొక్కటి లేదు. ఒక దేశము కష్టసుఖములు, మంచి చెడ్డలు, ఒడుదుడుకులు, ఆ వాఙ్మయములో ప్రతిబింబించుచుండును. ఒక జాతి చరిత్రను నిర్మించుటలో రచయితలకుగల ప్రభావము అమోఘమైనది. రూసో వాల్టేరుల రచనలు ఫ్రెంచి విప్లవమునకు కారణభూతములైనవి.

టాల్‌స్టాయి, మాక్సింగోర్కీ, డాస్టొవొస్కి ప్రభృతులు రష్యన్ వాఙ్మయముద్వారా ఆదేశీయులలో అద్భుతమైన ప్రబోధము గలుగజేసిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయల నిర్యాణానంతరము శత్రురాజొకడు విజయనగరము మీద దండెత్తి వచ్చినప్పుడు అల్లసాని పెద్దన చెప్పిన పద్యము విని సిగ్గిల్లి ఆ రాజు తన సైన్యముతో పలాయనము చిత్తగించినాడట. ఖడ్గతిక్కన రణరంగమున వెన్నిచ్చి, యింటికి మరలి వచ్చినప్పుడు, ఆతని తల్లియు భార్యయు చెప్పిన చాటు పద్యములు ఆతనిలో పరాక్రమము విజృంభింపజేసి, యుద్ధభూమికి పంపినవట. ఇవన్నియు రచయితలకు, వాఙ్మయమునకు, దేశచరిత్రలను దిద్ది తీర్చుటలో గల ప్రభావమునకు స్థాలీపులాకముగా పేర్కొనిన నిదర్శనాలు మాత్రమే.

బ్రిటిష్ పరిపాలన క్రింద అణగిపోయిన భారతీయులను, తమ విద్యుక్తధర్మములను పాలింపవలసినదని ప్రబోధించి, మేలుకొలిపినది వాఙ్మయమే యని చెప్పిన అతిశయోక్తి కాజాలదు. ఒక యుద్యమము చక్కగా వ్యాప్తి జెందుటకు వాఙ్మయము మిక్కిలి శక్తివంతమైన సాధనమని స్వాతంత్ర్యో ద్యమ చరిత్ర నిరూపించు చున్నది. ప్రబుద్ధభారతమునకు తొలి వైతాళికులు రచయితలేనని చెప్పవచ్చును.

మన దేశీయులను మేలుకొలిపిన ప్రప్రథములలో స్వామీ దయానంద సర్వతి ముఖ్యుడు. ఆయన వ్రాసిన సత్యార్థ ప్రకాశిక బహుభాషలలో పరివర్తితమై అసంఖ్యాకులగు ప్రజల హృదయాలలో జాతీయ ఆత్మగౌరవ బీజములను చల్లి, వారి చేత స్వదేశపు గొప్పదనమును గుర్తింపజేసినది. తమకొక ప్రత్యేక సంస్కృతి, భాస్వంతమైన చరిత్ర కలదనియు, అందు కనుగుణముగా తమ భవిష్యత్తును నిర్మించుకొవలెననియు 'సత్యార్థ ప్రకాశిక ప్రబోధించినది. రాజా రామమోహాన రాయిచే ప్రబోధితమైన వంగదేశమున, ఈశ్వరచంద్ర విద్యా సాగర ప్రభృతులు స్వదేశీయులలో తమ రచనలద్వారా చైతన్య మును కలుగజేసిరి.

తరువాత స్వామీ వివేకానందుని రచనలు, ఉపన్యాస ములు ఆసేతు హిమాచల పర్యంత ప్రదేశమున ఉద్బోధము చైతన్యము కలుగజేసినవి. ముఖ్యముగా విదేశాలలో వివేకా నందుని వలన భారతదేశవ్యక్తిత్వము ప్రపంచమునకు బోధ

పడినది. పాశ్చాత్య దేశాలలో భారతీయులు అనాగరికులు, అడవి మనుష్యులను అపోహలను వివేకానందుడు తొలిగించెను. వంగదేశములో క్రమక్రమముగా వ్యాపించుచున్న క్రీస్తుమత ప్రచారమును అరికట్టుటకు మరొకవంక నుండి బ్రహ్మసమాజము ఉద్భవించినది. రఘుపతి వేంకటరత్నమునాయుడు, వీరేశ లింగము పంతులుగారలద్వారా ఆంధ్రదేశము మీద బ్రహ్మ సమాజ ప్రభావము ఎక్కువగా పడినదని చెప్పవచ్చును. కేశవ చంద్రసేనుని రచనలు వంగదేశమునందలి యువకులను ఊపి ఉత్సాహతరంగితులను జేసినవి. ఈ విధముగా దేశములో సంచ లనము కలుగజేసి, ప్రజలలో చైతన్యము వ్యాపింపజేయుటకై ఉద్యమములు క్రమక్రమముముగా తల యెత్తినవి. ఈ యుద్య మాల ప్రచారము భారతదేశమునందలి వివిధ భాషలలో విరివిగా జరిగినవి.

భారత రాజకీయాలలో డాక్టరు అనీబిసెంటు ప్రవేశము ఒక చరిత్రాత్మక ఘట్టము. ఆమె మన జాతీయోద్యమమునకు తొలిసారి విప్లవ దృక్పథము నిచ్చిన వీరనారీమణి, త్యాగశీల, హోంరూలు ఉద్యమముద్వారా, శాసనోల్లంఘనము జేసి చెర సాల కరిగి, ప్రజలలో చెరసాల భయమును తొలగించిన గౌర వము డాక్టర్ అనీబిసెంటుకు చెందుచున్నది. భారతీయ సంస్కృతి, నాగరికతా విజ్ఞానములమీద ఆమెకు అత్యంత గౌరవము. భగవద్గీతను ఇంగ్లీషులోనికి అనువదించి, యువకుల లో గీతాప్రచారము గావించి, భారతీయులలో దేశాభిమానము

ప్రచారము జేయుటకు ఆమె జేసిన సేవ అత్యంత ప్రశంసనీయమైనది. దివ్యజ్ఞానసమాజ ఉద్యమముద్వారా, దివ్యజ్ఞాన సమాజ సంఘమును స్థాపించి ఉపన్యాసములతో భారతదేశమును ప్రబుద్ధముగావించినది, డాక్టర్ అనీబిసెంటు. విద్యాధికులు, విద్యార్థులు, యువకులు డాక్టర్ అనీబిసెంటుకు అనుచరులుగా చేరిరి. ఆమె ప్రారంభించిన హోం రూల్ ఉద్యమమునకు సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్, పండిత్ జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూగార్లు కొంతకాలము సంయుక్త కార్యదర్శులుగా పని జేసిరను సత్యము పేర్కొనదగిన విశేషము.

మరొక ప్రక్కనుండి మహారాష్ట్రములో వీరసావర్కార్ విప్లవ ధ్వజమును ఎగురవేసి, సోదరదేశీయులలో తన పుస్తకముల ద్వారా ప్రబోధము సాగించెను. మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్య స్థాపన, ఉన్నతి, పతనములనుగూర్చి వివరించుచు, సావర్కార్ వ్రాసిన హిందూపద్ పాదుషాహి గ్రంథము మహారాష్ట్రులలో స్వతంత్ర భావములను కలుగ జేసెను.

1857 సంవత్సరములో మనదేశమున బ్రిటీషు పరిపాలన మీద ప్రకటింపబడిన స్వాతంత్ర్య యుద్ధమును, బ్రిటీష్ ప్రభుత్వము కొందరు విద్రోహుల సహాయముతో అణచివేసి, దానిని ఒక తిరుగుబాటుగ మాత్రమే చిత్రించినది. వీర సావర్కార్ ఈ 1857 విప్లవమునుగూర్చి "భారత స్వాతంత్ర్య సమరమను ఒక ఉద్గ్రంథమును రచించెను. మహోజ్వలమగు ఈ" గ్రంథమును బ్రిటీష్ ప్రభుత్వము నిషేధించినను రహస్యముగా ఎందరో

యువకులు దానిని పఠించి, సోదర దేశీయులలో స్వాతంత్ర్యో ద్యమ ప్రచారము చేసిరి. ఈ గ్రంథమును పఠించి వారను నేరముమీద ఎందరో యువకులు అరెస్టు అయినారు. "భారత స్వాతంత్ర్యసమరము" దేశీయుల రక్తమును ఉడుకెత్తించి, స్వాతంత్ర్య కాంతులు చెలరేగజేసినది. లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్, మరాఠా, కేసరి పత్రికలలో సంపాదకీయాలద్వారా దేశములో ప్రబోధము సాగించెను. స్వాతంత్ర్య భావప్రపూర్ణములగు ఆ సంపాదకీయాలకు భీతిల్లి, ఆయనను బ్రిటీషు ప్రభుత్వము నిర్బంధించినది. జెయిలును శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమని భావించి, తిలక్ మహాశయుడు తన నిర్బంధకాలమున గీతా భాష్యమును కర్మయోగమను పేరుతో రచించెను. తిలక్ కర్మయోగమునకు, భారతదేశములో విశాలవ్యాప్తి కలిగినది. కర్మయోగముద్వారా భారతీయులు తమ ధర్మమును గుర్తించి, పరదేశ ప్రభుత్వ దాస్య బంధములను తెంచివేయవలెననియు, శ్రీకృష్ణుని బోధలలోని రహస్య మిదియేననియు బాలగంగాధరుడు ప్రబోధించెను. తిలక్ కర్మయోగము భారతదేశములోని అన్నిభాషలయందు అనువదింప బడినది. స్వాతంత్ర్యము నా జన్మహక్కని బాలగంగాధరుడు గర్జించెను. గోఖలే, దాదాభాయి నౌరోజి, రమేశచంద్రదత్తులు ఆంగ్ల రచనలద్వారా, విద్యాధిక ప్రపంచమునకు, బ్రిటీష్ పరిపాలనవలన నష్టములను సకారణముగా నిరూపించి, స్వపరిపాలన ఆవశ్యకతను ఋజువు చేసిరి. కాని వారి రచనలు ఆంగ్ల విద్యాధికులకు మాత్రమే ఉపకరించినవి. ఇవి ఇతర భాషలలోనికి అనువదింపబడలేదు.

మహారాష్ట్ర దేశమున లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్ తో పాటు తన కలమును జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకు విని యోగించిన విద్వాంసుడు శ్రీ చింతామణి కేల్కర్. తిలక్ తరువాత కేసరి పత్రికకు సంపాదకుడుగా పనిజేసి ఆయన మహారాష్ట్ర దేశములో జాగృతిని కలిగించెను. మహారాష్ట్ర భాషలో జాతీయోద్యమ వ్యాప్తికి తోడ్పడిన రచయితలలో సానేగురూజీ ప్రముఖులు—ఈయన తన రచనలలో ప్రాచీన సంస్కృతిని, పురాణములను, భారతీయ సాంఘిక పద్ధతులను సామ్యవాద సూత్రములతో సమన్వయించినాడు మామా వరేర్కర్ తన లేఖినిద్వారా, మన విద్యాధికులు క్రైస్తవ మిషనరీల వలె దేశాభ్యుదయమునకై జీవితాలను అంకితము చేయవలెనని, ధర్మాదాయములను జాతీయము చేయవలె నని ప్రబోధించెను. ఈయన రచనలలో హాస్యము, చమత్కారము ఉట్టిపడుచుండును. మహారాష్ట్ర దేశములో ఖాండేకర్, హిందీలో ప్రేమ్‌చందువలె, తెలుగులో చింతా దీక్షితులు వలె, చిన్నకథలద్వారా జాతీయోద్యమ ఘట్టములను చక్కగా చిత్రించిరి. నారాయణ సీతారాం ఫడ్కే సుప్రసిద్ధ నవలా రచయిత-సమకాలిక సమస్యలు, యీయన నవలలకు యితి వృత్తములు. తిలక్ కాలమునందల్లి రాజకీయాలను ప్రవాసి యను నవలయందును, 1942 విప్లవమును జంఝా మారుతము అను నవలయందును ఫడ్కేగారు చక్కగా వివరించిరి. చీకటి బజారును, ప్రజాహిత జీవనములోని అవినీతిని నిర్దాక్షిణ్యముగా

యీాయన తన రచనలలో ప్రకటించి, సంఘమునకు దారి జూపినాడు. ఈయన కాశ్మీరు సమస్యనుగూర్చి కూడ ఒక చక్కని నవలను వ్రాసినాడు. మహారాష్ట్ర దేశములో గాంధీ రాజకీయాలను, గాంధీ వాఙ్మయమును వ్యాప్తిలోనికి దెచ్చిన పండితులు, రచయితలు ఆచార్య వినోబాభావే, కాకా కలేల్కరుగార్లు. ఆచార్యఅత్రే సంఘములోని చాదస్తములనన్నింటిని తూర్పారబట్టిన విమర్శకుడు. హాస్యమునకు ఆటపట్టులగు యీాయన రచనలు మహారాష్ట్ర దేశమున మంచి ప్రబోధము కలిగించినవి. మహారాష్ట్ర జాతీయ కవులలో గోవింద అగ్రజ్, తాంబేగార్లు ప్రముఖులు.

హిందీభాషలో జాతీయోద్యమ ఘట్టములకు వాఙ్మయములో స్థానమొసంగిన కథకులు మున్షీ ప్రేమచంద్, సుదర్శన్ గార్లు. మున్షీ ప్రేమచంద్ కథలు అన్ని భాషలలోనికి ముఖ్యముగా తెలుగుభాషలోనికి చాలవరకు పరివర్తింపబడినవి. బెంగాలు కాటకమునుగూర్చి, సుదర్శన్ వ్రాసిన అన్నదాత యను గ్రంథము సుప్రసిద్ధమైనది. హిందీ జాతీయ కవులలో మైథిలీశరణగుప్త, మహాదేవీవర్మగార్లు ముఖ్యులు. క్షితీంద్ర మోహనసేన్, దేవేంద్ర సత్యార్థిగార్లు హిందీ భాషలో జాతీయ వాఙ్మయమును బహుళముగా సృష్టించిరి. భారత రాజ్యాంగ పరిషత్తు సభ్యులు బాలకృష్ణ శర్మగారు హిందీభాషలో మంచి రచయితలు. ఆధునిక హిందీ రచయితలలో రాహుల్ సాంకృత్యాయన్ ప్రముఖులు. ఈయన రచనలయందు విప్లవ

దృక్పథము ప్రముఖముగా నుండును. "వాల్గానుండి గంగా తీరమువరకు" అను రాహుల్ సాంకృత్యాయన్ గ్రంథము సుప్రసిద్ధమైనది.

కర్ణాటక సాహిత్యములో గూడ ఇట్టి పరిణామము మనకు కనుపించుచున్నది. ఆలూరి వెంకటరావుగారు గాంధీ రాజకీయాలకన్నముందే కర్ణాటక దేశములో దేశభక్తిని ప్రబోధించు రచనలు గావించిరి. కర్ణాటక భాషలో కృష్ణశర్మగారు జాతీయసమస్యలను ప్రజలకు విప్పిచెప్పు రచనలను విరివిగా చేసినారు. అంబికాతనయదత్తు, మన శ్రీ శ్రీవలె, కర్ణాటకభాషలో విప్లవ ధ్వజమునెత్తిన రచయిత. దివాకర్ గారు కర్ణాటక భాషలో గాంధీ రాజకీయాలకు గాంధీ వాఙ్మయమునకు చక్కని సమీక్షలను వ్రాసిరి. వీరిని మనము ముట్నూరి కృష్ణారావు గారితో పోల్పవచ్చును. ఆచార్యగోకాక్ జాతీయ వాఙ్మయ సమీక్షకులలో ఎన్నదగినవారు. రాజరత్నం, పుట్టప్పగార్లు ఉత్తేజకరమైన జాతీయ గేయములను రచించిరి.

స్వాతంత్ర్యజ్యోతిని మూరుమూల పల్లెలలోనికి దీసికొని వెళ్ళి, ఇంటింట వెలిగించి చీకటిలోనున్న ప్రజా సామాన్యమునకు వెలుతురు జూపించి, భారతీయ జాతీయోద్యమమును నిజమైన ప్రజల ఉద్యమముగా జేసిన సంపూర్ణ గౌరవము గాంధీ మహాత్మునికే చెందుచున్నది. గుజరాతీలో - నవజీవన్; ఇంగ్లీషులో - యంగ్ ఇండియా; మున్నగు పత్రికలద్వారా గాంధీ మహాత్ముడు ప్రజలలో జాతీయ భావాలను ప్రజ్వరిల్ల జేసెను. ఇంగ్లీషు భాషయందును, గుజరాతీ యందును, గాంధీమహాత్ముని

కలము అత్యంత శక్తివంతమైనది. పూవువలె మృదువేగాక, వజ్రమువలె కఠోరమైనదిగూడ ఆయన రచన. గాంధీమహాత్ముని వ్యాసములు ఆసేతు హిమాచలపర్యంతము ప్రజలను పులకాంకిత గాత్రులను జేసి, స్వాతంత్ర్యసమరములో వారు నడుముకట్టి ముందుకు దూకుటకు ఉపయోగ పడినవి. క్విట్ ఇండియా సందర్భమునందును, అంతకు ముందును, ఆయన నిర్వహించిన వివిధ ఉద్యమాల సందర్భమునందును ఆయన వ్రాసిన వ్యాసములకు ప్రపంచ వాఙ్మయమున అత్యున్నతస్థానము కలదు. రస్కిన్, టాల్‌స్టాయిల రచనల ప్రభావము గాంధీ మహాత్ముని జీవితముమీద యెక్కువగా పడినదని చెప్పవచ్చును. మహాత్మునివలెనే జవాహర్లాల్ కూడ రచనల ద్వారా, భారత దేశమును ప్రబోధించెను.

ఈ సందర్భములో భారత స్వాతంత్ర్య ఉద్యమమునకు తోడ్పడిన విదేశీయుల రచనలను గూర్చి కూడ ప్రస్తావించుట అవసరము సండర్‌లాండు వ్రాసిన ఇండియా ఇన్ బాండేజి (దాస్యబంధాలలో జిక్కుకొనిన భారతదేశము), రామ్సే మాక్డొనాల్డు రచనలు మున్నగునవి భారత జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకు బాగుగా తోడ్పడినవి. మనదేశములో అమృతబజారు పత్రిక; ప్రకాశం పంతులు గారి స్వరాజ్య బొంబాయి క్రానికల్; చింతామణీగారి లీడర్; ట్రిబ్యూన్ మున్నగు ఆంగ్ల పత్రికలు నిర్భయ విమర్శలద్వారా, దేశములో చైతన్యము, ప్రబోధము కలుగజేసినవి. భారత జాతీయోద్యమమును గూర్చి

వ్రాసిన విదేశీయులలో బ్రెయిల్స్‌ఫర్డు గారికి ఉన్నతస్థానము గలదు. భారతజాతీయ కాంగ్రెస్ ఆశయాల్ని ధైర్యముతో తమ రచనలద్వారా సమర్థించిన వారిలో బ్రెయిల్స్‌ఫర్డుగారు ముఖ్యులు. 1942 సంవత్సరమున గాంధీ, నెహ్రూ, పటేలు మున్నగునాయకులు చెరసాలలో బంధింపబడిన తరువాత, భారత జాతీయోద్యమమును, దౌర్జన్యపద్ధతులద్వారా అణచి వేయుటకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము ప్రయత్నించిన సందర్భమున, సుప్రసిద్ధ పత్రికా రచయిత లూయీఫిషర్ భారత జాతీయ కాంగ్రెసును గూర్చియు, మన జాతీయోద్యమమును గూర్చియు, వ్రాసిన వ్యాసములు, ప్రపంచమును దిగ్భ్రాంత మొనరించి, భారతీయుల హక్కులు న్యాయమైనవని ప్రపంచమునకు ఋజువు చేసినవి. భారత జాతీయోద్యమ చరిత్రలో లూయీ ఫిషర్ రచనలు చిరస్మరణీయములు.

వందేమాతరం గేయము భారతీయులను ప్రబోధించుటలో చేసిన సేవనుగూర్చి యెంత ప్రశంసించిన తక్కువయే. బంకించంద్రుని జీవితకాలమున ఆయన నవలలు, వంగదేశమును ప్రబోధించినవి. కాని, తరువాత క్రమక్రమముగా జాతీయోద్యమ విస్తరణతో రాజకీయాలలో గాంధీమహాత్ముని అవతరణతో, జాతీయోద్యమము దాల్చిన విప్లవ పరిణామముతో వందేమాతరం గీతము సకల భారతీయుల హృదయాలను ఉత్సాహతరంగితము జేసి, వారినెత్తురును ఉడుకెత్తించి, ఉత్తేజితులను గావించినది. ఈ గీతముకొరకు ప్రాణములనైన ఒడ్డు

టకు యువకులు సంసిద్ధులైరి. వందేమాతరమనగా జాతీయో ద్యమమునకు, భారత స్వాతంత్ర్యజ్యోతికి పర్యాయపదమైనది. భారతదేశములో వందేమాతరంవలె ప్రజల హృదయాలమీద ఆధిపత్యము వహించిన గేయము మరొక్కటి లేదనిన సత్యము నకు తలవంపులు వాటిల్లవు. జాతీయకవి రవీంద్రుడు శక్తివంత మైన ఒక మహాసంస్థగా అవతరించి భారతీయులలో ప్రబోధము గావించెను. రవీంద్రుని 'జనగణమన' భారతజాతీయ గేయముగా అంగీకరింపబడినది. వంగ భాషలో శరత్‌చంద్ర ప్రభృతులు, తమ రచనలద్వారా, సోదర దేశీయులను ప్రబోధించిరి. మహర్షి అరవిందునికి రవీంద్రునితో సమానమైన స్థానము వంగదేశమున కలదు. గాంధీమహాత్ముడు, రాజకీయ రంగమున ప్రాధాన్యము వహించకముందే, ఆయన గీతా ఉపన్యాసములు వంగదేశమును ...కిత మొనరించినవి. ఆ దినాలలోని వంగదేశమునందలి విప్లవోద్యమ నాయకులందరును అరవిందుని గీతా ఉపన్యాసము లను విని, ప్రబోధితులై, భారతమాత సేవకు జీవితములను అంకితము జేయుటకు నిశ్చయించి ముందుకువచ్చినవారేనని చెప్పవచ్చును. ఇంగ్లీషులో కె. యస్. వెంకటరమణి మున్నగు వారు రచించిన గ్రంథములు విద్యాధికులను, విద్యార్థులను ప్రబోధితులను జేసినవి: వెంకటరమణిగారి గ్రంథములు— తెలుగులో పరివర్తితమైనవి.

తెలుగు దేశమున వాఙ్మయముద్వారా ప్రజలను మేలు కొల్పిన వైతాళికుడు వీరేశలింగం పంతులు. వీరేశలింగం

పంతులు తమ రచనలద్వారా సంఘములోని కుళ్ళును బయట పెట్టి, సంస్కరణోద్యమమును, మాటలతో ప్రచారము జేసి సంతృప్తి జెందక, ఆచరణలోనికి దెచ్చిరి. వీరేశలింగము గారిది సంస్కరణ దృక్పథము. రాజకీయముగా వీరేశలింగముగారు ప్రజాప్రబోధము చేయకపోయినప్పటికి వారి సంఘ సంస్కరణోద్యమము ఆంధ్రుల కన్నులు తెరిపించి, జాతీయోద్యమ వ్యాప్తికి ఆంధ్రదేశములో మంచి అవకాశము కలుగజేసినది. ఆంధ్రపత్రికను స్థాపించిన కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ చైతన్యమును కలుగజేయుటకు అద్వితీయమైన కృషిచేసిరి. ఆంధ్రుల ఏకైక దినపత్రికగా ఆంధ్ర పత్రిక స్వాతంత్ర్యోద్యమ బీజాలను ప్రజాహృదయ క్షేత్రాలలో చల్లి, చిరస్మరణీయ మగు సేవగావించినది. ఆంధ్రదేశములోని రాజకీయ ప్రబోధము కావించిన పత్రికలలో కృష్ణాపత్రికది అగ్రతాంబూలము. ఒకమారు ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు తమ పత్రికలో యెక్కువగా వార్తల ప్రకటన జరుగుట లేదను ఆరోపణకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచు, కృష్ణాపత్రిక వార్తా పత్రిక కాదనియు (News paper), అది అభిప్రాయాల పత్రిక యనియు (Views paper) తెలిపిరి. భారతజాతీయ కాంగ్రెసు ఆదర్శాలను గూర్చి, కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసాలనుగూర్చి జాతీయ భావ ప్రబోధకములగు కృష్ణాపత్రిక సంపాదకీయములు ఆంధ్రదేశములో అపూర్వమగు సంచలనము కలుగజేసినవి. మారుమూలలనున్న ప్రజలు కృష్ణాపత్రిక సంపాదకీయములను

చదివి, రాజకీయముగా చైతన్యవంతులైరి. నాయకులను, విద్యాధికులను, ప్రజసామాన్యమును అందరినీ ఒక్కుమ్మడిగా ఊపి, ఉత్సాహతరంగితులను జేసినవి కృష్ణాపత్రిక సంపాదకీయాలు. వేదాంతవేత్తలనేకాక, పల్లెటూరి ప్రజానీకమును గూడ కృష్ణా సంపాదకీయాలు ఉత్తేజితులను గావించినవి. నాయకులు, కార్యకర్తలు, సామాన్యప్రజలు ఆ పత్రికా సంపాదకీయాలను చదివి, ప్రబోధితులగుచుండెడివారు.

ఆంధ్ర, కృష్ణా పత్రికల ననుసరించి యితర పత్రికలు బయలుదేరి ఆంధ్రదేశ రాజకీయ వాతావరణమును సజీవముగా జేసినవి. యువకులు భావగేయములద్వారా, ప్రజానీకమును మాతృదేశసేవకై, ముందుకు వచ్చునట్లు చేసినారు. గురుజాడ రాయప్రోలు కవీంద్రులు ఇట్టి యువకులకు మార్గదర్శకులైరి. దువ్వూరి, విశ్వనాథ, జాషువ, తుమ్మల కవీశ్వరుల రచనలు ఆంధ్రదేశములో దేశభక్తి, త్యాగదీక్షను ప్రబోధించినవి. గరిమెళ్ళ సత్యనారాయణగారు కృష్ణాపత్రికలో తమ గేయములద్వారా, సత్యాగ్రహోద్యమ ప్రబోధమును జేసిరి. "మా కొద్దీ తెల్ల దొరతనము," "అంటరాని వారెవరో కాదు, మా వెంటరానివారె," "దండాలు దండాలు భరతమాత" అను గేయాలు అపారమైన చైతన్యము కలుగజేసినవి. ఆధునికాంధ్ర కవి శేఖరుల రచనలలోని "చావలేదు చావలేదు, ఆంధ్రుల మహోజ్వల చరిత్ర," "దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుషులోయ్," "వీర గంధము తెచ్చినారము, వీరులెవ్వరో

చెప్పుడీ," "కొల్లాయిగట్టితేనేమి మా గాంధి కోమటై పుట్టితే నేమి" అను గేయభాగాలు ఆంధ్ర ప్రజల నాలుకలమీద నాట్యము జేసినవి. భరతఖండము చక్కని పాడియావు వంటి పద్యములు ప్రజాసామాన్యములో బ్రిటిష్ పరిపాలనా స్వరూప మును బాగుగా చిత్రించినవి. రాయప్రోలు, గురుజాడ విశ్వ నాథ, జాషువా, తుమ్మల, దువ్వూరి మున్నగు ఆధునిక కవి శేఖరుల రచనలు బహిరంగ సభలలో వేదికలమీద, శ్రావ్యముగా పఠితమై ప్రజలను చైతన్యవంతులనుగా జేసినవి. సభలలో దేశ భక్తి ప్రబోధములగు గేయాలు, పద్యాలు అద్భుతమైన జాగృ తిని కలుగ జేసినవి.

ఈ జాతీయోద్యమ వాఙ్మయ ప్రభావఫలితముగా తెలుగులో వీరకావ్యములు గూడ బయలుదేరి, పరదేశపాలనా బంధములను త్రెంచుకొనుటకై ప్రబోధము జేసినవి. ఆధునిక కవులలో శివశంకర శాస్త్రి, అడివి బాపిరాజు, కొడాలి ఆంజ నేయులు మున్నగు వారు త్యాగ సమయములందు ముందుకు వచ్చి చెరసాలల నలంకరించిరి. ఉన్నవ లక్ష్మినారాయణగారి 'మాలపల్లి' అను నవల ప్రజలలో చాల ప్రబోధము కలుగ జేసినది.

ఆంధ్రదేశములోని రైతు సాంస్కృతిక జీవనము

ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని పల్లెపట్టులు అందాల దీవులు. భారతావనిలోని అన్ని ప్రాంతాల వలెనే తెలుగు సీమ జనాభాలోని మిక్కిలి యెక్కువ భాగము గ్రామ ప్రాంతాలలో నివసిస్తున్నది. ఈ పల్లెటూరి ప్రజలలో నూటికి తొంబది వంతులకు పైగా ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో వ్యవసాయము మీద ఆధార పడివున్నారు. అందుచేత తెలుగు సీమకు రైతు ఆయువు పట్టని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును.

తెలుగు దేశములోని రైతు జీవితము విశిష్టమైనది. సంవత్సరం పొడుగునా, పన్నెండు నెలలు, మూడు నూర్ల అరువది రోజులు, రైతు గడియారమువలె పనిచేస్తుంటాడు. ప్రొద్దున మేల్కొన్నప్పటి నుంచి రాత్రి నిద్రపోయేవరకు రైతు కార్యక్రమము నిర్ణీతమై వుంటుంది. ఈ విధముగా క్రమశిక్షణతో కష్టపడి పని జేసే రైతు జీవితంలోకి కొంచెం తొంగిచూస్తే అందులో కళాసౌందర్యానికి ఆటపట్టయిన ఘట్టాలు గోచరం కాగలవు. ఈ ఘట్టాలు రైతు సాంస్కృతిక జీవితానికి ప్రతిబింబాలు. మతము, కళ, రెండూ రైతు సాంస్కృతిక జీవితానికి ప్రధాన ప్రాతిపదికలు.

రైతు జీవితము శుష్కమైనదికాదు; అది రసహీనము కాదు; హృదయాన్ని కదలించే సంఘటనలు, మనస్సును ఆకర్షించే దృశ్యాలు, ఆధునిక నాగరికతచేత కలుషితము కాని ఉదాత్త భారతీయ సంస్కృతి రైతు జీవితములో అడుగడుగునా చూడవచ్చును. నూటికి పన్నెండు కన్న మించని అక్షరాస్యులు మాత్రమేవున్న మన దేశములో రైతులు వ్రాయను, చదువను, నేర్చినవారు కాదని ప్రత్యేకముగా చెప్పవలసిన పనిలేదు. కాని ఒకసారి యేపల్లెటూరికైనా వెళ్ళి మనము కొందరు రైతులలో సంభాషిస్తే, మన భారతీయ పురాణాలను గూర్చి రైతులకు తగినంత విజ్ఞానము వున్నట్లు స్పష్టంగా గ్రహించ వచ్చును. రామాయణ భారతాలు రైతుకు బాగా పరిచితమైనవి; శృతపాండిత్య ఫలితమైన విజ్ఞానము రైతుకు తగినంత వున్నది. పశువుల వ్యాధులకు చికిత్స రైతు విజ్ఞానములో ఒక ముఖ్యమైన భాగము. పాముకాటుకు, తేలుకుట్టుకు, చేయవలసిన చికిత్సలో రైతు మంచి నేర్పరి.

మన రైతు విజ్ఞానములో; సంస్కృతిలో ఒక ముఖ్య భాగము పరంపరాగతముగా ఆతనికి సంక్రమించినటువంటిది. తరతరాల నుండి వచ్చిన సంప్రదాయాల, ఆచారాల ప్రభావము, తాతముత్తాతల నుడి, అమ్మమ్మ నాయనమ్మల నుండి నేర్చుకొనిన సంగతులు తెలుగు సీమలోని రైతు సాంస్కృతిక జీవితానికి ప్రత్యేకతలు. మనదేశములో మొట్టమొదటిసారి 1952 సంవత్సరంలో వయోజన వోటింగ్ పద్ధతిపైన జరిగిన సాధారణ

యెన్నికలను జూచి, పాశ్చాత్యదేశాలలో కొందరు, "ఇంత పెద్ద దేశములో, ఇన్నికోట్ల సంఖ్యలో మొట్టమొదటిసారి ప్రజలు వోటు చేసినప్పటికినీ, యే విధమైన రక్తపాతము జరుగలేదే" యని ఆశ్చర్యపడిన వారికి సమాధానము చెపుతూ, శ్రీ సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్ గారు "ఇది మాదేశములోని పల్లెపట్టుల యందు నివసిస్తున్న రైతు జీవితపు ఉదాత్త సంస్కృతికి నిదర్శన" మని చెప్పివుండిరి. మంచి చెడ్డల విచక్షణలో నేర్పు, ఓర్పు, పరమత సహనము, రైతుకు ఉగ్గుపాలతో అలవడినటు వంటి మంచి గుణాలు. ఈ సద్గుణాలే రైతు సాంస్కృతిక జీవితానికి శోభను చేకూరుస్తున్నవి.

రైతు సాంస్కృతిక జీవితములో మతానికి ప్రత్యేక ప్రాధాన్యము వున్నది. మన రైతులో మత విశ్వాసము ప్రగాఢంగా కనుపిస్తుంటుంది. దైవభక్తి, పాపభీతి, రైతులో మిక్కుటము. రైతు ఇంటిలో యే శుభకార్యము జరిగినా ఇల వేలుపు పూజతో అది ప్రారంభము కావలసి వుంటుంది. మత విశ్వాసము రైతు నిత్య జీవితములో అడుగడుగునా గోచరిస్తుంటుంది. బొట్టూ, జుట్టూ, రెండూ రైతుకు అనివార్యమైన బాహ్యలక్షణాలు. పంచాంగములో రైతుకు పరిపూర్ణమైన నమ్మకము వున్నది. కొత్తబట్టలు కట్టుకొనడానికి మంచి దినము కావాలె, ప్రయాణానికి మంచిరోజు కావాలె; క్షౌరానికి మంచిదినము కావలె. దుర్ముహూర్తమూ, వర్జ్యమూ రైతు బాగా పాటించే సంప్రదాయాలు ఈ సందర్భాలలో రైతు

మంచిపనిని దేనినీ చేయడానికి యిష్టపడడు. పున్నమ అమావాస్యలు, గ్రహణాలు, రైతుకు సుపరిచితమైన సందర్భాలు.

. సాంస్కృతిక జీవితములో గమనించదగిన విశేషాలలో వేషభాషలు ప్రధానమైనవి. మన పల్లెటూరి రైతు వేషభాషలలో ప్రత్యేకత వుంటుంది. పల్లెటూరి సామెతలు, లోకోక్తులు, మనకు తెలియని చక్కని తెలుగు మాటలు ఎన్నింటినో రైతు సంభాషణలో మనము బాగా పోల్చుకోవచ్చును. తెలుగు దేశములోని రైతును తలుచుకోగానే, ఆతని కోరమీసాలు మన యెదుట ప్రత్యక్షమౌతవి; అతని దండకడియాలు మనకు కనుపిస్తవి; అతని చెవుల పోగులు, వ్రేలి ఉంగరాలు మన కండ్లముందు గోచరిస్తవి; అతని తలపాగా మనకు జ్ఞప్తికి వస్తుంది. ఆ తలపాగా చుట్టేపద్ధతిలో రైతు జూపించిన నేర్పు మనము చక్కగా పరిశీలించ వచ్చును. రైతు కట్టేధోవతులు, ఆ ధోవతుల అంచులు, రంగులు, రైతు అభిరుచికి మంచి నిదర్శనాలు.

కోడికూత, రైతును ప్రొద్దున్నే మేలుకొలిపే అలారం గడియారం. కోడీ, కుంపటీ, యీ రెండూ రైతుల యిండ్లలో మనకు ప్రత్యేకంగా కనపడుతుంటవి. కోడికూతతో లేచే రైతు ప్రతిరోజు తనదైనందిన కార్యక్రమాన్ని సక్రమంగా నిర్వహించుకుంటాడు. సోమరితనము అనే మాట రైతు నిఘంటువులో లేదు. వాతావరణాన్ని బాగా గమనించి, కాలమూ, సమయమూ నిర్ణయించుకొని తన పనులు నెరవేర్చుకోవడం రైతుకు

అలవాటు. ఇందుకు కార్తులు రైతుకు మార్గదర్శకంగా వుంటవి. రోహిణీ కార్తెలో వర్షాలుపడి చెరువులు నిండితే, అది ఆ సంవత్సరము రైతు అదృష్టానికి మంచి సూచన. తరువాత ప్రతి కార్తెను గమనిస్తూవుండే రైతు యేకార్తెలో దుక్కి దున్నవలెనో, యే కార్తెలో విత్తనాలు వేయవలెనో, యే కార్తెలో నారుపోయవలెనో, వరికి యే కార్తె అనుకూలమో, మొక్కజొన్నకు యేకార్తె మంచిదో తెలుసుకొని వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు దిద్దుకొనడంలో మంచి ప్రవీణుడు. ఈ ప్రావీణ్యమే రైతు వ్యవసాయములో సాధించగల విజయానికి ముఖ్య కారణము. వ్యవసాయాన్ని కళగా, శాస్త్రంగా ఆరాధించే రైతు దేశ శ్రేయస్సుకు వెన్నెముక.

తెలుగు సీమలో దేవాలయములేని ఊరులేదు. హనుమదాలయము, శివాలయము, రామాలయము మొదలైన దేవాలయాలు రైతు సాంస్కృతిక జీవితానికి మార్గదర్శకాలు. ఈ దేవాలయాల నిర్వహణకు రైతు ముఖ్యపోషకుడు. పంటలు పండిన తరువాత కళ్ళముమీదనే తన వంతు భాగమును రైతు దేవాలయానికి సమర్పించడము, గ్రామీణజీవనముతో పరిచయము ఉన్న వారందరికీ తెలిసిన సంగతే. ప్రతి రైతు కుటుంబానికి ఒక ఇలవేలుపు అనివార్యంగా ఉండడం ప్రతి వారికి తెలిసిన సత్యమే. ఈ ఇలవేలుపుకు ముడుపులు, మొక్కుబడులు చెల్లించడం తరుచుగా జరుగుతుంటుంది. పౌరాణిక దేవతలతోపాటు శాక్తేయమైన దేవతలను గూడ ఆరాధించడం

రైతు జీవితంలో మనకు కనుపిస్తుంది. ఈ దేవతలకు కోళ్ళను, గొఱ్ఱెలను బలియీయడం. కనకదుర్గ, కాళి, ఎల్లమ్మ, మరిడమ్మ మొదలైన పేళ్ళతో, ఈ శక్తిపూజ చేయడం పల్లెటూళ్లలోని రైతులకు పరిపాటి. ప్రతిసంవత్సరము ఈ దేవాలయాల ఉత్సవాలు, దేవతల జాతరలు జరుగుతుంటవి. వీటన్నిటికి రైతు సహాయము, ప్రోత్సాహము, పూర్తిగా లభిస్తవి. తెలుగు సీమలో కొన్ని జాతరలు చాల ప్రసిద్ధమైనవి. కొత్తకొండ కొరివి, అయ్యనవోలు మొదలైన చోట్లలో ప్రతి సంవత్సరము జరిగే జాతరలకు రైతు బండికట్టుకొని, ఆ బండిని, చక్కగా అలంకరించుకొని కుటుంబముతోపాటు తీర్థము పోవడం జరుగుతూ వుంటుంది.

రైతుకు పండుగలను చేసుకోవడంలో చాల ప్రీతి. కొన్ని పండుగలు ప్రత్యేకంగా రైతుకు సంబంధించినవే. ఏరువాకపున్నమ ఇందులో మొట్టమొదలు చెప్పదగింది. ఈ పండుగ నాడు రైతులు ఎడ్లను పూజిస్తారు. ఆనాడు ఎద్దులను కట్టివేసి కొట్టాన్ని అలికి, శుభ్రపరచి, ఎద్దులను కడిగి, కొమ్ములకు రంగులువేసి, ఒంటిమీద చిత్ర విచిత్రమైన ముద్రలువేసి, గజ్జెలు, గంటలుకట్టి, కనులపండువుగా అలంకరించి ఊరేగుట ముఖ్య కార్యక్రమము. • ఉగాదినాడు రైతులు సాయంకాలము దేవాలయములో సమావేశమై, ఆ సంవత్సరము కాలమాన పరిస్థితులను, తమ అదృష్టాలను తెలుసుకోవడం జరుగును. దసరా నాడు జమ్మిని తీసికొనుటకు వెళ్లే రైతుల సమూహము,

ఈ సందర్భములో మనకు కనుల గట్టినట్లుండే మరొక దృశ్యము. శ్రీరామ నవమినాడు బండ్లు కట్టుకొని ఊరేగుట కూడ ఇటు వంటి దృశ్యమే. దీపావళి మొదలైన పండుగలను రైతులు అత్యంత ఉత్సాహముతో జరుపుకుంటారు. సంక్రాంతి అచ్చంగా రైతుల పండుగే. సంక్రాంతి పండుగ సమయాన పల్లెటూళ్ళ సౌందర్యము ప్రత్యేకంగా చూడతగింది. కందిచేలతో, బంతి పూలతో, దోసపండ్లతో శోభించే ప్రకృతిమధ్య అప్పటివరకే పంట చాలమట్టుకు చేతికి అందిన రైతు తన కుటుంబముతో పాటు సంతోషముతో, సంతృప్తితో వుంటాడు.

రైతులకు ప్రత్యేకమైన వినోదాలు వున్నవి. తోలు బొమ్మలాటలు, వీధినాటకాలు, ఈ వినోదాలలో చాల ముఖ్య మైనవి. తీరిక దినాలలో రాత్రంతా తోలుబొమ్మలాటలను చూస్తూ ఆనందించే రైతులు ఈ ఆటగాళ్ళను చాలకాలము నుండి పోషిస్తూ వచ్చినారు. ఇదే విధంగా తీరిక సమయాలలో పగటిపూట కథలు చెప్పించుకొని, విని ఆనందించడం సుప్రసిద్ధ మైనసంగతి. ఈ కథల్లో బాలనాగమ్మ, బొబ్బిలికథ మొదలై నవి పేర్కొనదగినవి. పురాణ కాలక్షేపాలకు హాజరు కావడం రైతుల సరదాలలో వొకటి. వర్షాలు సకాలంలో పడకపోతే, విరాటపర్వము పురాణము చెప్పిస్తే, వానలు కురియగలవని రైతు విశ్వాసము. ఈ విధంగా విరాటపర్వము పురాణం చెప్పించడం పల్లెటూళ్లలో జరుగుతుంటుంది. సంక్రాంతి పండుగ సమయాలలో కోడిపందెములు తెలుగు దేశములో సుప్రసిద్ధ

మైనవి. ఈ మధ్య ఈ కోడిపందెములు వేయు ఆచారము కొంత అంతరించినట్లు కనపడుతున్నది.

రైతుకు ప్రత్యేకమైన వినోదాలు, విలాసాలతోపాటు, ఆటలు పాటలు కూడా ఎన్నోవున్నవి. పులిజూదము పల్లెటూళ్ళలోని రైతు కుటుంబాలు మక్కువతో ఆదరించే ఆట. పాచికల ఆట, చదరంగము, పచ్చీసు మొదలైన ఆటలు కూడ రైతుకు ప్రియమైనవి. హాయిగా పాడుకోవడం రైతు మనస్సుకు ఉల్లాసము కలిగించే మధురసన్నివేశము. సాయంకాలము పూట పశువులను తోలుకొని ఇంటికి వెళ్ళే సందర్భాలలో పాటలు పాడుకునే రైతులు మనకు పల్లెటూళ్ళలో కనుపిస్తారు. వడిగల యెద్దులు కట్టుకొని బండిని వేగముగా తోలుకొని పోయేటప్పుడు, ఆనందముతో పాడుకునే రైతులు మనకు పల్లెటూళ్ళలో కనుపించుతారు. సుందరులైన ప్రేయసులను జూచినప్పుడు, హృదయము ఉప్పొంగగా, ప్రేమగీతాలు ఆలపించే రసికులు మనకు రైతుల్లో కనుపిస్తారు. మంచె మీద గూర్చుండి వడిసెలను రువ్వుతూ పాటపాడే ఆర్ద్ర హృదయులను మనము రైతుల్లో చూడవచ్చును. కోతల సమయాలలో, కలుపుదీసే సమయాలలో, పొలాలలో వినిపించే రాగాలు, రైతుకు గానము మీదగల అభిమానానికి తార్కాణములు.

ఈ విధంగా తెలుగు సీమలోని రైతు జీవితాన్ని పరిశీలించి నప్పుడు అందులో ఒక ప్రత్యేకమైన సంస్కృతీ వైభవము

మనకు గోచరిస్తుంది. ఈ సంస్కృతి బహుముఖమైనది. ఈ సంస్కృతిలో విజ్ఞానము, వినోదము, రెండూ సమ్మిళితమై వున్నవి. చెమటయోడ్చి, కష్టపడి పనిజేసి, దేశ సంపదను అభివృద్ధి చేయడానికి కృషిజేసే రైతు కుటుంబాల కష్టసుఖాలు, ఒడుదొడుకులు, ఆర్థిక సామాజిక జీవనము ఈ సంస్కృతిలో మనకు కనుపించుతవి.

(రేడియో ప్రసంగము - 1959)

గ్రామాలలోని వేడుకలు; క్రీడా వినోదాలు

గౌతమీ కృష్ణవేణ్ణులకు ఆవాసమై పాడిపంటలకు నిలయమైన తెలుగు సీమలోని పల్లెపట్టులలో కళాసౌందర్యము అడుగడుగున గోచరిస్తున్నది. తెలుగువారి భాష యెంత మధురమైనదో, వారి సామాజిక జీవనమంత సుందరమైనదని చెప్పితే అతిశయోక్తి ఆవంతయునుగాదు. భారతదేశ మంతటిలో నున్నట్లే తెలుగుసీమలో గూడ నూటికి తొంబదిపాళ్ల జనులు పల్లెటూళ్ళలో నివసిస్తున్నారు. ఈ పల్లెటూళ్ళలో తరతరాల నుండి వ్యాప్తిలోనున్న వేడుకలు, క్రీడావినోదాలు యెన్నియో కలవు. ఈ క్రీడావినోదాలలో తెలుగువారి సుకుమార అభిరుచి ప్రతిబింబిస్తున్నది.

స్త్రీలకు, పురుషులకు, బాల బాలికలకు ప్రత్యేకంగా కొన్ని వినోదాలు, ఆటపాటలు వున్నవి. వీనితోపాటు స్త్రీ పురుషులకు సమానముగా ఆదరణీయములైన వినోదాలు క్రీడలు కూడ కొన్ని కలవు. ఈ క్రీడలలోను, ఈ వినోదాలలోను తెలుగు ప్రజల స్వభావ గుణమైన సౌందర్యాసక్తి మనకు స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ఇందులో కొన్ని విశ్రాంతి సమయాలలో ఆటవిడుపు కొరకు ఉద్దేశించిన క్రీడావినోదాలు; మరి కొన్ని పండుగపబ్బాలలో సర్వజనులు సమానముగా ప్రోత్సహించి, ఆనందించే వినోదాలు; ఇంకొక కొన్ని [illegible]

మొదలైన శుభకార్యాల సందర్భాలలో నిర్వహించే వేడుకలు. కొన్ని క్రీడలు, వినోదాలు శ్రీమంతులకు మాత్రమే అందుబాటులో నుండునవి. వేరొక కొన్ని కొన్ని క్రీడలు సార్వజనికమైనవి; అన్ని తరగతుల ప్రజలకు అందుబాటులో నుండునవి. ఈ విధంగా జనుల ఆర్థిక స్థితిని అనుసరించి, వయస్సును అనుసరించి, విజ్ఞానమును అనుసరించి మనోరంజనము గావించు క్రీడలు, వినోదాలు తెలుగుసీమలో పుష్కలంగావున్నవి.

ఈ వినోదాలలోను, వేడుకలలోను, పాటలను మొట్టమొదలు పేర్కొనవలసి వుంటుంది. పొలములో కలుపు దీసే పడుచులు, ఎద్దులను గాసే బాలకులు, సంపన్నుల యిండ్లలో కావలసినంత తీరికవున్న స్త్రీలు, బాలికలు, ఈ పాటలను పాడుతూ వుంటారు. పూర్వకాలంలో తుమ్మెదపదాలు, పర్వత పదాలు, శంకరపదాలు, నివాళిపదాలు మనదేశములో అధిక వ్యాప్తిలో వున్నట్లు తెలుస్తున్నది. కాని యీనాడు యీ పాటలు యించుమించుగా నశించినవనే చెప్పవలసి వున్నది. సేద్యముచేస్తూ కూలీలుపాడే జాజరపాటలు యీనాటికిని కొన్ని ప్రాంతాలలో విశేష వ్యాప్తిలో వున్నవి. హైద్రాబాదు నగరానికి నూరుమైళ్ళలోనున్న వరంగల్ జిల్లా మానుకోట తాలూకాలో యీ పాటలను రైతు యువకులు మక్కువతో యీనాటికీ పాడుకుంటున్నారు. ప్రత్యేకంగా స్త్రీలు పాడుకొనే పాటలు గూడ యెన్నో వున్నవి. ఇందులో పెండ్లి పాటలు, కూతురుని అత్తమామలకు అప్పగించే సందర్భంలో

పాడే అప్పగింతపాటలు, మంగళహారతులు, ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినవున్నవి. తెల్లవారకముందే లేచి, మేలుకొలుపులు ఆలపించే అలవాటు, యీనాటికిని మన పల్లెటూళ్లలోని పూర్వ పద్ధతి కుటుంబాలలో కనుపిస్తున్నది. పసిపిల్లలను ఉయ్యాలలో నిద్రబుచ్చుట కొరకు పాడే జోలపాటలను, మనదేశంలో వినని వారు వుండరని చెప్పవచ్చును. ఈ విధంగా వివిధములైన పాటలు, వివిధ సందర్భాలలో మన పల్లెటూళ్లలో వీనులకు విందు జేసుంటవి.

ఆటలకూ పాటలకు వీడరాని చుట్టరికమున్నది. తెలుగు పల్లెలలో రకరకాలైన ఆటలను మనము చూడవచ్చును. ఈ ఆటలు, మనస్సుకు ఉల్లాసము కలిగించే వేడుకలు. ఇందులో సమస్త జనులను ఆకర్షించే తోలు బొమ్మలాట సుప్రసిద్ధమైనది. ఈ తోలుబొమ్మలాట తెలుగువారి ప్రత్యేకత. వారు అనేక సంవత్సరాల నుండి ఉపాసించిన కళ. ఒక సన్నని బట్టను తెరగా గట్టి ఆ తెర వెనుక పెద్ద దివిటీలు వెలిగింతురు. తెరవెనుక తోలుబొమ్మలకాళ్ళకూ, చేతులకూ, దారాలు గట్టి బొమ్మలను నిలబెట్టి దారాలను లాగుతూ దివిటీల వెలుగులో వానిని ఆడింతురు. ఈ ఆటను ఆడించే నిపుణులైనవారు కొందరు, మన పల్లెటూళ్ళలో తిరుగుతూ వుంటారు ఈ తోలుబొమ్మలాటలు యెక్కువగా రామాయణ భారత కథలకు సంబంధించినవి. నిజానికి రామాయణమూ, భారతమూ, మన దేశీయులలో ప్రతిరక్త కణమునందును జీర్ణించిన కథలు.

ఈ తోలుబొమ్మలాటలు ఉపయోగించే హాస్యము అప్పుడప్పుడు కొంత హద్దుమీరుతూ, కొంత అసభ్యంగా వుండే ఘట్టాలు గూడ మనకు కనిపించును.

ఈ తోలుబొమ్మలాట వలెనే బహుళ ప్రచారము పొందినవి యక్షగానాలు అనే వీధినాటకాలు. ఈ నాటకాలను ఆడే వారిని జక్కులు అని పిలుస్తుంటారు. భాగవతములోని కృష్ణ లీలలు మొదలైన వానిని ఆడేవారిని భాగోతులని గూడ పిలుస్తుంటారు. కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందటి వరకు మన పల్లెటూళ్లలో ఈ భాగోతుల ఆటలు విరివిగా జరుగుతూ వుండేవి. ఎన్నోనూర్ల సంవత్సరాలనించి యక్షగానాలు, తోలు బొమ్మలాటలతోపాటు, భాగోతాలు మన పల్లెటూళ్ల ప్రజలను రంజింప జేస్తున్న వినోదాలు, వేడుకలు. ఇవన్నీ తెలుగువారి కళాభిరుచికి మంచి నిదర్శనాలు. భజనమండలులను స్థాపించి, వారానికొకసారి (యే శనివారమునాటి సాయంత్రమో) ప్రజలొకచోట సమావేశమై భజనలు గావించుట మన పల్లెటూళ్లలోని వినోదాలలో ఒక ప్రత్యేకమైన వినోదము. ఇతరులు ఆడుతుండగా చూచి వినోదించే ఆటపాటలలో చేరే వినోదాలు బొబ్బిలి కథ, బాలనాగమ్మ కథ మొదలైనవి. ఈ కథలను చెప్పేవారు గంటలతరబడి, ఒక్కొక్కసారి ప్రొద్దంతా, పల్లెటూరి ప్రజలను ఆకర్షించి, వినోదింప జేస్తుంటారు. కాని ఈ నాటి మారిన పరిస్థితులలో వీటికన్నింటికీ వ్యాప్తి తగ్గిపోతున్నది. ఈ కథలను జెప్పేవారి నేర్పు చాలగొప్పది;

వినేవారి రక్తము ఉడుకెత్తునట్లుగా వీరగాథలను వీరు చెప్పు చుందురు.

స్వయంగా పాల్గొని ఆనందించే ఆటలు పాటలు, మన పల్లెటూళ్ళలో చాలా కనుపిస్తున్నవి. రంకురాట్నము, ఈ విధమైన వేడుకలలో ఒకటి. జనులు ఈ రంకురాట్నము యెక్కి గిర్రున తిరుగుట అందరికీ బాగా తెలిసిన వినోదమే. హైద్రాబాదునగరంలో ప్రతి సంవత్సరము జరిగే అఖిల భారత ప్రదర్శనపు ఆవరణలోపల ఈ వినోదాన్ని చూడవచ్చును. మన పల్లెటూళ్ళకు ప్రత్యేకమైనది గిల్లీదండ అనే ఆట. ఈ ఆట చాల పురాతనమైనది. తెలంగాణపు పల్లెటూళ్ళలో దీనిని చిర్రగోనె అని కూడ అంటారు. మన కవులు వ్రాసిన పుస్తకాలలో ఈ ఆట మనోహరంగా వర్ణింపబడింది. పల్నాటి వీరచరిత్రలో బాలచంద్రుడు ఈ ఆట ఆడినట్లు పేర్కొనబడింది. భారతంలో కౌరవ పాండవులు ఈ ఆటను ఆడినారంటే, యిది యెంత పురాతనమైనదో తెలుస్తుంది. ఒక చిన్న కర్రముక్కను పెద్ద కర్రతో కొట్టుతూ, ఈ ఆటను ఆడుతుంటారు. ఈ ఆటను క్రికెట్టుతో పోల్చవచ్చును. కొందరు దీనిని స్వదేశీ క్రికెటు అని మెచ్చుకోవడం కలదు. కోడి పందెములు తెలుగు దేశీయులు ప్రత్యేకంగా కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందటి వరకు అభిమానించిన ఆట. ముఖ్యంగా సంక్రాంతి సందర్భములో, ఈ ఆటను అత్యంత ఆసక్తితో ఆడేవారు. ఈ ఆట గూడ పలనాటి వీరచరిత్రలో చక్కగా వర్ణింపబడింది. బొంగరాల ఆట మన గ్రామాలలో

మిక్కిలి ప్రచారములోనున్న క్రీడ; పిల్లలకు ఈ ఆటలో మిక్కిలి ఆసక్తి. ఇవన్నీ గృహాల వెలుపల బహిరంగ ప్రదేశాలలో ఆడే ఆటలు. ఈ ఆటలు జరుగుతూ వుంటే జనులు యెంతో ఉత్సాహంతో వీనిని తిలకించుతుంటారు.

ఈ ఆటలతోపాటు కాలక్షేపము కొరకు, యిండ్లలో కూర్చుండి ఆడే ఆటలు ప్రత్యేకమైనవి కొన్ని వున్నవి. ఈ ఆటలలో చదరంగము మిక్కిలి ముఖ్యమైనదే కాక చాల ప్రసిద్ధి చెందినది. అసలు ఈ ఆట మొట్టమొదలు మనదేశములోనే ప్రారంభమైనదని కొందరు చెప్పుతుంటారు. ఏమైనప్పటికి, ఈ ఆటకు మన పల్లెటూళ్ళలోని కుటుంబాలలో మంచి ప్రచారము వున్నది. ఈ ఆట ఆడటంలో కొందరు సాటిలేని నైపుణ్యము కలిగి వుంటారు. చదరంగము వంటి ఆట యింకొకటి పులిజూదము. ఈ పులిజూదము మూడురకాలుగా వున్నది. ఒక పటము మీద, చిన్నరాళ్ళనో లేక చింతగింజలనో తీసికొని, కొన్నింటిని పులులుగాను, మరికొన్నింటిని మేకలుగాను భావించి, ఆడే ఆట యిది. పుళ్ళసంఖ్య మూడింటికన్న మించదు. మేకల సంఖ్య పదహారింటి వరకు వుంటుంది. ఒకరు పులులను తీసికొని, యింకొకరు మేకలను తీసికొని ఈ ఆటను ఆడుచుందురు. ఇప్పుడు ప్రచారము తగ్గిపోయినా, యిటీవల వరకు, మన పల్లెటూళ్ళలోని ఉన్నత కుటుంబాలలో విశేష ఆసక్తితో ఆడిన ఆట పాచికల ఆట; దీనికి అక్షక్రీడ అని మరొక పేరు వున్నది. ఈ ఆట గూడ తరతరాల నుండి మనదేశములోని

ప్రజలను ఆకర్షించినది. మన ప్రబంధాలలో ఈ ఆటను రమణీయంగా మనకవులు వర్ణించినారు. రుక్మిణీ కృష్ణులు ఈ ఆటను ఆడినట్లు ఉత్తర హరివంశములో మనోహరముగా వర్ణింపబడినది. ఈ తరగతికి చెందిన యింకొక ఆట పచ్చీసు. ఈ ఆటలో స్త్రీలకు ఆసక్తిఎక్కువ. రంగుగుడ్డతో అందముగా పచ్చీసును కట్టించి, దానిమీద పూసలతో యిండ్లను యేర్పాటుచేసి, గవ్వలను వేస్తూ ఈ ఆటను ఆడే దృశ్యము పల్లెటూళ్ళతో యే మాత్రము కొద్ది పరిచయము కలిగిన వారికైనా బాగా పరిచితమైనదే. ఈ ఆటలు మన గ్రామీణ సంస్కృతి శోభకు మంచి ప్రతిబింబాలు.

జనులను వినోదింప జేయడానికి ప్రత్యేకంగా ఉద్దేశించిన వేడుకలు యింకా యెన్నో మన పల్లెటూళ్ళలో చూడవచ్చును. వినోదాలే వృత్తిగా కలిగినవారు గూడ కొందరున్నారు. ప్రస్తుత పరిస్థితులలో ప్రోత్సాహము లేనందువలన జీవనోపాధి కొరకు వీరు యితర వృత్తులను అవలంబించడం చేత వీరి సంఖ్య తగ్గిపోతున్నది. బొబ్బిలి, బాలనాగమ్మ కథలు చెప్పేవారిని గూర్చి యింతకుముందే ప్రస్తావించినాను. గంగిరెద్దులను అలంకరించి, యిల్లిల్లు తిరిగేవారు ఈ శ్రేణికి చెందినవారే. పగటివేషాలను వేసి, ప్రజలను వినోదింప జేసేవారు మనకు కనుపిస్తుంటారు. వీరిని పగటివేషాల వారనీ, బహురూపులవారనీ పిలుస్తుంటారు. విప్రవినోదులనే వారు గారడీవిద్యలో ప్రవీణులు. వీరు అనేక ఇంద్రజాల ప్రదర్శనలు చేస్తుంటారు. వీరందరూ,

జనుల పోషణ మీద ఆధారపడి ఈ పనులను వృత్తిగా తీసికొని, అందులో గొప్ప నైపుణ్యం సంపాదించినటువంటివారు.

పల్లెటూళ్ళలో ఉయ్యాల లూగుట బాలబాలికలే గాక పెద్దలు గూడ మిక్కిలి మక్కువ జూపించే క్రీడ. ఏదోవిధమైన ఉయ్యాలను మనము అనేక గృహాలలో చూడవచ్చును ఈ మధ్య యితర క్రీడల వలెనే, సన్నగిల్లిపోతున్నప్పటికినీ గుర్రపు స్వారీ, మన గ్రామాలలో బాగుగా అభిమానించిన క్రీడ, మల్లయుద్ధాలు, కుస్తీలు మొదలైనవి తరతరాలనుండి మన వారు అభిమానించి, ప్రోత్సహించిన క్రీడలు. తెలుగు దేశంలోని జమీందార్లు యిందులో ప్రవీణులైన వారిని తమ ఆస్థానాల లోనికి చేరదీసి వారిని పోషించిరి. దసరా పండుగ సందర్భాలలో ప్రజల సమక్షాన యీ మల్లయుద్ధ ప్రదర్శనాలు, కుస్తీలు జరిపించి, వారిని బహూకరించే ఆచారము. యిటీవలివరకు మన పల్లెటూళ్ళలో వుండేది; కత్తిసాము కర్రసాములలో ప్రవీణులైన వారిని మన పల్లెటూళ్ళలో చూడవచ్చును.

కొన్ని వేడుకలు, వినోదాలు, క్రీడలు ప్రత్యేకమైన సందర్భాలలో జరుగుతుంటవి. దసరాపండుగకు ముందు, తొమ్మిది దినాలు బాణసంచాలను కాల్చడం జనుపకట్టలను కాల్చడం ఈ తరగతికి చెందిన వినోదము. పిల్లలు ఈ తొమ్మిది రోజులు ప్రతిరోజూ ఈ వేడుకను జరుపుకుంటూ ఆనందిస్తారు. హోళీపండుగ సందర్భంలో ఒకరిమీద మరొకరు రంగులు చల్లు కోవడం కూడ యిటువంటి వేడుకలే. ఏరువాకపున్నమ అనగా

జేష్టపున్నమ. రైతులకు మిక్కిలి సంతోషకరమైన పబ్బము. ఆనాడు వారు తమ యెడ్లను కడిగి, వాటిని రంగురంగులతో అలంకరించి, తమ నాగళ్ళమీద ఎర్రమన్నతోను, సున్నముతోను పట్టెలనువేసి, ఆ నాగళ్ళను బుజాలమీద వేసికొని, యెడ్లతోపాటు ఊరేగి, పొలాలకు వెళ్ళి దుక్కిదున్ని ఆ సంవత్సరపు వ్యవసాయపు పనులను అత్యంత ఉత్సాహముతో ప్రారంభించుదురు. శ్రీరామ నవమినాడు బండ్లను గట్టుకొని ఊరేగుట పల్లెటూళ్ళలో మనము గమనించే మరొక వేడుక. సంక్రాంతికి తీర్థాలకు వెళ్ళే ఆచారము తెలంగాణపు పల్లెటూళ్ళలో ప్రజలకు మిక్కిలి ప్రేమపాత్రమైన వేడుక. బండ్లను గట్టుకొని తమతమ కుటుంబాలతో సంక్రాంతి నుండి శివరాత్రి మధ్య జరిగే ఈ జాతరలలో వీరు పాల్గొంటారు. ఇటువంటి జాతరలలో ప్రసిద్ధమైనవి కొరివిజాతర, ఐనవోలుజాతర, మేడారముజాతర మొదలైనవి. ఈ జాతరలలో అసంఖ్యాకముగా జనులు పాల్గొంటారు దేవాలయాలలో సీతాకల్యాణము మొదలైన ఉత్సవాలు జరిపించడం పల్లెటూరు ప్రజలకు అభిమానాస్పదమైన వేడుక. శక్తిపూజలు పల్లెటూరి ప్రజానీకములో చాల ప్రచారంలో వున్నవి. దుర్గ, కాళి, ఎల్లమ్మ మొదలైన దేవతలకు మేకపోతులను బలియిచ్చే వేడుక చాల ప్రసిద్ధమైనది.

ఈ విధంగా అన్ని తరగతుల వారికి అభిమానాస్పదమైన వేడుకలు, వినోదాలు మన పల్లెటూళ్ళలో పుష్కలముగా వున్నవి. కొన్ని వినోదాలు, క్రీడలు స్త్రీలకు మాత్రమే ప్రత్యేకమైనవి. ఇందులో కోలాటము ముఖ్యంగా పేర్కొనదగినది. కామునిపున్నమకు ముందు వెన్నెల రాత్రులలో

యువతులు ఈ కోలాటము వేసే పద్ధతి తెలంగాణపు పల్లెటూళ్ళలో బాగా ప్రచారంలో వున్నది. పురుషులు గూడ కోలాటము వేయడం, ఆ సందర్భాలలో పాటలు పాడడం కొన్ని ప్రాంతాలలో కనుపిస్తుంది. అందుచేత దీనిని స్త్రీ పురుషులకు సమాన ఆదరణీయమైన క్రీడ యని కూడ చెప్పవచ్చును.

ప్రత్యేకంగా బాలికలు అభిమానించే ఆట చెమ్మచెక్క ఆట. తెలుగు సీమలో ఏ పల్లెటూరికి వెళ్ళినా చూడ వచ్చును. అచ్చనగండ్ల ఆట మన పల్లెటూళ్ళ బాలికలు అభిమానించే మరొక రమ్యమైన క్రీడ. గచ్చకాయలను ఎగురవేస్తూ, ఆడపిల్లలు ఈ ఆటను ఆడే దృశ్యము మిక్కిలి సుందరమైనది. ఓమనగుంటలఆట ఆంధ్ర బాలికలకు, యువతులకు అభిమానాస్పదమైన క్రీడ. ఒక కట్టె దిమ్మెలో పద్నాలుగు గుంటలు చెక్కించి, వాటిలో చింతగింజలు పోసి ఈ ఆటను ఆడుతుంటారు. ఈ విధమైన కట్టె దిమ్మెలు పల్లెటూళ్ళకు వెళ్ళిచూస్తే అనేక కుటుంబాలలో కనుపిస్తుంటవి. గుజ్జనగూళ్ళ ఆట గూడ బాలికలకు ప్రత్యేకమైనది. రుక్మిణీదేవి చిన్నప్పుడు ఈ ఆటను ఆడినట్లు భాగవతంలో పోతనగారు తెలిపినారు. బొమ్మరిండ్లలో గూర్చుండి బాలికలు గురుగులలో రకరకాల వంటలు వండి వడ్డించునట్లుగా వినోదించే ఈ ఆట ఆడపిల్లలకు మిక్కిలి ప్రియమైనది. గీరన గింజల ఆట ఆంధ్ర బాలికలు అభిమానించే మరొక క్రీడా విశేషము. ముగ్గులు వేయడం పల్లెటూరి బాలికలకు, యువతులకు మిక్కిలి ఆహ్లాదకరమైన వేడుక. రకరకాల ముగ్గు

లను వేయడంలో నైపుణ్యము ప్రదర్శించే స్త్రీలు మన పల్లె టూళ్ళ యందు పుష్కలముగా కనుపిస్తుంటారు. ఈ ముగ్గులు తెలుగు పడతుల సౌందర్యాసక్తికీ, కళాభిరుచికీ, మేలి ఉదాహరణాలు. ఈనాడు యెక్కువగా వ్యాప్తిలో లేకపోయినా చిలుకలను పెంచి, వానికి బుద్ధులు చెప్పి వినోదించుట తెలుగు సీమలోని పల్లెటూళ్ళ యందలి సంపన్న గృహాలలోని సుందరాంగుల వేడుకలలో బహు రమ్యమైనది.

బతకమ్మ పండుగ, బొడ్డెమ్మ పండుగ స్త్రీలకు ఆనంద కరమైన క్రీడలు; వేడుకలు. ఈ రెండింటిలోను వారు గౌరి దేవిని పూజించుచుందురు. మహాలయామావాస్యకు ముందుగా బొడ్డెమ్మలను, అమావాస్య నాటి నుండి బతకమ్మను ఆడుట పల్లెటూళ్ళలో ఆచారంగా వున్నది. బొడ్డెమ్మను ఒక పీటమీద మన్నుతో నిర్మించుదురు. బతకమ్మను తంగేడుపూవులతో, గుమ్మడి పూవులతో, గోరంట పూవులతో సుందరముగా కూర్చి పేర్చుతారు. సాయంకాలపు పూట బొడ్డెమ్మకు, బతకమ్మకు చుట్టు బాలికలు, యువతులు, ముత్తైదువలు చేరి, పాటలు పాడుతూ వినోదిస్తుంటారు.

ఈ విధంగా మన పల్లెటూళ్ళ జీవితాన్ని పరిశీలిచితే, క్రీడలకు, వినోదాలకు మనవారు యెంత ముఖ్యమైన స్థానాన్ని యిచ్చినారో వెల్లడి కాగలదు. క్రీడాభిరామమైన పల్లెటూరి జీవితములోని ఉత్తమ సంస్కృతిని ఈ క్రీడలు, వేడుంకలు, వినోదాలు మనకు వెల్లడి జేస్తున్నవి.

(రేడియో ప్రసంగము - 1959)

జానపద నృత్య సంగీతాలు

పుస్తకాలు చదివి సంపాదించిన విజ్ఞానము లేక ఆధునిక నాగరికతతో సంపర్కము లేక పల్లెపట్టులలో నివసించే ప్రజానీకాన్ని మనము జానపదులని పిలువ వచ్చును. ఈ జానపదుల జీవితాన్ని కొంచెము పరిశీలిస్తే అందులో సారస్వతానికి, కళలకు, విశేషించి నృత్యానికి సంగీతానికి సముచిత ప్రాధాన్యము కలదని వెల్లడి యౌతుంది. పాటలు, గేయాలు, కథలు మొదలైన అపారమైన సారస్వతము వీరి నాలుకల మీద నాట్యమాడే దృశ్యాలను ఎన్నింటినైనా మనము పల్లెటూళ్ళలో పరికించవచ్చును. కాని ఈ శతాబ్దంలో కొన్నాళ్ళనుండి అనేక కారణాల వల్ల ప్రజాసారస్వత మని చెప్పదగిన ఈ పాటలు, గేయాలు, జానపదుల పలుకుబళ్ళలో ప్రాధాన్యాన్ని కోల్పోతున్నట్లు కనుపిస్తున్నది.

జానపదుల సారస్వతములోనే కాక వారి నృత్య సంగీతాలలో కూడ ప్రత్యేకత, విశిష్టత కనిపిస్తున్నవి. అలంకార శాస్త్రిలు, లక్షణ గ్రంథాలు నిర్ణయించిన ప్రమాణాలకు పట్టుపడనివారి సాహిత్యమువలెనే, వారి నృత్య సంగీతాలు గూడ లాక్షణిక గ్రంథాలకు అతీతమై యున్నవి. భరతుడు తన నాట్యశాస్త్రములో ఈ జానపదుల నృత్యాన్ని గూర్చి కొంత ప్రస్తావించి నప్పటికిని, తరువాత, ఆలంకారికులు వాని ఉనికినే గమ

నించినట్లు కానరాదు. జానపదుల సారస్వతములో మనదేశ సంస్కృతి ప్రతిబింబించినట్లే వారి నృత్య సంగీతాలలో కూడ మన దేశీయ సాంప్రదాయాలు ప్రతిఫలించుతున్నవి. జానపదుల రుచులను, అభిరుచులను తెలియజేసే అద్దమువంటివి ఈ నృత్య సంగీతాలని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును. సారంగపాణి పదాలవంటివి జానపదవాఙ్మయానికి, నృత్యసంగీతాలకు గూడ ఆటపట్టులై వున్నవి. జానపద వాఙ్మయంలో వలెనే, నృత్యసంగీతాలలో కూడా భారత భాగవత రామాయణాల ప్రభావము ప్రముఖంగా కనుపిస్తుంది. పురాణ గాధల పరిచయము అడుగడుగునా తొంగిచూస్తుంటుంది

తెలుగు సీమలో యక్షగానాలు క్రమక్రమంగా నాటకాలుగా పరిణమించి వ్యాప్తిలోకి వచ్చినవి. ఈ యక్షగానాలను మొట్టమొదలు జనులు వీధులలో వేషాలుగట్టి వినిపించేవారు. కేవలము వినిపించడమేకాదు పాడుతూ ఆడేవారని కూడ తెలుస్తున్నది ఈ విధంగా జానపదుల నృత్యసంగీతాలే ఈ యక్షగానాలకు జన్మస్థానాలని తోస్తున్నది. పగటివేషాలలో, బొమ్మలలో, యక్షగానాలలో, నాటకాల క్రమ పరిణామము మనకు కనుపిస్తున్నది.

కురువంజీ అనే నృత్యసాంప్రదాయాన్ని జానపద నృత్యమనే చెప్పవచ్చును. కురువలు అనే ఆటవికజాతి వారు తిరుపతి, శ్రీశైలము మొదలైన పుణ్యక్షేత్రాలలో యాత్రికుల వినోదము కోసము నృత్యము చేస్తుండేవారు. జానపదులు వర్ధిల్లజేసిన ఈ

నృత్యానికి మొదలు కురవంజులనే పేరు కలిగింది. గ్రామ ప్రాంతాలలో ఇటీవలవరకు కథలు చెప్పించే అలవాటు ఉండేది. ఈ కథలలో బొబ్బిలికథ, బాలనాగమ్మకథ మొదలైనవి సుప్రసిద్ధాలు. రసాత్మకాలైన ఈ కథలను చెప్పే సందర్భంలో జానపద నృత్య సంగీతాలకు ప్రత్యేక ప్రాధాన్యము వుంటుంది. పల్లెటూళ్లలో కోలాటము, చెమ్మచెక్కలు, మొదలైనవి బాలికలకు అత్యంత ప్రియమైన ఆటలు. ఈ ఆటలలో భజన కీర్తనలు పాడుతూ—

"గొల్లవారి వాడలకు కృష్ణమూర్తి నీవు
యేమి పనుల కొచ్చినావు కృష్ణమూర్తి
పాలకొరకు వచ్చినానే గొల్లభామా మంచి
పాలుబోసి నన్నుబంపు గొలభామా"

అని నృత్యము చేస్తున్న దృశ్యము మిక్కిలి మనోహరమైంది. ఇదే విధంగా ఒప్పులకుప్పా, ఒయారిభామా మొదలైన ఆటలలో జానపద నృత్యం ప్రతిబింబిస్తుంది. వెన్నెల రాత్రులలో కామునిపున్నమకు ముందు పల్లెటూళ్ళలో యువతీయువకులు వేసే కోలాటాలు, నృత్యసంగీతాలకు ఆటపట్టులు.

జానపదులు సంగీత ప్రియులు. తోటలలో, పొలాలలో, చెలకలలో, మంచెల మీద కూర్చుండి రాగమాలాపించే రైతు, సాయంకాలము గోధూళి సమయాన ఇంటికి పశువులను తీసికొని పోతూ పాటపాడే యువకుడూ, పొలములో విత్తనాలు వేస్తూ, కలుపుదీస్తూ, కోతలుకోస్తూ, ఇండ్లలో పిండి విసురుతూ, వడ్లు

దంచుతూ, రకరకాల పాటలు పాడే ఆడపడుచులూ, జానపదుల జీవితంలో సంగీతము యేవిధంగా చొచ్చుకొని పోయిందో ఋజువు చేస్తున్నారు. పండుగ పబ్బాల సందర్భంలో వరసగల వారితో పరిహాసాలు ఆడే వేళలలో, మంగళహారతులు యిచ్చే సమయాలలో, తొట్లెలో పసిపాపను ఊపుతూ నిద్రబుచ్చే సందర్భాలలో హృదయాలు కదలి శ్రావ్యంగా ఆలపించే పాటలు జానపదులసంగీతంలో ముఖ్య భాగం కాక యింకేమి? జానపదుల సంగీతాన్ని దేశీ సంగీతమని చెప్పడం కలదు. ఈ దేశీ సంగీతము జనసామాన్యానికి మిక్కిలి హృదయంగమైనది. గుణములో ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన జానపదుల పాటలలో వైవిధ్యము చాల యెక్కువగానే కనుపిస్తున్నది. జీవితంలో అనేక సన్నివేశాలను ఈ పాటలు చిత్రించుతున్నవి. ఈ పాటలను, పదాలు, మంగళహారతులు, పాటలు అని మనము స్థూలముగా విభజించవచ్చును. పదాలలో ప్రభాతపదాలు, వెన్నెలపదాలు, కోకిలపదాలు, చిలుకపదాలు, గొబ్బిపదాలు మొదలైన వానిని లెక్కించవచ్చును. పాటలలో లాలిపాటలు, జోలపాటలు, ఏలపాటలు, దరువులు సుద్దులు అప్పగింత పాటలు మొదలైన వానిని చేర్చవచ్చును; గొల్లసుద్దులు ప్రఖ్యాతి గాంచిన పాటలు.

ఈ విధంగా ఇవన్నీ జానపదుల సరస జీవితానికి చాల మంచి ప్రతిబింబాలు. తోలుబొమ్మలాటలు, భాగవతాలు జానపదులు ప్రేమతో పోషించి వర్ధిల్లజేసిన కళాసాంప్రదాయాలు.

ఈ పాటలుపాడే పద్ధతి గూడ ప్రత్యేకమైంది. జానపదుల సంగీతానికి శాస్త్రీయమైన నియమాలు కల్పించడం కష్టసాధ్యము; వీనికి రాగతాళాలను నిర్ణయించడం మిక్కిలి ప్రయాసతో కూడుకొని సంగీత శాస్త్రంలో నిష్ణాతులైన ప్రజ్ఞావంతులు చేయవలసిన పని. బొబ్బిలికథ, పల్నాటివీరుల కథలను చెప్పడంలో, వివిధ ప్రాంతాలలో, వివిధ సంగీతరీతులను అనుసరిస్తుంటారు. వీనిని బాగుగా పరిశీలించవలసి వున్నది.

ఈ జానపద సంగీతాన్ని, నృత్యాన్ని తమ సొమ్ముగా చేసికొనిన తెగలవారు తెలుగు సీమలో కొందరున్నారు. కాని క్రమక్రమంగా వీరిసంఖ్య తగ్గిపోతున్నది. ఈ విధంగా ఈ పాటలు పాడేవారికి తగిన ప్రోత్సాహమూ, పోషణా లేకపోయినందువలన కాబోలు, భిక్షాటనము చేయవలసిన దుస్థితికి వీరు గురియౌతున్నారు. వీరికి బిచ్చము గూడ తగినంత దొరకని దుస్థిత మిక్కిలి దుస్సహమైనది. దేశద్రిమ్మరులై, ఊరూరు తిరుగుచూ, జీవనోపాధిని కల్పించుకుంటున్న వీరిని ఆశ్రయించి వున్న సంగీత నృత్యాలు నశించిపోకుండా కాపాడవలసిన అవసరము ఎంతో వున్నది. బాలసంతులు, బుడబుడకలవారు, జంగములు, దాసరులు, భాగవతులు, పిచ్చుక గుంటులు, వీరముష్టులు మొదలైన ఈ తెగలవారు యీనాడు చాల తక్కువగా కనుపిస్తున్నారన్న విచారకరమైన సత్యాన్ని మనము గమనించ వలసి వున్నది. ఈ తెగలలో అజ్ఞాతవాసము జేస్తున్న సాహిత్యాన్ని, సంగీత నృత్యాలను సకాలములో కాపాడక

పోతే, కొంత కాలము తరువాత అదృశ్యం కాగల ప్రమాదము గోచరిస్తున్నది.

ఈ జానపదులు సంగీత నృత్యాలతో ఉపయోగించే సాధనాలు, వాద్యాలు కొన్ని ప్రత్యేకమైనవి వున్నవి. వీరి ఉపయోగం కూడా యీరోజు చాలా తక్కువగా కనుపిస్తు న్నది. గజ్జెలు కట్టుకొని నృత్యము చేయడం, కొమ్ము ఊదడం, పిల్లనగ్రోవి పాడడం, నాగస్వరము వాయించడం మొదలైనవి జానపదుల ప్రత్యేకతలు. చిరుతలు చేతులలో నుంచుకొని, తాంబూర పట్టుకొని, ఇంటింటికి వచ్చే హరిదాసు, యీనాడు పల్లెటూళ్ళలో చాల తక్కువగా కనిపిస్తుంటాడు. అందెలు, తాళాలు, కొమ్ము, జమిడికలు, గజ్జెలు, కోలలు మొదలైన సాధనాలు జానపదుల నృత్య సంగీతాలలో కనుపిస్తుంటవి. లంబాడీలు కోయలు మొదలైన వారిలో ప్రత్యేకమైన నృత్య సంగీతాలు గోచరిస్తున్నవి.

ఈ విధంగా జానపదుల ప్రత్యేక సారస్వతము, సంగీత నృత్యాలు, తత్సంబంధమైన సాంప్రదాయాలు అపారంగా వున్నవి. వీనిని సాధించేవారు కూడ ఒక ప్రత్యేక తెగలకు, కులాలకు చెందినవారై వున్నారు. ఈ సాధనలో రకరకాల వాద్యాలను ఉపయోగించడం గమనింపవలసి వున్నది.

చదువు సంధ్యలు రాకపోయినంతమాత్రాన వ్రాత పూతలు తెలియనంత మాత్రాన, ఆధునిక అభిరుచులను కలిగి

లేనంత మాత్రాన, నేటి నాగరికతా ప్రభావానికి లోనుగాక పోయినంత మాత్రాన జానపదుల జీవితాలు రసహీనమై, శుష్కమైనవి కావు. ఉన్నత విద్యావంతుల హృదయాలవలెనే జానపదుల హృదయాలు గూడ, వివిధ సన్నివేశాలలో రసార్ద్రములు కావడం జరుగుతుండును. ఈ విధంగా జరిగినప్పుడు మెరుపును చూచి పింఛము విప్పే నెమలి వలె, మామిడి చివుళ్లు తిని మత్తిల్లి పాడే కోకిల వలె, సంగీత నృత్యాలతో వారి జీవితాలు ఉప్పొంగుతుండును. కళా సౌందర్యానికి ఆట పట్టయిన సందర్భాలు జానపదుల జీవితాలలో పుష్కలంగా వున్నవి. దానిని చక్కగా ఆకళించుకొని, అందులోని ఉత్తమ కళా సాంప్రదాయాలను, చిరస్థాయిగా చేయవలసిన కర్తవ్యాన్ని మనము మరచిపోగూడదు.

(రేడియో ప్రసంగము - 1959)

గాలిబ్ గీతాలు

భారతదేశచరిత్రలో మొగలులు పరిపాలించిన కాల మొక ప్రత్యేక అధ్యాయము. ఈ అధ్యాయమును గూర్చి యెవరు యేమి అభిప్రాయాలు ప్రకటించినప్పటికిని, ఈ యుగము ప్రత్యేకతలలో రెండుమాత్రము నిర్వివాదాస్పద మైనవని సర్వజనులు అంగీకరించి యున్నారు. ఈ రెండింటిలో మొదటిది ప్రపంచప్రఖ్యాతిగాంచిన సౌందర్యనిలయము తాజ్ మహల్; రెండవది మనగాలిబ్ మహా కవీంద్రుడు. ఇందు వలన గాలిబ్ మహాకవి వ్యక్తిత్వమును ఆంధ్రపాఠక మహా శయులు ఊహించుకొనవచ్చును. మహా మేధావి, గొప్ప విజ్ఞాని, సాహితీ సార్వభౌముడునైన కీర్తిశేషుడు మౌలానా అబుల్ కలం ఆజాద్ ఒక పర్యాయము ఆత్మ పరీక్షా దృక్పథముతో ప్రసగించుచు తన అభిప్రాయాలమీద తన జీవిత దృక్పథము మీద గాలిబ్ కవిశేఖరుని ప్రభావము గోచరించునని చెప్పిన మాటలను యీ సందర్భమున పేర్కొన వలసియుండును.

గాలిబ్ మహాకవి ఆంధ్రమహాజనులకు – విశేషించి పూర్వపు హైదరాబాదు రాష్ట్రమున నివసించినవారికి – క్రొత్త వాడుకాడు. ఉర్దూపరిచయము గలిగిన ప్రతివారికిని గాలిబ్ సుపరిచితుడు. కాని చిత్రమేమనగా ఆ గాలిబ్ కవిత్వమును తెనుగులోనికి తీసికొని వచ్చుటకు యీనాటి వరకును సరియైన

ప్రయత్నము జరుగలేదు. అరబ్బీ, ఫారసీ, ఉర్దూ, భాషలలో ప్రవీణులైనవారు, రచనాశక్తి గలిగినవారు ఎవరును తమ దృష్టిని యీవంక ప్రసరించలేదు. ఉమర్ ఖయ్యాం మన వారిని చాలమందిని ఆకర్షించినాడు బహుశా గాలిబ్ అనువాదము శ్రీదాశరథికి వదలివేయుట విధి విధానమేమో! మహా పురుషులకువలె మహా కవులకుగూడ ప్రకృతికొన్ని కర్తవ్యములను నియమించుచుండును. భారత రామాయణాలను ఆంధ్రీకరించిన పూర్వకవులు భాగవతమును తనకు విడచిపెట్టినారేమో యని పోతనామాత్యుడు చెప్పుకొనినాడు. శ్రీదాశరథి కవీంద్రుడే గాలిబ్ కవిత్వమును ఆంధ్రీకరించుటకు తగిన సమర్థుడని పూర్వకవులెవరును ఇందుకు ప్రయత్నించలేదేమో! ఈ యాలస్యము ఆంధ్రభాషకు లాభదాయకమైనదని శ్రీదాశరథి అనువాదము రుజువు చేయుచున్నది. ఈనాడు మనదేశములో ఒక భాషలోని మహాకవులను ఇతరభాషలకు పరిచయము గావించుటకు బ్రహ్మాండమైన కృషి జరుగుచున్నది. సకల భారతస్థాయిలో జాతీయ దృక్పథమును పెంపొందించుటకు విద్వాంసులు రచయితలు కంకణము కట్టుకొని ముందడుగు వేయుచున్నారు. ఈ తరుణమున గాలిబ్ కవీశ్వరుడు తెలుగు సీమకు పరిచితుడగుట సర్వవిధాల సముచితముగా నున్నది. శ్రీదాశరథి లేఖిని ద్వారా యీపని జరుగుటవలన బంగారమునకు పరిమళ మబ్బినది...

ఉర్దూసాహితీ ప్రపంచమునకు గాలిబ్ కవీశ్వరుడు సూర్యునివంటివాడు. ఉర్దూ సారస్వతమున గాలిబ్ మహాకవిది

ఉన్నతోన్నతమైన స్థానమని సాహిత్యచరిత్రకారులు, విమర్శకులు ఏకకంఠముగా అంగీకరించియున్నారు. మన శ్రీనాథుని వలె గాలిబ్ విద్వాంసుడైన కవి సార్వభౌముడు. కొంచెము పరిశీలించినచో ఉభయులయందు కొన్ని పోలికలుగూడ గోచరించగలవు. శ్రీనాథునివలె గాలిబ్ కూడ భోగములందు ఆసక్తిని, ప్రీతినికలిగి, వానిని నిర్భయముగా ప్రకటించిన స్వైరవిహారధీరుడు; స్వతంత్రుడు; కావుననే ఈ యిద్దరి రచనలయందు శక్తిమంతము, ప్రతిభావంతము నైనవారి వ్యక్తిత్వము అడుగడుగున ప్రత్యక్షమగుచుండును. చరమదశలో అనేక కష్టాల పాలైనప్పటికిని, శ్రీనాథుడు తన జీవితములోని అత్యధిక భాగమును రాజాశ్రయమునందు గడపి, తాను కాంక్షించిన సమస్త భోగములను అనుభవించుటలో కృతార్థుడయ్యెను. కాని ఇందుకు విరుద్ధముగా రాజాశ్రయమును సంపాదించి భోగ కాంక్షలను నెరవేర్చుకొనవలెనని ఎంత ఉత్కంఠ కలిగియుండి నప్పటికిని, అందుకొఱకు ఎంత ప్రయత్నము గావించి నప్పటికిని, గాలిబ్ మాత్రము కృతార్థుడు కాలేదు. కావున శ్రీనాథుని తుదిదశ విషాదాంతమైనట్లుగా గాలిబ్ జీవితమంతయును విషాదగాథయై యున్నది. శ్రీనాథుని భాషా ప్రౌఢిమ, వైదుష్యము, భావగాంభీర్యము గాలిబ్ రచనలలో కూడ పుష్కలముగా కనుపించుచుండును.

విలాసములందు ఎంత అనురక్తుడైనప్పటికిని విషాద జీవితమునే గడుపవలసివచ్చిన గాలిబ్ మహాకవి మరొక విధ

ముగా చాల అదృష్టవంతుడని చెప్పవలసి యున్నది. అందరు కవులకువలెనే గ్గాలిబ్ మహాకవికి గూడ సమకాలికుల మెప్పు సంపూర్ణముగా లభించక పోయినప్పటికిని మరణానంతరము ఉర్దూ కవులందరిలో నిర్వివాదాస్పదమైన అగ్రగణ్యత ఆయనకు లభించినది. గాలిబ్ రచనలకు "చొఘ్తాయి" వంటి ఉత్తమ చిత్రకారునికుంచె ప్రతిభావంతమైన వ్యాఖ్యానము గావించినది. ఎఖ్బాల్ మొదలైన మహాకవుల రచనలకుగూడ "చొఘ్తాయి" చిత్రరూపము కల్పించినాడు. కాని గాలిబ్ కవిత్వమునకు వ్రాసిన చిత్రములే అన్నిటికన్న యెక్కువ గణ్యతను పొందినవి. బహుశా ఈ చిత్రకారుడు గాలిబ్ వంటి చిత్తవృత్తి కలిగిన ప్రతిభావంతుడైనందువలన కాబోలు, గాలిబ్ కవిత్వమునకు సంబంధించిన చిత్రాలు సర్వోత్తమమైనవిగా కీర్తిగాంచినవి. సైగల్ వంటి గొప్పగాయకుడు గాలిబ్ గీతాలను గానముచేసి ఉర్దూభాషా ప్రియులకు హృదయాహ్లాదకరమైన వీనులవిందు గావించినాడు. గాలిబ్ జీవిత చరిత్రను వ్రాయుటకు హాలీవంటి గొప్ప పండితుడు, ఉత్తమ రచయిత లభించినాడు. హాలీ రచించిన గాలిబ్ జీవిత చరిత్ర ఉరుదూ వాఙ్మయములో గొప్పరచన. ఈ విధముగా చిత్రకారుడు, గాయకుడు, చరిత్రకారుడు—ముగ్గురు గాలిబ్ కవీంద్రుని అజరామరుని గావించినారు.

గాలిబ్ వ్యక్తిత్వము సర్వవిధాల విశిష్టమైనది. ఆచార విచారములందు, ఆహారవిహారములందును విశిష్టత గోచరించు

చుండును. గాలిబ్ శైలిని తరువాతి కవులు కొందరు అనుకరించుటకు ప్రయత్నించి విఫలులైన సత్యమిందులకు నిదర్శనము..గాలిబ్ కవితను పరిశీలించినప్పుడు ఆయన తన వ్యక్తిత్వమునకు అత్యంత ప్రాధాన్యము నిచ్చినట్లు స్పష్టము కాగలదు. ప్రేమకవిత్వము వ్రాసిన ఉరుదూ కవీశ్వరులది సాధారణ స్త్రీ దృక్పథము. కాని గాలిబ్ కవీశ్వరునిది మాత్రము పురుష దృక్పథము. గాలిబ్‌లో అహం చాలయెక్కువ. ఆయన ప్రత్యేకతకు ప్రథానకారణములలో ఇదియొకటి. ఈ ప్రత్యేకతకు గాలిబ్ రచనలన్నియును ఉదాహరణములే.

ఉర్దూ భాషలో 'గజల్' సుప్రసిద్ధమైనది. ఉర్దూకవులలో అనేకులు యీ పద్ధతినే అనుసరించినారు. గాలిబ్ 'గజల్' రీతిలోనేగాక ఇతరరీతులలో గూడ కవనము అల్లినప్పటికినీ, గజల్ రీతికి గాలిబ్ సార్వభౌముడై యీ మార్గమున ఇతరులను మించి అగ్రగణ్యుడైనాడు. గజల్ కవితారీతిని అనుసరించిన ఉర్దూకవులు, రెండు విషయాలకు మాత్రమే హెచ్చు ప్రాధాన్యము నిచ్చినారు. మొదటిది ప్రేమ, రెండవది సూఫీతత్వము; కాని వీరందరివలెగాక గాలిబ్ మానవ జీవితమును సమగ్రముగా తన కావ్యదర్పణమున ప్రతిఫలింపజేసినాడు. జీవితమును, దాని భిన్న దృక్పథములను చిత్రించిన మొట్టమొదటి ఉర్దూకవి గాలిబేయని చెప్పవచ్చును. జీవితరంగము, అందలివిలాసము, విషాదము, తీపి, చేదు, ఒడుదుడుకులు గాలిబ్ తన గజల్ కవిత్వములో ప్రదర్శించి ఉర్దూ కవులలో అద్వితీయమైన స్థానము నాక్రమించినాడు.

గాలిబ్ కవి మాత్రమేకాదు. గొప్పవచన రచయిత గూడ. ఉత్తమ వచనమును వ్రాయవలెనని, ఆయన ఉద్దేశించ లేదు. తనకు మిత్రులు, ఆప్తులు, శిష్యులు నైన వారికి వ్రాసిన లేఖాపరంపరలో గాలిబ్ వచనశైలిని మనము రుచిచూచు చున్నాము. ఈ లేఖాపరంపరలోనిశైలి తరువాత ఉర్దూ వాఙ్మయములో నూతన యుగానికి దారితీయగలదనికాని ఆధునిక ఉర్దూ వచన వాఙ్మయానికి ఆదర్శపాత్రము కాగలదని కాని ఆనాడు గాలిబ్ భావించియుండలేదు. ఉర్దూ భాషలో ఉత్తమ వచన రచయితలుగా వన్నెకెక్కిన హాలీ, షిబ్లీ, సర్ సయ్యాద్, అహమద్ ఖాన్, నజీర్ అహ్మద్ ప్రభృతులకు గాలిబ్ శైలి ఒరవడియైనది. వీరి వచనరచనలు ఆధునిక ఉర్దూ వచన వాఙ్మయానికి ఆచార్య పీఠములైనవి. సారస్వతములో అనేకమార్గాలను ద్రొక్కినప్పటికిని, గాలిబ్‌కు ఆచంద్ర తారార్కమైన కీర్తిని కలిగించి ఉర్దూ వాఙ్మయములో ఆయనకు అగ్రగణ్యత్వమును ప్రసాదించినది. ఆయనగజల్ తోపాటు ఆయన లేఖల లోని వచనశైలి. లేఖారూపమైన గాలిబ్ వచనరచనలలో ఆయన శక్తివంతమైన వ్యక్తిత్వము, సర్వతోముఖమైన ప్రతిభ మనకు కనిపించుచున్నవి. ఆధునికకాలములో ఉర్దూ వాఙ్మయమున ఇటువంటివ్యక్తి నిజానికి కీర్తిశేషులైన మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ ఒక్కరే.

తెలంగాణా మహాకవి—కాదు సకలాంధ్ర మహాకవి— శ్రీదాశరథి గాలిబ్ కవిత్వమును ఆంధ్రీకరించుట మిక్కిలి

సంతోషకరమైన సంఘటన. శ్రీదాశరథిని తెలుగు పాఠకలోకా నికి పరిచయము చేయవలసిన ఆవశ్యకములేదు. జగమెరిగిన బ్రాహ్మణునికి జందెమేల ? ముంజేతి కంకణానికి అద్దమెందుకు? మన జాతీయోద్యమాలన్నింటి యందును పాల్గొని ఆధుని కాంధ్రావని ఆశయాలకు, మనోరథాలకు ప్రాతినిధ్యము వహిం చిన శ్రీదాశరథి మహాకవి అనువాదమును మిక్కిలి ప్రతిభావంత ముగా నిర్వహించినారు. అనువాదధోరణి చాల సరసముగా నున్నది. అనువాదము కొరకు స్వీకరించిన ఛందస్సు, భాష ఔచిత్య శోభితములై యున్నవి. శ్రీదాశరథి అనుసరించిన ఛందస్సు గజల్ పోకడకు అనుగుణముగానున్నది. అనువాద కునికి మూల గ్రంథకర్తతో సమానమైన భావనాశక్తి అవసరమై యుండును. ఆ భావనాశక్తి శ్రీదాశరథికి సంపూర్ణముగా కలదని ఈ అనువాదములోని ప్రతిపంక్తి నిరూపించుచున్నది. అనువాదము చేయుటలో శ్రీదాశరథి చూపించిన నేర్పు అనన్యము. గాలిబ్ కవిత్వములోని హైందవేతర వాతావరణ మును హైందవ వాతావరణముగా పరివర్తించుటలో దాశరథి ప్రత్యేక ప్రతిభ చూపించినాడు.

"ఏడి మాంధాత ? పురుకుత్సుడేడి నేడు ?"

"గుడిని శివుడు దొరుకకున్న కాశికిగాని
పరుగులెత్తి నేను బడయగలను,"

"లోకమందు సుఖము, శోకమ్ము గలవంద్రు
శోక మొకటె యిచ్చె నాకు బ్రహ్మ".

ఈ పద్యపాదములు దాశరథికి ఉరుదూ, ఫారసీ భాష లలోగల ప్రావీణ్యమునకు, ఆ సంప్రదాయములతోగల పరిచయ మునకు, దానిని మన వాతావరణములోనికి తీసికొని వచ్చుటలో గల శక్తి సామర్థ్యాలకు మంచి త్కార్కాణములుగా నున్నవి. ఉమర్ ఖయ్యాంను జీర్ణించుకొని ఆంగ్లభాషలో పరివర్తించిన ఫిట్జిజీరాల్డువలె దాశరథి గాలిబ్ కవిత్వమును హృద్గతము గావించుకొని అనన్య సాధ్యమైనరీతిని ఆంధ్రీకరించినాడు. మూలమునకు అనువాదము ఇంత సన్నిహితముగానుండుట కష్టసాధ్యము. ఈ అనువాదము కడు సరసముగా సాగినది. పూర్వజన్మలో దాశరథియే గాలిబేమో; లేక ఈ జన్మలో గాలిబే దాశరథియై అవతరించెనేమో!

ఉరుదూ కవులలో ఎవరును తమ రచనలను తామే యేరి కూర్చి ప్రకటించి యుండలేదు. కాని గాలిబ్ మాత్రము ఆపనిని గావించినాడు. తన జీవితకాలములో స్వయముగా తానే యేరి కూర్చి ప్రకటించిన కావ్యభాగములు వాస్తవముగా ఆయన కవిత్వములో ఉత్తమోత్తమమైనవి. ఈ గ్రంథము దాశరథికి ఎంతవరకు ఉపయోగించినదో తెలియదు. ఎందు కనగా ఆ సంపుటపు ప్రతులు నేడు లభ్యమగుటలేదు. గాలిబ్ గజల్‌ను ఒక్కొక్క దానిని తీసికొని ఆనూలాగ్రముగా దాశరథి అనువదించలేదు. గజల్‌లో కొన్ని 'షేర్' లనే తీసికొని ఆంధ్రీకరించినాడు. ఈ పద్ధతి మిక్కిలి ఔచిత్యవంత ముగా సరసముగానున్నది. గాలిబ్ గజళ్లలోని ఉత్తమ విభాగ

ములను ఎన్నుకొనుటలో దాశరథి కవితాహృదయము, ప్రతిభ ప్రతిబింబించుచున్నవి.

దాశరథి యేరికూర్చిన ఈ ఖండకృతులలో గాలిబ్ కవి ప్రేమార్ద్ర హృదయము తొంగి చూచుచున్నది. గాలిబ్ ప్రేయసి ఒకమారు ప్రసన్నురాలు; మరియొకమారు పరాఙ్ముఖురాలు. 'క్షణ క్షణముల్ జవరాండ్ర చిత్తముల్' అన్నట్లుగా నున్నది ఆమెకథ. ఆమెకు గాలిబ్ ఏకైక ప్రియుడుకాడు. ఆ పద్మముమీద మరికొన్ని భృంగములు ఝుంకరించుచున్నవి. కాని గాలిబ్ క్రోధపూరితుడు కాలేదు. ఆయన ప్రేమ ఆవంతయు తగ్గలేదు. ఇది నిరుపమానమైన ఘటన.

ఒరులకొసగలేదె ఉవిద! నీ యధరమ్ము.
నాకు గూడ నోరు లేకపోదు.

అనియు,

ఉవిద గోష్ఠిలో నేనుండ కుండుట మేలు
నన్ను గూర్చిన ప్రస్తావనమ్మె చాలు,

అనియు గాలిబ్ తనహృదయమును ప్రకటించి యున్నాడు. తుదకు,

నా కు చిన్ని గూడు, నా జీవితపుగోడు
నా విషాదగాథ నాదెకాదె!

అని ఆవేదన చెందినాడు. నిజముగా గాలిబ్ జీవితము విషాదగాథ. గాలిబ్ ప్రేమ స్వార్థ రహితమైనది.

"నాకు నిష్కామకర్మ యెంతయు ప్రియమ్ము" అని ఆయనయే స్వయముగా చెప్పుకొనినాడు. ఆయన ప్రతిపాదించిన ప్రేమసిద్ధాంతమేమో ఇది! ఒకమారు ప్రమోదము, మరొకమారు విషాదము, ఒకమారు ఆశ, ఇంకొకమారు నిరాశ, వేరొకపర్యాయము వేదాంతము గాలిబ్ ప్రేమోపాసనలో గోచరించుచున్నవి. ఈ ప్రేమ తరంగములన్నియు ఈ కావ్యమున చక్కగా కనుపించుచున్నవి.

మానవ జీవితమును ప్రతిబింబించు గీతములున్నను ఎక్కువగా ప్రేయసికి ప్రేమకు సంబంధించినవే, యీ కావ్య సంపుటములో అనువదించుట జరిగినది. గాలిబ్ కవిత్వములో మానవ జీవితము సమగ్రముగా ప్రదర్శితమైనదని మొదటనే మనవి చేసినాను. కావున ఆయా భాగాలను కూడ మరికొంత విపులముగా మరొక సంపుటముగా అనువదించి ప్రకటించుట సమంజసముగా నుండగలదు. అప్పుడే గాలిబ్ కవిత్వము, వ్యక్తిత్వము తెలుగు సీమకు సంపూర్ణముగా లభించగలవు.

దాశరథి అనువదించిన గాలిబ్ గీతాలకు
1961 లో వ్రాసిన పీఠిక.)

